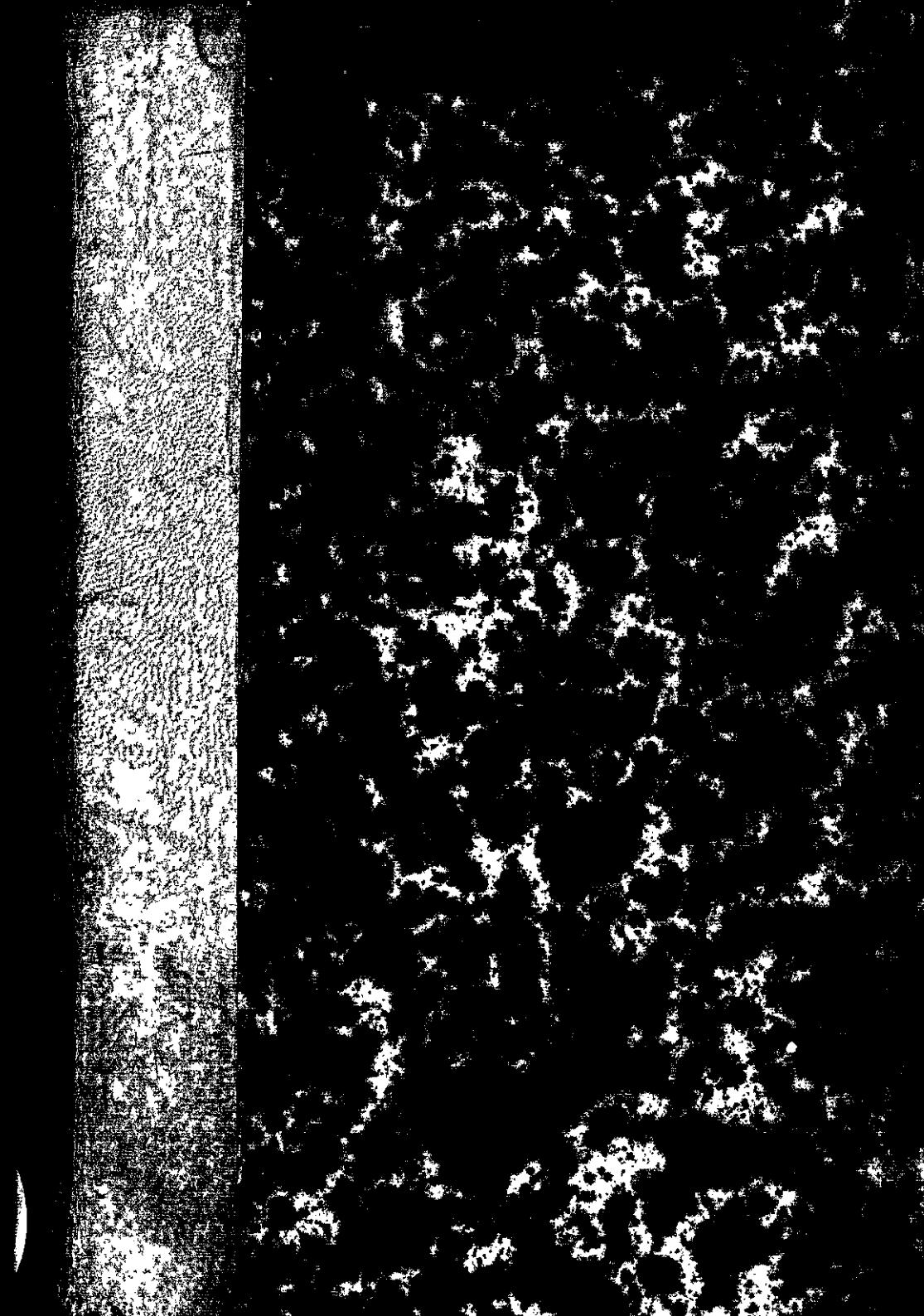
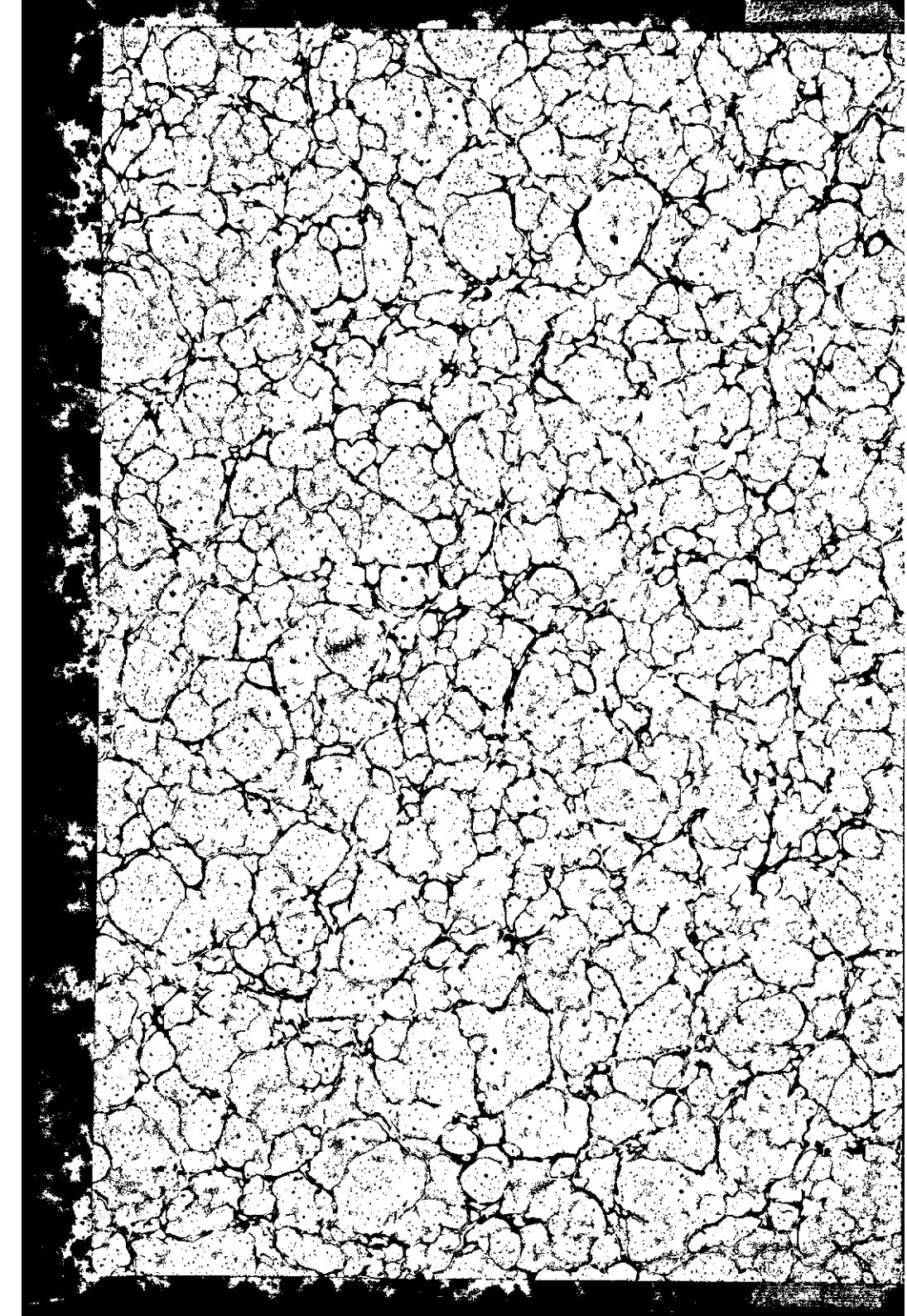

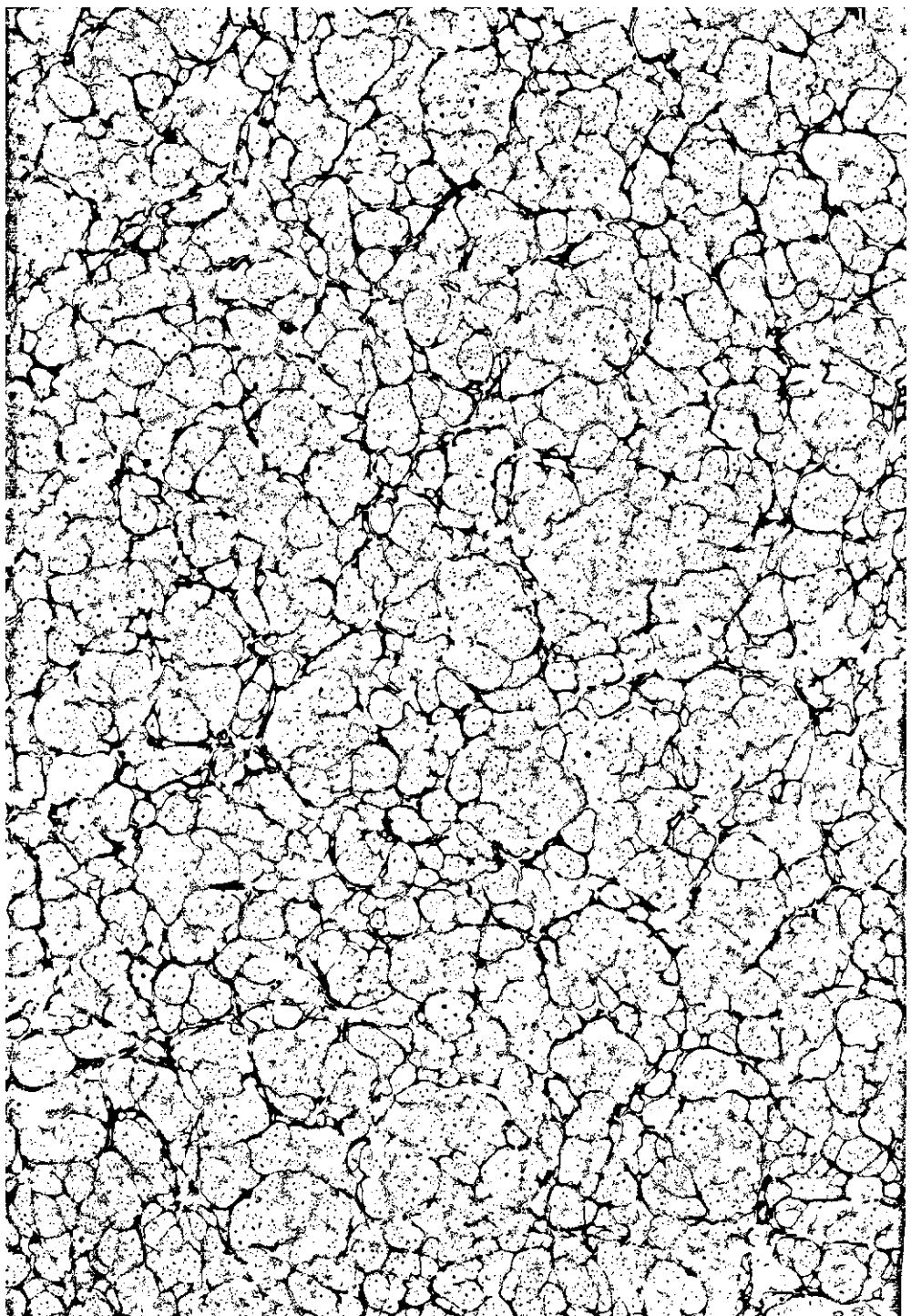
Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « œuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

XVI.
200
4

deus augustinus deo glorie

Moralia acutissimi ac
clarissimi doctoris theo-
logi magistri Jacobi al-
maini senonensis a Jo-
anne maioris eruditissi-
mo theologie professore
emendata.

Theologia morale

D. 23.

D. 3.

Index tractatuum pre- sentis operis,

Hoc præsens opus in quattuor partitur tracta-
tus.

In primo agitur de actuum & habituum moralium
essentia & de eorum impedimentis.

In secundo de tribus theologicis siue superhuma-
nis virtutibus, fide scilicet, spe & caritate.

In tertio de humanis virtutibus.

In quarto & ultimo de earundem oppositis.

In fine addita est eiusdem auctoris ingeniosa &
perqu u^{er}tilis vesperiarum quæstio.

5
Moralia acutissimi theologie professoris Magistri Iacobi al-
main senonensis oibus & potissimum theologis apprime uti-
lia; & a Ioanne maioris profundissimo theologo emedata.

De voluntario.

Caput primum.

Ro faciliori intelligētia moralis disci-
pline aliqua gñalia culibet virtuti &
vitio attinentia decreui pertractare.
Imprimis noto, vt aliquis actus sit
studiosus, aut vitiosus de necessitate
requisitur q̄ sit liber & voluntariuſ.

Prima eni conditio boni actus est q̄
sit ex electione id ē ex libertate p̄du-
ctus. Igitur pr̄mū qd regit ad bo-
nitatē vel maliciā actus est libertas
seu volūtariū, quia propter illud qd
nobis in est a natura/nec laudamur
nec vituperamur. Propterea viden-
dum quid sit voluntariū & libertas. Est eni voluntariū operatio
vel omission ita exīs in potestate agentis q̄ omnibus p̄euīs possi-
tis & requisitis ad illā est in potestate agētis illā ponere vel non
ponere: quēadmodū sunt volūtiones & nolūtiones, dicitur notāter
omnibus p̄euīs: quia actio agētis principalis vt dicit Andreas
de castro, nos est vnū p̄euī: sed est vnū qd est simul cū actione,
vt bene sequitur agere est ergo effectus est: propterea agere non
est vnū p̄euī, sed illa dicitur p̄euīa quæ necessario p̄suppo-
nuntur anteq̄ ipsum agēs agat. ¶ Pr̄terea noto secundo duplex
esse voluntariū, quoddā immediatū & denominatione intrinseca
vt est actus voluntatis elicitus, s. volūtio aut nolūtio. Aliud media-
tum & denominatiōe extrinseca vt sunt omnes operationes alte-
rius potētī q̄ voluntatis: super quas tamē fertur ipsa operatio vo-
lūtans, vt datio illa elemolynæ: sive cursus imperatus ab ipsa vo-
lūtate. Iltis suppositis ponit decastro talem propositionē. Quæ
libet talis operatio voluntaria mediata & extrinseca est simpliciter
& absolute: & in se operatio naturalis. Probatur, illa operatio
dicitur in se simpliciter naturalis & absolute quæ sic se habet q̄ oī-
bus causis positis ad eam producendā necessario requisitis ponit
de necessitate: nec est in potestate illarū causalium vel alterius
illarū quin ponatur, sed posita volūtione efficaci ambulandi omni
impedimento extrinseco secluso non stat quin sequatur ambula-
tio. Igitur illa operatio exterior est operatio naturalis. Dicitur no-
tanter posita volūtione efficaci: quia alias non oportet. ¶ Volū-
tas eni efficax dicitur illa ad quā de necessitate sequitur operatio si
nō ponatur impedimentū, patet, quia da oppositum, tūc deus ra-
tionabiliter posset p̄cipere alicui actum interiorem & prohi-

Volūtans

De voluntario.

bere exteriorem: quo factio exterior esset malus & tamen illa a quo procederet esset bonus, quod est inconueniens. Ex dictis sequitur alia p̄positio. Quandocumq; sunt aliqua duo sic se habentia q; ad primum necessario necessitate naturae sequitur aliud: illud secundum nihil habet bonitatis vel malitie super primum. Probatur, q; si necessario sequitur ad primū necessitate naturali nihil habet libertatis aut voluntarij in se: sed solum in primo. hinc dicunt doctores q; actus exterior nihil bonitatis aut malitie addit super interiorē propterea q; nihil habet in se voluntariū sed in primo tātūmodo. ¶ Sed insurgit difficultas & capio tēpus in quo teneor diligere sortem & in illo non solum nō diligo: sed ipsum odio prosequor: tunc ad illud odiū necessario necessitate naturali sequitur omissione dilectionis vt notū est, nam bene sequitur sorte prosequor odio: ergo nō diligo illum, nihilominus illa omissione dilectionis addit malitiā super odium, qd sic probat. Quādocumq; sunt aliqua duo sic se habentia q; vno secluso altero remanente & nullo posito loco primi illud qd remanet adhuc esset malum videtur habere malitiam distinctam a malitia primi: sed secluso illo odio: & remanente illa omissione talis omissione adhuc esset mala. Igitur addit malitiā super tale odium & sic illa maxima prius posita est falsa.

¶ Ad hoc respondet doct. prænominatus negando q; illa omissione addat malitiā dicens q; tale odium in casu posito in se est malū duplī malitia: & assignat talem regulam vniuersalē, quandocumq; actus est in se seorsum malus & elicitur pro aliquo tempore pro quo necessario necessitate naturae ad illum sequitur actus qui habet malitiā seorsum: id est qui secluso primo esset malus: tū c̄vtracq; malitia repertit in actu primo & per consequens illud odium habet malitiā transgressionis & malitiā omissionis. Ex hoc sequitur primo q; odium sortis pro tempore quo teneor diligere illum est in se graulus q; esset tempore quo nō teneor diligere illum. Quod patet quia ultra malitiā transgressionis habet malitiā omissionis. Secundo sequitur q; illud odium tempore quo teneor diligere nō est duple malitię ad suam dimidietatem: hoc est non est in duplo peius q; esset sua dimidietas seorsum, non oportet enim q; aliquis actus sit in duplo peior vel melior q; sua dimidietas seorsum sumpta. Ex dictis sequit̄ etiā q; aliquis actus est malus & tñ si ad subduplum diminuatur in re non diminuitur ad subduplū malitia ei; quia malitia que ex illo repertur proueuit etiā ex eo q; ad illū sequit̄ aliud cui⁹ malitia nō diminuitur, sed semper remanet equalis. videlicet malitia omissionis, si cui placet peraplū videre de hac materia / videat Adam prima distinctione primi. ¶ Tertio notandum cum dicimus

De voluntario.

3

actū mortalem esse ex electione siue libertate nolumus in pposito loq
de libertate cōplacētię q̄ nihil aliud est q̄ actū esse volitum siue talis
volitio causetur naturaliter siue cōtingenter: sicut deus libere liberta-
te cōplacētię dilit se: & vult se diligere: nihil omnīn⁹ necessario dili-
git se & nō cōtingēter: sed est q̄stio de bonitate & malitia actuū q̄ sūt
liberi libertate cōtingētis: & actū libere pducī libertate cōtingētię n̄
hil aliud ē q̄ actum illū ita produci a sua causa siue esse in potestate
suā causę q̄ oībus alijs positis & p̄eūijs q̄ necessario requirunt vt illa
causa producat adhuc est in potestate illius cause libere illū actuū pro-
ducere. ¶ Dices qđ est illud p̄ūlum de necessitate requisitiū ad hoc vt
causa libera libere producat suū actuū: verbi grā, vt fortes producat
actū dilectionis platonis. ¶ Dico vt diligat platonē nihil p̄eūium de
necessitate requiri nisi cognitio illius p̄sertim sub aliqua ratione boni.
nā illa cognitionē posita ē i p̄tātē volūtatis nō diligere imo odire. tūc
illa dilectio quā elicit sortes p̄supposita cognitione platonis dici⁹ vo
lūtaria siue libere p̄ducta. ¶ Ex quo seḡt q̄ libertas est facultas quam
ip̄a potētia oībus alijs positis p̄eūijs necessario requisitiis hēt in sua
potestate agere & nō agere, & sic libertas non est aliud q̄ potentia ad
agendū vel non agendū: quia libertas dicit potentiam ad utrumq; &
operatio a tali potentia producta dicitur libere siue volūtarię produ-
ci. ¶ Quod autē sit ponenda talis libertas cōtingētia hoc experimē-
to compertū satis habetur, quilibet enim talem in seipsum manifeste
experitur. cōprobari tamē p̄t ex sacrī litteris euangelicis, nōne scis
quia habeo potestatem orādi patrem vt mittat ad me &c. quod autē
non fecit christus: ergo patrem orare poterat: & similiter non orare.
¶ Sed contra istam libertatem arguitur fortissimo argumento quod
fit in hac materia. Ad hoc q̄ voluntas producat actum de necessitate
requiritur concursus dei (cum causa secunda non possit agere prima
non concurrente) sed sic est. q̄ non est possibile q̄ deus velit cōpro-
ducere cū voluntate. & voluntas non producat, quia alias aliquid fies-
ret vel omitteretur cōtra voluntatē dei beneplaciti: ergo omnibus q̄
necessario requirunt positis vt producat nō est i p̄tātē volūtatis vt nō
producat. Pro argumēto est aduertēdū q̄ causa prima nō solū est cau-
sa effectus p̄ducti a causa secūda: sed etiā est causa q̄ cā secūda p̄du-
cat talē effectum: verbi gratia cum voluntas agit volitionē non solū
deus est causa volitionis: sed est causa quare voluntas illam produ-
cit volitionem: sed deum esse causam alicuius non est nisi deum velle
illud esse: ergo vt voluntas agat de necessitate requiritur q̄ deus velit
illam agere: & per consequens videtur q̄ voluntas non libere agit.
¶ Hoc argumentum solvit Dionysius in secundo sententiarū dicens
q̄ res dicitur libere fieri quando omnibus p̄eūijs necessario requisi-
tis vt producatur ab ip̄a causa positis adhuc est in potestate ipsius
nō p̄ducere, dicit inq̄ q̄ concursus dei nō est de p̄eūijs sed decōco-
a, lij.

De voluntario.

mittantibus. Nā vt volūtas producat actū volendi vel nolendi/pūia dispositio necessario requisita est cognitio illius obiecti volitū vel no-
liti quę ut dictū ē; est prior saltē natura pductionis volūtatis. cōcur-
sus aut̄ dei siue deū velle nō ē prior tpe pductiōis actū volūtatis sed
cōcomitās & sīl se habens; & p cōsequēs nō est ex preuijs necessario
requisitis ad actū volūtatis pductionē; sed ex sīl se hñtibus. ¶ Repli-
catur sic. volūtas nō pōt agere quin de⁹ velet illā agere siue actū pro-
ducere; ergo deus nō solū est causa actus pductia cā secūda; sed ēt est
causa q̄ causa secūda sit causa talis effect⁹. & vltra/ deus est causa q̄
causa scđa sit causa talis effect⁹; ergo pri⁹ natura agit causa prima sal-
tem ad hoc q̄ causa scđa agat q̄ ipsa scđa agat; & cū oīs causa sit pri-
or suo effectu videſ q̄ cōcurrus dei sit prior natura q̄ concursus volū-
tatis. ¶ Adhoc aliqui dicūt q̄ qui agit actū malū deus non vult illū
agere etiā q̄ ad substātiā actus q̄uis agat. hoc tñ dato: dico q̄ deū
velle non est preuij sed cōcomitans & simul se habens, vel dīc q̄ oī-
bus positis pūijs necessario requisitis suple q̄ se tenēt ex pte illi⁹ agē-
tis; est in pte illi⁹ pducere vñ nō pducere actū. ¶ Sed alia insurgit
difficultas suppositis dicit. s. q̄ volūtas sic est libera q̄tū ad actū q̄
vtrūq̄ pōt scilicet et agere & nō agere. querūt doct̄, an qñ homo agit
actum habeat in potestate pro illo tpe quo agit non agere. ¶ De hac
difficultate varie sunt opinioneſ. Occhā, 38. distiñctiōe scđi qui hāc
difficultatē tractat dicit q̄ qñ volūtas producit actū suū non est in po-
testate sua nō producere pro tūc: iuxta dictū arist, in scđo periher, oē
qd̄ est qñ est neccssie est esse; & sic apud eū impossibile est q̄ res qñ
producēnō sit. & isti⁹ sentētię videt esse magiſter sentētiarū in scđo
dist. 25. vbi loquiſ de libertate cōtingēt, alius est mod⁹ dicēdi scoti
& gregorij. s. q̄ volūtas pro illo instāti quo producit actū habet iſua
potestate q̄ ille actus nō sit; uno q̄ suū oppositū sit. & sic pro eodem
instanti habet libertatē cōtradictionis & cōtrarieratis vt sit. a. instāti
in quo sortes pduct actū in illo verū ē dicere q̄ sortes pōt facere q̄
ille actū nō sit. ¶ Cōtra. si posset facere q̄ ille actū nō sit in illo instāti;
vel hoc esset per corruptionem illius actus vel quomō aliter? non per
corruptionē; quia bene sequiſ iste actus corrūpitur; ergo pri⁹ fuit; si
pri⁹ fuit; ergo nō est possibile q̄ in hoc instāti nō fuerit. ¶ Dico q̄ po-
test facere q̄ nō sit; q̄ nō producetur puta si subtraheret suā actuāta
tem. & ista scđa opiniō videt mihi rōnabilior; p̄ qua gre, facit multas
rōnes volēs probare q̄ occhā sibi contradicat in quolibeto; vbi loḡ
de angelis & in isto passu. ¶ Ratio gregorij apparētior est ista. Si ita
esset q̄ volūtas producēs actū hēat tūc i sua potestate nō producere;
sequiſ q̄ nō posset peccare in primo instāti i quo datur ei prēceptū.
cōsequēs est falsoſ/ & seq̄la patet. nā, a. sit primū instāti in quo sortes
primo obligat ad aliquod prēceptū puta ad dicēdum horas & nult
dicere, tūc bene sequiſ apud opinionē oppositā; iste actus nunc est;

De voluntario.

4

ergo actus iste pro nūc nō potest nō esse: & vltra iste actus pro nunc non pōt non esse: ergo de⁹ nō pōt noua obligatione obligare istū q̄ iste actus non sit nūc: cum deus non possit aliquē obligare ad impos⁹ sibile. Nā saten⁹ doctores q̄ aliquis bene potest obligari ad impos⁹ sibile propter ei⁹ culpā & hoc qn̄ obligatio p̄cedit illud impossibile. sed nullomodo pōt quis obligari ad impossibile: qn̄ impossibilitas p̄cedit obligatione vel sit simul cū obligatione. ergo si teneatur prima op̄atio: sequis q̄ null⁹ pōt obligari ad aliquid p̄ceptū cui⁹ obligatio nō p̄cedit i⁹ possibilitatē. ¶ Cōsequēter mouet alia difficultas: an videlicet possit esse voluntariū sine actu voluntatis positivo in hoīe. Et videt q̄ non. quia nihil est voluntariū nisi sit a voluntate: sed quicquid est a voluntate est opatio voluntatis: ergo act⁹ positiv⁹: & per cōsequēs nulla pura omissione dicit⁹ voluntaria. ¶ Sed tñ oppositū videt verū, quia illud cuius sumus dñi est voluntariū: sed nō solū sum⁹ dñi actuū: sed ēt omissionū illorū actuū. homo enī hēt in potestate sua opari & nō opa ri: ergo ēt iā dñs ill⁹ qđ est nō opari: & p̄ cōsequēs sine actu positivo pōt ēē voluntariū. & hic p̄det quæstio, vtrū sine actu possit ēē p̄fici.

¶ Pro solutiōe notat. l. tho. p̄ia scđe. q. 6. articulo tertio q̄ aliqd pōt ēē ab aliquo dupl. vnomō p̄prie p̄ncipalit & effectiue. Altomō desfectiue sicut dicit Ari. 2. ph. q̄ nauta absēs ē cā p̄clitatiōis nauis: nō effectiua sed defectiua: qa p̄ ei⁹ p̄ntā liberañ nauis: hic ei⁹ absēta submersiōis cā dī. & sic dico q̄ i⁹ hoīe pōt rep̄ti voluntariū lēdomō. qđ p̄bat. qa cū hō (vt dīdū ē) sit dñs suarū opationū pōt nō p̄ducere: & si nō p̄ducat dī cā defectiua. cū nō ponat opationē quā tenet p̄ tūc ponere: & sic i⁹ illo ē vitraq̄ libertas. l. & cōtrarietatis & cōtradicitiōis: cōtrarietatis qn̄ potētia ē libera ad act⁹ cōtrarios & cōtradictōis ad act⁹ cōtradicitorios. & ista libertas eq̄ bñ respicit negationē act⁹ sicut actū ipsū: & p̄ cōsequēs sine actu pōt rep̄ti voluntariū: vt voluntariū dī libe rū. sicut enī act⁹ dī libere p̄duci qn̄ p̄ducif & ē in p̄tāte p̄ducētis oī. b⁹ alijs necessario prerequisites positis nō p̄ducere: ita ēt act⁹ dī libe re omitti qn̄ nō p̄ducif & p̄ tūc debet p̄duci: & tūc voluntas dicit⁹ libere nō p̄ducere. Sicut dī de illo: beat⁹ q̄ potuit trāsgredi & nō ētrāsa gress⁹. libere ei⁹ trāsgredi ē libertas nō ad actū sed ad nō positionē act⁹ & hō nō dī libere ponere actū nisi hēat cognitionē obiecti: & sic dor miēs nō dī libere nō dicē horas: qa oīb⁹ alijs p̄ regis̄tis eodēmō stāti b⁹ nō ē i⁹ sua p̄tāte elicere act⁹ illos: cū voluntas nō ferañ i⁹ icognitū. Et sic patet solutio primi argumēti. qa nō solū illī dī voluntariū qđ est a voluntate efficiētē sed ēt deficiētē, patet etiā q̄ sine cognitionē nō pōt esse voluntariū formalit̄ licet bñ virtualiter siue interpretatiue vt si pro a. teneor cognoscere & yelle: & omittā: vtrūq̄ dī voluntariū formalit̄, sed voluntariū virtualit̄ & interpretatiue: nihil allī ē q̄ nō elicere actū p̄ tpe quo tenemur elicere, vt quis fortes non elicit actum illecebret: & tenetur reprimere: dicit⁹ yelle interpretatiue, nūq̄ ergo rep̄it volunt a. illī.

De violentia.

rium siue liberum formaliter sine cognitione licet sine operatioe voluntatis aliquando reperiatur voluntarium formaliter.

De impedimentis voluntarij & primo de violentia. Cap. 2.

Onsequēt declarāda sūt q̄ impedīt voluntariū & p̄fō de violentia. p̄ cū⁹ declaratiōe noto vt habet Aristote, primo cap, tertij ethi. tria sūt impediētia volūtarīu videlicet vio-
lentia/met⁹ & ignorātia/ & hāc materiam tractat. S. Tho.
pria scđe. q. 6. notat enī articlo. 4. illi⁹ q̄stiois q̄ duplexē act⁹ volūta-
tis. Vn⁹ quidē elicit⁹: alius vero impatus. Elicit⁹ dicit⁹ q̄ est imedia
te ab ipsa volūtate p̄ductus & est subiectus in ipsa volūtate vt velle
nole. Vnde ille actus dicit⁹ esse imēdiate/a voluntate qui exeretur ab
ipsa volūtate: & recipit⁹ non mediāte altera poētia. Alius vero dicit⁹
impat⁹ q̄ nō p̄ducit⁹ imēdiate ab ipsa volūtate: sed a quadā altera po-
tētia inferiori per imperium volūtatis: neq̄ recipitur in volūtate cuius
modi sunt actus extēiores qui a volūtate impantur mediātibus po-
tentij⁹ extēriōribus/ & etiā q̄dam cognitiōes intellectus & maxime
credere. Altij ponūt tertij mēbrū q̄ est dabisilis actus volūtatis qui co-
pulatim & copulatiq̄ est elicit⁹ & imperatus, nā sicut intellectus ē
potētia reflexua: ita & volūtas. hoc est p̄t habere actū qui reflectit⁹
super alterū actū suū: sicut enim volūtas impare p̄t potētiaē moti⁹
q̄ moueat ita volūtas per vnū actū p̄t iperare sibi ipsi alterū actū.
vt cū volūtas vult diligere sortem: illa dilectio sortiserit actus elicit⁹:
qua est imēdiate a voluntate productus: & erit imperatus qa me-
diante altero actu productus/qđ aut̄ sit dabilistalis actus p̄t proba-
ri per sacras litteras. p̄s. desiderauit desiderare iustificationes tuas &c.
Ista distinctione posita respōdet. S. tho. ad quēstionē(cū queritur vtrū
violentia possit inferri voluntati) per aliquas ppōs. Prima. p̄t vio-
lentia inferri volūtati q̄tum ad act⁹ imperatos. Probatur. possunt im-
pediri mēbra extēiora a fortiori agente ne iperū volūtatis exēquē-
tur: igitur. Secūdo. possunt cōpelli ad exercendū operationē quā nult
exercere volūtas: igitur. Contra: ipl̄cat q̄ iste actus sit imperat⁹ &
volūtas violentetur/ad illum actū. nā bene seq̄tur. Est imperat⁹ ergo
volut⁹. ergo nō ē in volūtari⁹. Dico q̄ doctores intelligūt q̄ ad actū
sā imperat⁹ volūtas p̄t violentari vel ad similē. Secūda ppō. volū-
tas nō p̄t violentari q̄tū ad ipm ppriū actū siue elicit⁹. Probat. qa
actus volūtatis(dicit. tho.) nihil aliud ē q̄ inclinatio q̄dam procedēs
ab intēriori principio cognoscēte etiā singularia: sicut appetit⁹ natu-
ralis nō est aliud q̄ inclinatio agētis nō cognoscētis hoc est ab intērio-
ri principio. quod autem est coactum vel violentum est ab extērio-
ri principio. vñ cōtra rationē act⁹ volūtatis ē q̄ sit coact⁹ vel violē-
tus: sicut etiā ē cōtra rationē naturalis inclinatiōis vel mot⁹ lapidis
q̄ fera⁹ sursum. potest em̄ lapis per violentiā ferri sursum: sed q̄ iste
motus violentus sit ex eius naturali inclinatione esse non potest. Si-

De violentia.

militer etiā potest homo per uiolentiā trahi: sed q̄ hoc sit ex ei⁹ vo-
lūrate repugnat rationi violentię. Vn de ratione violentiæ vel coactio-
nis est q̄ opatio sit ab extrinseco: passo nō cōferēte vlm cōtrarię. idē
passo renitente ad cōtrariū/qd dicit notāter: q̄a secūdū aliquos est ali-
q̄s actus indifferēs. vt secūdū scotū q̄ videt melius dicere: tūc passū
nō cōfert vim cōtradicitoriae ad actū indifferētē: q̄a tunc effet natu-
ralis/quilibet i ḡ actus elicit⁹ est a principio intrinseco: ergo nullus
talis est violentus seu coactus. Aliq̄ doctores vt Bonauētura in secūdo:
& alt̄ moderni addūt alia rationē videlicet q̄ implicat q̄ volūtas co-
gatur ad act⁹ elicitos. Nā bñ sequt⁹: cogit ad actū elicitū: ergo vult:
& cogit: ergo nō vult tmo nult alias nō effet coactio: sed velle & no-
le idē implicat. Igitur implicat cōtradictionē voluntatē cogit ad pro-
priū actū. Sed tota difficultas est deactu q̄ ē sīl& impatus & elicitus
& arguitur q̄ possit volūtas cogit ad illū. eadē ratione sicut volūtas
qñ vult currere pōt impediri p̄ agēs fortius extrisecū ne moueatur.
& qñ nult pōt impelli ab extrinseco q̄ ambulet: eodēmō arguā q̄is
volūtas vellet amare sorte pōt impedit⁹ q̄ nō amet: qd patet sic: q̄a
q̄is vellet efficaciter amare: pōt de⁹ nō cōcurrere ad illū amorē p̄
ducēdū. Silt si nolet amare sorte de⁹ se solo posset i ea pducere actū
q̄ est amor fortis: ergo videt q̄ sicut pōt violentari ad actū imperatū
ita etiā videt q̄ ad actū elicitū. Dico q̄ q̄tū ad primā ptē argumē-
ti nulla est difficultas qn ipsa volūtas possit ipediri adeo q̄ nō amet
qa deus pōt nō cōcurrere: ergo stat⁹ q̄ vellet efficaciter amare & defa-
cto nō amaret: ergo sicut sortes si vellet ambulare & detinere a for-
tiori agēte tūc cogi diceret ad nō ambulandū: pari ratione volūtas
diceret cogi ad non amandū & cogere ad omissionē siue ad puationē
actus interioris:& hoc dicit de palude l. 4. Quātū ad secūdā ptē at-
ticuli videlicet q̄ possit cogi nō solum q̄tū ad priuationem actus in-
terioris sed ad ipsū iteriore videtur sicut cū volūtas nult ambulare im-
perat membris exteriorib⁹ priuationem ambulatiōis: tñ ab extrinse-
co pōt necessitari ad ambulādū:& tūc cogi diceret ad abulandū. eodē-
mō si nollet amare tūc deus posset facere nō obstante tali nollitione
q̄ pduceret amorē fortis: ergo videt q̄ cogit ad illum amorem. Pro-
solutiōe dico p̄t q̄ aliqd cogi nihil aliud ē q̄ ab extrinseco ipsū pa-
ti ipsō renitēte. id ē cōtra ei⁹ naturalē inclinatiōe. Dico secūdo q̄ vo-
luntas duplicē h̄et inclinatiōe. vna naturalē: alia vero liberā. Inclini-
natiō naturalis volūtatis nihil aliud ē q̄ inclinatio ad suscipiēdū suas
operationes tāq̄ pprias pfectiōes. sicut vnaqueq; res inclinat ad suā
pfectiōe ita volūtas naturalit inclinat ad suas pfectiōes: tunc dico
q̄ voluntas ad nullū actū elicitū pōt cogi/qa ipsa nāliter inclinat ad
quālibet suarū operationū/ergo nō pōt illas recte cōtra eius naturalē
inclinatiōe. nō pōt ergo violentia ifferri volūtati respectu suorū pprio-
rū actuum. Sed inclinatio voluntatis libera nihil aliud est q̄ velle &

De violentia.

nolle: & ista inclinatio est accidentalis, pria vero essentialis differens specie ab ista, tunc dico q̄ nō pōt inferri violētia quantū ad actū elici tū opposita inclinationi naturali neq̄ opposita inclinatiō libere ita q̄ coacte voluntas velit, amet, vel odiat: led bene pōt inferri violentia q̄tū ad actū impatū & ad omisiōne actus eliciti. ¶ Tertia ppositio, violētia de directo opponit voluntario sicut & naturali, cōmune est enī voluntario & naturali qvtrūq̄ sit a principio intrinseco: si ḡt violentia duplicit agenti inferri pōt & naturali & libero, naturali qn̄ vide licet ab extrinseco patit contra suā propriā naturā & naturale inclinationē, vt cū proiect sursum graue vel cū descendit leue/ graue ascē dendo patitur ab extrinseco agente & non ab intrinseco, quia non a forma substanciali ipsi. Silt icerit violētia agēti voluntario qn̄ patit ab extrinseco cōtra suā voluntatē, vtrūq̄ istorū ē violētū: q̄a vtrūq̄ agēs ē extrinsecū & passum nō confert vim: ergo illud violentū causat inuoluntariū: & per cōsequēs ois talis actus qui est hoi violent⁹ caret virute & virtu: salte si totaliter sit cōtra voluntatē & ab extrinseco neq̄ imputat illi qui patit. ¶ Cōtra, Illud qd̄ ē inuoluntariū si accidat cauſat tristitia vt dicit Arist, tristitia enī est de his q̄ nobis nolētibus accidunt: sed aliqui patit aliq̄ violētia vbi tñ nō trista: vt patet de passione martyriū, labant enī ad supplicia & tortura gaudētes, ergo nō semper violentia causat inuoluntarium cum inuoluntarium sit nolitum alias non esset inuoluntarium. Respondet, S. Tho, ad istud argumētum dicēdo q̄ sicut naturale dicitur qd̄ est secundū inclinationē naturę: ita voluntariū dicit qd̄ est secundū inclinationē voluntatis, dicit aut̄ aliquid naturale dupliciter, vnomō q̄a est a principio actiōe siue efficiente intrinseco vt descēlus grauis deorsū & leuis sursum: tales mot⁹ sūt naturales; q̄a a principijs intrinsecis, hoc est a formis eorū actiūs. Aliud ē naturale qd̄ ē a principio extrinseco tñ secūdū natura lē inclinationē passū: q̄a passū naturaliter inclinat ad recipiendū illud qd̄ recipit ab extrinseco, vt cū ḡfiatur ex ligno ignis: ḡfatio forme substancialis ignis ē naturalis ip̄i materię q̄uis talis ḡfatio nō sita principio intrinseco ipsi materia sed ab extrinseco scilicet igne p̄ducente qd̄ est extrinsecū materia ligni: nihilomin⁹ est secūdū naturale inclinationē materię q̄a naturaliter inclinat ad recipiēdā vnāquāq̄ formā ē accidētālē ordinatā ad ipsi⁹ forme substancialis introductionē puta ad q̄litates prias & secūdas q̄ de p̄ se ordinat̄ ad formas substanciales, talis mot⁹ i ipsa materia ē naturalis cū passū cōferat vi &c. ¶ Simili duplex ē voluntariū, qd̄dā ē a voluntate effectiue ipsi⁹ agētis puta alius aliquid vult agere, Altud ē voluntariū secundū passionē, s. cū alius quis vult patit ab alio quis illud qd̄ patit & recipit sit effectiue ab extrinseco, verbi ḡra cū martyres poenas acerrias patiebāt ab ipsis torto rīb⁹ inflictas: tales passiōes nō erāt effectiue siue nō p̄cedebāt ab ipsis martyrib⁹ nihilomin⁹ erāt eis voluntarie: q̄a vol̄te nō scđm actionē sed scđm passionē, & sic patet q̄ sicuti naturalib⁹ aliqd̄ ē naturale p̄

De metu .2. impedi.volū.

6

actione & aliqd p passionē; ita i agētib⁹ liberis aliqd e volūtarī per actionē: aliqd vero p passionē. & vt sit meritorū sufficit q̄ sit volūtarī vel p actionē vel p passionē. & ad argumētū q̄ oē iuolūtarī causat tristitiā. Dico q̄ verū e si sit iuolūtarī p passionē. & sic patet q̄ nō oīs violētia causat tristitiā. ¶ Si dicas. mot⁹ surſū hoīs grauiſ & pōderosi ē illi violēt⁹ & tñ nō ē iuolūtarī cū ip̄e hō libere velit ascēdere: ergo nō oē violētū causat iuolūtarī. ¶ Dicit ibidē tho. q̄ talis mot⁹ nō ē violēt⁹ simp̄t; sed scđm qd hō ei ē agēs liberū & p̄t hoc ē et agēs nāle: nā si ponat surſū pure nāliter descēdit: mot⁹ ergo oppositus puta ascēsus est illi violēt⁹ secundū actiuitatē naturalē hoīs: hic est q̄ homo malorē patitur poenā ascendendo q̄ descendēdo: q̄a ille mot⁹ ē violēt⁹ & descensus ē naturalis. & sic nō ē incōueniēs q̄ illud qd ē violētū scđm naturalē inclinatōnē nō causet iuolūtarī imo sit volūtarī scđm inclinatōnē liberā. & ista pauca de violēto sufficiant.

De secundo impedimento voluntarij scilicet de metu. Cap. 3.

 Ostea vīdēdū ē de secūdo i pedimēto volūtarī scilicet de metu: an causet iuolūtarī. hoc ē an opa facta pp̄t metū ca reāt bonitatē v̄l vītio. Dicit enī Ari. 3. ethi. q̄ alqua fiūt p metū q̄ nō fierēt secluso metu: & est respectu mali futuri de quo hētū pbabilis & cōlectura vehemēs q̄ tale eueniet: sicut tristitia est respectu mali prēsentis, vnde metus nihil aliud est q̄ passio q̄ causatur ex nolitione futuri mali imminentis: qd malum futurum nolitū per intellectum præsentatur vt imīnens propinquū & probabilitē futurū: vt nolo mortem: & intellectus iudicat esse periculum mortis imminentis: ex illa nolitione causatur passio quē vocatur metus seu timor. Exemplū Arist. est de illo qui prōiectit merces ingruente tempore state: talis nult mortem & habet probabilitatem q̄ mors eueniet & etiam est illi probabile q̄ euadet saltem facilius si prōiectat merces: tunc prōiectat alias non projecturus: cōstat q̄ talis operatio fit per metū q̄ non esset alias fienda nisi esset met⁹. ¶ Iltis declaratis queritur vīrum talis operatio per metū facta sit dicenda simpliciter voluntaria vel iuoluntaria. Respondet. S. Tho. q. allegata articulo sexto. q̄ illa opatio est simp̄t & absolute volūtaria: & iuoluntaria secundū quid & de per accidens. hoc etiam dicit Arist. in tertio ethi. & idem Grego. nicen⁹. huiusmodi quē per metum aguntur mixta sunt ex voluntario & iuoluntario. Vnde habetur in iure q̄ voluntas coacta ē volūtas q̄ uad actū elicitū loquēdo de coactiōe. i. iudicatiōe per metū. nā opatio q̄ fit p metū ē simp̄t a principio i triseco. s. a volūtiōe iteriori ip̄ata ad quā nō necessitatē neq̄ violētāt ut dictū ē. vñ mercator qñ p̄jct merces realiter hēt volūtate efficacē q̄ vult p̄jctare: ergo illa p̄iectio ē simp̄t & absolute a principio i triseco: si ei nollet p̄jctare non prōiceret: ergo sequit q̄ talis nullomō est violenta. Item talis opatio est simpliciter & absolute volūta: q̄a nūq̄ ex volūtiōe seq̄t

De 2. im. volun. scilicet de metu

opatio exterior nisi sit illa efficax; sed oī talis procedēs ab efficacē sim
pli volita igit̄. Sed dī inuolutaria secūdū quid & de per accidens: qā
est cōtra nolitionē nō absolutā sed cōditionatā scilicet cōtra nolitionē
qā in est cū metu vel quā haberet secluso metu. In illo enī est vel esse
potest duplex actus volūtatis. Est volūtio qua vult efficaciē & simpli
projicere, & prout facit conformiter ad illam volūtionem efficacē illa
opatio est simpliciter voluntaria. Est & alia nolito conditionata qua
nollet projicere si possit euadere; & pro quanto illa pīctio est cōtra
stā nolitionē cōditionatā & nō absolutā dīcī pōt inuolutaria secun-
dū quid: ideo bñ resoluit Tho. cum Arīst. q̄ hīmōl quā p̄ metū agunt
sūt magis volūtaria q̄ inuolūria. Sed q̄t̄l vītra. vtrū operatio per me-
tū facta sī sit mala sit excusabilis. Vīdet q̄ nō vt patet in capitulo sa-
cris de his q̄ causa metū fīt: vbi dicīt q̄ metū diminuit culpā; sed nō
auffert totaliter; ergo opatio facta per metū remanet culpabilis. In
oppositū tñ arguit. qā pīciēs merces secluso tali metu mortis pecca-
ret: cū pderet bona sine vtilitate: & tñ posito tali metu nō peccat: cū
salus vīte sit bonis r̄palibus p̄ferenda. Pro solutione notādū q̄ du-
plex est metus/qdem est cadēs in cōstātē vītrū: & est metus magni ma-
li qñ scilicet ē p̄babilitas moralis de iminētia illi⁹ mali; vt met⁹ mor-
tis carceris ppetui: metus mutilationis mēbri principalis: & pditio-
nis oīm honorū tēporaliū: & dicūt iuriste talē metū esse demalo gra-
ui cū p̄babilitate fortī & vehemētī de illi⁹ mali iminētia p̄ oppositū
dicīt metus nō cadere in cōstātē vītrū. Prēterea suppono q̄ opationū
quē fīt ex metu triplex est genus/qdā enī sūt lege naturæ phibite
& in se & secūdū se male; quē nō dicunt male quia phibite: sed prohi-
bite; quia male; vt adulterari/mētiri: & sic de ceteris q̄ sūt cōtra p̄ce
pta legis naturæ. Alię vero sūt male qā phibite iure diuino purę po-
sūtū & non naturali simul: vt erat comedēti carnium porcinarum in
antiqua lege: & comedēti panum propositionis in laicis: consimili-
ter esus pomi vetiti. Quādā vero sunt male quia prohibite lege hu-
mana & non diuina: vt frangere ieunium in vigilia sancti Petri hoc
precise est prohibitum lege humana canonica. Supponit iterū q̄
duplex est metus etiām cadens in constantē virū. quidem est alicu-
lus mali futuri quod necessario necessitate naturæ imminet & sequit-
ur: verbi gratia cum quis maxime famet/ notum est nisi comedat ne-
cessario necessitate naturali sequeat mors. Alius est met⁹ futuri mali
qd libere & ab extrīseco ifer̄ & nō necessario necessitate naturæ vt cū
tyrān⁹ mīuā mortē alicui: talis mors ifer̄ libere a tyrāno. qā pōt nō
inferti. istis suppositis sit pīa propoſitio. Nullus metus quātuncq;
cadat in constantem virū excusat operationem prohibitā lege na-
turæ: hoc est. illa quē fīnt per metum si sint lege naturæ phibita sunt
mala & non excusant̄ a peccato. Hoc probatur. per Arīst. in. 3. ethi.
dicērem. ppter quēcūq; durissima eiām non est turpe qd agendum:

De metu. 2. impedi. volū.

7

ergo nullus met⁹ excusat aliquē: vt peccet, qā met⁹ nō excusat nisi
vt evitetur maius malum: sed nō est dabile mai⁹ malū q̄ peccatum.
Igitur, Secūdo bñ sequitur, hoc est in se & scdm se malū & nō pōt
libere fieri qn sit malū: ergo metus etlā mortis cadens in cōstantē.
virū nō pōt illā opationē excusare a pctō. ¶ Secūda ppositio.

In his q̄ sūt mala qā phibita iure diuino pure positua metus ca-
dens in constantem vitum & prēcipue mortis ab extrinseco non
inferend: sed q̄ necessario necessitate naturae sequtur excusat a pec-
cato. vt iudeus non habēs, cibū præter carnes suilas: vel laicus iu-
dæus nō habēs alium cibum præter panes propositionis comedē-
do non peccasset. patet de David qui in necessitate posit⁹ illos pa-
nes comedit: & tñ excusat a peccato: & nō potest excusari nisi pro-
pter metū mortis iminētis nisi comedisset. Hoc etiā patet de disci-
pulis euellentib⁹ spicas in die festo: ergo ille met⁹ excusat a pecca-
to i his quē sūt mala qā phibita lege diuina pure positua. Et cū
arguit de caplo sacris/met⁹ dlmīnuit culpā quā p̄fus nō excusat:
ergo null⁹ met⁹ excusat a pctō qđ ē cōtra secūdā ppositionē. Dic̄t
q̄ caplīm loqt̄ de illis q̄ sūt cōtra legē naturae vel qā phibita lege
diuina & nō de oib⁹ idifferēter. ¶ Tertia ppō. Metus mortis etlā
cadens in cōstantē vitū q̄ nō seq̄t necessario necessitate naturali sed
ab extrinseco infertur nō excusat a pctō in his q̄ sunt mala quia p-
hibita lege diuina pure positua. verbi gratia. Si tyrān⁹ dixisset iu-
deo te interficiā nisi comedas carnes porcinas quis fuisse ei pba-
bile q̄ illū interficeret nisi comederet nullo pacto debebat cōedere
alias peccasset cōedendo, machaber enī ppter quēcūq̄ timorē no-
uerūt vesci carnib⁹ suilib⁹. secūdi Machabe. vi. Si enī pp̄t metū
tyrānorū cōeddissent peccassent: ergo ille met⁹ mortis ab extrinseco
oīo illate nō excusat oīo a peccato in his q̄ sunt phibita lege di-
uina pure positua. Dicit tñ Ioannes de gersono q̄ nullanecessi-
tas excusat in his q̄ sūt phibita lege diuina: & dicit dauid habuīs
se ex reuelatione q̄ cōederet illos panes. Simili mō de sampstone
cōtrahēte cū altenigena. ¶ Quarta ppositio. Timor cadens in cō-
stantē vitū totaliter excusat peccatum in his q̄ sunt mala qā lege hu-
mana phibita. vñ dicit Ockā in dialogo q̄ coīcas cū excoīato
in actibus ciuilib⁹ pp̄t metū cadentē in cōstantē vitū nō peccat.
Simile argumētū de illo cui tyranus mināt mortē & est verisile q̄
illā inferet nisi frangat ieūniū tūc frangendo nō peccat: cū ecclē-
sia nō pōt ad illud arctare, ecclēla enī nō potest obligare hominēm
ad illa q̄ sūt superrogationis & q̄ coīem hoīm facultatē excedunt.
sed ieūnare non obſtāt morte, p̄babiliter iminētē est opus super-
gationis & excedens cōmūnē hominū facultatē. Igit.
¶ Cōsequēt q̄t̄ vtrū opatio facta timore pene sit bona & studio-
fa, verbi grā. sortes vitat pctm & adplet pceptū timore dānatiōis
& non virtutis amore. ¶ Pro declaratione huius supponit pro-

De metu .2. impedī, volū.

timor et p̄f. 1.
C. v. m.

ut proposito cōducit q̄ duplex est timor. vnq̄ dē quō refugim⁹ all quod malū futurū solū propter hāc causam quia nobis nocuū & incōmodū (timor enī ē fuga mali futuri: sicut tristitia mali presens tis) talis vocat seruīlis seu mundanus. Alius est timor quore fugi⁹ mus aliquod malū non solū quia nocuum: sed q̄a prohibitū p̄ ali quem superiorē quē nolum⁹ offendere. talis vocatur filialis seu ca stus. Notandū prēterea, vt dicit Diony, in fine tertii, dupliciter contingit q̄ vitem⁹ peccatū timore poēne. Vnūmō quia timem⁹ poēna quē sequit ad illud velle executoriū quis cōplacēam⁹ in ta li velle siue in tali actu. exēpli cā: tmeo fornicari. pp̄t dānationē. virtute huius timoris non exēquor illū actum: nihilomin⁹ habeo cōplacentiā in illo actu. Secūdo mō vitam⁹ peccatū timore pene q̄tū ad vtrūq̄ velle videlicet q̄n nō habem⁹ velle executoriū: nec velle complacēti. Iste noratis sit prima pp̄o. Qui timore poēne vitat peccatū p̄sōnā nō bñ agit imo peccat. patet. oīs talis peccat qui vellet rē lege dūina plibitā fieri sublato illo q̄t timet. sed sic est q̄ iste sublata dānatione quā timet vellet fornicationē seu furtū cōmittere: ergo iste realiter peccat. & sic secundum Dionysiū qui vitat peccatū timore poēne q̄tū ad velle executoriū prēcisē: & non q̄tū ad velle cōplacentiā: peccat mortaliter. Secūda pp̄ositio, qui vitat peccatū timore poēne secundo mō vitati onis nō agit bene moraliter. Patet. iste plus odit poēnā vt poēna ē q̄ odiat culpam: ergo inordinate odit: & per cōsequens nō bñ agit moraliter. Si fortes plus diligēt se q̄ deū/ inordinate diligēt: similē in oīsib⁹ talis plus odit poēnā q̄ culpā: ergo illud odiū est in ordīnatū: q̄a propter vnūqdq̄ tale & illud magis. nā illud odium peccandi causat ex odio dānationis. si enim nult peccare metu dānationis: ergo magis odit dānationē/ sed istud odiū effet ordī natum. istomodo: quia fortes amat deū super oīa nult peccare: & nult peccare ne dānetur: talis nolitio effet bona quia nō prēcisē causata a dānatione: sed etiā ab amore dei. vitare igitur peccatū p̄ cīse propter poēnā semp est malū. Tertia p̄positio, qui vult sub uenire necessitatī pximi sui solū timore poēne nō bñ agit moraliter. patet. ad oīm bonū actū requiritur relatio in vltimū finem: sed ta lis actus solū & vltimate fit propter ipsum refugientem poēnam prēterea q̄ amat se amore coīmodi: ergo talis actus non refer tur vltimate in vltimū finem: & sic non est studiosus. Sed vtrum talis actus sit malus: videf q̄ nō per auctoritatē Chrisostomi dicē tis qui timendo non facit mala q̄uis iustitię mercedē nō acquirat verūtamen mali uitat. Dicit Diony. q̄ administrus ille actus est ma lus venialiter. quia oīs talis actus vltimate ordinatur ad inordīnatā affectionem sui ipsius. Nam vt dicit Grego. oīs nolitio prē supponit aliquā volitionē/ q̄ ergo fortes nolit poēnā hoc ē ex ali quo amore scilicet sui & nō sui ppter deū: quia nō refugeret pec-

De ignorantia, 3. impe. vo.

8

care solum propter se: & sic cōcludit Diony. q̄ illud refugere peccare ē veniale. Et ad chrisostomū dīcērē q̄ talis pœnā euitat; verū est pœnā eternam: sed non tempalem cū culpā admittat veniale. & hēc de secundo impedimēto volūtarij dicta sufficiant.

De tertio impedimento volūtarij. l. de ignorātia. Cap. iiiij.

Restat tractare de tertio qđ inuolūtariū cauſat & ē ignorātia, & in iſto tertio ē tota difficultas. Quærit iſi virū ignorātia cauſet inuolūtariū. Videſ q̄ nō/nā inuolunta-
riū veniā meret, vt dicit Damascen⁹. sed qđ fit per igno-
rantia nō meret excusationē ſecūdū illud prime ad corinth. xiij.
Si quis ignorat ignorabitur, ergo ignorantia non cauſat inuolū-
tariū. In oppofitū tñ est Aristo. tertio ethi. cap. primo, q̄ inuo-
lūtarium quoddā est per ignorātia. Pro ſolutiōe prio videndū
est qualiter ignorantia impedit voluntariū. Scđo an ignoran-
tia fit peccatiū. Tertio an quęlibet ignorantia excusat a pecca-
to. Pro primi expeditione notandū q̄ ignorantia capiſ dupli-
citer: vt etiā dicit Arift. ſecūdo priorū. Vnomō p̄ ignorātia purę
negatiōis: & talis ē pura carētia ſeu priuatio ſciētia ſive neſciētia
non ponens affenſum nec diſfensum: ſed negat ſolum ſcientiam.
Alia est ignorantia prauę diſpoṇis queſ nihil aliud eſt q̄ affenſus
errone⁹ ſive affenſus falſi vel diſfensus veri quo ite lectus iudicat
aliter eſſe in re q̄ ſit: vt diſtentio q̄ eſt benefacēdum / Iudico q̄ eſt
mentiendū p̄ lauanda vita p̄ximi: talis affenſus eſt errone⁹ & co-
trari⁹ ſcię & hic capiſ ſcia large pro quolibet affenſu vero. Aduer-
te etiā q̄ in ignorātia duo cōſiderant: vñ ex parte intellectus &
eſt carētia veri iudicii vel alienius errore⁹. Aliud ex parte voluntatis &
eſt volitio qua quis vult ignorare, vel negligētia; cū enim
voluntas ſit regina in regno aīę & imperatrix imperans alijs po-
tentijs cōtingit aliqui ignorare & hoc volūtate imperante ignorā-
tiam. ita q̄ vult ignorare. aliqui etiā cōtingit ignorare voluntate
nō h̄tē illā volitionē impatiuam ſed habente omissionē volitio-
nis qua deberet ioperare alijs potentijs inferiorib⁹ vt addiſerent.
Et utraq; iſtarū iſtilicet purę negatiōis & prauę diſpositionis eſt
duplex. Quędā ſpeculatiua queſ ſi ſit prauę diſpoſis nihil aliud eſt q̄
diſfenus alicui⁹ veri ſpeculatiui vel affenſus ſui cōtrarij. vt alieni⁹
q̄ triāgul⁹ nō h̄tē tres āgulos equales duob⁹ rectis: ſed ignorātia
purę negatiōis ſpeculatiua ē neſciā alicui⁹ veri ſpeculatiui vt ru-
ſiū ſciētis multas ppōes ſpeculatiuas h̄tē ignorātia purę nega-
tiōis ſpeculatiua: ſed de iſtis nihil ad p̄poſitū: qa nihil faciūt iſte
ad-mores niſi i materia fidei. Alia ē ignorātia prauę diſpoſis & ē
purę negatiōis practica & ē diſfenus ppōes practice vel priuatio al-
ieni⁹ ppōes practice vere vt fortes nō affeſit ſed temāet dubi⁹ an
ſit furādū talis dr̄ h̄tē ignorātia purę negatiōis practicā. Et qđ n̄a
q̄rit de utraq; an videlicet tā ignorātia prauę diſpoſis q̄ purę nega-

De ignorantia. 3. impe. vo.

Practica causa est inuoluntariū. Notandum est p̄terea q̄ praecl
cū capite duplice, uno modo formaliter & nihil aliud est q̄ oīo dictas
ut significās de opatiōe. vt ista ppō nō ē fūrādū significat formaliter
& absolute de opatiōe. Secundum dicit practicū virtualiter q̄
q̄uis illa ppō sit formaliter & absolute speculatiua ex ea tñ in cō
sequētia seq̄t aliquid practica: vt ista ppō: iste ē bñfactor me⁹ ē pure
speculatiua formaliter: ex ea tñ sequit̄ ista practica isti bñfactor
benefaciēdum est. Si ista est speculatiua iste nō est hostis: ex ea
tñ sequitur ista practica iste nō est occidēdus. regulariter ignorantiā
excusans a p̄ctō est aliquid speculatiui qđ speculatiū est virtualiter
practicū aīs i cōsequētia: id ē certa cognita ad aliquid practicū iſe
rēdū ut ignorantiā qua sortes credit hāc eēsuā: ē pure speculatiua
formaliter: sed virtualiter practica: q̄a ex illa inserit̄ q̄ nō est a for-
te cognoscenda, & quæstio est de illa ignorantiā quæ est pure vel
virtualiter practica & nō de illa intelligit̄ quæ nec est practica for-
maliter nec virtualiter. Aduerte q̄ ignorantiā ut dicit. S. Tho. cau-
sat inuoluntariū p̄pterea q̄ priuat cognitionē quæ p̄exiḡ ad vo-
luntariū. Nō tñ q̄libet ignorantiā homī cognitione priuat & ideo
sciēdū q̄ ignorantiā tripliciter se habet ad actū volūtatis. Vnomō
cōcomitāter. Aliomō cōsequenter. Tertiomō aīcedēter. Cōcomi-
tāter quidē qm̄ ignorantiā est de eo qđ agitur tū etiā si sciretur nī
hīlomin⁹ ageret: talis ignorantiā nō inducit ad volēdū ut hoc stat
sed accidit simili esse aliquid factū & ignoratiū: vt cū aliquid vellet occi-
dere hostē sed ignorās occidit eū putās occidere ferā. Et dicit. S.
Tho. q̄ talis non causat inuoluntariū & hoc expresse hēt Aristo. in
tertoethicorū. q̄a nō causat aliquid q̄ sit repugnans voluntati: sed
bñ causat nō volūtatiū: q̄a non pōt̄ esse actu volūtum qđ ignoratiū
est: & secundū eū talis ignorantiā nō excusat a p̄ctō & sic occidens
hominē cū tali ignorantiā putans occidere ferā peccat mortali
¶ Sed hoc videt mihi multū difficile. & arguit sic. Si eēt alīo hō
ab inimico puta amīcus interficiendo illum nō peccaret iīḡ. Pates
aīs. si esset alius homo puta amīcus & sciret illū esse nō occideret
& ignorat inuincibiliter esse hominē & habet oīem actu & omnem
omissionē quā tunc tenetur h̄e. qđ aut̄ ille sit sortes vel plato non
est. In sua potestate tunc scire: ergo inuincibiliter ignorat esse ho-
minē ergo excusat a toto cū nunc nō habeat interiorem actu ma-
lum & videt mihi q̄ in tali casu volēdo occidere hanc rem quā cre-
dit inuincibiliter esse ferā dato q̄ sit homo nō peccat. Et dato q̄
haberet volūtū formalē qua vellet occidere inimicū: talis volū-
tio nō imperaret illam exteriorem operationē: ergo imperatur ab
ista: volo occidere hanc ferā: & illa volūtio imperans nō est pecca-
tum. Qđ patet sic: qm̄ si esset peccatū: ergo contra aliquid dictas
men practicū prudētiale qđ actu inest vel saltem deberet inesse/
non habet tunc studiū dictamen practicū hoc non est occidendum

De Ignorantia

9

neq; tenetur habere cū sit ei impossibile. q; credit invincibiliter hoc non esse hoīem: ergo non tenetur iudicare hoc non esse occidēdum: ergo non facit cōtra aliquod dictamen practicū qđ insit vel debeat inesse: & non habet aliquā actum interiorē malū: & sic videtur mihi q; si sit simpliciter ignorātia invincibilis excusatur a peccato. q; nul li dictamini qđ debet in esse illa operatio est difformis. Cōsequenter autē se habet ignorātia ad voluntatem inq̄tum ipsa ignorātia est voluntaria, & hoc dupliciter. Vnomodo quia actus volūtatis fertur in ignorātiā sicut cū quis ignorare vult: vel vt excusationem in peccatis habeat: vel vt non retardetur a peccādo: scđm illud I. o. 22. sc̄ientiā viarum tuatum nolumus. & hēc dicitur ignorātia affectata que formaliter est libera cū sit formaliter volita. Aliomō dicitur ignorātia virtualiter volūtaria eius qđ quis potest sc̄ire & debet neq; cōsiderat actu qđ considerare potest & deber: quæ est ignorātia male electionis vel ex passione vel ex habitu proueniens/ vt cum aliquis notitiā quā debet habere non curat acquitare: quia adiscere est ei peccatum: talis dicitur virtualiter libera & voluntaria: & sic aliquid sine operatione est voluntarium nō formaliter sed virtualiter: & iste duæ ignorātiæ quæ se habeant antecedenter ad aliquā operationem puta ad eā quæ fit ex ignorātia: se habent tamen consequenter ad aliam operationē cūlicet ad operationem voluntatis vel saltem ad omissionem alicuius operationis. Alla est ignorātia que se habet aīdenter ad omnem operationem volūtatis non solum ad eam quæ fit ex ea sed ad quācunq; aliā. & est illa quæ non est volita nec potuisset habere oppositā sc̄ientiā faciendo illud qđ tenetur & obligat facere: & tamen est causa volendi qđ non vellet alias: & talis dicitur invincibilis præcedens quēcūq; actu voluntatis: quia nullus actus voluntatis nec positivus nec negativus est causa, huius ignorātiae: sicut cū aliquis ignorat aliquā circūstantiam actus quā non tenebatur sc̄ire. Utterum aduerte q; potest distingui ignorātia quolibet p̄dictoꝝ modoru accepta in ordine ad obiectū id ē ad id qđ ignoratur. & tunc distinguitur in ignorātiā iuris & facti. Ignorātia iuris est multiplex, quedam iuris pure naturalis, vt ignorātia mandatorū decales logi: vt si quis ignoraret non esse mechandū vel crederet. q; est mechandum: tale iuditū est ignorātia iuris naturalis: & raro reperiuntur tales nisi in omnino vitiosis & peruersis. Alla est iuris positivi dñini vt si quis crederet q; non esset obligatus ad sacramenta ecclie siastica. Ius enim positivum dñinū dicitur qđ est institutum ex tempore a christo legilatore &c. Alla est ignorātia iuris positivi humani vt si quis ignoraret cōstitutiones & decretā summorum pontificis cum & imperatorū leges. Sed ignorātia facti est quando habita sc̄ientia iuris ignoratur quedam circūstantia ratione cuius ignoratur tale obiectum esse iure prohibitum vt iacob cognoscendo lyam habuit b.].

De Ignorantia.

ignorantium facti: nam bene sciebat istud ius qđ non est adulterandum: sed circa illam mulierem habuit ignorantia alicuius circumstantię ratione cuius ignorabat tale obiectū esse prohibitū. Et vtracq; ista cum ignorantiarū siue iuris siue facti est duplex. Quędā vincibilis altera inuincibilis. ¶ Pro culus declaratiōne nota/qđ nō dicitur inuincibilis qđ taliter ignorans non possit illam vincere & oppositā scientiam acquirere. Nec propter hoc precise dicitur inuincibilis/qđ igno rans facit omne illud qđ tenet facere vt vincat. qđ sic probatur. nā si aliquid iudeus existens in alia ciuitate voulisset adire hierusalem in die penthecostes & omisisset ire/talis ignorabat inuincibiliter qđ erat baptisandus & non tenebatur pro illa die baptisari/nec omis sio do baptisari peccasset. & tamen si fecisset omne illud ad qđ tenebatur putat si adisset hierusalem in tali die sciuisset se esse baptisandum & viciisset illam ignorantiam. sed dicitur inuincibilis quia adhibendo omnē diligentiam quā precise tenetur ad illum effectum non potest vincere. in casu autem posito non tenebatur sortes iudeus in die pen thecostes adire hierusalem vt cognosceret: se esse baptisandum. per oppositum dicitur vincibilis &c. ¶ Ultra videndū est in quibus potest reperiri ignorantia vincibilis & in quibus non. & quantū ad hoc sit prima propositio. Nō potest reperiri ignorantia inuincibilis in his que sunt iuris pure naturalis vniuersitatis in aliquo viente ratione. patet per psal. domine ostende nobis bonum. Signatum est lumen vul tus tui. hoc est habemus lumen naturale inditum a natuitate per qđ sufficiēt ab intrinseco possumus cognoscere que sunt iuris natura lis. ergo faciendo qđ in nobis est non possumus ignorare ea que sunt legi nature/quia faciendo qđ in nobis est vincimus talem ignorantiam. ergo non est inuincibilis/nunq; potest esse inuincibilis qđ aliena non sit cognoscenda/ qđ non est furtum faciendum/quia illa sunt per se nota vel facile sequunt ex per se notis. ¶ Secunda propositio. stat ignorantiam esse inuincibilem respectu eorum que sunt iuris diuini pure positivi. ¶ Probatur, non immediate post preceptum de baptis mate quibus non erat prouulgatum tenebatur baptisari. & tñ ante sufficientem prouulgationem erat lex diuina cuius multi ignorantiam habebant inuincibilem. igitur. ¶ Tertia propositio. ignorantia inuincibilis cadit in his que sunt de iure humano positivo. patet. cadiit in his que sunt de iure diuino pure positivo; ergo a fortiori caderet potest in his quae sunt de iure positivo humano; cum m̄inus obligemur ad ius positivum humanum qđ diuinum posituum. ¶ Quarta propositio. cadit ignorantia inuincibilis in his que sunt facti. patet/nam ignorantia inuincibilis est respectu aliculus particularis facti vel respectu alicui⁹ circumstantię circa particulare factū contingētis. nam vt dicunt doctores talis ignorantia non est iuris vniuersitatis saltem naturalis. sortes vtens ratione non ignorat inuincibiliter qđ

aliena non est cognoscenda: sed bene potest ignorare inuincibiliter q̄ hæc est aliena cum non sit iuris vniuersalis, sed hæc: non est non aliena cognoscenda est iuris vniuersalis circa quod regulariter saltem naturale non cadit ignorantia inuincibilis in habente usum rationis sed circa circumstantias contingentes circa obiectum in quo exercetur operatio. Iste positus videndum est quomodo ignorantia inuincibilis causat in voluntarium, & dico primo q̄ non dicitur causare inuoluntarium eo q̄ talis actus non sit liber: nam inuoluntarium per ignorantiam aut per metu est simpliciter & in se volitum hoc claram est. sed dicitur causare inuoluntarium: quia operatio quæ exercetur est contra volitionem / seu nolitionem quæ habcretur sine talis ignorantia vel metu, & sic non est voluntaria sub illa ratione & cunctantia qua habetur ignorantia aut metus: & per consequens talis operatio dicitur habere bonitatem aut malitiam. Et ex hoc sequitur solutio alterius quesiti/ an videlicet ignorantia inuincibilis excusat a peccato, vnde supposita illa distinctio de ignorantia antecedente cōcomitate & consequente dicit durandus q̄ ignorantia quæ se habet antecedenter nec aggrauat nec alleuiat peccatum. quia vt dicit circumstantia quæ est conditio operantis seu agētis & non operis nec aggrauat nec diminuit. Ita tamen propositio videtur dubia propter gratiam quæ est conditio agentis & non operis. ¶ Secunda propositio, ignorantia inuincibilis siue iuris siue facti excusat omnino a peccato quando ratione illius prouenit tota malitia in actu. hoc est actus qui sit totaliter ex ignorantia inuincibili omnium circumstantiarum causantium malitiæ est totaliter inuoluntarius & per consequēs non peccatum. Sed si talis ignorantia sit aliquatum circumstantiarū. & aliquarū non: bene excusat a tota malitia proueniente ratione illius circumstantiæ cuius habetur ignorantia inuincibilis: sed non excusat a toto cum actus ille partim sit contra conscientiam, cum habeat certa scientia de aliqua circumstantia quæ facit ad malitiā, & hoc etiam dicit Altissiodorēsis. ¶ Difficultas, sit sortes habens ignorantiam vincibilem quæ requirit tempus vnius hore vt vincatur, & ad faciendum ea per quæ vincetur scilicet acquirendo scientiam oppositam, an sortes agendo cōformiter ad illam in prima dimidiata parte illius hore peccet vel an teneatur expectare finem temporis ad operandum. videtur q̄ non peccat, cum illa ignorantia in prima dimidiata parte hore sit inuincibilis ex calu posito, quia faciendo quæ tenetur ad vincendum non potest illam vincere in minori tempore q̄ in hora integra. ergo agendo ex ea non peccat: cum agat ex ignorantia inuincibili.

¶ Pro solutione, dico q̄ duplex est ignorantia vincibilis/ qdā ē vincibilis p̄ futuro vel p̄nti quæ nō ē inducta ex p̄pria & actuali culpa ipsius hominis illam habentis: vt cū homo p̄uenit primo ad usum rationis stat q̄ b.ij.

De ignorantia.

habeat ignorantiam quā tunc pōt vincere non tñ substo/que dicitur
pure negationis. necq; inducta ex peccato/cum non peccauerit vñq;
agendo in dimidiata parte hore ex tali ignorātia nullomodo peccat
quia ignorātia inculpabilis i.e. cui nulla ē annexa culpa p̄cedēs:excu-
sat a toto operationē precise factā in illa dimidiata parte horē & illa
dicitur inuincibilis quoq; transierit tempus totum requisitū aduin-
cendum illam. Alia est ignorātia que vinci potest in quam tamen
homo incidit ex culpa sua & inducta est ex culpa propria illius: prio-
ri casu retento videlicet q̄ requiratur totum tempus vnius horæ ad
vincendum:quēsto est an talis in prima dimidiata parte/agēs sedm
illā peccet. & est similis difficultas cum illa qua querit. Si alquis ex
culpa inciderit in ignorantiam quē est vincibilis pro tempore quo in-
cidit in illam/sed trāfacto aliquo tempore non poterit amplius vinci-
cere:quia forte discessit qui illam edocere poterat:an agens cōformi-
ter ad illam excusetur a peccato,& est etiam meo iudicio eadem dif-
ficultas cum illa quā mouent doctores de illo qui incurrit ebrietatem
ex culpa sua & ex ebrietate interficit &c. Videtur mihi q̄tum ad pri-
mum dubium q̄ non peccat sic agens ex tali ignorātia. q̄tū ad alias
difficultates videtur mihi q̄ sortes in tali casu non peccat nouo pec-
cato sed incurrit ignorantiam & tempore illo poterat non in curre-
re & dēbat & pro nūc nō pōt vīcere:est probabilius dicere. q̄ nō pec-
cat nouo peccato:quēadmodum de ebrio qui totaliter caret vsu ratio-
nis:est probabilius eorum opinio dicentium q̄ nunq̄ homo peccat
quin pro eodem tempore quo peccat sit in eius potestate non pecca-
re. Similiter dicendū est in casu predicto. quia vel illa ignorātia pro-
illa dimidiata parte horē est culpabilis noua culpa:vel non. Si secū-
dum:ergo actus qui fit ex ea non est diffinis dictamini qđ inest vel
debet inesse. Nam regula est q̄ omnis actus malus pro tempore quo
fit est diffinis dictamini recto qđ in ē vel dēbet in esse:vel dictamini
dubio. Vnde dicit Alfridoreñ. q̄ quislibet qui peccat tenet scire q̄
peccat vel dubitare. Si ergo pro tali tempore non pōt deponere illā
ignorātiā/nec tenetur dubitare an sit peccatum/talis operatio nō
est diffinis dictamini recto:ergo non est mala.ergo sicut ebrius in-
currens ebrietatem ex culpa sua apud probabiliorem opinionem nō
peccat nouo peccato tempore ebrietatis/nec peccata tempore ebrie-
tatis cōmissa sunt nouę p̄cēdē demeritoria:ita habens ignorantiam
quā poterat vincere qñ illā incurrit sed iam non potest;tūc agen-
do ex illa non incurrit nouā culpam nec nouum demeritū. Sed vtrū
ille actus sit dicendus culpabilis culpa p̄terita difficultas est adno-
men. Dicunt aliqui q̄ si emendauerit culpā non est culpabilis &c.
¶ Alia difficultas. an ignorātia inuincibilis impedit bonitatē actū
qui fit per eam.videtur q̄ sic:quia ignorātia inuincibilis impedit
malitiam actus qui fit conformiter ad illam: ergo etiam debet impe-

De ignorantia.

11

dire bonitatem in actu. cōsequētia patet: cū plus requirat & maior libertas saltem equalis ad bene agendum q̄ ad male agendum. ergo si inuincibilis impedit malitiam in actu a fortiori impediet bonitatem: & per consequens actus conformiter elicitus illi non erit moraliter bonus. exēplū est de illo qui credit inuincibiliter bertam esse suam reddendo petenti debitum/ an bene agat moraliter. De ista difficultate duo sunt modi dicendi. Vnus est magistri Martini quēstiōe prima de ebrietate in solutione noni argumenti. q̄ nunq̄ actus voluntatis conformis ignorantiæ q̄tumcunq; inuincibilis est moraliter bonus: imo dicit q̄ est moraliter malus q̄uis non sit imputabilis ad poenam ita q̄ ignorantia nō excusat a malitia morali: sed solum ab imputabilitate. Talis ignorās habet duo iudicia/ vnum vniuersale scilicet istud/ cognoscenda est a me mea/ & istud iudicium est practicum & verum & volitio illi cōformis est bona & meritoria. Aliud est particulare & speculatiū puta istud: hęc est mea & tale falsum est & volitio illi conformis nō est bona scilicet ista: cognoscēda est a me hęc mulier, neq; per illam m̄cereor dicit Martinus/ & tota apparentia sumitur/ quia nō cadit supra debitam materiam q̄uis materia sit aestimata debita / & ad actum bonum precipua circumstantia est obiectum. nam dicit. S. Tho. q̄ duę circumstantię sunt pr̄cipue, scilicet circumstantia finis & obiecti. & ab eis regulari sumitur omnis bonitas & malitia. cum ergo talis actus non cadat super obiectum debitum imo sit cōformis dictaminī erroneo videtur q̄ sit malus. Oppositum tamen mihi videatur. & q̄ sit bonus moraliter/patet. illa volitio qua volo reddere huic petenti debitū sequitur necessario ex duabus causis in quibus nulla ē malitia moralis: ergo in illo effectu nulla erit malitia moralis. patet cōsequētia. quādocunq; est aliquis effectus hominis qui necessariōe cessitate naturali sequitur ad priorem si in effectu priori nulla sit malitia moralis/nec erit in sequenti/ quia tunc per actus non malos aliquis necessitatē ad male agendum: qđ nemo concederet. sed in volitione qua volo reddere debitum vxori petenti nulla est malitia moralis: nec in isto iudicio/ ista est vxor petens/ q̄uis sit malitia intellectualis/ quia est error; & illa volitio qua volo reddere huic: necessario necessitate naturali sequitur ex illis duobus. igitur in ea nulla erit malitia moralis/qđ autem sit bona patet tali ratione Durādi in secundo. Istud iudicium est inuincibile huic petenti reddendum est debitum/ ergo saltem potest esse taliter inuincibile qđ non p̄t auferri. Sit ita. tunc arguitur sic. non potest auferri tale iudicium/ ergo tenetur fortes reddere debitum. cōsequētia patet. fortes tenetur vitare quodlibet peccatum: sed non reddere stante illo iudicio est peccatum: quia contravenit tali iudicio & conscientiae igitur. ultra/ fortes tenetur vitare illud peccatum quod est non reddere & non potest vita
b,iij.

De Ignorantia.

renisi reddendo: quia non potest vitari pruatio nisi ponendo habitum/ ergo tenetur reddere. Dices illud dictamen/reddendum est huic debitum/ est falsum: quia est erroneum, alias talis actus non fieret ex ignorantia/ sed ex certa scientia. Dico q̄ dictamen cui conformatur est rectū & verum & est istud: hæc ē a me cognoscenda. ¶ Cōtra, actus ille sit ex ignorantia, ergo dictamen non est verum. Dico q̄ sit ex ignorantia speculativa/ & non practica. & concedo q̄ ille assensus speculativus est falsus scilicet iste: hęc est vxor mea: sed presupposito totali assensu illud iudicium purę practicū est verum: cum omne dictamen pure practicum sequens ex ignorantia pure inuincibili est verum & nullum dictamen inuincibile pure practicum est erroneum, vt dicit Durandus. Et vt actus sit bonus sufficit q̄ sit conformis iudicio practico/ siue speculativum sit verum siue non. Alij vt occham & de Gersono in lectione de vita spirituali dicunt aliter/ q̄ talis actus est conformis indicio vero scilicet isti reddendū est debitum illi quā credo inuincibiliter esse meam, & occham dicit, q̄ sufficit conformitas ad iudicium vniuersale: & non requiritur ad particulare, sed Durandi opinio est probabilior.

De Ignorantia an sit peccatum. Capitulum Sextum.

Insequēter videndum est an ignorantia tam purę negationis q̄ praeq̄ dispositionis in se sit peccatum. ¶ Respōdetur per ppositiones. ¶ Prima. utraq̄ ignorantia vincibilis eorum quae quis scire tenetur est peccatum. Patet sic bene sequitur/ obligat ad hoc sciendum/ ergo si habeo errorem oppositum illius scientiae vincibilem libere transgredior præceptum / quia si sit vincibilis est aliquomodo libera, consequentia tenet; quia præcepto affirmatiuo quo præcipitur aliquid; prohibetur illius oppositum; ergo si hoc præcipitur sciri prohibetur etiam ignorari. Nam si obligat ad sciendum hoc præceptum/ obligat ad non ignorare illud siue prohibeatur illud ignorare. ¶ Secunda ppositione. Ignorantia praeq̄ dispositionis vincibilis id ē assensus erroneus eorum que teneor scire pro quo libet tempore quo est vincibilis semper est peccatum, patet, omnis actus contra præceptum negatiuum pro omni tempore quo libet elicetur est peccatum, & hoc est manifestum, sed talis ignorantia vincibilis est actus cōtra præceptum negatiuum, quod sic patet, nam bene seq̄tur, habeo præceptum affirmatiuum de credendo hoc ergo ha-

beo negatiuum de opposito quia omne affirmatiuum includit negatiuum. vt dictum est. ¶ Tertia propositio. Ignorantia puræ negationis eorum quæ teneor scire non est pro omni tempore pro quo habet retur peccatum. Patet præceptum affirmatiuum obligat semper sed non pro semper sed pro aliquando. sed præceptum de credendo vel sciendo hoc est affirmatiuum ergo non obligat pro semper. tunc sic non obligat pro semper ergo est dabile aliquid nunc in quo non obligatur ad illud sciendum vel credendum ergo priuatio pura actus tunc non est peccatum & est ignorantia puræ negationis. vt dicit Bonauentura scđo sententiarū distinctione. 23. vt sit sortes qui tenetur credere deum esse trinum & vnum sed nunq̄ credit non peccat pro quo libet instanti nouo peccato sed solum pro tempore quo tenetur credere actualiter deum esse trinum & vnum. Ideo ignorantia puræ negationis non est peccatum pro omni tempore quo est. ¶ Quarta propositio. nulla ignorantia invincibilis nec prauæ dispositionis nec puræ negationis est peccatum. bene seq tur. Ista est invincibilis ergo si sit prauæ affectionis non teneor illam vincere auferendo illam: & si sit puræ negationis non teneor ad actum oppositum ergo omissione illa non erit peccatum. ¶ Quinta propositio. nulla ignorantia nec puræ negationis nec prauæ dispositionis est intrinseca peccatum: sed solum extrinseca denominatione. patet. nulla talis ignorantia est immedia te libera sed solum mediate ergo nulla talis est mala malitia propria sed solum malitia actus voluntatis imperantis vel omittentis. ¶ Sed de ignorantia vincibili & crassa ponuntur aliquæ propositiones.

¶ Prima. ignorantia vincibilis affectata non excusat nec diminuit sed aggrauat. patet est simpliciter voluntaria & volita: ergo. ¶ Secunda propositio. ignorantia vincibilis crassa & suppina non affectata excusat tanto non a toto. Contra. si hoc esset verum sequeretur q̄ alius tantum peccaret ex ignorantia sicut aliis ex certa scientia. & q̄ de suo peccato peccator reportaret commodum. Primum patet capio sortein & platiōnem sortes credit simplicem fornicationem non esse peccatum & plato oppositū credit & fornicantur ambo plato non in infinitum magis peccat q̄ sortes sed forte in duplo plus. tunc possibile est q̄ sit unus tertius puta Cicero qui peccet in duplo minus q̄ plato propter appositionem minoris conatus: & sic equaliter cum sorte. ergo aliquis peccaret ex ignorantia tantum sicut aliquis ex scientia. Dico q̄ non est inconueniens q̄ aliquis ex ignorantia peccans & aliquis ex scientia equaliter peccent vbi cætera non sunt paria ut puta quando non est idem conatus voluntatis. sed vbi cætera paria esent hoc et̄t inconueniens. Ad aliud dicūt aliqui q̄ non reportat cōmodum de peccato. quia dicunt q̄ aggregatum ex ignorantia & suo actu malo est que graue sicut actus factus in eadem materia cum scientia: siue illud sit vincibile siue invincibile.

De ignorantia.

Cl Tertia propositio. quilibet actus & quelibet omissione libera contraveniens iudicio erroneo siue illud sit vincibile siue invincibile est malum siue mala moraliter immo peccatum. Patet sic. omne quod non est ex fide est peccatum quod sic globo. do. omne quod est contra conscientiam. conscientia enim nihil aliud est quam iudicium practicum. ad hoc etiam sunt multi textus iuris de sen. ex coi. ca. inquisitioni. **C**irca hanc propositionem occurrit difficultas. aliquis format sibi hanc conscientiam mentiens dum est ioco se pro salute hominis seruanda & credit quod teneatur mentiri tamen nult mentiri & omittit: queritur modo utrum tale aggregatum ex illa omissione & tali conscientia sit grauius peccatum quam talis conscientia solum. videtur quod non / quia illud nosse mentiri est bonum de per se / & si sit malum / non est nisi ratione circumstantie puta ratione conscientiae erronee. Rursus. talis nolitio mentienti non est mala ex obiecto immo habet obiectum sibi conueniens. Item non obligor ad non habendum illam nolitionem sed solum obligor ad non habendum contra dictam recte rationis: ergo non obligor auferre illam nolitionem sed solam ad illud dictam erroneous deponendum: ergo solam peto pro illud iudicium quod auferendo tale iudicium remanente nolitione non amplius est peccatum. Simile argumentum. habeo iudicium quod teneor mentiri officiose / omitto simpliciter. videtur quod illa omissione non habeat malitiam distinctam a malitia illius iudicij. Similiter si habeam volitio nem eundi ad ecclesiam propter vanam gloriam venialem ita quod voluntio eundi causetur ex volitione vanae glorie: talis voluntio non est mala ex obiecto sed solum ex circumstantia vanae glorie / & per consequens in casu predicto videtur quod aggregatum ex illa conscientia & ex illa nolitione non erit pelus nequam grauius quam illud iudicium erroneous seorsum. & potest talis ratio sic formari. Quandocunq; est aliquid actus malus habens obiectum conueniens & ratione circumstantiae dicitur malus: ille actus non habet malitiam distinctam a malitia illius circumstantiae: sed sic est in proposito. igitur. **A**d hoc responderet sanctus Thomas prima scda quastione. 19. articulo quinto dicens. quod obiectum voluntatis est obiectum tale quale presentatur voluntati per intellectum. hoc est quamus obiectum voluntatis secundum sui naturam non sit discordans / si tamen presentetur voluntati ut discordans & malum / tunc erit discordans & malum / & si tunc voluntas libere feratur in tale obiectum quod est secundum presentationem intellectus malum peccabit: & illa voluntas malitiam accipiet ab illo obiecto sic presentato. Ex quo sequitur quod illa nolitio mentienti vel voluntas eundi ad ecclesiam propter vanam gloriam venialem non solum est mala ex circumstantia: sed tales sunt male ex obiecto: & sic patet solutio difficultatis videlicet quod aggregatum ex nolitione & conscientia illa erronea est pelus & grauius quam iudicium illud seorsum. Et hoc de necessitate habent concedere qui non ponunt actus singu-

lares indifferentes. & ad maiorem rationis cum sic arguebatur. quā docūq; actus cadit super obiectum debitum & cōueniēs/non est manus ex obiecto/ sed solum ex circumstātia mala:negatur . imo dico q; capit etiam malitiam ex obiecto secundum q; p̄s̄entatur voluntati. ¶ Sed maior difficultas est de omissione. iam iudico q; mentiendum est: pure omittor: an talis omisso sit peccatum distinctum ab illa conscientia erronea. Et primo arguitur q; non sit peccatum omissionis quia omisso est priuatio allculus actus ad quē pro tunc obligor: sed ad volitionem mentiendi non obligor imo ad non habendū volitio- nē mentiendi: ergo non obligor pro tūc ad habendū quia obligarer ad supremum impossibile: scilicet ad duo contradictoria. Qd autem obliger ad non habendum volitionē mentiendi pro illo tempore/ p̄ tet: q̄a est p̄ceptum negatiuum ideo obligat ad semper & pro sem- per: ergo pro tūc obligor nō habere illā volitionē. Dico q; talis pura omisso ē peccatum. quia est omisso pura difformis iudicio errore. igitur. Et cum arguitur. bene sequitur. talis omisso est peccatum: era- go est priuatio actus debiti inesse. Distinguo consequens. vel q; sit priuatio actus debiti inesse scdm veritatem & sic nego. vel secundū estimationem meam/ & sic conceditur. & dico q; ad peccatum omis- sionis sufficit: q; sit priuatio siue omisso actus debiti inesse vel secū- dū veritatem vel scdm estimationem omittentis. Dices. penes quid attendit̄ grauitas illius omissionis? Non potest in primis attēdi pe- nes bonitatem actus omisssu: quia actus omisssus si ponere esset malus: neq; penes obligationem veram velestimata/ quia si estimare me infinite obligatum / sequeretur q; ego infinite omittere/qd ē fallum. Dico q; non attendit̄ grauitas illius omissionis penes bonitatem actus omisssu: nec penes obligationem veram ad illum actum: nec pe- nes obligationem estimata ad actum omisssum: sed penes obligatio nem p̄cepti prohibentis contrauenire conscientię: quia omittendo me cōformatē cōtrauenio negative. Aduerte vltra q; vt dicit Duran. d9 in secūdo sententiarū distin.39: quēst.5. cōscientia erronea nem̄ obligat. quia nulla obligatio potest esse respectu illiciti aut liciti non tamen debiti tamen ligat/dictat enim faciendum q; illicitū est fieri aut non debitum sicut est in differētibus & in his quē sunt super erogationis: ergo non obligat. Qz autem liget distinguendum est de errore conscientiæ. quia vel ille error non est imputabilis sicut error vel ignorantiā circumstantię particularis adhīsita debita diligentia qualis fuit in Iacob respectu ly. Si non sit imputabilis/nō ligat quin homo possit procedere secundum conscientiam sic errantem. quia ta- lls error excusat: nec actus voluntatis sic factus est conformis iudicio. errore/ sed vero vt vīsum est. Si autēm error est imputabilis culus ipse errans est causa vel occasio:tunc vel conscientia errat. dictando illud esse illicitum quod est licitum sicut conscientia heretici dictans

De ignorantia.

¶ semper est illicitum iurare tunc in illo casu facies contra illam conscientiam erroneam peccat; quia facit contra illud quod credit esse iure diuino prohibitum, & sic est contemptor diuini precepti; non quidem in iuramento secundum se sed quia apprehensum tanquam contra rium diuino precepto, ideo peccat mortaliter faciens autem secundum talem conscientiam erroneam; id est nolendo iurare non peccat semper; quia licitum est non iurare. Sed si superueniat preceptum superioris precipientis heretico quod furet & ipse nolit iurare peccat mortaliter tanquam in obediens illi cui obediatur. & in tali casu conscientia erronea simpliciter ligat quia nec secundum eam nec contra eam potest talis licite facere: vel conscientia errat dictum illud esse licitum quod est illicitum. ut si quis crederet quod licitum est furari malis diuitibus ut detur bonis pauperibus, in tali casu semper peccat faciens secundum conscientiam erroneam: ex quo illud quod dictat faciendum est illicitum se secundum se; sed facies contra eam non peccat si ipsa solum dictat illud quod est illicitum esse licitum, quia a licitis potest absque peccato absistere; sed si ipsa dictat non solum esse licitum sed debitum puta quod debitum est furari a diuitibus ut detur pauperibus vel quod debitum est mentiri pro saluanda vita alterius, tunc facies contra eam peccat illo genere peccati quo apprehendit illud esse debitum fieri ut visum est. ¶ Querit ultra Durandus utrum plus peccet homo se conformando conscientiae erronee vel disformando & faciendo contra eam. Dicit quod aliquis per aliquid minus, quia conscientiam est qualiter est illicitum illud quod conscientia erronea dictat esse faciendum; quia quandoque est illicitum ut peccatum veniale, ut conscientia dictans esse mentiendum propter vitam innocentis saluandam, quandoque vero ut mortale sicut quando quis credit esse furandum malis diuitibus ut detur bonis pauperibus. Et ex parte conscientiae erronee considerandum est quid ipsa dictet; quia quandoque dictat aliquid faciendum tanquam ex precepto: ut potest quod non mentiens pro saluanda vita alterius reus est homicidij, quandoque dictat aliquid esse faciendum ut opus misericordiae solum: ut potest quod qui furatur ut det pauperibus est misericors; in primo casu sequens conscientiam erroneam peccat solum venialiter, sed facies contra ipsam peccat mortaliter, in secundo autem ediuerso. Si autem aliquid ex precepto sit faciendum vel dismittendum conscientia autem dictet oppositum tanquam cadens sub precepto comparandum est preceptum precepto & secundum hoc iudicandum, ut si mulier errante conscientia credit quod licitum sit ei mechari ut salvaret suam vel viri vitam alioquin rea est homicidij; plus peccat exponendo se vel virum mortalem mechanando; quia maius est preceptum non occides quam non mehaberis. & sic de alijs est iudicandum. Et sic patet de tribus impedimentis voluntarij scilicet de violen-

De circunstantiis actuum moralium. 14

si metu & ignorantia. Diceret aliquis, est dabsle quartum quod impedit voluntarium: ego non sunt solum modo tria. antecedens patet de concupiscentia quæ est motus sensualis ad prosequendum deletabile, nam sicut operatio quæ fit ex metu dicitur inuoluntaria quia sit contra volitionem quæ inesset secluso metu & illo secluso esset nolita: ita etiam homo passionatus per concupiscentiam propter passionem consentit operationi cui alias non consentiret nisi adesset talis passio aut concupiscentia, ergo quod fit per concupiscentia fit contra nolitionem quæ inesset seclusa concupiscentia: & per consequens videtur q̄ causet inuoluntarium. Pro solutione huius dicit Sanctus Thomas prima secundæ quæstione sexta articulo septimo, q̄ concupiscentia non causat inuoluntarium: sed magis facit aliquid voluntarium. Dicitur enim aliquid voluntarium ex eo q̄ voluntas in illud ferit: & inuoluntariū q̄ nolitā cōcupiscētia inclinat voluntatem ad volendum concupitum, ergo potius concupiscentia facit q̄ operatio sit voluntaria q̄ inuoluntaria. Et ad argumentum dico q̄ non est simile: quia qui operatur per metum aliquomodo inuoluntarie agit & cum tristitia & penitidine / ut qui proficit merces tristatur. Alius vero cum delectatione & nullomodo tristatur, & illa operatio quæ fit per metum non propterea præcise dicitur inuoluntaria quia sit contra nolitionem conditionatam neq; contra nolitionem absolutam quæ in esset secluso metu: quia eodemmodo arguem de illa quæ fit per concupiscentiam: sed quia operans per metum ex penitidine & tristitia operatur, qui vero per concupiscentiam: ex delectatione, & non video altam differentiam quare una dicitur aliquomodo inuoluntaria & alia non.

De circunstantiis actuum moralium.

Capitulum sextum.

DOsteaq̄ determinatum est de impedimentis voluntarij consequenter agendum est de circunstantijs requisitis ad bonitatem actus moralis. Et noto primo q̄ ad actum esse studiosum non sufficit ipsum esse liberū seu voluntarium quis etiam oblectum illius nonsit prohibitum: sed ultra requirit ipsum esse debitis circunstantijs ornatum. Pro vocabulo circunstantia adverte q̄ circumstantia prosignificat de notiore significat ea quæ sūt proxima alicui rei locaciter vel saltem multum vicina & illi rei extrinseca, & transumptum est hoc vocabulum ad ea quæ pertinent ad ac-

De circūstantiis actuum moralium.

Actus humanos / & omne extrinsecum respectu cuius est extrinsecum dicitur accidentale in ordine ad illud, & sic bene dicitur circumstantia ab Aristotele & alijs auctoribus humanorum actuum accidēs. dicit enim tertio ethi. circumstantias noīa particularia id ē particulares singularum actuum conditiones / & sic circumstantia est accidens actus humani capiēdo accidēs pro omni illo qđ est extrinsecum & non de essentia actus. Notandum qđ Aristoteles in tertio ethi. Et Tullius in sua rhetorice diversificat in annueratione circumstantiarū septē enarrat Cicero / qđ in hoc versu cōtinentur. quis. quid. vbi. quib⁹ auxilijs. cur. quomodo. quando. sed Aristoteles in tertio ethi. additā tam scilicet circa quid/ quę a Tullio comprahēditur sub quid & sic conuentū in sententia licet in versu discrepent. per circumstantiam quis intelligitur agens operationē qđ attenditū penes qualitates persone agentis ita qđ qualitas persone agentis constituit circumstantiam quis. nam doctus vel in dignitate cōstitutus peccans eodem genere peccati cū indocto vel non in dignitate cōstituto grauius peccat ratione circumstantię qđ / & sic circumstantia quis aggrauat vel diminuit. Scđa circumstantia ē qđ id ē circumstantia obiecti. & circa illā attēdenda ē magnitudo vel paruitas rei quę agitur quia secūdum hoc aggrauatur; vel minuitur actus. & ultra circumstantiā quid posita a Tullio ponit Arist. circumstantiam circa quid & per illam circumstantiā circa quid intelligitur obiectum circa qđ versatur operatio agētis / vt sortes percutit platonem ipse plato est circumstantia circa quid & percussio est circumstantia quid. vbi est circumstantia loci vbi fit operatio. quibus auxilijs est circumstantia instrumenti mediata quo fit operatio vt percutiens baculo vel ense. cur est circumstantia finis: sed circumstantia quō modo intelligitur ab Arist. scđm qualitatē & habitudinē operatis ad operationē hoc est an actus sit ex magno vel paruo conatu. sunt ergo precise in actibus humanis considerande iste septem circumstantię/ qđ multū faciūt ad laudē vel vituperiū. Vñ vt dicit. l. Tho. Cōditio causa ex qua substātia actus dependet non dicitur circumstantia / sed aliquid quā conditio adiūcta sicut in obiecto non dicitur circumstantia furti qđ sit alienum. quia hoc est de ipsius furti essentia sed qđ sit magnum vel paruum / & agens etiam absolute non est circumstantia quis/ sed agens secundum aliquā cōditionē: aut proprietatem quę non est de necessitate & essentia talis opatiōis. Si s̄ter dicendū est de alijs circumstantijs qđ accipiunt ex parte aliarum causarū. Non enī finis qui dat speciē actus est circumstantia/ sed aliqs finis adiūct⁹ sicut qđ fortis fortiter agat ppter bonū fortitudinis nō ē circumstantia/ sed si fortiter agat ppter liberationē ciuitatis vel populi captiui. Dicces. oēs. circumstantię ancludunt sub vna qđ ē mod⁹ agēdi: cū ex circumstantijs accipiat qđ bñ vñ male fiat sed hoc p̄tinet ad modū act⁹. i. ḡ. Dicit. l. tho. qđ duplex ē mod⁹ opatiōis. vñqđ ē scđm habitudinē scđm quā opatio ordīat ad

De círtunſtantíis actuum moralium. 15

hunc vel illū finē: & sic nō ponitur circūstantia ſpecialis/ quia debita ordinatio adhunc vel illum finem cōſurgit ex integritate omnū cír- cūstantiarū. Altomodo capitū modus p̄ o qualitate operationis ſecū- dū habitudinē ad ipsum agens: & illa qualitas operationis est q̄ ſit vehemens vellenta: ito modo modus ponitur circumſtantia opera- tionis: & ſic non omnes circumſtantiae reducuntur admodum prout eſt circumſtantia ſpecialis. ¶ Difficultas vulgaris eſt in ſcola an iſte circumſtantiae ſint cuiuslibet actus obiecta partialia/ & an requiratur actualis prudentia/ & an ſit dabilis alios actus intrinſece bonus. Pro ſolutiōe dicit occīā quolibet tertio quēſtiōe. 16. ſimilit in tertio ſen- tentiarū/ q̄ actus virtuosus eſt duplex/ quidem eſt extrinſece bon⁹ qui contingenter & indifferenter pōt eſſe virtuosus & vitiosus. Nam di- citut bonus ſolum prop̄ aſſiſtentia alterius actus quo de poſito am- plius non foret bonus. vt volitio eūdi ad ecclēſiam cauſata ex amore dei/ dicitur extrinſece bona/ quia propter aſſiſtentia amoris dei dicit bona & illa de poſita non amplius eſſet bona. Alius eſt intrinſecē bo- nus q̄ ſic eſt virtuosus q̄ nullmodo potest eſſe vitiosus. & primo nō dicitur intrinſecē bonus q̄ necessario ſit virtuosus/ quia nullus actus virtuosus neceſſario eſt/ nec ſecūdo dicitur intrinſecē bonus/ quia nō potest eſſe quin ſit virtuosus: cum poſſit eſſe a ſolo deo voluntate non concurrente. ſed dicitur intrinſecē bonus: quia non potest eſſe libere elicitus a voluntate quin ſit bonus & virtuosus. & iſta eſt propositio fundamētalis occīā: q̄ dabilis eſt aliquis actus intrinſecē bonus quē voluntas non potest elicer quin agat virtuose & quin ſit bene cír- cūſtantionatus. Ratio ei⁹ eſt/ capio actum virtutis ſit a quēto vel. a. eſt virtuosus intrinſecē vel extrinſecē: ſi intrinſecē, habetur propositum. Si extrinſecē: ergo eſt virtuosus ab alio actu propter illius aſſiſtentia. Iam quēto iterū de illo, vel eſt virtuosus intrinſecē vel extrinſecē. ſi intrinſecē/ ergo propositū ſi extrinſecē ergo ab alio: ergo erit processus in infinitum in actibus virtuosis/ vel tandem deuenientius ad vñū intrinſecē bonum qđ erat probandum/ & nullum aliud motiuū habet: quia certum eſt q̄ eſt aliquis actus virtuosus: ſed eius motiuū non eſt mul- tum apparess neq̄ forte/ & cōſequēter ponit talem propositionem/ q̄ cuiuslibet actus intrinſecē boni omnes circumſtantiae ſunt partialia obiecta. quia alias ſequitur q̄ nullus actus eſſet intrinſecē & neceſſario virtuosus ſed ſolum cōtinenter cuius oppofitum prius probatum eſt, antecedens patet/ quia ſi ſibi deficeret aliqua circumſtantia defice- ret obiectum: & per cōſequēs deficeret actus. nam vt dicit Diony. cō- formiter ad Aristotelē bonū eſt ex Integra cauſa/ ergo requirit oēs circumſtantias pro obiecto & ſi deficeret vna variaretur obiectum & per cōſequēs non eſſet idem actus. ¶ Sed probat. ipſe occīam q̄ actus intrinſecē bonus habeat omnes circumſtantias pro obiecto. & maxi- me de prudentia. quia ſi non ſequitur q̄ aliquis actus de non †

De círcumstantiis actuum moralium.

bono efficeretur bonus & de non meritorio; meritorius per positiōnem alicius actus mere naturalis qui nullomodo esset in potestate habentis actum īmo p̄tē naturale respectu illius, qđ sic patet, quia quēcumq; actum respectu quorūcūq; obiectorum aliorum adlecta ratione voluntas potest elicere: potest sine ea elicere cum sola apprehensione illorum obiectorum vt sortes habens volitionem dandi elemosinām propter deū causatam ex simplicibus appræhensionib; & non ex dictamine prudentiali: tunc illa non est bona moraliter propter defectum prudentiæ & potest aduenire prudentia mere naturaliter causata puta per causas necessitantes intellectum: quia illa propositio prudentialis potest deduci ex aliquibus evidentiis necessitantibus intellectum, & si adueniat illud dictamen prudentiale talis volitio erit moraliter bona quæ prius non erat bona ante aduentum illius dictamenti: ergo illa volitio de non bona efficeretur bona per aliquid quod est mere naturale scilicet per solam coexistentiam prudentiæ. Rursus si círcumstantiæ non essent obiecta partia illa actus: ergo esset possibile illas auferri ipso actu remanente & tūc talis actus non esset bonus quia deficerent círcumstantiæ. Difficultas apud occham quā tractat etiam Andreas in fine primi, habeo istud dictamen prudentiale solum/subueniendum est pauperi propter deū, & non habeo reflexionem super illud dictamen videlicet quia dictatum a recta ratione & elicio solum volitionem cōformem illi dictamini quæ volitio non est reflexa super dictamen ita q; non habet illud pro obiecto/an tūc sit bona & probatur q; sic/quia habet omnes círcumstantias requisitas ad bonum actum: quia est ab operante scienter elicita & propter hoc. igitur, diceret occhā q; non est actus bonus sed hoc est valde durum. Ideo dico q; actus dicitur intrinsece bonus dupliciter. Vno modo, quia non est bonus bonitate alterius actus a quo imperet sed bonitate sibi propria / & sic ille actus est intrinsece bonus sicut sortes diceretur albus albedine sibi intrinseca id est propria & non per albedinem alterius. Aliomodo dicitur intrinsece bonus, vt dicit occham, quia non potest elici a voluntate libere quin sit bonus & bene círcumstantionatus / & tunc secundum eum talis nō esset intrinsece bonus: quia sublato dictamine prudentiali amplius nō esset bonus. Item si dictamen prudentiale non esset partiale obiectum actus intrinsece boni: oporteret cōcedere q; alijs actus qui nō est bonus efficeret bonus propter aduentum alicius qđ non est in mea potestate sed necessario & naturaliter aduenit vt patet de dictamine prudentiali qđ adueniet naturaliter & evidenter. Dico q; occhā habet hoc concedere in actibus indifferentibus/imo etiam in actibus malis vt patet de isto actu quo nolo nūc subuenire platonī quem inuincibit credo non indigere ratis nolitio non est mala: cōtinuetur & tempore cōtinuationis causetur in me naturaliter necessario & evidenter iudic

De circumstantiis actuum moralium. 16

clum quo iudico q̄ subueniendum est platonī quia cognosco eul-
denter necessitatem platonis : tunc actus non malus per aduentum
aliquis pure naturalis efficietur malus & hoc habet concedere
occham conformiter ad dicta sua. Similiter q̄ aliquis actus malus
per aliquid pure naturale adueniēs efficietur peior vel transibit in
peiores per aliqd qđ non est in potestate habentis illum actum. ver-
bi gratia. volo carnaliter cognoscere bertas non est in potestate mea
quin berta nubat viro: continuo volitionem per horam in cuius pris-
ma parte berta est soluta: in secunda vero parte nupsit/talis volitio
efficitur peior per aliqd qđ nō est in mea p̄tate. quia trāsit de simplis
ci fornicatione in adulterium. Dices vnde ergo aliquis venit laudan-
dus vel vituperandus? dico q̄ in talibus nullus est laudandus vel
vituperandus quia sic dicit: sed quia aduentente illo dictamine li-
bere continuat. Multi alij doctores vt sco. dicunt q̄ non requiritur
ad actum intrinsece bonum q̄ habeat omnes circumstantias pro ob-
iecto saltem de prudentia q̄ non requiritur q̄ sit partiale obiectum
& durū videtur multū q̄ possit bene moraliter agere nisi reflectat se
supratale dictamen prudentiale: certum est q̄ simplices nec regulari-
ter docti reflectunt se sed solum considerant hoc esse agendum vel
non agendum: vnde intellectu dictante q̄ deus est super omnia dili-
gendus absq; quacunq; reflexione: absurdum est dicere q̄ volitio con-
formiter illi dictamini elicta nō sit bona. Itē sequeretur q̄ nullus pos-
set bene frui deo per actum bonum quin simul vteretur aliquo crea-
pater: sortes non potest habere adum voluntatis quin habeat actum
quo fertur in prudentiā apud opinionem occham. vel ille actus quo
fertur in prudētiā est vius vel fruitio. Si primum: ergo propositū.
Si secundū: ergo non est actus bonus sed malus: quia fruitio creature.
& sic oportet illos fateri q̄ nulla est fruitio bona quin simul sit vius:
aut quin illa fruitio sit vius: sed hoc videtur absurdum. cum multi me-
sentur circa deum qui non cogitant de creatura. Item manente actu
eodem habente omnes circumstantias pro obiecto potest illud dicta-
men prudētiā falsificari. verbi gratia . continuata ista volitione eli-
cita conformiter huic dictamini vero: subueniendum est platonī pau-
peri propter deum & quia dictatum perfectam rationem: possibile
est q̄ plato efficiatur diues me ignorante vincibiliter. tunc illud iudi-
cium continuatum erit erroneum: quo facto illa volitio continuata
conformiter illi dictamini transibit de bonitate in malitiam. dices q̄
non erit eadem volitio. Contra. manet eadem in genere entitatis.
quod sic patet. quandocunq; manent causæ quæ natæ sunt produ-
cere aliquem effectum poterūt conseruare illum eundem effectum.
sed manet eadem cause/ igitur manebit idē effectus/ puta eadē voli-
tio q̄ tūc erit mala/ ergo nō erat intrinsece bona. Solutio cōmuniſ

De circunstantiis actuum moralium.

est q̄ non p̄t manere eadem volitio: quia requirit specialis cōcursus dei qui non adest quādō tale iudicij est erroneū: cū deus non amplius auxilietur specialiter neq; specialiter cōcurrat ad iudicij erroneous. Sed ista solutio non valet apud occhā qui non ponit auxilium speciale. Item dato q̄ ille actus bonus corrumpatur tamen possum ego elicere nunc volitionem conformē dictamini quando est erroneous: igitur nulla causa remouebitur & erit eiusdem speciei cā primo. Preterea potest deus prohibere illum actum/quo facto possum adhuc continuare illuminante prohibitiōe. & sic esset iam malus/ igitur nō erat intrinsece bonus: & hoc est fortissimum argumentū cōtra Gregorium ponentem auxilium speciale requiri ad bene agendū. Ex dictis videt ut actus sit intrinsece bonus non requiritur de necessitate q̄ habeat prudentiam pro obiecto, vel actum sibi coexistentem qui habeat prudentiā pro obiecto sicut videtur pretendere occhā: sed sufficit q̄ sit prudentia assistens. & non sequitur/prudentia est causa partialis illius volitionis conformiter elicite/ ergo est obiectum partiale, nam notitia est causa partialis volitōis & tamen non est obiectū partiale. Sed pro ampliori declaratiōe huius materie dico duo tenendo q̄ p̄cepta sunt indispensabilita. prīmū est q̄ actus conformis dictamini recto dictante de omnibus circunstantijs vel fertur in materiam intrinsece & de sebonam: vel contingenter hoc est in casu bonam & in casu malam, tunc dico q̄ si talis actus feratur in materiam simpliciter bonam elicitar conformiter dictamini recto dictanti de omnibus circunstantijs & habet illud dictamen pro obiecto/ est intrinsece bonus, quia illud dictamen est necessariū & habet illud pro obiecto/ ergo voluntio illi conformis erit necessario & intrinsece bona/ vt istud dictamen iuste agendū est propter deū: est infalsificabile & necessariū: tunc ad sui conformis & habens illud pro obiecto/ est intrinsece bonus. Sed si sit dictamē contingēter verū puta circa materiā contingēter bonā: actus ei conformis & habens ipsum pro obiecto non est intrinsece sed contingenter bonus, vt subueniendū est huic homini: ista materia nō est intrinsece bona quis illud dictamen sit verum nunc nihilominus est contingenter verum: ergo volitio conformis illi est contingenter bona, quēadmodum dictamen contingenter est verum/ ita volitio illi conformis contingenter bona, tunc pono tres propositiones. prima. Ois actus conformis dictamini necessario & recto & habens illud pro obiecto est necessario & intrinsece bonus. Secunda. nullus actus conformis dictamini contingentē est intrinsece bonus vel malus. Tertia omnis actus conformis dictamini necessario malo & errore est intrinsece & necessario malus. De Castro dicit. q̄ nullus est actus intrinseco bonus, quia nullus est actus quin possit continuari contra dictamen erroneū & illa opinio ē multū probabilis, potest tamen defensari q̄ solum dilectio dei super omnia est actus intrinsece bonus; tenet

De circunstantiis actuum moralium. 17

do q̄ deus non potest prohibere suam dilectionem, sed difficultas est tenendo opinionē de castro q̄ nullus est actus intrinsece bonus propter prohibitionē superuenientem de actu conformi dictamini necessario, nam apud cū sunt aliqua dictamina prudētia cōtingētia/ vt danda ē elemosina paupi p̄pt deū illud est cōtingēs: q̄a deus potest prohibere ne detur elemosina pauperi propter deum inio p̄aecl̄pere q̄ occidatur pauper: ergo p̄t prohibere ne detur ei elemosina. Alia sunt dictamina necessaria scilicet negativa: vt istud non est dei precepto cōtraueniēdū illud est necessariū; quia istud est impossibile/ est precepto dei contraueniendum. Similiter apud eum istud est necessariū: non est occidens innocens auctoritate propria: quia istud est impossibile, est occidēd⁹ innocens auctoritate ppria/tunc sic si hoc est necessariū: non est dei precepto contraueniendum: ergo nolitio illi conformis est necessario bona, quia bene sequitur: est dictamini vero cōformis; ergo est bona. Similiter bene sequitur, est dictamini necessario cōformis: ergo intrinsece bona; vt ista nolitio; nolo contrauenire precepto dei: quia ratio dictat: & non potest esse illud dictamen non est cōueniendum precepto dei quia ratio dictat: quin sit verum. igitur. Quantū ad hoc/ nego q̄ illa nolitio, quae est cōformis dictamini vero & necessario sit necessaria & intrinsece bona. & p̄ isto suppono q̄ dupliciter intelligitur: q̄ alius se conformet alicui dictamini. Primo q̄ se cōformet dictamini imediate & proprie: & isto modo se conformare nihil aliud est q̄ facere ita esse sicut per dictamen dictatur esse faciendum. vel facere non ita esse sicut per dictamen dictatur non esse faciendum, vt se conformare huic dictamini, danda ē elemosina: est facere q̄ elemosina detur. similiter se conformate huic dictamini non est deus odiendus non est amare deum: sed non odire deum. Iam dico q̄ omīssio illius actus nunq̄ potest esse mala, quia si non potest prēcipi oīlūm dei: non potest illa omīssio esse mala. Aliomodo actus p̄t esse cōformis dictamini, quia agens vult: vel nult quod dictatur non esse faciendū. exemplum. sortes dictat nō esse cōtraueniendū precepto dei: tunc quando nullū actū elicit cōtra preceptū dei se cōformat priomō: sed q̄ nult taliter facere qualiter rō dictat nō esse faciendū se cōformat secūdomō. tūc dico q̄ ille act⁹ cōformis secūdomō nō ē necessario bon⁹ q̄a p̄t esse disformis alicui alteri iudicio recto, nam iste due simul stant in veritate non est cōtraueniendum preceptodei. & non eliciēdū illud nolle quo nolo conuenire precepto dei, quia potest deus prohibere q̄ non eliciatur illud nolle. quo posito illud nolle est alliquomodo cōformis primo dictamini. hoc tñ non sufficit ad bonitatem actus: quia requiritur cōformitas ad dictamen verum & q̄ nō sit disformitas alteri dictamini vero: sed non obstante cōformitate actus quo nolo cōtrauenire precepto dei: stat disformitas cū allo dictamine puta non est nolendum: & sic ille actus est

De particularibus circumstantiis.

contingenter quia est contingenter non difformis alicui alteri dicta mini ratiōis. valde facile defensari potest utraq; opinio q; est dabilis aliquis actus intrinsece bon⁹ & q; nullus est actus dabilis intrinsece bonus.

De particularibus circumstantijs.

Capitulum Septimum.

Dicitur determinatum est in generali de circumstantijs: nūc agendum est particulariter. ¶ Prima circumstantia particularis est q; q; ē circumstantia personæ. Et prīoq; ritut vtrū sicut circumstantia persone auget malitiam actus. ita augeat bonitatem. vt sortes & plato circa eandem materiam elicant actus similes & eodem conatu ita q; sit paritas aliarum circumstantiarum excepto hoc q; sortes est melior platonem: an actus sortis sit melior actu platonis. ¶ Hanc difficultatem pertractat monachus & respondet negative. q; talis circumstantia non auget actus bonitatem. ¶ Probat tali ratione. quia sequetur q; ille actus esset infinite bon⁹. Patet. supposito q; sortes aī elicitonē illius actus fuerit solum bon⁹ vt quattuor & plato vt duo: sic talis actus propter circumstantiā sortis quia sortes est bonus vt quattuor habet gradū bonitatis quā non haberet si sortes esset bonus vt duo. ergo per illum gradum boni tatis efficitur melior. ergo iste actus efficitur iterum melior per illam bonitatem. & sic in infinitum. ¶ Dico q; talis ratio non est multum pōderosa & soluitur sicut ratio de intentione actus & habit⁹. Alia ratio/ si circumstantia persone augeat bonitatem actus sequitur q; si sortes bonus eliceret duos actus virtuosos simul & semel scilicet actum liberalitatis & actum mansuetudinis q; actus liberalitatis esset melior q; si solus eliceretur. Patet/ quia elicitur a meliore q; si solus eliceretur. sed co nsequens est falsum. quia eodē modo ille actus mansuetudinis esset melior q; si solus eliceretur & inuincem illi actus essent causa meliorationis. Propter has rōnes tenet resolutorie q; circumstantia persone non auget bonitatem actus. ¶ Quantum adhuc dico q; est aliqua circumstantia personæ ratione cuius persona obligatur ad actum ad quem non obligaretur illa seclusa. vt sortes curatus obligatur ad administrāda sacramēta suo populo parochiano. Si titer sortes faderos obligatur ad continentiam qui alias non obligaretur. Ultra dico si sit circumstantia in persona ratione culus actus cadit sub præcepto & vbi talis actus habet illam circumstantiam pro obiecto: efficitur semper melior q; esset illa circumstantia seclusa. vt magis virtus sum est curato prædicare q; tenet q; sit theologo prædicanti solū ex consilio. ¶ Nam dicunt doctores. q; opus consilij ex voto est magis meritorium q; sine voto quia procedit ex maiori virtute; similiter descendit in proposito. ¶ Secundo. dico q; si sit talis circumstan-

ta in persona ratione cuius non oritur maior obligatio nec minor: illa non auget bonitatem cæteris paribus. ¶ Alia quæstio. vtrum beneficium collatum alicui aggraueat peccatum/ vt sortes sit melior q̄ plato. habeat gratiam: diuitias. vel scientiam: vel sit christianus & plato infidelis quæ omnia supradicta se tenet ex parte agentis vtrum actus malus elicitus a sorte sit grauius peccatum q̄ actus elicitus a platone non habente talia beneficia cæteris omnibus partibus exceptis illis beneficijs adeo collatis. videtur q̄ peccatum fortis non sit grauius. quia sequitur q̄ actu malo quocunq; signato absq; variatione illius quamcunq; malitiam posset habere: & q̄ in infinitum posset effici peior. Patet. quocunq; gradu malitiæ signato ex parte agentis potest esse aliqua circumstantia quæ nunc non est: quo posito talis actus esset peior q̄ prius. Hanc materiam tractat Altissidorensis in scđo & monachus. 22. secundū; si pro solutione sit prima propositio. Omne beneficium cognitum ex parte agentis aggrauat peccatum. patet. oē illā aggrauat p̄ctm rōne cuius actor peccati grauius punietur. deute. secundū; quātitatem culpæ erit & plagarū modus. sed ratione beneficij pro tali actu malo actor mali grauius punietur. igitur. Patet minor ex Gregorio in homelia. cū crescent bona crescent rationes donorum & vnuquisq; magis humilis esset debet quanto se cognoscit obligatiorem: igitur ex hoc beneficio oritur maior obligatio q̄ esset beneficio secluso. sed q̄to maior est obligatio tanto transgressio est peior: igitur. ¶ Scđa propositio. illud beneficium qd̄ alius habet de quo habet ignoratiā inuincibilē nō auget peccatum. Patet sic: dictum est p̄ omnis ignorantiā inuincibilis excusat a peccato: sed si talis sit alicuius circumstantiae particularis & nō cuiuslibet excusat a grauitate peccati proueniēte ratione illius circumstantiæ. ergo quis beneficium aggraueat peccatum: si de illo habeatur ignorantia inuincibilis non aggraabit illud peccatum commissum non obstante tali beneficio. Alia ratio monachi. beneficium collatum ab homine de quo habetur ignorantia inuincibilis nō aggrauat peccatum commissum in illum qui cōtulit. ergo beneficium collatum adeo de quo habetur ignorantia inuincibilis: etiā non aggrauat. aīs patet: si alius latenter posuerit in arca mea alias pecunias sicut fecit. s. nicolaus & post ea pecco in illū: illud beneficium inuinciliter ignorantia non aggrauat peccatum. ¶ Tertia propositio. illud beneficium de quo habetur ignorantia vincibilis tñ aggrauat peccatum. Patet: ignorantia aliculus circumstantie augmentis malitiam peccati si fuerit vincibilis nō excusat a tota malitia proueniēte illa circumstantia quis ab una parte excusat si fuerit crassa vel supīa. ergo si beneficium habeat aggrauate & habebatur ignorantia vincibilis: non auferetur tota grauitas proueniens rōne illius beneficij. ¶ Quarta propositio. Beneficium nō aggrauat p̄ctm scđm eadē p̄portionē scđm quā ē mai⁹ altero: hoc est

De particularibus circumstantiis.

Inter beneficia quorum vnum est malus alio non aggrauatur peccatum secundum eandem proportionem secundum quam est malus patet/quia sequitur q̄ beneficium gratie in infinitum plus aggrauaret peccatum q̄ beneficium diuitiarū: consequēs est falsum, ergo & aīce dens. patet tamen cōsequentia/capio sortem in gratia & platonem diuitem sed nō in gratia/ ambo fornictetur simplici fornicatiōe. beneficū collatū sorti: scilicet gratia in infinitū excedit beneficū diuitiarū. īmo cū gratia sit diuisibilis in infinitas partes minima pars gratie si esset dabilis in infinitū excederet beneficū diuitiarū. Ideo illud beneficū gratie quod est maius non aggrauat in eadem proportione in qua est maius cū sit in infinitum malus q̄ beneficū diuitiarum īmo quilibet pars est simpliciter & in se maior q̄ sit beneficū diuitiarum. Habetur ergo resolutio, q̄ beneficium ex parte agentis aggrauat peccatum. Scđo: si de tali habeatur ignorantia inuincibilis nō aggrauat. Tertio: si vincibilis aggrauat. Quarto: nō aggrauat in eadē proportione scđm qđ malus est. Queritur modo in qua proportione aggrauat. ¶ Respondeat monachus q̄ aggrauantia illius est attendenda penes obligationem maorem vel minorem qua quidē obligatio vult illum esse magis vel minus obligatum. & hoc virtuiter dicit Altissiodoreñ. vt quando deus cōculit sorti aliquod beneficium, magis peccat in ea proportione in qua deus vult eum magis obligari q̄ prius ideo circumstantia personæ auget malitiam actus. ¶ An cæteris paribus simile peccatum commissum a sorte fidelis & a platone infidelis sit similis grauitatis in uno sicut in altero & pono cætera paria excepto q̄ unus est fidelis aliis vero non. Dicit q̄ infidelis grauius peccat: quia esse fidem est vnum beneficium a deo collatum. Contra/sequitur q̄ infidelitas erit circumstantia diminuēs/ & de infidelitate reportaret cōmodum. Respōdet altissiodoreñ, q̄ ista cōsequēta nihil valet, iste minus peccat: ergo in isto est aliqua circumstantia diminuens, sed oportet sic arguere. Infidelis minus peccat: ergo aliquid diminuit in eo peccatum/ vel aliquid in alio augmentat peccatum. Querit Altissiodoreñ, vtrum aliquis theologus existens in mortali magis peccet q̄ vetula quæ cadit a charitate alijs circumstantijs paribus, videtur quod sic per Gregorium vbi est maius donum scientie: ibi transgressor maioris sc̄i facit culpe. & in euāgelio/ seruus sciēs voluntatem domini. ¶ In oppositum arguitur, hęc vetula magis ledit cū amittat charitatē & ille nō. & nō ledit nisi quia peccat. igitur. ¶ Item fortiora habet arma ad se defendendum scilicet charitatem. igitur magis est ei imputandum si succumbit. ¶ Dicit, q̄ re vera theologus magis peccat, quia scientia est per quam maxime possumus nos iuuare: & vetula nō habet talem habilitatem vtēdi illis armis scilicet gratia. licet autem nulla circumstantia ita aggrauet peccatum sicut scientia; tamen episcopus minus sciens magis peccat q̄ sim-

simplex theologus, quia ignorantia eius parum aut nihil diminuit peccatum/ quoniā tenetur scire nouum/ & vetus testamentum, dignitas autem multum aggrauat. ¶ Alia difficultas. si beneficium quod se tenet ex parte circumstantie personę aggrauaret: sēq̄ retur q̄ p̄destinatio aggrauaret peccatum, vt sortes p̄destinat⁹ eodē genere peccati peccans: sicut plato nō p̄destinatus ceteris omnibus alijs partibus grauius peccaret. Patet/ inter omnia beneficia/ quæ conferuntur a deo beneficium p̄destinationis est maximum, sed q̄ cōsequēs sit falsum: patet, quia tunc illa conclusio esset possibilis/ sortes peccat a gradu grauitatis peccati(gratia exēpli simplici fornicatione vt. 8) & tamen nunc foret possibile/ q̄ nō peccauit tanta grauitate peccati. patet, capio sortem qui fornicetur & tale peccatum sit graue/ vt sex: sed quia p̄destinatus, est graue vt octo. illa propositio nūc est vera sortes peccauit a gradu vt octo. & tamen nunc est possibile/ q̄ non peccauit a gradu vt octo. Patet, est nunc possibile q̄ non fuit p̄destinatus, ergo illa grauitas &c. Nego sequelam propter duo. Primum p̄ destinationis nihil est in peccatore: sed dicit beneficium solum futurum scilicet futuram gratiam & gloriam & voluntatem efficacem in deo. Illa duo cōserēdī ideo cū p̄destinationis nihil dicat in peccatore, dico q̄ p̄destinationis nunq̄ aggrauat peccatum, secūdo quia de p̄destinationis ne habet ignorantia inuincibilis/ quia nullus potest esse certus q̄ sit p̄destinatus nisi per reuelationem, & beneficium de quo habetur ignorantia inuincibilis/ non aggrauat peccatum: vt dictum est. iḡt. Sed pone q̄ sortes habeat ex reuelatione/ q̄ est p̄destinatus, an tūc aggrauetur suum peccatum propter p̄destinationē, hoc est/ an grauius peccet eodem genere peccati ceteris omnibus alijs partibus: q̄ ille qui non habet ex reuelatione q̄ sit p̄destinatus. Dicitur q̄ sic in casu illo, & hæc dicta sufficiat de prima circumstantia in particulari.

De circumstantia obiecti.

Capitulum. 8.

Sequitur modo videre de circumstantia materiae siue obiecti, hoc est circa quod actus voluntatis fertur, vnde vt dicit sanctus Thomas p̄cipue circumstantiae attendēde: sūt circumstantia obiecti & circumstantia finis. Ratio est, quia penes diuersitatem specificā obiecti variatur distinctio specifica virtutis & vicij. Similiter penes diuersitatem specificam finium variaſ species actus: si non natura ſaltem moris & natura quando ille finis est partiale obiectum, sed alię circumstantiae a circumstantia obiecti & finis aliquā variant ſpeciem moris: aliquando nō/ ideo istae duæ scilicet obiecti & finis p̄cipue ſunt inter ceteras. Occatione huius difficultatis trita quēritur, vtrum magnitudo seu pluralitas seu perfeccio obiecti augeat malitiam actus mali, hoc est/ ſi ſint duo actus quo cum unus fertur p̄cise ſuper unū obiectū; alter ſuper plura; vel unū c. liij.

De circunstantiis obiecti

super obiectum minus perfectum; alter super perfectius an semper secundus actus sit grauior quam primus & hoc ceteris omnibus alijs paribus putata cu equali intentione & conatu &c. vt sortes vult occidere unum hominem & plato duos eadem volitione; an volitio platonis sit peior, si milititer sortes vult furari patrum quid & plato magnum quid; an plato plus peccet. Arguitur quod non. plato qui plus furatur habet maius incitatuum ad furandum quam sortes; ergo minus peccat. tenet consequentia. dicit Augustinus & recitat magister in quarto plus peccat qui fornicatur cu turpi quam qui cum pulchra; quia habet minus affectiu. Secundo sequitur quod possit dari actus infinite malitiae vel gratuitatis. Patet sic. si velle occidere duos sit grauius peccatum quam velle occidere unum; ergo velle occidere infinitos est infinitae malitiae. Idem argumentum communiter fit ad probandum quod peccatum in deum est infinitae malitiae cum ipsum in proximum est aliquantulus malitiae & in alterum meliorem commissum maioris malitiae; ergo in deum qui est infinite bonitatis erit infinitae malitiae. Occasione huius querit monachus/capiendo duos de quorum uno habeo probabilitatem moralis est in peccato: de altero vero quod est in gratia. si quis habeat duas volitiones formaliter executivas qua vult occidere sortem in peccato scitum probabilitate moralis & platonem in gratia; quae illarum est grauior; & arguit quod sit illa qua vult occidere sortem scitum esse in peccato mortali; quia est causa illius damnationis aeternae. In oppositum arguitur. plato est persona dignior quam sortes cu sit in gratia; ergo iniuria est grauior. Secundo querit. sit ita quod inter ipsorum sit in extrema necessitate: & non possum succurrere nisi alteri istorum. si succurratur platonis sum causa damnationis alterius; si sorti porterit penitentia & alter moritur tantum corporaliter; & non eternaliter. igitur. Quantum ad proximum est querebatur an circunstantia obiecti aggrauat; dico quod sic. vt qui vult plus furari ceteris paribus plus peccat quam ille; qui vult furari minus; ad Argumentum. quod furat plus vel quod fornicatur cu pulchra; habet maius affectiu concedit. ergo ille qui vult fornicari cu turpi plus peccat; verum est. ergo ille qui vult furari plus minus peccat. nego consequentiam & id est quod quis allicet sit circumstantia diminuens; est in altera magis aggrauans in obiecto. scilicet damnificatio; sed quod fornicatur ceteris oib; alijs prib; per quam quod una est pulchra alia turpis minus peccat quod fornicatur cu pulchra; quia non est nisi circumstantia allicies. sed in calo de furto est unum aliud obiecto quod magis aggrauat quam illud allicere diminuat. Ad aliud de volitione occidendi ne gas consequentia & ad probationem volitio occidendi duos est peior volitione occidendi unum concedo. & volitio occidendi quantum quam tres & si in infinitum. nego consequentiam quod non operetur quod si sint infinita quorum secundum excedit primum in alijs proportione & tertium secundum; & sic in infinitum quod volitio cadet super milie excedat &c. sed si sunt infinita quorum secundum excedat primum in alijs proportione; & in tanta proportione quartum excedit secundum &c. si esset ali-

quod excedens quodlibet illorū esset infinitū: sed in pposito licet se-
cūdū excedit primū:tamen non excedit in infinitum,licet dupletur
vna circumstantia:ceterē non duplantur nō sufficit:q; vna aggrauans
dupletur: sed requiritur q; omnes aggrauantes duplentur, ideo malis-
tia scđe super primā non ageret in duplum, quapropter volitio occi-
dendi duos non est in duplo peior q; volitio occidendi vnum:nec yo-
litio occidendi quattuor non est in duplo peior volitione occidendi
duos. Contra.admīnus habetur q; volitio occidendi duos est per ali
quā latitudinē malitiæ peior volitione occidendi vnum: ergo volitio
occidēdi quattuor duplabitur in malitia respectu volitionis occidēdi
duos, ergo q;uis non sit peior in duplo volitione occidendi duos: est
tamen dupla volitione occidēdi vnu. Si volitio occidēdi duos est pe-
ior per duplā latitudinē malitiæ scilicet ppter duplex obiectū volitio
occidēdi quattuor erit peior per duplā latitudinē malitiæ, & ita in in-
finitum, ergo non euades ppositū, nego, quia volitio occidēdi duos
distinctius fertur in duos homines q; volitio occidēdi mille, & penes
hoc quod est distinctius ferri attenditur etiā grauitas peccati:& ideo
q;uis dupletur circumstantia obiectū non oportet q; malitia dupletur.
Quātum ad aliud de bono & malo an teneat subuenire bono dereli-
cto malo: dicit monachus q; occisio mali est peior q; occisio boni: q;
nō solum est causa mortis corporalis: sed etiam damnationis / qui au-
tem occidit bonum non est causa nisi mortis corporalis. Eodem mō
dicit ad scđm q; potius teneor subuenire malo q; bono: quia subue-
niendo malo sum causa salutis & animæ & corporis, & q;uis nō subue-
niendo bono sit vna circumstantia quę aggrauat scilicet bonitas: est tñ
alia circumstantia in alio scilicet dānatio quę magis aggrauat q; circu-
stantia boni. sed vbi nō haberē pbabilitate moralem q; esset in pđō:
deberē citius subuenire bono, & sic de circūstantia obiectū sufficiat.

De Circumstantia temporis.

Capitulum nonum .

Agendum est nunc de circumstantia temporis. Ideo quarti-
tur prio, an ratione illius augeat bonitas/ vel malitia ad
Dat exemplum Altissiodorensis libro secundotract, xx8.
quæstione quarta, de fornicatione. Vtrum secunda forni-
cationis sit maius peccatum q; prima. Videtur q; prima sit peior, per
primam perdit homo castitatem: & si virgo virginitatem & non per
secundam, igitur. Secūdo, eliciens primum actum fornicationis: ha-
bet plura adiutoria ad resistēdum vel saltem minora incitatua ad
actum fornicationis: ergo secunda erit minus mala semper inteligen-
do cætera alia paria, antecedens patet/ex prima perdit gratiam quę
adiuuabat illum &c. In oppositum argultur. Cōmuniter dicunt doct.
q; peccatum consuetudinis est grauissimum imo q;veniale ex gñe p
cōsuetudinem efficitur mortale, ergo actus scđo tertio elicit
c. iiiij.

De circumstantia temporis.

est peior q̄ primo elicitus, dicit Altissiodoreñ. q̄ cæteris alijs paribus ad⁹ pri⁹ elicitus ē peior regulariter q̄ actus secūdū elicitus, patet per suas rōnes aī oppositū factas. Dī notāte si cetera sint paria: q̄a si maiori desiderio vel alio mō ferret i obiectū scđa volitiōe q̄i priā i se cūda eēt peior, vt si decia ebrietate sortes p̄poneret amore vini amo rt dei: illa eēt peior sed si eodem modo feratur in vīnum cæteri s paribus præter hoc inebriatūr decimā est minus mala. Item si in decima haberet sortes scientiam q̄ tale vīnum est inebriatūm. & in prima haberet ignorantiā vincibilem tamen: vel si in decima ignorantiā esset magis vincibilis q̄ in prima: decimā tunc esset malus peccatum. Ex quo sequit⁹ q̄ nunq̄ peccatum veniale ex genere per quā cunct⁹ consuetudinem efficitur mortale nisi varietur aliqua altera circumstantia consuetudinis: q̄a tunc erit semper minus, sed quando dicunt doctores q̄ efficitur veniale mortale per consuetudinem sic intelligitur q̄ per consuetudinem ita frequenter accidit: q̄ augetur contemptus vel libido: vt per consuetudinem mentiendi iocose vel officiole propter salutem alterius: potest quis tanta libidine ferri in medacium iocolum vel officiosum: q̄ si esset contra preceptū nihilominus vellet mentiri: sed hoc posito q̄ sit pure iocolum vel officiosum nunq̄ efficitur mortale. Cōtra, peccatum consuetudinis est grauiſſimū. Dico q̄ sic intelligitur q̄ peccator qui peccat ex consuetudine est in peiori statu q̄ ille qui non peccat ex consuetudine: quia illud peccatum accumulatur supra precedentia peccata. & quoniam propter maiorem infirmitatem & cecitatem citius cadit in peccatum desperatiōis & presumptionis. Secundo, peccatum consuetudinis potest dici grauiſſimū id ē periculosisſimū: quia difficultus resurgit ab illo peccato. ¶ Alia questio. vtrū actus qui per maius tēpū continuatur sit pelus q̄ si continuaretur per minus ceteris alijs paribus. Similiter / vtrum ex sola continuatione temporis incrementum suscipiat in bonitate. Dicitur q̄ duplex est sensus huius, vnuſ / vtrum ita augeatur bonitas actus ex continuatione temporis puta q̄ sit melior in secunda parte temporis q̄ in prima & in tertia q̄ in scđa &c. Secundus sensus, vtrū ex tali continuatione ita augeatur bonitas non actus in se: sed ipsius continuantis puta q̄ efficiatur melior & maioris meriti in secunda parte temporis illius continuationis q̄ in prima. Quantum ad primū sensum / soluta est questio prius puta cū diceretur q̄ in scđa medietate hore illa volitio fornicādi non erat peior q̄ in prima dimidiata patet in secunda dimidiata non est peior q̄ esset ipsamēt si tūc puta in illa scđa dimidiata eliceretur de nouo: sed sic ē q̄ si tunc elicere de nouo nō esset peior q̄ illa quæ elicit in prima dimidiata immo minus mala. Immo Altissiodorensis habet de necessitate dicere: q̄ sit minus mala: q̄a habet mai⁹ incitatiū / & maius inclinatiū ad illam q̄ ad primam: quia habet habitum genitum ex continuatio-

ne primę dimidietatis, ergo in secunda dimidietate est potius minus mala q̄ pelor. In secundo vero sensu vtrū ex tali cōtinuatiōē cōtinuans efficiatur melior vel maioris meriti si actus sit bonus vel maioris demeriti si actus sit malus. Pro declaratione notandū est vi-
num vulgare quod ponit Gregorius in secundo distinctione tertia.
duplex est continuatio actus. Quędam pure naturalis. Alia mere libera, vnde imaginatur Gregorius. supposito q̄ nunc efficiatur actus libere ab ipsa voluntate post hoc instans elicitionis est vnum tempus imperceptibile, quia sicut datur minimum visibile vel maximum qđ non ita datur minimum tempus vel maximum quod non est percepibile; & cōmuniter assignatur maximum qđ non est. In toto isto tempore talis actus ita necessario continuatur q̄ non est in potestate libera voluntatis scienter & libere cessare ab illo actu/ licet forte casua-
liter v̄ supernaturaliter cessare pōt; sed non scienter & libere. Alia est continuatio libera quando voluntas sic per tempus aliquod continuat q̄ cessare potest & elicere actum contrariū, vt cum continuauit p̄ illud tempeus imperceptibile necessario post illud potest cessare, hoc supposito dicit Greg. & pl̄criq; post ipsum: q̄ actor actus malū ex illa continuatione mere naturali in qua scienter & libere ab illo actu ces-
sare non potest non efficitur deterior q̄ erat in primo instāti elicitiōē talis actus. Patet, illa continuatio naturalis, eque naturaliter sequitur ad elicitionem sicut ad volitionem efficaciter imperatiūam actus ex teriore naturaliter sequitur actus exterior: & propter istam causam actus exterior nihil bonitatis/ aut malitiae addit actus interiori, ergo similiter ex libera elicitione/ & naturali continuatione que naturaliter sequitur illam liberam elicitionem non efficitur homo deterior. Dis-
cit ultra Gregorius. q̄ illa cōtinuatio libera in qua cessare potest ad-
dit malitiam super elicitionem: & homo efficitur deterior. Patet, tātū obligatur homo non continuare quando potest non continuare actū prohibitū sicut obligatur non elicere: quia per praeceptum prohibe-
tur tam continuatio sicut elicitiō actus/ quando talis continuatio est in potestate illius. ergo sicut elicitiō addit demeritū: ita & illa libera continuatio scienter & libere continuata. Vnde presupponit Grego.
q̄ actus dum elicitor, sic se habet: q̄ datur vnum tempus post elicitionem in quo necessario continuat: sed hoc videtur difficile apud ipm
Dicit enim distinctione tertia scđi. q̄ volitio sicut ē producibilis libe-
re in instāti: ita est producibilis libere successiue: hoc supposito tunc
potest libere remitti successiue: & sit volitio a quæ incipiat liberere-
mitti successiue, tunc bene sequitur a incipit libere successiue remitti:
ergo nunc adhuc est tota illa volitio/ & imediate post hoc non erit
tota/ & nūq̄ postea erit minor: & sic in infinitū. Si cōcedas q̄ nūc sit
tota/ & nūq̄ post ea erit tota, ergo falsum est q̄ oportet de necessitas
re assignare tempus certum per qđ de necessitate erit tota. Si dicas

De circunstantia temporis.

per quodcūq; tempus continuationis aliquid mereor vel demereor de nouo. & hoc tenet adam prima distinctione primi. & hæc opinio videtur probab illor q; opinio Gregorij & maior pars doctorum defensat istam.

Sed est questio loquendo cōsequenter ad Gregorium an in instāti continuationis aliquid mereat de nouo. Vtrum in instanti medio mereatur aliquē aliud gradū q; mereatur in prima medietate horæ/puta an aliquis gradus meritii corresponeat pro illo instāti medio. vt sortes in instanti elicit volitionē vt octo/ continuet per horam non remittendo: & hora sit totum tempus in quo non potest remittere vsq; ad non gradū: vtrū sortes per illā mereatur aliquē gradū premij in instanti medio illius horæ distinctum a gradu præmij quē merebāt per medietatem horæ. Si concedas; ergo in quolibet instanti intrinseco tantū merebitur & cum sint infinita instantia merebitur infinitum p̄mum. **D**icit Occhan q; in nullo instāti. elicitationis in quo mereatur certum gradū prænūmeretur aliquid distinctū a merito tēporis precedentis. hoc est nō meretur aliquē gradum totaliter correspondētur instanti illi intrinseco. Patet/ non est in potestate voluntatis q; pro aliquo instanti corrumpatur certa pars illius volitionis: quia non potest corrupti nisi successiue. quia resistit suæ corruptioni: quia talis volitio est entitas naturalis appetens naturaliter permanere & resistēs suę corruptioni. ergo talis corruptio fieret cū resistentia: ergo nō potest fieri subito. Ideo opottet q; successiue in aliquo certo tēpore. Tūc sic non est in potestate voluntatis q; vna certa pars corrumpatur pro instanti continuationis: ergo pro instanti continuationis nihil de novo merebitur totaliter: sed in quolibet instanti erit sibi maius premiu q; prius: quia quodlibet instans sequens est contumatiū temporis in quo tempore poterat corrumpere vnam certam partem. ideo in illo tempore merebatur aliquem gradum qui quidem gradus debetur in illo instāti termināte illud tempus. & in illo instanti est maioris meriti q; prius: tamen illo instāti nihil mereat de nouo. Pari forma de demerito dicatur. Vnde augetur meritum successiue quemadmodum producit talis pars successiue producitur volitio libere/continuatio in eodem gradu non est totaliter libera partialiter: quia in quocunq; tempore quātuncunq; paruo/lacet non sit in potestate corrūpere est tamē in potestate remittere usq; ad certum gradum & quia non remittit: sed continuat: ideo aliquantulum meretur per illam continuationem: vel demeret per illā si illa volitio sit mala. **D**ifficultas contra vitā q; opinionem. Dicunt est q; volitio nō potest aliquomodo corrūpi in instanti vel subito. Cōtra. capio volitionem dandi elemosinam elicitam in instanti & ex charitate: talis volitio est intensior q; si produceret a solo conatu voluntatis sine charitate. tunc capio gradum per

quem est intensior; & talis gradus sit. b. tunc. b. non necessario continuatur. neq; secundum se neq; secundum qualiter partem eius; hoc est nec totaliter nec partialiter. Iam possibile est cu; ista volitione dandi elemosinam incipiam successiue elicere volitionem fornicandi sic q; nuc nihil habeo illius & immediate post hoc habeo aliquid; hoc est per ultimum non esse. tunc. b. gradus nunc est; & nunq; post ea aliquid eius erit. patet. charitas post hoc non erit. ergo argumentum quod prouenit ratione charitatis ultra conatum voluntatis nunq; post hoc erit: quia dependet a gratia non solum quantum ad esse & produci sed etiam quantum ad conseruari. ideo talis excessus. b. super volitione quae producitur conatu voluntatis non solum dependet in fieri a cōcursu charitatis; sed etiam in conseruari. ergo sublata charitate auferetur ille excessus. Dico q; quando dictum est q; si aliqua volatio: nunc est q; immediate post hoc erit secundum se vel aliquid eius non est in potestate voluntatis q; libere & scienter desistat ab illa: intelligitur q; no; est in potestate voluntatis q; immediate p; hoc desistat ab illa tora volitione: sed bene casualiter vel supernaturaliter fieri potest. Ideo in casu talis excessus. b. super conatum voluntatis nunq; post hoc erit: sed hoc non prouenit ex libera cessatione: sed defectu charitatis. ideo non sequitur propterea q; quando voluntas libere habet actum / q; immediate post hoc cesset ab illo actu. sed q; cesset quantum ad. b. est ex defectu charitatis: sed non est immediate ex libera continuatione voluntatis. Continuando materiam dictum est ex opinione Occam & R̄ichardi clementis contra Gregorium q; continuans actum in quocūq; tempore quanto cūq; paruo continuet: siue illa continuatio sit naturalis vel libera meretur aliquid de nouo si sit actus bonus/ vel demeretur de nouo si sit actus malus. & ratio fuit: quia quamvis non possit in illo paruo tempore totaliter desistere/ potest tamen libere remittere. ergo si continuet in tempore in gradu ita intenso imputatur vel ad poenam vel ad premium. vt elicio actum libere: pro instāti illius elicitionis actus imputatur. tūc si continuo actum in eodem gradu per ynam horam q; cūq; parte horę cōtinuā in gradu ita intenso est in mea potestate aliquatenus remittere sicut est in mea potestate libere continuare: tunc in illa pte aliquantulum mereor: quia est in potestate voluntatis pro illo tempore ab aliqua parte actus desistere. ideo si sit actus malus & non defistam: est imputandus pro illa parte q; desistere possum.

Clam queritur utrum continuatio temporis tantū aggrauet in actu minus malo sicut in peiori: vt duo sunt sortes & plato: sortes elicit volitionem fornicandi plato vero adulterandi & in eodem instanti exteris alijs partibus plus peccat sortes. vt notum est. queritur tunc: utrum ratione continuationis illius volitionis per horam

De circumstantia temporis

per eundem excessum malitię augetur volitio fornicandi sicut auget
volitio adulterandi: ut puta qui elicit volitionem adulterandi ultra
potest debitam pro tali elicitione demeretur vnum gradum ul-
tra propter continuationem vnius horae an etiam ille qui elicit vo-
litionem fornicandi continuat per tantum temporis ultra po-
tentiam debitam elicitioni: debeatur vnum gradus pene propter illam
continuationem. Et arguitur quod sic quia est eadem circumstantia ergo
equaliter aggrauat quantum est ex se nisi superueniat aggraua-
tio ex alio: ergo tantum demeretur continuans actum minus malum
sicut continuans graulus malum. Dicitur quod apud Occam consequē-
ter dicendum quod hoc contingere potest dupliciter. Vno modo. quod iste
elicitat peorem solum quia ex maiori conatu vel quia intensiorem
ut vterque praeceps elicit volitionem fornicandi: sed vnum ut quattuor
alius vero ut duo intensam quacunque pars signetur illius quae est ut
quattuor intensa: si reperiatur in altera ut duo eque intensa illae erunt
eque male. Aliomodo contingit: quod eliciantur vnum peiorem alter mi-
nus malam. & cum hoc vna pars vnius est peior quam pars alterius ut
vnum elicit volitionem fornicandi alter adulterandi certum est quod
vna volitio adulterandi est peior quam fornicandi eque intensa: & ex-
quali conatu ratione obiecti: quia in obiectum peius fertur. Tunc di-
co quod si volitio vna sit peior alia in secundo modo peioritatis: sunt
eque male & continuatio tantum aggrauat vnam sicut alteram patet.
per continuationem tantum demeretur praeceps in tempore quantum
demeretur elicendo tantam volitionem: quantam posset corrumpe-
re successiue: sed isti duo equaliter tempore possunt equaliter corrumpe-
re de illis volitionibus praeceps: ergo continuatio temporis in isto casu
equaliter aggrauat secundo dico quod si iste volitiones sic se habeant quod
vna sit peior in secundo modo peioritatis ita quod equalis portio sui est pe-
ior equali portione alterius tunc continuatio vnius est peior quam alte-
rius exemplum / sortes habet volitionem adulterandi ut duo: plato
fornicandi ut duo: vterque continuat in dimidia hora: sortes continu-
ans volitionem adulterandi plus peccat quam plato continuans in equa
li tempore volitionem fornicandi nam ubi vnum actus est peior
allo ratione obiecti & non ratione conatus: continuatio vnius plus
aggrauat quam continuatio alterius.

Contra Alia questio. Si sortes eliceret volitionem fornicandi in ins-
stanti ut quattuor quam de necessitate continuat per tempus: se-
quitur quod esset necessario extra statum salutis pro tempore illius
continuandus. Patet. et pono quod non potest vivere nisi per dimid-
iam horam: & quod habeat hanc volitionem volo peccasse / quam
de necessitate continuet per illam dimidiad horam tunc sine spe-
ciali miraculo non potest salvare: quia per illam non potest habere di-
splicetiam scilicet solutionem que necessario requirit ad penitendum,

Dices, potest habere displicētiā q̄ elicerit q̄uis non potest habere displicētiā; q̄ cōtinuet; q̄a tunc inuitus veller. Contra habendo illā volitionem in casu, volo peccasse non potest habere nolitionem contraria scilicet nolo peccasse; quia non possunt esse simul & semel & pro eodem tempore in eodem subiecto: ergo est impossibile ei pro illo tempore pœnitere. Dices q̄ illa volitio: qua vult se peccasse quam continuat naturaliter est compossibilis nolitioni qua nult se peccasse: vt patet de Christo qui habebat nolitionem naturalem mortis ferendę: & volitionem liberam mortis ferendę. ergo nolitio aliquius naturalis: & volitio libera de eodem sunt compossibiles simul & semel in aliquo. Patet etiam in nobis: præsentato obiecto delectabili voluntas naturaliter prosequitur illud: & tamen aliquādo nult illud quia difforme recte rationi. Cōtra. Q̄uis nolitio quæ est pœnalis naturalis non repugnet volitioni libere eiusdem obiecti q̄tum ad elicitionem nihilominus illa quæ elicit libere ex natura propria repugnet nolitioni de eodem obiecto quæ elicit libere. ergo siue post ea continuetur necessario siue libere semper repugnat alteri cui prius res pugnabat. ergo non sicut simul & de facto non video q̄ ille sicut videlicet q̄ quando una necessario continuatur q̄ altera possit libere elici. Ideo conceditur q̄ aliquis potest ita in vita disponi & scdm legem cōmunem secluso miraculo q̄ pro aliquo paruo tempore necessario erit extra statū salutis. nā scdm dicētes q̄ deliberatio nō pot fieri in instanti datur certū tempus in quo non potest pœnitere ex deliberatione scdm cōmunem cursum legis. Item apud illos esset concedendū hoc qui dicunt q̄ ad pœnitentiā requiritur certus gradus. & q̄ volitio non potest produci in instanti: sed in tempore vt sortes incipiens pœnitere datur certum tempus post hoc in quo non potest producere volitionem vscq; ad sufficientem gradum contritionis. ergo nō est incōueniēs: q̄ aliquis potest ita disponi in vita q̄ post hoc sit signabile certum tempus in quo necessario remanebit extra statū salutis quando ex culpa incidit in illum: & oportet de necessitate hoc concedere de ebrto existente in mortalī.

De circumstantia loci.

Capitulum decimum.

Sequitur de circumstantia loci. vtrum talis augeat bonitatem actus similiter & malitiā & q̄tum ad hoc non est magna difficultas. Vnde dupliciter potest intelligi q̄ circumstantia loci augeat malitiā actus. Vno modo. q̄ actus elicitus in uno loco sit periculose vel simili elicitus in alio loco. vt sortes existens in ecclesia & plato in domo prophana: vterq; istorum elicitorum volitionem furandi cæteris omnibus alijs paribus excepto q̄ sortes est in ecclesia: plato vero nō: & intelligit q̄ sortes licet sit in ecclesia.

De circumstantia finis

non tū elicit volitionem furandi rem in ecclesia; ita q̄ volitio furans
di non habet ecclesiam pro obiecto sed pro circumstantia puta ille ex
stens in ecclesia elicit volitionē furādi in domo Ciceronis. vtrū tūc
fortes grauius peccet q̄ plato. Quantum ad hoc appetet mihi dicen
dum/q̄ non nisi ratione loci in quo sortes est obligetur tunc ad actū
contrarium vel saltem repugnantē illi volitioni furandi; & plato nō:
vt puta orare vel aliquid simile qđ repugnet volitioni furandi tunc
peccaret plusq̄ plato: sed pro tunc ratione loci in quo ad nihil aliud
obligatur q̄ plato. sed ipse transiens per ecclesiam elicit volitionem
furandi non plus peccat q̄ plato. **A**llo modo intelligitur q̄ locus
aggrauet; quando scilicet locus est obiectum partiale vt volitio furā
di in ecclesia quę fertur super res alienas in ecclesia existētes tunc lo
cus aggrauat malitiā actus. Probatur/qua libet aliquando mutat spe
ciem actus quando est circa obiectum partiale; ergo aggrauat actū
in malitia. Patet antecedens, quia facit de furto simplici q̄ sit sacri
legium qđ est species disiuncta contra furtum simplex. Eodē mō di
cendum est de circumstantia temporis. vtrum volitio elicita in uno
tempore puta die dominico sit peior elicita altero die non festo. Dici
tur q̄ non: nisi habeat tempus pro partiali obiecto/ita q̄ tempus est
circumstantia niēsurās & non cadens in rationē obiecti nisi per acci
dens: puta si talis tali tempore obligaretur ad actum oppositum ta
llactui. Sed si tempus sit partiale obiectum/ vt si quis eliciat volitio
nem adulterandi pro die dominica siue eliciat illa dominica die vel
altero die; tunc tempus aggrauat/ quia tali tempore, plus obligatur
desistere ab illa operatione q̄ pro alio tempore ideo non est necesse
q̄ locus aggrauet quādo non ingreditur rationem obiecti nec etiam
tempus.&c.

De circumstantia finis.

Cap. vndecimum.

E circumstantia finis quae inter ceteras circumstantias est
principalissima, Notādū ex Aristotele & ex doctorib⁹. 38.
distinctione secūdi, duplices sunt actus voluntatis liberti
duntaxat. Vnus vocatur intentio. Alter electio. Vnde intē
tio nihil aliud est q̄ volitio finis qua voluntas fertur in obiectum pro
pter se. vt dicit Greg. Sed electio ē volitio vñ nolitio qua voluntas fer
tur in obiectū propter aliud; vt sortes diligit deū super oīa. ex illa dile
ctione vult subuenire paupi vel dicere matutinas: prim⁹ actus vocat
intentio. secūdus vocat electio/ ideo intentio est actus quo voluntas
fertur in obiectū propter se & electio qua ferit propter aliquid. Sād⁹
Tho, prima scđe multa querit de electione vide si vis. Est in hac ma
teria difficultas. Vtrū ex bonitate intētiōis semp̄ mēsuret̄ bonitas ele
ctionis hoc est querere, vtrū si intētio sit bona oporteat de necessitate q̄

electio sit bona. Similiter ediuerso si intentio sit mala vel magis mala an oporteat de necessitate electione esse malam vel magis malam. Pro solutione Grego, in sedo distin. 38. ponit aliquas conclusiones. Prima. Non oportet quod si intentio sit bona electionem semper esse bonam. Secunda. Si intentio sit mala semper electio est mala. Prima probat, stat quod aliqua voluntate sit bona respectu finis: & aliquid elicere siue aliquam esse electionem contra dictam rectum. Patet autem, si quis diligat deum super omnia ex ista dilectione vult subuentre paupcri. & ut subuentiat pauperi vult furari & furatur. Illa dilectio dei super omnia est intentio & illa voluntate subueniendi est electio quae etiam quodammodo post vocari intentio in ordine ad tertium actum/ tertius vero actus est velle furari qui est dumtaxat electio mala ut notum est: & tamen intentio est bona/qua conformis recte rationi. ergo non oportet si intentio sit bona electione fore bonam. Contra hanc inducit Grego, Augustinum dicentem. Sunt ita voluntates hominum adiutuicem ligate seu conexae quod si illa voluntate per quam ceterae referuntur bona sit: ceterae bona sunt. si mala sit ceterae male sunt: ergo. Dico quod Augustinus intelligit de illis voluntatibus quae feruntur in obiecto quae non sunt per se mala. Secunda conclusio probatur. puta si intentio sit mala oportet de necessitate electionem fore malam. Patet: bene sequitur Intentio est mala: ergo sit electio propter id propter quod debet non fieri siue sit contra dictamen rectum quod inesse vel quod debet inesse vel quod esset rectum si inesset. Ultra ergo, illa electio est mala: ideo quoniam intentio est mala electio siue feratur super obiectum bonum siue indifferens semper est mala. Unde Aristoteles in politicis dicit quod sunt duo ex quibus omne bonum sit in omnibus scilicet ex intentione recta & electione. ergo si intentio est mala electio erit mala. Praeterea Gregorius in primo prima distin. tria infert correlaria. Primum. Nunquam aliqua electio siue aliquis actus est bonus nisi sit ex dilectione dei actuali vel habituali acquisita vel insufsa. Patet namque electio est bona nisi sit ex aliqua intentione recta. sed nulla intentio est recta nisi sit dilectio dei. quod nihil ultimate recte potest intendi nisi sit deus. ergo nulla electio est bona nisi sit ex dilectione dei actuali vel habituali acquisita vel insufsa. Hoc probat ex Augustino nihil est bonum nisi ex radice. & dicit Gregorius in secundo. 4. distin. ratione. quod nulla est operatio indifferens & non oportet quilibet pro tempore quo non tenetur cogitare de deo actualiter: sed sufficit habitualiter. & est procedere ex habitu charitatis acquisito vel insufso.

Secundum Correlatum. Nulla operatio pure infidelis est virtus. per infidelem purum illum intelligit quod de divinitate vera nullam habet cognitionem ut est idolatra qui credit aliqd esse deum quod non est deus. patet. sequitur hinc iste est infidelis purus. ergo non habet intentionem rectam nec actualē nec habitualē/ & ad electionem bonam hoc regreditur. ergo nullam habet electionem bonam, ergo quacumque libere habeat semper est mala.

De circunstantia finis.

Circa primū correlatū ei⁹ dicit. q̄ aī⁹ electio sit bona; oportet q̄ sit ab actuali v'l hītuali amore dei. Ergo ipse Greg. debet concedere. q̄ hītus acquisitus diligendi deū super omnia concurrit īmediate ad dilectionem creature. ergo cōcurret ad actus differentes specie ab illis ex quibus genit⁹ est. Patet. talis diligēt creaturā ex habitu acq⁹ sito diligendi deum: & non ex habitu acquisito diligendi creaturam; ergo īmediate & elicitiū ex habitu diligendi deum/diligēt creaturam. ergo talis habitus effectiū concurrit ad dilectionē creature. qđ est falsum. Nunq̄ habitus īmediate concurrit ad producendū actus nisi tales actus sint eiusdē speciei cū actibus ex quib⁹ genitus est: vel n̄i feratur super obiectum partiale illius. & ideo ista opinio Gregorij non videtur multum apparenſ & propterea dicit Scot. 41. distin. scda. q̄ aliquid fieri propter alterum trīpliſter contingit. Vnomodo actualiter. secundomodo virtualiter. tertio mō habitualiter. vnde ali⁹ quid esse volitum vel amatum actualiter propter alterū est quando ex actuali amore alterius voluntas elicit amorem istius. vt sortes actu vult sanitatem: & ex illa volitione vult potionem amaram/tunc sortes actu refert potionem amaram in sanitatem. sed virtualiter referre est quando in p̄cipio actionis illa elicitur actualiter propter alii⁹ quod aliud obiectum & in virtute talis elicitioñis adhuc continuaatur quāuis non sit actualis consideratio illius alterius obiecti. vt sortes vult sanitatem ex illa volitione elicit volitionem ambulandi continuat talem volitionem & ambulat non amplius cogitando de sanitate in p̄cipio actiōis actualiter elicit: talis volitio ambulādī ex volitione sanitatis continuatur. In virtute illius dicitur virtualiter volita siue relata. Sed habitualiter referre vnum obiectū in aliud: est habere actum volēdī circa tale obiectum ex natura referibile cū habitu referendi in aliud obiectum; vt sortes volens dare elemosinā nō vult dare propter deum nec actualiter nec virtualiter: quia talis volitio a p̄cipio non fuit causata ex dilectione dei. sed vult dare habitualiter quia habet habitum referendi scilicet dilectionē dei: tunc refert habitualiter. Dicit vltra sco. ad hoc q̄ actus sit bon⁹ moraliter nō sufficit habitualis relatio: & non requiritur actualis: sed administrus requiriūt virtualis dūmodo a tēpore relationis actualis non supuenerit opposita relatio. & cōsequēter sco. ponit actū mediū puta quādo actus est referibilis habitualiter solū. Recolligendo supradicta ē p̄io dictū. q̄ ad bonitatē intentionis nō sequitur bonitas electionis: sed ad malitiam intentionis semper sequitur malitia electionis/ quia omnis volitio elicit propter malum finem semper est mala. Dictum est etiā ex Gregorio q̄ omnis actus non procedēs ex amore dei actuali vel habituali est malus. & actū referri habitualiter nihil aliud est nisi actum causari ex habitu circa finem & non est si quis interrogetur cur hoc facit q̄ dicat se facere ppter talē finē; sed est ex habitu causari& hoc i⁹

gnatum est & posita est triplices relatio ex mente scoti, quae coisterimur: doctores: quae triplicem relationem cepit sicut a sancto Bonaventura. His suppositis: quia dictum est quod ad bonitatem electionis non sufficit bonitas intentionis tenendo cum Occam Tho. & alijs quod idem actus est circa finem & circa medium ad finem. Quare utrum ille actus qui est simul intentionis boni finis & electio mali medium sit bonus & malus simul. vt volo subuenient pauperi propter deum: & volo furari vt subueniam pauperi propter deum. actus tertius: secundum Tho. & Occam est voluntio furandi & dilectionis dei: & idem actus in numero est intentionis bona & electio mala. queritur nunc an intentionis sit bona quia electio sit mala? Videtur quod sic: sicut apparet ex dictis sancti Thomae si quis habeat unicam voluntatem qua vult furari: vt adulteretur ita talis voluntio est duplex virtus: quia equiualeat duabus voluntiomibus quarum una est futurum & altera est adulterium: ergo similiter voluntio qua quis vult furari vt subueniat pauperi propter deum erit futurum & actus charitatis respectu proximi & per consequens erit actus bonus: & actus malus.

De electione an aliqua simul sit bona & mala. Cap. XII.

Videndum est an aliqua electio possit simul esse bona & mala vt si sortes habeat duas intentiones unam bonam alteram malam: & habeat electionem circa aliquod medium ad utrumque istorum finium: an talis electio sit simul bona & mala: vt sortes habet intentionem vel intendit deum: habet alteram intentionem respectu vanorum gloriae venialiter tamen: ultra dictum quod ad consecrationem istorum finium necessaria est dictio elemosinæ: nam ex utraque istarum intentionum elicere voluntatem dandi elemosinam. queritur an talis voluntio quae ferri super objectum debitum propter bonum finem & etiam propter malum: sit bona precise vel mala precise vel bona & mala simul. Quia sit bona patet: quia elicetur conformiter ad verum dictamen prudentiale scilicet ad istud dandum est elemosina pauperi propter deum: & talis voluntio dandum est illi totaliter conformis. ergo illa voluntio est bona moraliter. Quia sit mala patet: ex secunda conclusione posita: quia cum intentionis est mala: semper electio est mala. Quatum ad hoc monachus in secundo tenet quod idem actus est bonus & malus. Idem tenet adam in fine secundi & capit de voluntate obstetricum quod erat voluntio mentiendi & saluandi hebreas: & illa voluntio erat equaliter due sicut actus siue voluntio quae est equualiter usus & fructus. Gregorius in secundo distinctione. 28: hoc impugnat. Sed quantum ad solutionem pres dictarum questionum ponam duas propositiones secundum quod mihi visum detur. Prima propositio. Nullus actus interior immediate liber simul est bonus & malus, probatur argumento Gregorij. bene sequitur iste actus est malus: ergo fit qualiter fieri non debet. & ultra fit qualiter fieri non debet: ergo nullo modo est conformis dictaminis recto: quia fieret taliter qualiter fieri debet. ultra nullo modo conformis dictaminis recto:

De electione.

ergo nō ē bon⁹. ecce p̄cipuū argumētū Gre. Scđa ppō. Probabilis ē dicere: q̄ idē act⁹ ipat⁹ exterior sif ē bon⁹ & mal⁹. p̄z possibile est: q̄ idē act⁹ exterior iper a duab⁹ voltiōsb⁹ vtrū vna sit bona/alta mala. Igit̄. Pz primū. habeā duas itētōesvnā i ordine ad deū quē cōstituo p fine vltimo. habeā alterā respectu vanę glorię nō tanq̄ finis vltim⁹: sed vanę glorię venialis tātū illa duo simul stat: quia veniale stat cū ḡa. Tūc aī sic vt p̄z. q̄ possū iudicare q̄ ad cōsequēdū: vtrūq̄ isto rū finiūcōsequēs est datio elemosinę: & tūc possū elicere volitionē dā di elemosinā ppter deū sūme dilectū. Similiter elitio volitionē dādi propter vanā gloriā. quilibet i starū volitionū imperat illū actū extēriore scilicet dationē elemosinę īmo quilibet seorū posita imparet illam: ideo est bona & mala cū īperet a bona & mala volitione: qđ erat probādū. Cōtra. ergo idē actus erit satisfactori⁹ & demeritori⁹ pene. dicit q̄ verum est denoiatione extrinseca. ergo pro eodem actu beatificabi⁹ & punietur. nō est īcōueniēs: quādo beatificabi⁹: p illo actu nō īmediate: sed mediante altera actu. Similiter punieſ nō īmediate: sed īmediate pro altero actu scilicet qui talē īmpabat. Ideo cū querebatur a principio. vtrū ille actus qui simul est intētō boni finis & intentio mali medijs si simul bonus & malus. Dicit q̄ est solū malus: & ratio est. nullo modo est cōformis rōni recte. Igit̄. patet de volis tōe furādi: vt subueniat paupl̄ ppter deū talis ē cōformis dictamini falso siue erroeo: scilicet isti furandū est vt subuenitur paupl̄. Ad scđm de duplīcī intētōne/ vna mala/ & altera bona: & vnica electione Dico q̄ talis electio ē simplē mala: & nullo mō bona: vt est volitio dā di elemosinā ppter deū & ppter vonā gloriā veniale. Cōtra. talis ē cōformis dictamini recto. Dico q̄ duplicitē intelligit: q̄ volitio sit cōformis dictamini recto. Vno modo q̄ p illā velim taliter qualiter & oīmode dictatū est per illud dictamen verum. Alio modo q̄ per illā velim taliter qualiter & oīmode: & solū dictatū est. tunc ad volitionē esse bonā non sufficit primus modus: q̄a in proposito nō solum taliter qualiter & oīmode est dictatū/ elicetur. Ex quo sequit̄ q̄ ad bonitatem volitionis non solum sufficit positio omnium circūstantiarū requisitorū ad bonitatē act⁹/ sed requiritur q̄ non ponatur aliq̄ volitio deturpās actum scilicet: quia datur etiam propter vanam gloriā. Resolutio igit̄ ē q̄ circūstātia finis requirit ad bonitatē opatiōis & q̄ sēp & vniuersalit̄ oīb⁹ circūstātia male finis reddit electionē ad illū finē/ malā. & q̄ electio cōformit̄ elicita ad duos fines quorū vñ⁹ ē bon⁹: & alt̄ mal⁹: ē p̄cise mala: q̄uis sit cōformis dictamini recto sed nō solū: & hoc regrit ad bonitatē act⁹. Cōsequēter vidēda sūt duo i hac māteria. Primū. vtrū circūstātia male volitiōis diminuat bonitatē alte⁹: & bone volitiōis q̄ qđē bona volitio nō respicit primā tāq̄ referentē. Exēplū. sortes habet vñā malā volitionē puta appetitū vanę gl̄ie &

si sū illa mala elicit vñā virtuosā; q̄ nō refert per illā malā; q̄a tūc nō
 esset virtuosa/puta elicit volitionē dādi elemosinā ppter deū q̄ nullo
 modo refert in obiectū male volitiōis, s. vanę glorię. vtrū talis mala
 volitio(q̄uis nō deprauet scđaz) ad min⁹ diminuat bonitatē ei⁹/hoc
 ē; vtrū rōe talis male volitiōis ista bona volitio nō sit tā bona q̄ bona
 foret seclusa tali volitiōe mala. ¶ Alta difficultas, dictū ē q̄ bonitas i-
 tentionis nō infert bonitatē electiōis, q̄rī q̄uis electio sit mala; vtrū ad
 min⁹ bonitas itētiōis diminuat de malitia ei⁹; ita q̄ bon⁹ finis sit cī
 cūstātia diminuēs malitiam electiōis/ vt q̄ vult furari vt det pauperi
 ppter deū:min⁹ peccet q̄ q̄ vult furari sine tali relatione. ¶ Quātū ad
 primū: penī talis cōclusio. Malitia volitiōis siue itētiōis alīci⁹ nul-
 lo mō diminuit de bonitate electiōis q̄ imp̄tinēter se habet ad illā in-
 tentionē, cui⁹ obiectū nō refert ad obiectū illi⁹ intētiōis, vt illa volitio
 dādi elemosinā q̄ ponit sūl cū appetitu vanę glīa; illa datto nō refert
 ad vanā gloriā. talis ē eq̄ & tā bona q̄ bona foret sectua vana glīa. Et
 ad hoc p̄bādū p̄nt multe rōnes adduci quātū vna apparētor ē hec.
 q̄a opposito dato puta q̄ illa volitio dādi elemosinā ppter deū esset
 min⁹ mala, ppter assitētiā vanę glīe sequi⁹ q̄ rōe p̄cti venialis qs ha-
 berer poenā ppetuā; & icōmodū ppetuū, qd ē faltū. Pz aīs/sortes i-
 grā exīs vult dare elemosinā paupi, ppter deū, cū ista volitiōe habet
 appetitū vanę glīe q̄ esolū veniale p̄ctū/si tallis volitio dādi elemosi-
 nā sit min⁹ bona q̄ foret secluso tali appetitū vanę glīe, ergo ē minus
 meritoria q̄ foret secluso tali appetitū. Tūc aī sic; isle act⁹ ē min⁹ me-
 ritior⁹ q̄ foret secluso illo veniali; ergo min⁹ de p̄mto p̄ aliq̄ latitudi-
 nē sibidebet q̄ debereſ secluso tali veniali. hec cōsequētia ē nota, tūc
 capio latitudinē p̄quāmin⁹ de p̄mto debet; & sit vñ⁹ grad⁹, tūc ppter
 illā veniale, sortes istogradu p̄mij ppetuo p̄uabit, ergo ppter veniale
 hēbit ppetuū icōmodū & ppetuā pena, cōsequētia ē certa; & aīs pz, fe-
 cluso veniali & nullo alto posito & quoq̄ p̄ alto eodē manēte adeq̄te
 & iuariato sortes hēret istū gradū p̄mij, & ppter positionē solā illi⁹ vē-
 alis talē gradū nūq̄ hēbit. Iḡ rōe vētalis ppetuo p̄uabit illo gradu
 & tali cōmō. Etex hoc seq̄ref tale correlatū q̄ aliq̄ beat⁹ hērer pena.
 pz. oīscarētia allci⁹ boni puenēs rōe p̄cti qd alias ieēt si tale p̄ctū
 nō ifuisset ē pena, sed caretia illi⁹ grad⁹ ē h̄mōl, iḡ. Dī notāt caretia
 puenēs rōe p̄cti; nā si aliq̄ careat aliquo gradu bītudis nō rōe p̄cti
 pcedētis nō ē illi pena, hēt ergo haec cōclusio p̄bata/q̄ nūq̄ assitētra
 p̄cti venialis dinuit volitionē alīci⁹ boni p̄siti sūl cū tali p̄ctō assitē-
 te, q̄a tūc rōe p̄cti vēialis aliq̄ ppetuo p̄uireſ. Cōtra hoc aī sic, si sup̄
 dicta nūc eēt vera eodē mō p̄barē q̄ relatio q̄ refert act⁹ bon⁹ alias
 eēt bon⁹ i finē veniali nō ipedireſ bonitatē illi⁹ act⁹, hoc ē, leḡ eodē
 mō q̄ volitio q̄ volo dare elemosinā paupi, ppter deū & vanā gloriā
 veniali nō imp̄direſ a bonitate, ppter hoc q̄ refertur in vanam gle-
 riā, quia ex opposito ratione p̄cti venialis habebo incōmodū & pce-
 nā ppetuā, patet; si nō referrē i vanā gloriā tali⁹ aī eēt meritior⁹; &
 d. i. 1.

De Electione.

qa refero nō ē meritor⁹: ergo .ppt hoc ppetuo p̄uabor illogradu ḡig
qd amitto rōe illi⁹ p̄dī venialis.adhoc argumētū negat cōsequētia.
Et ad p̄bationē cū dī talis act⁹ nō ē meritor⁹ .ppt relationē ventalē
& secluſā foret meritor⁹ ergo dico q̄ nō ē sīle. qa talis act⁹ habet etiā
illū finē. s. vanā gloriā p̄ partialē obiecto:& si non referreſ in illū finē
nō effent; idē actus quia variatur obiectum.Sed in alio casu quis nō
ponatur vana gloria remanet eadem volitio, ideo non est simile.

¶ Quantū ad secūdam difficultatē qua quarebatur. vtrum qui vult
furari vt det pauperi minus peccet q̄ qui furatur non habito respectu
ad finem bonum, dicūt cōſter doctores ponendo conclusionē nega-
tiuā: videlicet q̄ nō diminuit malitia ratione illius relationis.Hāc
conclusionem tenet monachus. Ratio est. dicit. operatio q̄ est mala q̄
refertur in bonum finem si propter hoc esset minus mala q̄ si non re-
ferretur dūmodo cætera maneant paria prēter relationem/& non re-
lationē: sequereſ ex opposito. q̄ aliqua relatio in bonum finem tota-
liter diminueret malitiā actus. vt si volitio qua volo furari ad subue-
niendum pauperi esset minus mala propter talem relationē: sequitur
q̄ si referatur in finē meliorem in duplo/quadruplo: & sic in infinitū
meliorem q̄ totaliter absorberetur malitia illius actus: consequens est
falsum quia furari nullo modo potest bene fieri. Alia ratio. si talis vo-
litio esset minus mala propter illam relationē: sit vnius gradus malis-
tie/& q̄ talis relatio absorbeat vnum gradum: tunc illa non esset am-
plius mala: ergo talis relatio totaliter absorberet malitiam illius act⁹.
Secūdum argumentū ſiue ratio ad probandum q̄ nō diminuit ma-
litia ratione illius relationis: capio duos sorteſ & platonē: sorteſ vult
furari propter auaritiam precise plato propter auaritiam & propter sub-
uentionē proximi: ita q̄ tantū fertur in auaritiam. ſicut sorteſ. quia
tū vult furari ſicut sorteſ: tunc plato tātum peccat ſicut sorteſ. Patet
nam fecluſa tali relatione tantum peccaret ſicut sorteſ: sed ipſa poſita
nō impedit q̄ tantū peccet. qđ patet. Ois circūſtātia faciēt ad malitiā
actus sorteſ reperiſ in actu platonis: nā ad malitiā act⁹ sorteſ iſta duo
reiſt. s. q̄ capit vel vult cape alienū & pp̄t auaritiam. & talia duo re-
periūt in actu platonis eq̄litter & eq̄ intēſa: ſicut in sorte. ergo illi duo
actus ſunt eque mali& vrtra: ergo relatio in bonum finē non diminuit
de malitia actus mali. ¶ Cōtra hoc arguitur apparenter. Sortes vxo-
ratus ſi velit cognoscere vxorē vt expleat libidinem: peccat veniali-
ter (ſcdm multos doct. vt ſcdm Tho. & S. Bonauē, licet Martinus &
moderniores teneant oppositum) tamen ſi illam volitionem referret
in bonum finem: ſcilicet in procreationem prolis nullo modo pecca-
ret: ergo relatio in bonū finem aliquando absorbet totam malitiam
actus: ergo aliquando diminuit. ¶ Cum ſic arguitur ſi forteſ velit co-
gnoscere vxorē &c. hoc dato: & tamen ſi velit illā cognoscere propter
prolem non peccat. Distinguо. vel ſi cætera maneant paria: nega-
tur. vel ſi non maneant paria: verum eſt. Vnde ſi darentur duo apud

istos doct. dicentes q[uod] cognoscens vxore causa libidinis explendit peccat venialiter quo cum vno precise vellet cognoscere suam causam delectationis explendit: & alius propter prole & causa libidinis explendit si tantum inordinate ferretur in delectatione sicut alter equaliter peccarent: ergo non est solum differentia in hoc q[uod] una voluntio refertur in bonum finem & alia in malum. ¶ Alia difficultas contra hanc propositionem. capio forte & platonem & q[uod] vterque pro hoc tempore teneatur dare elemosinam pauperi propter deum: & fortis vellet dare propter deum & vanam gloriam: & plato solus propter vanam gloriam veniale. illo casu fortis minus peccat q[uod] plato: & non nisi quod refert in bonum finem & plato non: & in istis non est differentia nisi quod fortis refert in bonum finem: & plato non q[uod] quis vterque in malum referat. patet q[uod] fortis minus peccat: & plato plus. Nam voluntio platonis est mala mortaliter: & voluntio fortis est solus venialiter. quod patet. voluntio platonis deest una circumstantia. scilicet ultimi finis quam pro tempore teneat sibi dare sub pena peccati mortalium: ergo voluntio platonis est peccatum mortale. Secunda pars auctoritatis patet. scilicet q[uod] voluntio fortis non sit mortalium. quia non habet nisi unam circumstantiam malam quod est solus venialis: & non habet defectum circumstantie bonae ad quam tenet pro tempore sub pena peccati mortalium: ergo voluntio fortis est dulcissimum venialis & non mortalium. Distinguo q[uod] fortis minus peccat q[uod] plato. vel transgressus: & sic nego. nam in nullo istorum est transgressio: nisi quia vterque equaliter apparet vanam gloriam: & vterque equaliter transgreditur. vel q[uod] una illarum sit peior omissione: & sic transeat. unde relatio in fine bonum aliquatenus facit q[uod] actus non sit ita malus omissione q[uod] malus foret sine tali relatione. puta quoniam agens illum actu tenetur in illum finem referre. Secundo dico. non quod actu malum ex obiecto principali & non ex obiecto finis est minus malum cum relatione q[uod] foret sine tali relatione: quia malum obiectum non debet esse voluntum. ideo non debet esse voluntum propter quemque finem. sed quoniam obiectum voluntatis non est malum ex genere sed solus ex circumstantia finis & teneat referre: talis relatio facit q[uod] actus non sit ita malum omissione ut dictum est. ¶ Est alia opinio opposita quam tenent multi doctores. ut holcot. 3. disti. primi: & eliphatus. quod de libertate q[uod] circumstantia boni finis aliquatenus diminuit de malitia electionis. & ista opinio fundatur in magistro sententiarii dicitur. 40. sed dicente peior enim est quod concupiscendo quod qui miserando suratur. erat voluntio suradum ex misericordia. tamen ex appetitu subuenienti paupiri est minus mala quod si non referret in illum finem. scilicet in subventionem. Et huius opinionis videlicet Aug. & ponit. 22. q. 2. ubi ponit octo genera malediciorum. Dicit q[uod] peior est metu libidinis metuendi quod recreations causa & per recreations causa quod ad salutandum bona propria proximi. & adhuc peior ad salutandum propria proximi quod metuiri ad salutandum virtutem corporalem ipsius & per consequentes relationes in bonum finem diminuit: & in meliori adhuc magis diminuit: quia alias ultima tria maledicta essent eque illis grauitatis nisi propter hoc precise quod unum istorum referret in bonum finem dicitur.

De electione.

allud i meliore/ tertiu adhuc in meliore. Ideo dicit Aug. Q tertiu e mi
nus malu: ergo relatio bona diminuit demalitia electiois. Ideo est opini
o Augustini & magistri q relatio in bonu finē diminuit: & relatio
in meliore plū diminuit. ¶ Et ad argumentū monachi q furat vt det
paupi min⁹ peccat: p hoc q refert in bonu finē: ergo circūstātia finis
in infinitū melioris totalit absorbebit malitiā illi⁹ electionis. Nego
cōsequētiā & sicut dictū ē pri⁹ etiā ex opinione monachi bñficiū ag
grauat p̄tīm: sed nō oportet q infinite mai⁹ bñficiū infinite aggrauet.
Eodem mō nego istā cōsequētiā circūstātia boni finis aliq̄tulū dinuit:
ergo circūstātia finis i infinitū melioris infinite diminuet de malitia;
cōsequētiā nihil pent⁹ vñ. Forti⁹ argumētū ē, velle mētiri libidie mē
tiēdi ē pei⁹ q velle mētiri ad saluāda rphala pximi: & hoc alijs p̄tb⁹ sū
ptis puta q sit idē gen⁹ mēdacijs: ergo ē aliq latitudo p quā ē minus
malu/ ponat q sit vni⁹ grad⁹. tūc ar̄ sic, ē possibile q aliqd mēdaciū
sine relatiōe ad finē sit malitię vni⁹ grad⁹ pp̄t puū cōatū volūtatis:
ergo si istud mēdaciū qd ē p̄cise vni⁹ grad⁹ seclusa qcūq̄ relatiōe bo
ni finis referat i bonu finē q pōt diminuere totalē illū gradū absorbet
a sua malitia. ita q nullo mō erit malo, cōcedit q ē possibile q sit ma
lu vt vnu: sed negat cōsequēta, q̄a relatio i bonu finē de p̄tis q̄ sic se
hñt q vnu ē pei⁹ altero: plū dinuit de peiori q̄ de min⁹ malo. hoc ē.
maiorē latitudinē malitię absorbebit q̄ de min⁹ malo. s̄, pp̄onablē tm̄
dinuit de actu min⁹ malo sicut de actu peiori. hoc ē. si faciat qact⁹ pe
ior sit i duplo pei⁹ q̄ foret sine relatiōe/tātū faciet de min⁹ malo. sed
nō oportet q̄ si auferat vnu gradū malitię de peiori q̄ auferat vnu
de min⁹ malo: qd dinuit de vno p̄ctō aliqñ ē in infinitū pei⁹ illo qd
dinuit in alto: vt grad⁹ q̄ dinuit de mortaliē in infinitū peior q̄ q̄
dinuit de vēialī. vt relatio i finē dinult solū de vēialī vnu gradū malitię
venialis: & de mortali vnu gradū malitię mortalisi. sed malitia vni⁹
grad⁹ mortalisi ē i infinitū peior q̄ malitia vni⁹ grad⁹ malitię venia
lis. Dico ergo q̄ relatio bona in euđē finē/ maiorē q̄titatē de peiori
p̄ctō dinuit q̄ de min⁹ malo/ verū si eq̄ p̄portiab̄lē devtroq̄. hoc ē si
vni duplū alteri etiam duplū/ si triplū alteri triplū &c. quamvis
duplū vni⁹ excedat duplū alterius i infinitū &c. Alid argumētū mo
nachi erat. sortes volēs furari pp̄t avaritiā solū & plato pp̄t avaritiā
& vt subueniat paupi: plato tm̄ peccat sicut sortes. negat. & cū pba
q̄a qcd repit in sorte faciēs ad malitiā. s. cupiditas & latio ad⁹ super
obiectū de se malu repit in platone. dico q̄ verū ē: sed nō qcqd repit
in platone diminuēs repit in sorte: q̄a repit p̄etas dinuēs in platone
& nō in sorte. Iō oportet sic argumētari. qcquid repit in vno dinuēs
vel aggrauās repit in alto/ ergo eq̄liter peccat. ¶ Vtrū electio mortal
q̄ refert in finē malu veniale ex illa relatiōe mortalē vel veniale ag
grauet: vt sortes vult occidere vel furari: illa electio est mortalisi. sed
vult occidere vel furari solū pp̄t yanā gloriā veniale: cū talis electio

De bonitate & malitia actuum. 28

Apior ppter malitiā finis/ an sit peior mortali vel venialiter? Ar q̄ solū venialiter: q̄a circūstātia venialis nō pōt magis aggrauare q̄ sit in se mala. ergo. In opositū. ergo si sit peior: ē solū peior mortaliter. **C**Hāc difficultatē tractat Climetō vltia q̄st. sui libri dīcēs q̄ illud peccatū ē graui⁹ mortali q̄ foret sine tali relatiōe in illū finē. Pater. ois cir cūstātia mala volita aggrauat: & istud peccatū nō est graui⁹ ventalē q̄a nō ē p̄tūn ventale sed solū mortale. ergo istd peccatū ē graui⁹ so lū mortali. Rōnē adducit / aliqui⁹ bonū puta gra aggrauat mortali. ergo ventale pōt aggrauate mortali. Sīst q̄ metitur vt noceat vni: vt p̄st alteri. ppter circūstātia mortale: illud est mortale: q̄a vnica circūstātia mortalis sufficit facere mortale: quīs sint aliq̄ circūstātē veniales. Resolutio ergo hui⁹ doc. ē q̄ electio mali obiecti mortalis qd qdē obiectū malū referit ī finē vēialē: ex tali relatiōe aggrauat illa electio mortalit. **C**A sic. & apparenter capio volitionē q̄ volo furari vt cō sequi possim vanā gloriā. talis volitio equiualeat duab⁹. s. velle furari & velle cōsequi vanā gloriā: & nō habet malitiā p̄terq̄ illas q̄ repiūnē in istis duab⁹. vt ille qui vult furari vt adulteret. talis volitio nō habet in se malitiā: nisi illā quā duę volitiones quib⁹ illa equalet seorsū haberent. sed in istis duab⁹ volitionib⁹ seorsū captis. s. velle furari & volitio vane glorię venialis/repitur p̄cisevna mortalis: & alia vēla lis. ergo volitio furādi ppter vanā gloriā ventalē: p̄ter malitiā q̄ pue nit ex obiecto nō habet nisi malitiā venialē. Ideo ppter hoc appareat mihi fatis probabile q̄ idem peccatū potest esse & mortale & veniale. nā ratiōe eiusdē actus qui fertur super duo obiecta / possunt cōtra hī duo reatus vnu ad poenam eternam alius ad temporalem.

De bonitate & malitia actuum moralium. Cap.XIII.

Onsequeenter videndum est quid sit bonitas actus & quid malitia. Et primo sit prima propositio. Bonitas actus nō solum aliud est q̄ conformitas actus libere elicti ad dictamē dictum seu verum: cum debit⁹ circumstantijs. & hoc habet scotus. 40. distinctiōe secūdū. Durandus. 38. **C**ontra. Laebōne moraliter agebat volendo cognoscere Lyam quam credebat esse suam. talis volitio erat bona moraliter: & tamen nō erat conformis dictamini recto: sed errori inuincibilis quo credebat illam esse suam. ergo ad bonitatē actus non requiritur: q̄ sit cōformis dictamini prudentiali vero. Simile argumentū fit de datione elemosinē illi quē credo esse pauperē: iudico q̄ est et subuenientū: & nō est ignorātia culpabilis volo huic subuenire talis volitio nō ē cōformis vero dictamini in uno errori. **P**ro solutiōe notādū q̄ triplex est mod⁹ dicēdī. Dixit Durand⁹ q̄ talis volitio erat bona: & cōformis dictamini vero. s. isti ista est a me cognoscenda & non est error: quia si est inuincibilis non est error. Alter dicit Occham q̄ quāns iudicium particulare sit falsum: tamen habebat iudicium vnuersale qd est verū/ scilicet istud d. iiii

De bonitate & malitia actuum

omnis vxor mea est a me cognoscenda & ad bonitatē moralē sufficit scdm cū cōformitas ad dictamen vniuersale quis dictamen p̄ticas re sit falsum. Aliter dicit magis Martin⁹ q̄ talis habebat duo iudicia vnū scilicet oīs vxor mea est a me cognoscenda. & scdm est ista est a me cognoscenda: & cōsequenter duas volitiones ad illa duo iudicia cōformes. Primiū iudicū erat verū & volitio illi conformis erat bona; & scdm iudicū erat falsum: & volitio illi conformis erat mala; quia imediate executua operationis mala inq̄ moraliter; sed nō imputabiliter; ppter ea ignorātia inuincibilis excusabat nō a malitia morali; sed ab iputabilitate. Ideo respondendo ad argumentū scdm opinionē Durādi q̄ videtur probabilior: dī q̄ sicut ex falso sequitur verū q̄ similī dī iudiciū quo iudico de Cicerōe nō indigēt q̄ est ei danda elemosina: quia credo eum esse pauperē illud dictamen quis sequitur ex falso est tñ verū. Contra. sit plato iudicās Ciceroni nō esse dandā elemosinā. & sit fortes credēs Ciceronem esse pauperem iudicat q̄ est ei danda elemosina illa duo sunt contraria: ergo vnū est verū scilicet platonis. & aliud falsū. ergo. Dico q̄ si plato habeat tale iudicium nō est ab aliquo Ciceroni danda elemosina tale est falso sed si habeat tale iudicium non est a me danda elemosina Ciceroni tale est verū: & tūc nō cōtradictit iudicio fortis: sed se hñt illa-imptinēt; & nullo mō cōtradictorie se hñt. Visum est ergo penes quid attendit bonitas act⁹ moralis. sed q̄ritur penes quid attendit maior bonitas in uno q̄ in altero. Respondet monach⁹ q̄ maior bonitas non attēdit penes hoc q̄ est esse magis conforme dictamini recto. vel penes hoc q̄ est esse magis intensū: vel penes hoc q̄ est posse acceptari ad maius p̄mū ēternū vel tpale. patet primū. Nulla ratio est magis vera q̄ altera sicut vnū verum non est magis verū q̄ aliud sicut propositio cōtingens nō est magis vera q̄ necessaria. i.g. Neq; penes secundū. nā stat actū magis intensū esse min⁹ meritoriu q̄ min⁹ intensū: vt stat actū diligēdū deū remissū esse magis meritoriu actu intensiori diligēdū pximū. Neq; penes tertīū. patet quocūq; p̄mio dato pōt acceptrari ad mai⁹. sed (dicit monach⁹) attendit penes hoc q̄ de facto ad maius p̄mū ēternū vel tpale acceptatur. Cōtra hoc aī. quis a deo pro actu meritorio nullū esset promissū p̄mū: nihilomin⁹ vn⁹ actus esset altero melior moraliter. ergo quis act⁹ morales non acceptātur ad p̄mū vel tpale vel ēternū: adhuc aliquid essent ceteris melliores. ergo excessus bonitatis nō attēditur penes hoc q̄ acceptatur ad maius vel minus p̄mū. Item sequitur q̄ act⁹ acceptat⁹ ad p̄mū ēternū eēt in infinitū melior q̄ acceptat⁹ ad tpale. ideo dī q̄ attēditur penes hoc q̄ est esse cōforme dictamini prudētiali scdm melliores circūstantias. puta quia circa meli⁹ obiectū vel ad mellorē finē ordiatū: & sic de cīcūstantijs scilicet modi loci &c. sed circūstantijs obiecti & finis sunt p̄cipue. Alia propō. malitia act⁹ non est disformitas ad dictamē verū

actu ex*nisi*. patet. nā aliq*s* pōt peccare se cōformando dictam*i* vero & etiā erroneo. i*g* illa malitia vniuersalit nō ē illa difformitas ad dicta mē verū actu ex*nisi*. Tertia ppō. vt act*s* sit mal*s* nec requir*s* nec sufficit q*s* sit difformis dictam*i* q*d* si ineēt; eēt verū. Scđa pars p*3*. puta q*s* nō sufficit. nā volitio Iacob scđm Durādū & Occhā nō erat mala; sed me reba*s* per illā & mī illa erat difformis dictamini. q*d* si in fuisse*s*; fuisse*s* verū ergo nō sufficit ad malitiā moralē q*s* act*s* sit difformis dictam*i* q*d* si iesset; eēt verū. p*ri*a ps p*3*. puta q*s* nec illud requirat. nā aliq*s* volitio q*s* elicit cōtra dictamē erroneū ē mala moralē. patet. sortes dictat q*s* mētiēdū ē/ & nihilomin*n* nult mētiri. talis nolitio ē mala: & tñ nō ē difformis alicui dictamini q*d* eēt verū si iesset. ergo vt act*s* sit malus nō requir*s* q*s* sit difformis dictamini q*d* de facto eēt verū si inesset. Ideo ad vīdēdū q*d* requir*s* & sufficiat ad malitiā moralē ponit ppō trīmē bris q*s* talis ē. Vt aliq*s* act*s* sit mal*s* moralē requir*s* & sufficit q*s* sit difformis dictamini actu ex*nisi*, vel ex*nisi* credito vero, vel q*s* sit difformis dictamini q*d* si iesset; eēt verū & nō hēt ignorātia inuicibilis. & ista vltima ps ponit pp*t* casū de Iacob & de illo q*s* dat elemosinā diu*t* quē credit pauperē. Et o*s* malitię morales reducunt ad aliqd iſtorū triū mēbrorū: q*a* o*s* malitia ē difformitas a*ct*⁹ libere elicit ad rectā rōnē/ v*l* ad illā q*s* putat recta/ vel ad aliq*s* q*s* esset recta si ineēt cui*s* nō hēt ignorātia inuicibilis opposita. Querit Occhā, 3, quolibeto. q. 15. vtrū illa cōformitas & difformitas sit aliqd distictū ab actib*s* cōformib*s* v*f* difformib*s*/ vel an sit ipemēt act*s* cōformis vel difformis. Qx*t* ad illā cōformitatē apud scotū & reales illa cōformitas ē respe*c*9. sed p nūc dico q*s* cōformitas nihil aliud ē q*s* act*s* cōformis: q*a* opposito dato ille act*s* posset libere elici: & nō eē bon*s*. patet. de*s* nō necessitatē ad coagēdū. p*ro*ductiō illī respe*c*9. difficultas ē de difformitate, v*n* sco. i. 2. d. 36. pōt. 4. p ordinē. primū q*s* malitia nō ē priuatio boni naturē. v*n* bonū naturā nō ē aliqd q*s* habilitas naturalis ad bonū. Dixerūt aliq*s* q*s* o*e* malū aliqd adimit de illa habilitate ad bonū. cōtra quos arguit leo, & p*re*cipua ei*s* rō ē ista. Scđm p*ctm* quis sit eq*s* graue cū p*ri*o nō au fert tantā q*rlt*atē de bono naturē sicut primū. q*a* tūc p applicationē finitorū p*ctōrū* totalē auferret illā bonū naturē. q*d* ē falsū. ergo malitia act*s* nō ē priuatio boni naturē. Scđo dicit q*s* nō ē priuatio boni gratuit*s*: q*a* veniale h*z* malitiā: & tñ gratuita nō priuat. Tertio. malitia nō ē priuatio boni hit*s* opposit*s*. p*duc*ibilis ex opposit*s* actib*s* q*a* cū actu p*cti* stat itēsissim*s* hit*s* actuū oppositorū. Sed q*rto* d*r* q*s* malitia act*s* est priuatio rectitudinis debite inesse tali actu*s*. patet. o*s* crea tura ē debitrix deo q*s* act*s* suos eliciat cōformiter ad dictamen rectū. Et insequēdo Occhā cōformitas ast i*p*e act*s* cōformis. ideo p*o*l*s* p*ri*a p*po*sit*io*. Nō ql*b*et malitia cuiuscūq*s* act*s* ē priuatio rectitudinis debite i*eē* illi actu*s*/ vt malitia odij dei/ v*l* volitio furād*s* nō ē priuatio rectitudinis debite inesse illi actu*s*. patet. illi actu*s* nulla pōt eē rectitudo:

De multiplici bonitate & malitia actuum.

Tū primo dicit Occhā q̄ rectitudo nō ē nisi act⁹ rect⁹. & null⁹ act⁹ s̄ apt⁹ nat⁹ inesse illi actui: ergo malitia nō ē carētia rectitudinis debite inesse actui. Tū scđo. & ē apparēt⁹ argumētū occħā. Est iposibile q̄ voluntiō furādī vel odij dei insit rectitudo: cū sit act⁹ intrisece vitiosus. ergo null⁹ obligat ad dandā rectitudinē illi actul. cōsequētia patet. cū null⁹ obliget ad iposibile. i.ḡ. Scđa ppō. malitia act⁹ seu disformitas: nō est priuatio rectitudinis debite iesse volūtati vniuersalit. p.3. posibile ē q̄ sortes velit furari p̄ tpe p̄ quo nō obligat ad nolitioēz cōtrariā: certū ē q̄ nō obligor p̄ oī tpe diligere platonē. signet tps quo nō obligor: & i illo illū odijā. quo facto malitia odij nō ē priuatio rectitudinis p̄ tūc debite inē volūtati. p.3. si malitia illi⁹ act⁹ sit priuatio rectitudinis debite inesse volūtati maxie eēt priuatio rectitudinis amoris platonis. sed talis rectitudo nō ē p̄ nūc debita: q̄a nō teneor p̄ nūc ad amādū platonē: ergo. Scđo. si malitia cuiuscūq; act⁹ eēt priuatio: seq̄ q̄ malitia illi⁹ p̄tī trāsgressiōlēs ēēt p̄cīse omissione: & sic nō foret pei⁹ trāsgredi & omitttere sīl̄ q̄ solū omitttere. patet. si malitia sit solū illa p̄uatio. ergo nō foret pei⁹ &c. qđ ē falsū. ergo nō cuiuslibz act⁹ malitia ē priuatio rectitudinis debite inē volūtati. Tertia ppō. aliqñi malitia ē priuatio rectitudinis p̄tūc debite. p.3 tū p̄io. cuiuslibz omissione nō malitia ē priuatio rectitudinis p̄tūc debite: q̄a omissione est priuatio act⁹ recti. Tū scđo. stat aliquē actū eē malū nō p̄p̄t positionē male cīr cūstatię: s̄ dūtaxat p̄p̄t defectū bonę circūstatię. vt sortes p̄ aliquo tpe nō solū tenet subuenire paupi: s̄ et p̄p̄t deū. Iō si subueniat ēt nō p̄p̄t malū finē solū omittēdo circūstatiā bona. s̄. p̄p̄t deū talis act⁹ est mal⁹ & malitia illi⁹ ē priuatio rectitudinis p̄tūc debite inē actui vel volūtati. Iō dicit Occhā tria. primū q̄ nō s̄ep̄ malitia act⁹ ē priuatio rectitudinis debite inesse actui. scđm. nō semp̄ est priuatio rectitudinis debite inē volūtati. tertiu. aliqñi est priuatio rectitudinis debite inesse actui vel volūtati. De multiplici bōitate & malitia actuū. Ca. xvij.

Onsquēter vidēdū est de multiplici bonitate & malitia act⁹.

c Vñ coiter doc. inscđo. dicunt triplicē eē bonitatē act⁹. p̄ia ē ex gñē siue ex obiecto. & nihil aliđ est nisi act⁹ q̄ fert sup obiectū cōueniēs scđm rectā rōeđ. p̄ oppositū dī mal⁹ ex gñē: qđ. s̄. fert sup obiectū hñs disc̄cueniētā adiectā rōnē. Exēplū prīmi. vt velle dare elemosinā indigēti talis volitio q̄ fert p̄cīse sup tale obiectū ē actus bon⁹ ex gñē. Exēplū scđi. vt velle detinere tē alienā inuitō dño talis volitio fert sup obiectū disc̄cueniēs recte rōi/ vocat mala ex gñē. Alia ē bōitas ex circūstatijs & ē act⁹ circūstatiōt̄ oib⁹ circūstatijs; scđm dictamē recte rōis sibi cōuēlētib⁹ vel debitiss. vt velle subuenire paupi p̄p̄t deū: & q̄a recta rō dictat eē subuentēdū: & ta' ē pfecta bōitas mora. S̄ malitia ex circūstatiā ē duplex. qđā cōtraria: alta. vno puatua. Vñ apđ sco. act⁹ dī mal⁹ ex circūstatiā cōtrarie: q̄a. s̄. h̄z malā circūstatiā. vt velle dare elemosinā paupi p̄p̄t vanā glā. S̄; act⁹ dī mal⁹ ex circū

De multiplici bonitate & malitia actuū.

30

stātia p̄uatīue: qñ̄ habet defectū bōç circūstārię quā debet h̄rē, vt h̄rū
do p̄cīse hāc volitionē volo subuenire paupi nō referēdo i deū, p̄ t̄pē
quo teneor referre tali actui deficitvna circūstātia. I. fīnīs Tertiū bonū
dī meritorū: & ē act⁹ acceptat⁹ adeo ad vitā etnā. Per oppositū ma-
lū demeritorū ē act⁹ de acceptat⁹ v̄l' ordiat⁹ ad penā eternā vel t̄pā
lē. Cīra hāc materiā q̄rit̄ duę difficultates, pria. An q̄libet bonitas
pure moralis hoc ēq̄ nō ē meritoria a qualibet meritoria spē differat.
Scđa an dēf act⁹ medi⁹ iter bonū morale: & malū morale/nō ē diffi-
cultas qn dēf act⁹ medi⁹ inter bonū meritorū: & malū demeritorū: v̄g
act⁹ bon⁹ fact⁹ i mortali. Q̄z̄s ad primū ponū duę opiniōes pbabi-
les/Scđa tñ̄ pbabilit̄, pria ē Dio/.17.d.1.& Climen̄ in pria sua q̄st:
q̄ q̄libet bonitas moralis a q̄libet meritoria spē differt. P3. q̄libet bo-
nitas meritoria est a principio differēte ab illo a quo est pure moralis
ergo, patet aīs. Quęlibet meritoria a charitate procedit effectīue, nul-
la pure moralis a charitate p̄cedit effectīue: q̄a si p̄cederet a caritate
ēēt meritoria & nō pure moralis, ergo, & h̄z dionys⁹ p̄ icōueniēti q̄
meritorū & nō meritorū sint eiusdē spē. Adā pria dī. primū tenet op-
positū prop̄ q̄ttuor rōes, pria, act⁹ castitatis ex charitate elicit⁹ ē eius-
dem spēi spālissime cū actū castitatis q̄ est solū moralis, patet, actus
procedēs cū h̄itu & sine h̄itu est eiusdē spēi, ergo act⁹ p̄ueniēs h̄itu
& sequēs erūt eiusdē spēi, ergo act⁹ procedēs ex charitate & q̄ proce-
dit sine charitate sūt eiusdē spēi spālissime. Scđa rō fortissima: sit ali-
qs in charitate eliciens actū castitatis bonū meritorię & moralę, ta-
lis act⁹ iterat⁹ ḡnat habitū, tūc h̄itu ḡito peccet/p̄dit charitatē & ta-
lis h̄it⁹ genit⁹ manet, & ex tali h̄itur emanēte p̄t̄ opari. & nō p̄t̄ opa-
ri ex h̄itu nisi eliciat actū eiusdē speciei tūc. qb⁹ produceret, ergo ex-
tra gratiā potest elicere act⁹ eiusdem spēi spālissime: & illi erūt solum
morales, ergo bōltas moralis & meritoria erūt eiusdē spēi spālissime.
Tertia rō adhuc apparētior, Sortes extra gratiā elicit actus caslita-
tis bonos morales habitū ḡgnentes, tunc habitu acquisito sortes ac-
quirat gratiā, tunc potest elicere actus eiusdem speciei cū p̄ceden-
tib⁹ illis: & erunt meritorij, i.ḡt̄. Añcedens patet, oēs cause q̄e prius
erant ad productionē actuū p̄cedentū adhuc nūc sunt & q̄ncunq̄
sūt eędem cause p̄cīse: ex eisidē p̄t̄ produci idem effect⁹ qui prius v̄l'
saltē cōsimilis in specie, & istę duę rationes sunt fortiores inter cāte-
ras. Sed istę rationes possunt solui ab aduersario, Ideo ad primam
rationem cū argultur/actus procedens ex habitu & sine habitu elici-
tus a potētia ē eiusdē ratiōis, distinguo vel de h̄itu infuso & sic nego,
vel de acquisitis, & sic verū est. Ad scđm, dico q̄ remanet habitus
gratia perdita q̄tū adeē habitus: sed nō q̄tū ad idē exercitū sicut erat
pri⁹: quia est vna causa p̄t̄alis q̄ concurrebat ad effectū cū h̄itu puta
charitas&c. Ad tertīū cū sic ar̄: sortes cū acq̄sivit gratiā oēs causę: quę
prius erāt adhuc sūt: cōcedo, ergo p̄t̄ p̄ducere eūdē effectū nego cō
sequētiā: q̄a nō sole sūt h̄z ē alla cā iō seḡt̄ diūsitas, effectus verūtamen

De multiplici bonitate & malitia actuum.

Opinio ade est probabilior: videlicet quod universaliter non quilibet bonitas pure moralis a quilibet meritoria sepe differt. Quatum ad aliud dubium an inter bonitatem moralem & malitiam moralem sit actus idifferens. I. quod sit actus non bonus nec malus moraliter. Pro solutio[n]e notandum quod hoc dupl[icite]r potest intelligi. uno modo quod sit aliquis actus deliberatus vel iudicatus in differens. alio modo quod sit aliquis actus deliberatus formaliter: pura quod sequitur iudicium rationis. vel deliberatus virtualiter. I. quod debet esse iudicium rationis & non est. Iterum notandum secundum Thomistam prius secundum de duplex intelligitur. quod sit actus indifferens. Uno modo quod sit singularis in suo esse. Altero modo quod sit in differens secundum spem id est ex obiecto qua actus voluntatis secundum eum capiuntur spem ab obiecto & adhuc duplex intelligitur: quod sit indifferens secundum spem. uno modo quod a tota spe debeat ei quod sit indifferens; & tunc ista consequentia est bona est in differens secundum spem: ergo quilibet actus in illa spe est indifferens. alio modo quod sit indifferens secundum spem. I. quod ex obiecto non debeat ei quod sit bonus vel malus: quod obiectum in se consideratum non habet conformitatem nec difficitatem ad dictam recte rationis. & isto modo dat actus indifferens. ut velle leuare festucam fricare barbam. sed tota difficultas est a deinde aliquis actus singularis indifferens. I. quod nec sit bonus nec malus moraliter. & hoc de actu deliberato. quia de inideliberato non est questione cum non sit bonus neque malus. neque est difficultas de indifferenti actu iter bonum meritorium & malum demeritorium cum talis debet. questione est ergo an sit aliquis actus singularis deliberatus indifferens iter bonum & malum morale. Ponuntur duas opiniones. prima est S. thomae quae imitatur Greco. in. 2. & in. 1. dicitur. Quod nullus est actus indifferens de liberatus iter bonum & malum morale: probatur. quocumque actu capto deliberatus vel est conformis dictam recte rationis vel non. si primus ergo est actus bonus. si secundus ergo est actus malus. ergo non est dabilis actus indifferens malus. Alia ratio Greco. quae facit in secundo. Quocumque actu capto deliberatus vel haec omnes circumstantias requiritur ad bonitatem vel aliquod deficit. Si primus est bonus. Si secundum est malus. nam sicut bonum ex integra causa consideratur: ita malum ex deficiente cuiuscumque circumstantia. Tertia ratio. capto quocumque actu vel fere in materia debita vel in debita. si secundum: non est indifferens; sed malus ex genere. si primus: vel ergo fere in illa materia licita propter se & utilitatem. vel propter aliud. si primus. I. propter se & utilitatem & istam materia est quid creatum est. ergo est fructus creature: ergo est actus malus. si secundum. I. propter aliud: vel propter aliud quod est bonum. si bonum finem vel non. si primus: ergo erit bonus: quod haec obiectum bonum: & referit in finem bonum. Si secundum. I. si malum finem ergo est actus malus: ergo non est dabilis actus indifferens iter bonum & malum morale. Et ad hoc corroborandum citatur. si thomae auctoritate greco. in quodam homilia. Oratione verbū est quod utilitate rectitudinis aut ratione iustitiae necessitatis aut pie utilitatis caret sed verbū ociosum est malum: quod de eo sunt hoīes ratione reddituri in die iudicij. ut dicitur Mattheus. 12. Si autem non caret ratione iuste necessitatis. aut pie utilitatis est bonum aut malum: pars ergo ratione & quodlibet alius actus vel est bonus: vel malus. nullus ergo individualis actus est indifferens. I. si in verbis non dat verbū indifferens: nec aliquo alio actu.

Alla est opinio Occidē prima distinctione primi quæstione prima. & Bonaventuræ in secundo. 41. distinctione. q̄ datur actus indifferens inter bonum & malum. & pro ista opīnione sit tali ratio supponendo q̄ homo nō tenetur pro omni tempore diligere deum cū sit præce p̄tum affirmatiū. sit ergo tempus in quo sortes non tenetur diligere deum: & pro tali velit elemosinam dare pauperi: & habeat iudicium rectum q̄ danda est elemosina indigēti. Hoc supposito arguit sic. hęc volitio nō est mala: nec bona: ergo datur act⁹ singularis deliberatus: q̄ non est bonus neq̄ mal⁹. primo non est mala transgressiue: quia non fertur in obiectū prohibitum: nec habet circumstantiā malam prohibitam. Igitur non est mala transgressiue. nec est mala omissione. quod patet. quia non est carens aliquid debiti pro tunc in esse: quia per suppositionem non obligatur: tunc sortes ad amorem dei vel ad actū referibilem: ergo talis actus nō est malus malitia omissionis. Forte dictis q̄ sufficit relatio habitualis &c. actus natus est referri. Igitur ē bonus. Cōtra. vel per referri habitualiter intelligis esse ex habitu referendi. s. ex habitu dilectionis dei: vt videtur dicere Grego. in scđo dist. 38. vel intelligis aptitudinalit̄: id ē eē aptū natū referri. nō primū: q̄a nunq̄ habitus causat imediate actum differētē specie ab illis ex quib⁹ genit⁹ est: sed possibile q̄ nunq̄ habuerit habitum dilectionis dei. igit̄. nō secūdū: puta q̄ habitualiter referri. id ē aptitudinalit̄ nat⁹ sit q̄tū est ex se referri: quia ille actus est eque natus referri inyanam gloriā. si- cut in deum: ergo eadē ratione qua dices bonū propter aptitudinalē referabilitatē eadē ratione dicā q̄ erit malus propter aptitudinalē re- ferabilitatē in malū finē. Item multū apparterer arguit/q̄ sit dabilis actus medius inter bonum & malū moraliter. dicit. S. bonaventura. Si actus ordinatus in bonū finē cadat super materiā debitā: est bon⁹. Si autē non ordinatur: & hoc prouenit propter inordinatā conuersio nem ad creaturā: est malus transgressiue. vel est propter negligentiam operantis qui tunc tenetur referre & non refert: & sic est malus omis- siue. vñ hoc est propter fragilitatem: & sic est actus medius. Ideo dicit̄ quandocunq; actus cadit super materiam debitam: & non elicit propter aliquē finem est indifferens. In primis non est bonus: quia ad bo- nitatem non sufficit habitualis relatio. similiter non est malus: quia ca- dit super materiā debitam: & non caret circumstantia: quā pro tunc debeat habere. igitur. Et ad argumenta partis aduerte: cū ar. vel ē cō formis dictamini &c. Dico q̄ est cōformis dictamini recto. ergo ē vir tuosus. nego cōsequētiā: q̄a nō sufficit q̄ sit cōformis dictamini recto qñ illud nō dictat vñuersaliter de oib⁹ circumstantijs requisitiis ad bo- nitatem moralem: non enim tale dictamen dictat de fine qui regn̄. Ad scđm dico q̄ aliqua circumstantia deficit. nec culuscūq̄ circumsta- ntia requisite defectus sufficit ad malitiam. Contra. ergo actus factus per ignorantia inuincibilē non esset bonus: sed malus. patet/circūstā-

De voluntate.

tia aliqua deficit. Dico q̄ ignorātia inuincibilis excusat a toto; q̄ illa excludit vñā cīcūstantiā requisitā ad quā eliciens actū: pro tūc nō te nerit. ideo si pro tūc nō obligeat ad illā q̄uis requirat ad bonitatē tūc defect⁹ illus nō causat malitiā. Ad tertium cum iferat. ergo ē fructio ne go cōsequētiā. q̄a ad fructū regrif q̄ feraſ in obiectū tanq̄ in ultimū finem & summū bonū. Ad auctoritatē Greg. in homella. dicit bonaetur. q̄ caret rectitudine qñ homo obligatur sibi dare tunc. sed nō caret qñ p̄ tūc nō tenet. alias auctoritates/puta oia in gloriā dei referte &c. exponit bonaetur loco p̄ allegato. videlicet vis. Ex dictis appetit q̄ opinio ponēs actū mediū iter bonū & malū morale est p̄babilior

De voluntate an possit sine gratia bene moraliter agere.

Capitulum. XV.

Onsequēter querit. vtrū voluntas sine grā possit bñ moraliter agere. Pro solutione r̄ndet q̄ hoc duplicitate p̄t intelligi. Vno mō q̄ possit bñ agere: sine illo habitu super naturalē insuſo quo efficiuntur formalit̄ grati deo. Alio mō. q̄ possumus sine gratia bene moraliter agere hoc ē sine gratia gratis data. i. sine iuuamine dei gratuito slue sit habit⁹ insuſo vel aliqua cognitio adeo ſimilis vel exhortatio vel ſpealis mod⁹ agendi. De primo sensu videlicet vtrū sine grā gratū faciente poſsum⁹ bñ moraliter agere. Alii qui doct. dixerūt q̄ nō vt eliphat. prima diſt. de fructioē imo dicit q̄ quilibet actio facta extra gratiā est peccatum. Et iā fuit opinio braueri. vt ait diony. in ſcđo. Alii tenet coſclusionem oppoſitā q̄ videlicet alijs de lege sine gratia gratū faciente p̄t bene moraliter agere. Patet. ſupponēdo primo q̄ de lege ainq̄ q̄s resurgat a p̄tō requiritur dispositio putia in ipso peccatore. iſta ſuppositio ab oib⁹ concedit vt habet ſcor. di. 14. quarti ſentētiarū. & fundatur etiam in ſacris ſcrip̄tis: q̄a niſi hoc eſſet verū eſſet difficile ſaluare q̄ deus nō eſſet accep̄tor pſonarū: q̄a nō videtur ratio quare dat gratiā vni & nō alteri; niſi quia vñ ſe diſponit ad illam alter vero non. Scđa ſuppositio eſt q̄ illa dispositio ſufficiēs ad gratiā nō eſt ſolū nō ponere peccatum ſive pure negatiue ſe habere respectu peccati; q̄a alias dormiēs q̄ peccauit q̄ nullū actū habet eſſet dispositio ad illā ſufficiēter; q̄a non actu peccat⁹ eſt actū poſtituū h̄c. Hoc ſuppositio. p̄ q̄ q̄ ſine grā p̄t bñ moraliter agere. q̄a q̄ ſe diſturgere ad gratiā de lege. ergo p̄t habere quādā diſpositionē requiriad gratiā. tūc illa dispositio voceſ a. tunc quero vtrū a ſit act⁹ bon⁹ vel mal⁹ ſi ſcđm; ergo nō ē dispositio ad gratiā imo in diſpositio. q̄a peccatum in diſponit. ſi vero. a. ſit bonus act⁹: ergo p̄poſitū puta q̄ ſe p̄t bñ moraliter agere ſine grā. Scđo p̄bat eadē coſclusio. alijs extra gratiā p̄t mereri p̄mlū tpale: & nō p̄ actū malū neq̄i indifferentē: ergo extra gratiā p̄t bñ moraliter agere patet aīs/exodi p̄to de obſtricib⁹ egyptiorū quib⁹ dñs iuſſit edificari domos propterea q̄a meruerūt aliquod tpale ſaluādo pugnos tu-

deorū. Vnde dicit Greg. eo q̄ erāt in p̄ctō meruerunt solū tpale & si
merulissēt eternū si nō fuissent i p̄ctō. Tūc ar̄ sic. meruerūt apud deū p̄
miā tpale; ergo sine ḡra p̄t mererūt apud deū p̄miū tpale. & per cōfes-
quēs bñ moralī agere extra gratiā, sed illud bñ agere nō est merito-
riū vitę eternę, patet ad corin. 13, si oēs facultates in cibos pauperū
distribuero charitatē at nō hūero nihil mili, p̄dest. hoc ēad vitā eter-
nā. Vtū tale bonū op̄ extra charitatē factū possit eē satissactorium
p̄ pena p̄ctis debita, dicit. S. Tho. q̄ nō ē meritoriū apud deū remisa-
siois culuscūq; pene. Aliter dicit sco, & meo iudicio p̄babiliq; q̄ talia
opa extra charitatē facta p̄nt esse satissactoria p̄ pena tpali p̄ctō debi-
ta, patet, q̄a per talia opa possum⁹ mereri aliqd tpale vt p̄batū ē, & il-
la pena est solū aliqd tpale ergo. ¶ Alia q̄stio, vtrū sine ḡra gratū fa-
ciente possit homo qdlibet peccatū vitare. hanc q̄st. bñ tractat Durā-
dus in. 2. & dicit q̄ quedā sūt p̄ctā: q̄a cōtraria legi naturę naturaliter
nobis insite & de talib⁹ dicit: q̄ sic, nā bñ sequit̄, quis actū virtutis sine
gratia p̄t elicere scdm oēm virtutē moralē & politicā: ergo qdctūq;
vitiū oppositū talli virtuti sine gratia p̄t vitare, vt fortes existens in
p̄ctō vitū int̄perātie sine gratia subueniētē p̄t vitare & similē qd,
cūq; peccatū oppositū adib⁹ præceptorū quę sunt legis pure natu-
ræ. Alia sunt peccata, q̄ non sunt opposita virtutibus moralibus; nec
sunt contraria p̄ceptis legis pure naturalis: sed aliculus legis super-
naturalis nobis a christo tradite: vt nō suscipere eucharistia vel susci-
pere indigne: nō suscipe baptismū vel suscipe iudigne &c. hoc suppo-
sito dicit Durād⁹ cōtra sanctū bonauētū: q̄ datur aliquid pecca-
tū qd homo nō p̄t vitare sine ḡra gratū faciente, vt patet de peccatū
oppositis p̄ceptis legis euāgelice, vt ḡra exempli p̄ tpe quo sortes
tenet suscipere eucharistia, bñ sequit̄ p̄ tpe a. sortes tenet suscipe eu-
charistia, vel suscipit v̄l nō, si scdm: peccat, si primū, vel facit sufficiē-
tem dispositionē de qua est p̄ceptū: p̄bet aut̄ se ipsū hō, vel nō dispo-
nit se sufficiēter. Si primū: ergo ē in ḡra, q̄a oīs sufficiēs dispositio cū
displacētia p̄ctōrū ponit hominē in ḡra. Si scdm: ergo peccat suscipit
do qd p̄bat Durād⁹ apparet multū. Oīs libera omission allcui⁹ circū-
statię regisit actū facit actū vitiosū; sed omission sufficiētis dispositio-
nis ē libera & ē circūstatię regisit ad suscipiēdū digne illā sacramētū.
ergo talis facit actū vitiosū: ergo illa suscepitio ē vitiosa. Cōfirmat/ si
excusaret talis iſufficiēter dispositiō maxie eēt p̄ credulitatē q̄ erronee
credit se fecisse indaginē sufficiētē, sed nullus error excusat nisi sit in-
vincibilis: & faciendo id ad quod tenet talis vinceret talē errorē, s.
credulitatē se fecisse sufficiētē indaginē: ergo. Resolutio igit̄ est q̄ ista
opinio videt̄ inter cæteras probabilior videlicet q̄ homo sine gra-
tia gratū faciente p̄t bñ moraliter agere: ilacet nōmeritorie: & p̄ba-
bleē: q̄ p̄t satisfacere extra illā p̄ pena p̄ctō debita, pena inq; tpali.
Itē p̄t qdlibet peccatū vitare oppositū legi naturę nālē nobis iſite.

De actione moralis.

An sine auxilio dei speciali possumus bene moraliter agere.

Capitulum. XVI.

Idendum est quoniam ad secundum membrum distinctionis supraposite, Vt si sine gratia gratis data siue sine auxilio gratuito siue sine auxilio speciali possumus bene moraliter agere. Pro declaratione notandum quod deus dicitur dupliciter coagere specialiter alicui creature. Primo modo quando deus concurrit cum creatura ad faciendum seu producendum effectum insolitus produci a tali creatura. Alio modo quoniam facit ipsam creaturam esse causam alicuius effectus; cuius alias non posset esse causa. Primo modo dupliciter adhuc intelligitur. Vno modo quia coagit ad effectum maiorem producendum quod sit illa causa nata producere ut si sol esset solus aptus natus producere humerum octo. & deus coageret illi ad producendum lumen ut duodecim. Alio modo quia licet non coagat deus ad maiorem effectum producendum quod sit illa causa nata producere coagit tamen ad ipsum producendum in tempore breviori quod possit illa causa producere. vt si ignis potest producere caliditatem ut octo sed non potest nisi in hora producere; si deus faciat quod producat in media hora tunc specialiter coagit ad illam producendam. Secundo modo deus dicitur principaliter alicui cause coagere quando illam causam facit esse causam alicuius effectus cuius non est sufficiens cum cōcursu geniali. Et de isto membro est questione an voluntas ex sua virtute naturali sit impotens ad producendum actum bonum: quod producat hoc est quia specialiter deus coagens facit illam esse causam illius effectus. De ista questione sunt duas opiniones contrariae. una est Gregorius in secundo dist. 27. Quod voluntas ex se est impotens ad producendum actum bonum & etiam si producat hoc est propter deum specialiter concurrens faciente quod talis sit causa. probat auctoritatibus & rationibus. primo supponendo duos primum quod fideles non absque causa rogarunt deum: ut praestaret eis auxilium ad vitandum peccata: & ad actus bonos elicendos. Secundo supponit quod aliter indigent auxilio dei ad bene quam ad male operandum nam non est cui libet quod non potest ab ipsa voluntate quocumque operatio produci quoniam deus partialiter concurrat siue bona siue mala fuerit alias nostra potest esse ita equaliter attribuenda deo: sicut bona opera: & non enim aegide gratias deo propter bonas operationes nisi aliter concurrat deus ad bonas quam ad malas & frustra rogareremus deum: ut praestaret adiutorium ad operationes bonas. Patet si ex mea natura & potestate sum potens ad producendum bonam operationem: ergo non indigeo iuuamine extrinseco: ergo frustra rogareremus deum &c. Secundo patet quod deus non aliter concurreret ad actiones bonas quam ad malas si solo concursu geniali concurreret ad bonam. Hanc deducit Gregorius contra pelagianum volentes dicere quod oppositum fuit error pelagi. Contra hanc opinionem fit argumentum difficile. bene sequitur eaedem actio quam nunc est bona potest esse mala. ergo actio bona potest produci a voluntate siue auxilio speciali dei ex sola potentia voluntatis.

tatis: cum cognitione, patet antecedens, volitio quā habeo de re lici-
ta: potest fieri mala puta si superueniat prohibitio. tūc bene sequitur,
hæc volitio aliquā erit mala. ergo tunc ad eam producendam nō re-
grītur concursus specialis dei: sed solū generalis sufficit & nō est diffi-
cillus nunc eam producere q̄ tunc: ergo eadē causæ quę sufficiebant
nunc sufficiunt pro quo cunctis tēpore/eadem inq̄ nō augmentate: nec
diminute/& eodem modo applicate semper qđiu remanēt sunt suffi-
cientes: ergo si voluntas ex concurso sui cū cōcurso generali pro tem-
pore quo volitio erit mala sit sufficiens ad producendum illam voli-
tionem: eadem cause eodem modo se habentes erunt sufficietes ad
illam producendam, & si producant erit bona. igitur. Dicitur coiter
ad hoc argumētū: q̄ illa volitio erit alterius speciei: quia aliter cō-
currat deus ad ipsam quando est bona: & quando est mala. & ex tali
concurso inferat distinctio specifica actus. Contra, bene sequitur, deus
concurrit specialiter: & est in sua potestate non concurrere, ponatur/
q̄ non concurrat specialiter, tunc sic, pro tempore crastino potero cū
concurso generali elicere talem volitionem: ergo nunc possum elice-
re volitionem eiudē speciei supposito q̄ nunc deus concurrat spe-
cialiter: ista volitio/nunc est bona: quia conformis dictamini re-
cto cadens super obiectum conuenies: & propter bonum finem, ergo
nūc ista est bona moraliter: & ad eā non cōcurrat specialiter: sed gene-
raliter, ergo propositū. Alio modo arguitur sic, Sortes qui iā habet
ignorantiam inuincibilem de berta q̄ sit sua: habet istud dictamen
hēc est a me cognoscenda: & illud est verum, ideo volitio conformis
illi erit bona moraliter, tunc arguitur sic, est possibile successu tēporis
q̄ illud dictamen erroneū inuincibile efficiatur inuincibile: tunc illud
erit falsum: hæc est a me cognoscenda: & illa volitio continuata effi-
citur de bona mala propter illud dictamen: tunc pro tēpore quo effi-
citur mala ex solo concurso voluntatis producit, ergo pro isto tem-
pore quo tale iudicium est verum propter errorem inuincibilem sup-
posito q̄ non concurrat specialiter ex concurso voluntatis & dicta-
mine elicio talē volitionē q̄ efficit dictamē falsū: ergo sine spāli cō-
cursu pōt bene moraliter agere. Ex doctrina Gre. pōt facile responde-
ri ad hoc argumētū, nā apud eū sunt aliqui actus necessario boni si-
cū dilectio dei super oīa quę est necessario bona operatio. & illud di-
ctamē diligēt̄ est de⁹ a me super oīa/est necessario verū. Tunc di-
ceret cōlequēter q̄ ad illud dictamen necessario bonū vt eliciatur ne-
cessarius est specialis concursus. Dicit iterū q̄ ad hoc q̄ alij actus cō-
tingenter boni sint boni: requiritur q̄ actualiter vel habitualiter im-
perētur a dilectione dei quę necessario est bona: & ad tales actus cō-
tingenter bonos quis non requiritur cōcursum specialis immediatus:
requiritur tūc mediatus; quia requiritur dilectio dei ad quā concurrit
immediate specialiter, Alij vt sco: tenent oppositū q̄ ad bene agēdū

De bonitate & malitia habituum.

moraliter sufficit cōcursus dei generalis: & nō requiritur specialis. Et hoc non fuit error pelagi dicentis: q̄ natura erat sufficiens ad oēs ad bonos: s̄ q̄a nō ponebat charitatē necessario requisitā ad merēdū.

De bonitate & malitia habituum in generali. Cap. XVII.

 Ostq̄ determinatum est de bonitate & malitia actuū; consequenter agendum est de bonitate & malitia habituum. Et primo in generali queritur in qua potētia sit pondus habitus: an indifferenter in omni: vel in aliqua: & ali qua nō? Qz non sit ponendus habitus in q̄libet potentia: notum est: quia in lapide ex frequenti descensu deorsum non causatur habitus. Similiter dicendū de alijs agentibus pure naturalibus. Restat ergo concedere: q̄ in aliqua sit ponendus: & in aliqua non. sed quare potius in vna: q̄ in alia. Dicunt aliqui doctores. quando aliqua potētia est ita determinata q̄ non potest in cōtrariū: in illa potentia non est ponendus habitus. Sed quando potentia est indifferens ad duo opposita: quia potest in vnum: & in aliud: in illa est ponendus habitus. Exemplū prīmū. lapis ē potētia determinata ex se solū ad motū deorum. & si moueat sursum: hoc ē ab alia potētia. iō in lapide ex frequēti motu deorsum non causatur habitus. Exēplū scđi. vt voluntas pōt velle & nolle: & propterea ex frequēti elicitione volitionū causat habitus in ipsa inclinans illā ad consimila velle elicienda illis ex quib⁹ genitus est. Similiter dicendum de nolle. S. Tho. dicit q̄ non est ponendus habitus dilectionis dei acquisitus. quia voluntas est ita determinata ad dilectionem dei: q̄ non potest in oppositum secundū eum. Ideo non causatur habitus inclinans ad dilectionem dei. Cōtra. sequitur q̄ in intellectu ex frequentib⁹ assensibus primorū principiorum non causaretur habitus illorū: sed hoc est falsum. cōsequētia patet. intellectus est ita determinatus ad assentendum prīmis principijs per se notis: q̄ nō pōt illis dissentire: nec assentire contradictorijs eorum. ergo non ponentur habitus in intellectu respectu primorum principiorum. sed hoc est falsum. quod patet. Aristoteles inter habitus ponit habitum qui vocatur intellectus inclinans ad assensum primorū principiorū. Item post frequentationē assensum circa prīa principia homo percipit se magis promptum ad assentendum illis & fortius assentit q̄ prius. Propter hoc argumentum quod habet apparentiam videntur q̄ respectu primorum principiorum per se notorum nō ponat habitus in intellectu. Vñ dicit Sco. in scđo. sicut nō ponit habitus causat ex notitijs intuitiuis: sūlter notitijs apphēsiuis primo rū principiorū per se notorū positis: nō est in p̄tate intellect⁹ qn assentiat illis. ergo nō est ponendus habitus in intellectu inclinans ad assentēdū prīmis principijs. Et ad Aristotelē dī. q̄ intellectus habitus inclinat ad assensum principiorum non primorum quæ non sunt per se nota: sed nota per experientiā: vel allunde: & non ex terminis. Ideo

tñdeſ cõcluſione & probabilitate. ¶ Qñ potentia est ita determinata q̄ pōt in iſtud & nō pōt in oppositū: & positiſ oib⁹ neceſſario reqſitū neceſſatio coagit: tūc in talī potētia nō eſt ponēdus hītus. Sed qñpotētia eſt indifferēs ad duo oppoſita vel q̄uis nō ſit indifferēs ad duo oppoſita ē tū ita indifferēs q̄ oib⁹ neceſſario reqſitū ad productionē illius nō neceſſario coagit: tunc in talī potētia eſt ponendus habitus. Exemplū primi, vt respectu temperatē ponetur habitus. Exemplum ſcdi: vt respectu fœlicitatis: nam nullus potest nolle fœlicitatem: vel velle ſumman miseriam. ſecundum cōmuniorem opinionem voluntas eſt ita determinata ad vnum q̄ non potest in contrarium. ſed tamen omnibus neceſſario requiſitū ad productionem fœlicitatis: voluntas non neceſſario coagit immo potest ſuſpendere actum ſuum. Ideo in ordine ad fœlicitatem debet poni habitus inclinans &c. ſed intellectus eſt ita determinatus ad aſſentiedū primis principijs: q̄ omnib⁹ neceſſario requiſitū positiſ puta ſimpliſ appraeheſionē &c. non pōt quin aſſentiat. igitur respectu illorū nō ponitur habitus. ¶ Notandum q̄ non reperiūtur potentie in quib⁹ ponantur habitus immeſate: niſi intellectus & voluntas quia iſte potentie ad aliqua non ſic determinatū: quin poſſint in oopposita. nam dato q̄ voluntas ad aliquid ſic determinatū: in libertate ſua eſt ponere vel non ponere illud. Similiter in aſſenſu cōclusionis: & respectu fidei non ſic eſt. quoniam intellectus non neceſſario determinatur aſſentire conſuēti: quin poſſit per argumentum ſophiſticum ei diſſentire. neq; determinatur ad habendam fidem: quin poſſit per rationem probabilem habere opinionem. & Ideo non ponit hītus immeſateniſ in intellectu & voluntate. ¶ Consequenter videndum eſt quomodo cauſatur iſta bonitas habitualis/ an a quolibet actu cauſetur. Reſpoſdetur per propositiones. Prima/ non quilibet actus cum elicitur ſeu conſeruatur cauſat aliquid de habitu. Probatur. capio vnum intemperatum qui elicit actum temperatē. iam iſte act⁹ non cauſat habitum temperatē. Probatur. quia non poſt eſſe habitus temperatē ſimul cum habitu oopposito: ſciat in temperantie. immo oportet q̄ primo aliud habitus corrumpatur. ſed ille non illico corrumpitur. igitur. ¶ Secunda propositio. Omnis actus reperiēs ſubiectum neutrū. i.e. non magis inclinatum ad hoc q̄ ad illud in quod poſt produci talis habitus & non habituatum ad hoc nec ad ooppositum cauſat aliquid habitus. Probatur. quando cuq; aliquid agens eſt ſufficiens ad producēdum aliquē effectum medietas illius agētis ſufficiet pducere medietatē illius effectus. Igitur ſi act⁹ multū intēſus ſufficit cauſare hītū: ſeq̄ q̄ medietas illi⁹ act⁹. i.e. act⁹ in duplo min⁹ intēſus ſufficit cauſare hītū in duplo remiſſiore. & adhuc p̄ maximā prædictā act⁹ adhuc in duplo minor ſufficit: & adhuc in duplo minor & ſic in infinitū. ¶ Proba ſcdi. Qūcūq; ſunt duo eiusdem ſpēi ſpāliſſime agētia pure nāha ſolū differētia penes magis & min⁹/ iſi

De bonitate & malitia habituum;

intensum potest in aliquem effectum: minus intensum potest in similem effectum: licet etiam minus intensum, ut calor potens producere calorem in manum: in duplo remissior calor potest producere remissiore calorem in manum. & adhuc remissior calor hoc poterit: & breuiter non est dabilis calor quin possit aliqd caloris in manu producere. & hoc vt suppono seclusa resistentia. ¶ Et sic concluditur quod omnis actus potest producere aliquid habitus, sed illud non vocatur habitus: cum deficiat connotatio: scilicet quod sit de difficulti mobilis a subiecto, sed vocatur dispositio: scilicet quod actus est ita remissus quod non valet habitu permanentem producere sed solu aliqd remissius eiusdem tamen rationis cum habitu. ¶ Contra istam maximam instatur ab Occhâ quarto quolibeto de notitia intuitiva que causata a propinquu quo & non a remoto sufficit causare iudicium quod sortes sit homo: & tamen ipsa causata a propinquu non differt a se causata a remoto nisi penes intensum & remissum. igitur. Respôdet apud Occhâ in prologo sententiarum quæstione prima. quod notitia intuitiva sortis cum sola specie visibili non est sufficiens causare iudicium affirmatiuum immo potius iudicium negatiuum quo scilicet iudicatur quod sortes non est. vt si a solo deo conservaret forte non praesente. quia ad hoc quod possit cum specie visibili causare iudicium affirmatiuum requiritur obiectum praesens quod concurreat cum eis ad causandum illud iudicium affirmatiuum. Secundo supponitur & est notum in philosophia quod agens naturale aliquod est potens solum a propinquu producere unum effectum: & non a remotis: & tamen a remotis est natu & potest causare alium effectum. vt lumen solum a propinquuis potest producere calorem: & tamen a remotis potest producere lucem sic. de obiecto dicitur quod a propinquuis solum potest producere & concurrere ad iudicium affirmatiuum puta quod sit sortes: & a remotis potest producere notitiam intuitivam sui. Dico igitur quod non prouenit ratione notitiae intuitive quod a propinquuis causetur illud iudicium affirmatiuum & non a remotis: sed hoc solum prouenit ab obiecto. & hoc ideo: quia obiectum est talis naturæ seu quia obiectum est obiectum. nam illa notitia intuitiva quæcumque est de se est nata concurrere cum obiecto ad illud iudicium causandum siue a remotis siue a propinquuis siue intensa siue remissa. Vnde dico quod si illa notitia intuitiva remissa quæ causatur ab obiecto remoto maneret omnino eque remissa obiecto iam a proprioquato causaret cum obiecto iudicium affirmatiuum quod sortes est: licet illud iudicium etiam esset minus intensum / & valde remissum. ¶ Aliud argumentum contra illam maximam scilicet quod omnis actus quæcumque remissus causat aliquid habitus in subiectum indifferens. sequeretur quod ab aliquo habitu causaretur aliquid actus: & idem habitus causaretur ab eodem actu causante habitum: & sic idem esset prius & posterius seipso / & causaret suam causam. quo nihil est impossiblitas. igitur. patet antecedens.

capiō sortem: qui nullum habitum habet temperat̄ie: nec intemperat̄ie: & incipiat actū elicere tēperat̄ie p̄tialiter: qui in fine hore erit intensus vt octo. tūc sic in fine horē erit habitus p̄duc̄t ab illo actu: & sit. b. & ille actus sit. a. tūc. a. producit. b. & producit ab ipso. b. patet. & diuīdo vtrūq; per partes p̄portionales maioribus terminatis versus instās p̄sens initiatiū. tunc prima pars a. producit primā partem. b. & prima pars. b. producit secundā partē. a. patet. quia p̄cesdit eam: & est nata producere consimilem actum a quo producta est igitur. & vltra. secunda pars. a. p̄ducit secundā partē. b. & scđa. b. tertiam. a. & sic in infinitū. igitur. ¶ Respondeatur negando sequelam. & concedo q̄ a producet totū. b. & negatur q̄ a producatur a. b. Et ad probationē. aliqua pars a. producitur a. b; concedo. & aliqua p̄s b. producetur ab. a; concedo. & iterum alia pars a. producetur a. b. & sic cōsequēter. igitur. a. producetur a. b; negatur cōsequētia. Et sit prima propositio. Cuiuslibet partis actus a. aliqua productur ab habitu. b. siue ab aliqua parte habitus. b. & tamen est aliqua pars actus. a. quæ non producitur ab habitu. b. scilicet prima medietas: quæ non producit a. b. Prima pars probatur. quia quacūq; parte data illa habet duas medietates quarū secundā precedit aliqua pars habitus b. que concurrebat ad producendū illam secundā partem. & scđa pars probatur. quia prima medietas secundum cuiuslibet sui. aliquid precessit quamlibet partem. b. & totum. b. igitur. Secunda propositio. Quilibet pars a. producit aliquid b. & tamen multe producunt a. b. & hoc non incōuenit respectu diuersarū partium. nam nunq; eadem pars producit ab illa parte quā producit: sed secundum diuersas partes actus a. producit b. & ecōtra. ¶ Sed est impossibile & implicat q̄ vna pars adequata actus. a. producat vnam partem adequatā habitus b. & q̄ illa producat illam partem actus a. a qua est producta illa pars habitus. b. nam sicut implicat q̄ aliquid sit prius & posterius tempore seipso ita & natura.

De corruptione habitus.

Cap. XVIII.

Dictum est q̄ non semper quilibet actus producit aliquid de habitu: quando est in subiecto resistentia habitus contraria. Secundo dictum est: quando in subiecto non est habitus contrarius: quilibet actus est sufficiens ad producendū aliquid eiusdem speciei cum habitu. Vnde si magnus actus sufficiat producere actum int̄esum: quilibet eiusdem speciei differēs solum penes int̄ensem & remissum ab illo propter remissionem erit sufficiens producere habitum licet remissum. Nunc vero agendum est de corruptione habitus. Vtrum videlicet corrumpat habitus solum per acta contraria actibus ad quos inclinat. Arguitur q̄ non. q̄asi sic: apud ponentes habitū circa prima principia per se nota ille habitus esset incorruptibilis: quia non potest haberi actus contrarius: hoc est dis-

De corruptione habitus.

sensus circa prima principia vel assensu contradictori⁹. ¶ Si liter habitus genitus ex actibus quibus appetimus beatitudinem non esset corruptibilis; quia non potest haberi actus contrarius; cum nemo potest nolle beatitudinem vel velle miseriā ergo ille habitus esset in corruptibilis. ¶ Preterea aliqui habitus corrūpuntur per solam cessationem sine positione actuū cōtrariorum patet experientia docet si alius alicuius cōclusionis habitum ex multis actibus acquisuerit si longo tempore perseveret sine actu ad quem inclinat talis habitus illius obliuiscetur ergo erit corruptus & non per contrarios actus ergo corrumpitur habitus per cessationem ab actu & non solum per actus cōtrarios. ¶ In oppositū arguitur habitus remanet sine actu ad quem i inclinat etiam in esse intenso per aliquod tempus ergo si non superueniat alia causa q̄ cessatio ab actu talis habitus manebit in perpetuū pater iste habitus in isto tēpore nō diminuit ergo iste habitus in isto tempore habet oēs causas conseruantes & non deficit aliqua requisita ad conseruationem sed in quocunq̄ magno tempore cesseretur dūmodo nō ponatur actus contrarius remanent eadem cause conseruantes ergo si habitus corrumpatur solum corrumpitur per contrarios actus. ¶ Pro solutione notandum in communi philosophia q̄ aliquē effectū corrumpi non contingit nisi trīpliciter & adhuc duo illorū modorū corruptibilitatis sūt p accidēs & ali⁹ est p se. Primo corrūpit ali⁹ effectus p corruptionē subiecti & isto mō corrūpuntur sensationes existentes in bruti que sunt immediate in aīa sensitiva que post mortem bruti nullo modo remanēt; immo oīno corrūpuntur talis corruptio sensituum est per corruptionē subiecti & per accidens. Secundo corrumpitur accidens per effectus non per causam cōtrariā sed solū per defectum cause cōseruantis ut per absentiam corporis luminosi corrūpitur lumē similiter notitia intuitiva corrūpitur per accidēs scz per absentiam obiecti. Altro modo corrūpit effectus per se scz ad positionē cause cōtrarie & hoc virtualiter vel formaliter virtualiter videlicet q̄ potest pducere effectū cōtrarium vnde actus tēperantie nō est cōtrarius formaliter habitui intē perātie quia se cōpatiunt in eodē subiecto sed solū virtualiter sicut aqua cōtraria virtualiter caliditati q̄a potest pducere frigiditatē q̄ cōtraria calidirati. ¶ Hoc supposito videndum est de corruptione habitus & hoc loquēdo de habitibus in aīa intellectua quia nō est difficultas de habitibus in aīa sensitiva cū corrūpūtur ad corruptionē eius cum sit corruptibilis sed solū loquimur de habitib⁹ in subiecto incorruptili per naturam ut est aīa intellectua & similiter loquimur de habitibus acquisitis & non infusis qui corrūpūtur per cessationē cōseruātis scz dei ppter nostrum demeritum. Si ergo habitus acquisitus naturaliter non corrumpit per corruptionē subiecti quia est in subiecto incorruptibili quoniō ergo corrūpit oportet ergo q̄ vel

cessationē ab actu: vel p positionē actuū cōtrariorū actib⁹ ex qb⁹ gēt⁹ est. S. tho. prima scđe. q. 53. dicit q habit⁹ nō possunt corrūpi per se: sed solū per accidēs: puta per cessationē inq̄tū ex illa cessatiōe ponit actus cōtrari⁹. cessatio pmitit actuū cōtrariū quā nō pmitteret nō ces satio, nec corrūpunt ad desitionē cōseruātis: ya nō depēdēt a cōseruā te nisi in produci & nō i cōseruari. Dicit tho. ibidē: & cōsequēt occā in quarto qst. 12. q habit⁹ qcūq⁹ existens in intellectu nō pōt corrūpi nisi per positionē actuū cōtrariorū: vel per desitionē alci⁹ necessa rīo req̄siti ad cōseruādū illū. Et ad argumēta. seq̄t q ille hit⁹ circa pri ma principia esset incorruptibilis: cōcedo. & hoc substīnēdo q intellectu nō pōt dissētire primis p̄c̄p̄tis. Sifit habit⁹ q causat ex volitōe q desidero beatitudinē qa nō possum nolle quīs possim cessare. occā tñ tenet oppositū in fine tertij; sed scđm opinionē ille habit⁹ est incorru ptibilis per naturā q causat ex actib⁹ volēdi beatitudinē: & ex actib⁹ nolendi misertā. Sed de habitu sciētē: aliquis est diu habituat⁹ circa aliquā cōclusionē: si diu cessebat ab actu nō poterit elicere actu: & nō est corruptibilis per act⁹ cōtrarios, oportet ergo q per solā cessationē ab actu. ¶ Respondet Occā in quarto qst. p̄dicta in solutiōe primi du bi⁹ dicēs, vel corrūpi⁹ habit⁹: qa deus per cessationē diuturnā actuū desinit cōseruare. v̄l corrūp̄t: qa i corpore sūt aliq̄ qlitates p̄ducte ab actib⁹ illis que per alterationē corrūpunt q necessario requiri ad cōseruationē hit⁹ p̄ qto ille qlitates intēse regrūt ad hoc q sensus cō munis habeat suos actus: & ad desitio nem specierum sensitiuarū in pte iteriori p̄p̄t alteratio ne illarū. ¶ Dico tertio q ille idē hitus manet. Cōtra, p̄ diuturnā cessationē nō pōt recordari illi⁹ cōclusiōis. ve rū ē/ & nō nisi p̄p̄t defectū illi⁹ habit⁹, nego imo p̄p̄t defectū alci⁹ cause q necessario requirit cū intellectu & hitu ad exeūdū i actu, & il la cā ē aliq̄ qlitas corporalis extēsa i phātasmate q corrūp̄t: & ad desi tione sp̄rū sensitiuarū in pte iteriori p̄p̄t altationē. Ideo nō ē ex ce ssatiōe ab actu: sed ex corruptiōe alci⁹ corporis, vt dicitū ē. ¶ Et ista ē resolutio color & p̄babiliōr v̄z q nūq corrūpi⁹ hit⁹ acq̄sīt⁹ nālliter n̄li p corruptionē subiecti vel p corruptionē cōseruātis. vel p act⁹ cō trarios actib⁹ ad quos iclinat ille hit⁹: qa sūt p̄ductiū hit⁹ cōtrari⁹. Ex quo seq̄t q dinuit hit⁹ p act⁹ cōtrarios. vñ hicut ignis applicat⁹ fr̄ gido/prio corrūp̄t vnā pte & sic cōsequēt⁹: & q̄cito ē corruptū illd to tu frig⁹/incipit p̄ducere calorē p̄taliit: eodē mō sortes hituat⁹ in hitu tēperātie elicit actu intēperātie: si sit intēsus corrūp̄t aliqd de illo hitu & postea illo corrupto totalit̄ producere inciplet p̄taliit aliqd de hitu intēperātie. & hoc tenēdo q qlitates cōtrarie nullo mō se cōpatiūtūr in quibusq⁹ gradib⁹: & sic dicendū ē de quibusq⁹ agētib⁹ natura lib⁹, vbi ergo nō possūt elici actus cōtrarij: tunc talis habit⁹ nō est cor ruptibilis per naturā. Et dicit. S. Tho. qn̄ act⁹ nō habēt act⁹ cōtrarios vt ad p̄mōrū p̄c̄p̄tōrū hitus illorū nō possūt corrūpi a cōtrarijs.

De contrarietate habituum;

De contrarietate habitum. Cap. XIX.

Onsequenter dicendum est de contrarietate habituum; Vnde apud modernos ut occhā in tertio questione octaua cōmūniter ponitur ista propositio. Quandocūq; sunt duo habitus & actus ad quos inclinant sunt incompatibiles seu contrarij: tales habitus erunt contrarij. & breuiter non potest cognosci cōtrarietas habituum seu incompatibilitas: nisi penes incompatibilitatem vel contrarietatem actuum ad quos inclinant. Exemplum. actus temperantie & actus intemperatōe sunt incompatibiles & contrarij adinuicem / similiter & habitus inclinantes ad illos actus. similiter assensus fidei & assensus euidens circa eandē cōclusionē sunt incōpatibiles: ita & illi habitū ad istos actū inclinātes. ideo incompatibilitas & contrarietas habituum est attendenda ex incompatibilitate & contrarietate actuum ad quos inclinant. patet. aliquid habitus sunt contrarij: alias staret aliquid esse simul temperatum & intemperatum. & non potest attendi illa incompatibilitas habituum nisi penes incompatibilitatem actuum temperantie & intemperantie. Igit. Consequenter dicensū est q; aliquādo vnum actus est incompatibilis duobus actibus simul cuius habitus est compatibilis duobus habitibus illorum duorum actuum. ideo quis non sit concedendum q; aliqui duo habitus sint adinuicem compatibiles quorum actus sunt incompatibiles: nihilominus est concedendum q; aliquid actus est incōpatibilis duobus simul iunctis: & tamen habitus illius actus est compatibilis duobus illis habitibus simul iunctis illorum duorum actuum quibus actus illius habitus erat incompatibilis. vt dissensus conclusionis est incompatibilis assensibus duorum quorum primo assentio antecedenti & secundo assentio bonitati consequentie illa duo non stant cum dissensu cōclusionis: quia q; assentit maiori minori & bonitati cōsequētie de necessitate assentit conclusioni: & tamen habitus qui causatur ex dissensu conclusions compatitur illos duos habitus. patet minor. sit sortes qui dissentiat frequēter alicui cōclusioni: tūc acquirit habitus. volo q; frequēter ad ueritatē circa bonitatem consequentie & non circa antecedens iam causatur habitus circa bonitatem consequentie. postea aduertat frequenter circa antecedens & nō circa bonitatem consequentie tunc assentiet antecedenti & ex illo assensu frequenti antecedentis causa bitur habitus / tunc talis habebit tres habitus se compatibiles quorū actus vnius puta dissensus est incompatibilis cum duobus actibus alterorum duorum habituum. ergo propositum. Contra predicta arguitur probando q; sint dabiles duo habitus se compatiētes produci a duobus actibus incompatibilibus inter se. Caplo habitum opinatiuum. a. propositionis: & sortes eliclat circa. a. propositionē assensum fidei vel assensum scientificū. tunc sic. postq; elicit actū pri-

thum non est adhuc corruptus habitus opinatiuus & est productum aliquid de habitu sc̄lētifico vel fidei si sit assensus fidelis, ergo in ipso est habitus incompatibilis cū habitu opinatiu. minor patet quia deinceps reperiet se magis habilitatum ad assentiendum q̄ prius. Distinguo ut dicit occhā in tertio questione octaua, vel q̄ reperiet se magis habilitatum priuatue: hoc est minus habilitatum ad contrarium, vel q̄ reperiet se magis habilitatum positivue: & sic negat. Dicit enim sicut est in formis materialibus ita in istis, nam si ignis debeat producere calorem in aquam: oportet q̄ primo corruptat totum frigus: deinde incipit producere calorem, similiter iste assensus primo corruptit habitum contrarium: deinde incipit producere habitum contrarium positivue. Aliud argumentum apparentius. sum habituatus circa. a. propositionē habitu opinatiu, habeam notitiam intuitiua que sufficit immediate causare assensum certum & euidentem de. a. propositione, tunc cum erit obiectum absens ad quam terminatur illa notitia intuitiua, & formādo. a. propositionē assentiam firmiter illa apprehensio abstractiua cum potentia non sufficit causare assensum firmum: quia esset per se nota, ergo preter illam apprehensionem & potentiam est aliquid in intellectu concurrens & non videtur nisi q̄ sit habitus: & sic ille habitus erit compatibilis habitui opinatiu. ¶ Respondeatur, cum sic arguitur capiendo sorte multum habituatum circa a propositionem assensu opinatiu obiectū cū notitia intuitiua, sufficeret causare assensum euidentē illius propositionis, tunc sic, si post istum primum assensum remoueatur obiectum & presentetur talis propositio: assentiet firmiter. Dico q̄ post talem primum assensum si solum presentetur talis propositio cum notitia apprehensiua sine notitia intuitiua & sine motiuo non poterit assentire neq̄ euidenter neq̄ firmiter.

De coefficientia habitus. Cap.XX.

Dicitur Am videndum est de coefficientia habitus. Vtrum videat licet habitus coefficientiam habeat cum potentia ad actum producendum: ita q̄ partialiter attingant ipsum actum & pronūc̄ loquimur de habitibus acquisitis quia postea de iustis erit sermo. Et sit prima p̄positio. Quilibet habitus existēs in aliqua potentia partialiter concurrat cum illa potentia ad consimilem effectum producendum in specie ex quo est genitus, patet vñica ratione, alius habitus concurrat partialiter, ergo & quilibet: quia non videtur maior ratio de uno q̄ de alio, patet antecedēs, illud quo remoto & omnibus alijs positis non posset effectus ponii cōcurrat partialiter ad illū effectū si sit extrinsecum: quia si esset intrinsecum concurreret in genere cause vel materialis vel formalis, vnde est maxima & per nihil aliud potest ostendi q̄ aliquid concurrat ad

De coefficientia habitus.

aliquid ponendum: nisi quod posito illo de necessitate ponit aliud & removet illo remouet aliud, sed habitus est huiusmodi in ordine ad actum suum, scilicet sustinendo quod illud quod manet in absentia obiectum est habitus, si talis qualitas quod manet obiecto alias intuitu non esset: & oia cetera manerent non est possibile quod producat distincta notitia abstractiua illius obiecti: quod alias potuisse pducari abstractiua aenam obiectum suisset intuitum, ergo habitu remoto alijs remanentibus non potest actus pducari. Et ista ratio est euidens quod habitus concurredit in genere cause efficientis; videlicet Occidens: tertio quolibet, 20. & 21. q. s. Dicit preterea quod aliquando re-
quilibus habitus ut effectus pducatur, aliquando non ut pducatur simplicitate
talis effectus: sed ut producatur interior: ut in actibus voluntatis: &
in notitiis abstractiua. ¶ Contrariu huius opinonis tenet Durandus
in tertio dist. 23. quest. 2. quod habitus non concurredit effectiue ad actum producendos. Et prima eius ratio talis est: illud quod per se ipsum facit ad intentionem alicuius actus potest etiam per se producere talum quod remissum si non ponatur obstatulum, sed sic est quod habitus non est per se sufficiens ad producendum actum: quia requiritur quod potentia concurredit,
ergo non est per se sufficiens ad intendendum actum. Maior patet, cum intentio actus non sit nisi per additionem partis eiusdem speciei cum toto actu, ergo si non ponere obex maioris resistente quod passum sit actui tatis: & non ponetur obex/habitus solus pducere actum, quod est inconveniens. ¶ Ad istam rationem dicitur quod duplicitate intelligitur quod esse illud quod est per se sufficiens ad intendendum actum sit per se sufficiens ad producendum actum. Vno modo quod ad intendendum effectum illud per se solu concurredit actiue, & isto modo quod est per se sufficiens ad intendendum est per se sufficiens ad producendum similem in specie. Alio modo quod sit per se sufficiens ipso solo superaddito cause precedenti fit intensior etiam causa precedente concurrente: & sic nego quod omne illud quod est per se sufficiens ad intendendum isto modo sit per se sufficiens ad producendum. unde non est imaginandum quod una pars actus producatur a sola potentia: & alia pars a solo habitu/imo totus actus producitur a potentia: sed non totaliter: & totus actus pducatur ab habitu: sed non totaliter: & ipsa potentia secluso adiutorio non produceret ita intensum. ¶ Altera ratio Durandi est, capio sortem qui assentiat alicuius propositioni ex sola ratione topica/ex illo generatur habitus si postea assentia illi propositioni ex illa sola ratione non assentiet clarius quis sit habituatus: & antea non erat. ergo habitus non coagit effectiue ad producendum actum. ¶ Cum arguit, non assentiet clarius, dico si intelligatur clarius, i.e. euidetius; concedo. vel clarius, i.e. firmius vel scilicet minus formidolosus: & sic nego, imo dico quod ex illa ratione topica: & habitu pducatur opinio minus formidolosa, similiter assensus demonstratiois etiam causatur ex habitu erit interior: & sic euidetior. Contra, si habitus pducatur actum: ergo sequitur quod effectus concurredit partialiter ad producendum suam causam, patet, actus causat habitum & ecotram, Dicit occidens ubi

supra & primus actus non causatur ab habitu sed ab alijs causis, qd patet, quia primus actus est causa efficiens: habitus: ergo non causatur ab eo: quia idem numero non potest esse causa & effectus respectu eiusdem. Sed primus actus qui causatur in potentis apprehensionis in absencia obiecti causatur ab habitu ideo non omnis actus causatur ab habitu. Contra, in causis efficietibus essentialibus non est circulus: sed actus est causa-efficiens habitus. ergo habitus non est causa actus. Rñdet qd in causis essentialibus potest esse circulus quum ad speciem: sed non quod ad idem numero, nunc autem unus actus est causa habitus: scz primus: quia sine eo non potest esse habitus naturaliter & postea habitus est causa non illius actus sed alterius & ille actus bene augmentabit illum habitum. Sed contra probatur qd habitus ille sit causa eiusdem actus numero, quia actus primus generans habitum potest continuari cum habitu: & tunc habitus ille generatus conseruabit illum actum. Rñdetur qd non est inconveniens qd effectus sit conseruatiuus sive cause efficientis in eodem subiecto: & ita est in pposito qd habitus generatus ex actu primo melius conseruat illum actum qd posset conseruari sine illo habitu. Difficilias, dictum est qd habitus concurreat ad actum producendum. Vtrum habitus cum potentia secluso altero sint cause sufficientes ad productionem actus. hoc est anteq sim habituatus ad producendum actum scientificum aliquid requirit ultra potentiam: scz demonstratio, vtrum habitu in me generato iste habitus cum potentia sine demonstratione, i.e. sine illa causa sint sufficientes ad producendum actus scientificos. Et appetit qd non habitus causatus ex assensibus causatis per notitiam intuituam sine notitia intuitiva cum potentia non sufficient ad causandum similes actus ut ex assensibz frequentatis qd sortes est generatis ex notitia intuitiva causat habitus ex illo habitu & potentia non possum extire in istu actu qd sortes est sine notitia intuitiva: quia si possum ex sola abstractiva cum potentia: sequitur qd ista sortes est esset per se nota: qd ad ppositionis per se nota assensum sufficient notitie intuitive vel abstractive terminorum. ergo habitus cum potentia seclusa alia causa non sunt cause sufficientes ad producendum actu. In oppositum arguit, dicit Arist, qd habitus vtrum cum volumen, ergo habitus certus ex assensibus de monstratiolis cum potentia sufficient ad causandum habitus scientificum sine demonstratione. Pro solutioe ponit pp. nūq habitus intellectus cocurrerit ad actu suum producendum nisi voluntate partialiter cocurrentibus aliquibus causis naturalibus partialiter cocurrentibus que intellectum necessitatent ad illum actum etiam secluso habitu. patet ista propositio. Si habitus sine concurso voluntatis & sine concurso causarum necessitatium posset concurrere ad actu intellectus: ergo ille habitus cum intellectu essent cause sufficientes ad producendum actum, & sunt pure naturales: ergo quando simul funguntur ille actus producitur, patet causis.

De concursu habituum ad actus.

tales, ergo quando simul iunguntur ille actus producitur, patet, causis pure naturalibus positis sufficientib⁹: de necessitate sequitur effect⁹, & sic habituatus necessario semper esset in actu intelligendi: quod est falsum, unde habituatus in notitijs abstractiu⁹ non potest exire in notitiam abstractiu⁹: nisi per concursum voluntatis necessitatetur intellectus ad exeundū in illā abstractivam. Eodem modo oportet de necessitate confiteri: q⁹ ad actu⁹ scientificū non pōt potētia cū habitu extre: nisi per imperiū voluntatis vel p demonstrationē necessitatē intellectum. Ideo situatus cum intellectu habens habitum scientificū alicuius conclusionis potest sine demonstratione per imperium volūtatis exire in actum habit⁹: & hoc apparet verū. Nam habens habitum fidei sine motu per imperium voluntatis potest exire in actu⁹ habitus illius. ¶ Contra, non potest habituatus per notitiā intuitiu⁹ exire in actum: q⁹ sortes sī sine notitia intuitiva, ergo non potest habituatus in demonstratione exire in actum per imperium voluntatis sine demonstratione. Dico q⁹ non est simile, nam aliud est loqui de necessitatib⁹: & de contingentibus, non possum habere notitiā contingētis euidentem nisi obiectum sit presens: sed non requiritur in necessitatib⁹ notitia intuitiva: & ad notitiam euidentem sufficiunt tria.

De concursu habituum ad actus.

Capitulum. 21.

Restat nunc videre ad quos actus concurrit habitus, utrum habitus solum concurrat ad actus eiusdē speciei: cū illis ex quibus genitus est, vel utrū aliquando cōcurrat ad actus differentes spē ab illis qb⁹ est genitus. ¶ Prīo notandū, vt dicit Occhā in tertio, q⁹ duplicitē habitus cōcurrat ad actu⁹. Vno mō īmediate/hoc est dictu concurrit ad actum taliter q⁹ non concurrit per prius ad alterum effectum q⁹ ad illum. Alio modo īmediate, hoc est īmediate concurrit ad alterum actum: & iste alter concurrit ad istū secundum. ideo habitus concurrit īmediate ad illū, vt habitus principiorum concurrit īmediate ad habitum conclusionis: & īmediate ad actu⁹ siue assensum principiorum: & assensus principiorum īmediate ad assensum conclusionis, par forma habit⁹ finis concurrit ad actu⁹ medijs īmediate: & īmediate ad actu⁹ finis. ¶ Hoc supposito ponitur talis ppō cōmuni apud docto, q⁹ habitus nunq̄ concurrit īmediate nisi ad actus eiusdem speciei: cū illis ex quibus genitus est: sed īmediate bene concurrit ad actus differentes specie: sicut dictum est de habitu principiorum & conclusionis qui differunt specie. Probatur propositio assumpta, nunq̄ habitus concurrit ad actus nisi sint intensius latenter intensius reddant habitum intēsorem: sed actus differētes specie a p̄cedentibus actibus non possunt producere partē eiusdē speciei in habitu cū parte quā p̄cedentes p̄duxerūt, nā si sunt act⁹ differētes spē habebūt effect⁹ differētes spē: iō effect⁹ adeq̄t⁹

De concursu habituum ad actus. 39

productus ab ipsis erit alterius specie ab effectu adequato producto ab alijs specie differentibus: quia nulla causa pure naturalis habet effectus adequatos differentes specie: ergo propositum verum. Contra hoc arguitur ex cōmuni resolutiōe doctorum. Amor alicuius oblecti causatus ex notitia intuitua differt specie ab amore causato ex notitia abstractiuā, vñ dicit sc̄o, in quarto, q̄ fruitio beatifica differt specie a fruitione vie: quia vna causatur mediante notitia intuitua/ alia vero mediante notitia obscura. Similiter, sortes ex notitia intuitua platonis dilexit eum, iam habet habitum acquisitum diligendi eum. sit plato absens: & habeat notitiam abstractiuam, ipse sortes feruentius diligit q̄ si nunq̄ dilexisset, ergo habitus concurrit ad actum diligendi: & talis actus differt specie ab actibus diligendi ex quibus talis habitus genitus est: ergo habitus concurrit ad actum differenterem specie illis a quibus emersit. ¶ Præterea, sit sortes qui prius vidit platonem frequenter: & iudicabat platonem esse per illam notitiam intuituam, iam platone absente/ per illam abstractiuam iudicabit euidenter platonem fuisse: & ad istud iudicium non sufficiunt notitiae abstractiue cū intellectu: ergo concurrit aliquid aliud: & non vis detur quid sit illud præter habitum: ergo habitus concurrit ad illud iudicium quo iudicat platonem fuisse: & tale differt specie ab illo iudicio ex quo habitus est genitus: nam ista duo iudicia quibus iudico platonem esse & platonem fuisse specie differunt: ergo habitus &c. Et istud argumentum est multum apparens: & videtur cōcludere. Si dicas q̄ ad istud iudicium causandum plato fuit/ sufficit notitia abstractiuā: tunc inferam q̄ talis esset per se nota, qđ est falsum: quia ad per se notam sufficiunt intuitiue vel abstractiue terminorū, certū est q̄ si sortes prius iudicauerat platonē esse qñ videbat eū/ & iam aduertat, iudicat q̄ plato fuit imo lūramēto affirmaret: & est ei euidenter notā ad istud iudicium causandū non sufficiunt notitiae abstractiue: q̄a tunc essent per se nota: vt dictū ē, ergo aliqd aliud cōcurrerit: & nō videt nisi habitus, ergo hit⁹ concurrit ad actus differētes specie ab illis ex quibus genitus est. Item dicit magister Martinus in prima questione de fortitudine conclusione septima q̄ habitus fortitudinis aggressiue vt habitus generatus ex frequētibus volitionibus volo fortiter aggredi inimicos imēdiate concurrit ad actum fortitudinis cōfusum puta ad istum actum/ agendum est fortiter, qui tamen differt specie a primo actu/ qm̄ secundus actus fertur super aliud oblectum q̄ primus actus ergo habitus al/ quando concurrit ad actus differentes specie ad illis ex quibus genitus est. ¶ Vnde apparentia est: q̄ vbi habitus habet pro partiali obiecto obiectum alterius actus ab illo a quo genitus est: q̄ concurrit imēdiate ad illos actus: qui quidem diuersē sunt speciei cum diuersorum sint obiectorum, Similiter habitus mediorum & finis qui est vnicus: vt tenet Martinus cōformiter ad Gregorium: cō-

De concursu habituum ad actus.

currit immediate ad actus mediorum; & ad actus finis; & ad actus utriusque simus: qui tamen omnes differunt specie adinutem. ¶ Respōdetur ad illud argumentum de sorte qui iudicat euidenter platonem fuisse quem frequenter intuitus vidit. concedo totum q̄ ipse sic euidenter iudicat, & nego q̄ hoc sit ab habitu ibi derelicto: sed dico. q̄ nisi recordetur se alias sortem esse; & se iudicasse sortem esse nunq̄ assentiet illi propositio: sed ista ratio quam potest habere: sufficit ad hoc scilicet recordatio q̄ alias vidit eum. Vnde bene sequitur. alias euidenter iudicauit sortem esse, ergo sortes tunc sunt. si iam recordor me alias iudicasse sortem esse/ per istam rationem possum habere iudicium eiusdem consequētis/puta q̄ sortes sunt. ¶ Replicat sic, quero a quo causatur iste assensus quo iudico me alias sortem vidisse/ vel ex solis notitiis apprehensius abstractius de iudicio p̄terito, vel causat ab alio quo alio. si primū: ergo illa erit mihi p̄ se nota. q̄a sufficiūt apprehensione abstractiue per te, & non habeo nisi notitias abstractivas: q̄a tale iudicium non est imo non habeo nisi abstractiua illius iudicij p̄teriti. ergo oportet dicere: q̄ iudicium causat partialiter ex habitu derelicto & causato ex illis assensibus quibus iudicabā sortem esse euidenter: & isti actus differunt specie ab actibus p̄cedētibus. Vel sic, & clarius, ergo oportet dicere q̄ illud iudicium quo nunc iudico sortem fuisse vel vidisse causatur ex habitu derelicto. sed ille est causatus ex actu alterius speciei: scilicet ex assensu causato a notitia intuitiva extremonum q̄ sit actus ad quem nunc concurrit. Igitur habitus concurrens ad actus differentes specie ab illis ex quibus genitus est. Dico breuiter, q̄ argumentum non concludit contra modernos dicentes: q̄ propositio de p̄senti: & de p̄terito differunt specie: & similiter assensus earum differunt specie. Vbi tamen argumenta ista nullius essent difficultatis apud antiquos tenentes: q̄ est idē iudicium propositionis de p̄senti: & de p̄terito, & q̄ ille propositiones non differunt specie. Tūc diceretur q̄ causatur illud iudicium ab habitu derelicto, & q̄ illi duo assensus sunt eiusdem speciei. Vnde tamē pro opinione modernorū concedendum est q̄ aliquis habitus immediate concurrens ad actus diuersarum specierum. & hoc non est inconueniens: quando illi duo actus habent idem obiectum totale: vt est in propositione, nam ille propositiones de p̄senti & de p̄terito sunt quodammodo exdē, & sunt idē obiectū: licet assensus sint diuersi specie. Et si illi solviūt primū argumentū, q̄i sortes amant ex notitia intuitiva q̄ postea est abstractiua: est idem obiectū totale secūdum eandem rationem. quia illae duæ notitiae scilicet abstractiua & intuitiua sunt synonime / licet differant specie. Conceditur illatum: quando est penitus idem obiectum sub eadem ratione: vt ibi sortes videntur intuitiue: & abstractiue semper est idem: & iudicem amores illi qui de eo habentur sunt eiusdem obiectū. licet sint inter se diuersi specie, & ideo non inconuenit q̄ idē.

habitus concurrat ad illos actus. Similiter non inconuenit habitum concurre ad actus differentes specie: quando illi actus sunt obiectum quæ sunt partialia obiecta habitus: ut yisum est. Si autem non esset totale obiectum: vel unum non includeretur in alio secundū ean dem rationem: vel est totale obiectum: secundum diuersas rationes. ut in amore & odio alicius unus habitus nunq̄ concurrat partialiter ad actus differentes specie. Est igitur regula generalis. Nunq̄ habitus concurrat immediate ad actus differentes specie nisi illi actus sint de eodem obiecto: vel unius obiectum sit partiale obiectum obiect habitus: vel obiecta vtriusq̄ sint partialia obiecta habitus, quoniam tunc non inconuenit.

De Augmento habitus.

Capitulum, XXII,

Onsequenter videndū est de augmēto habitus. Vtrum videlicet detur summus habitus qui potest in anima causari, puta in intellectu: vel voluntate. notū est q̄ aliquid potest in potentia causari: & non cutuscūq̄ intentionis, ergo oportet dare summam intentionem: vel ad minus minimam sub qua non potest: ita q̄ sub illa non potest & sub qualibet minori potest. Et hoc duplūciter intelligitur: q̄ detur summus habitus. Vno modo ex natura rei. & in isto sensu est alteratio inter doctores. Nam Scotus in tertio ponit maximum ex natura rei: ita q̄ deus non potest producere maiorem qualitatem siue intentiōrem. Occham & Gregorius hoc impugnāt, videlicet q̄ non datur maximus habitus seu qualitas ex natura rei maxia. Aliomō pōt intelligi q̄ detur maximus habitus qui potest produci in potentia nō ex natura habitus: sed natura potentiae: ita q̄ potentia non sit capax maioris habitus, notum est q̄ datur maxima aqua q̄ pōt poni in vase non ex natura aquæ sed ex natura vase qd non est capax maioris aq. Et tunc queritur vtrum detur maximus habitus causatus in potentia q̄uis non proueniat ex natura habitus quin possit augeri: sed ex natura potentiae: quæ non est capax maioris habitus. Et adhuc duplūciter intelligitur. Vno modo q̄ detur maximus causabilis in potentia per naturam/ ita q̄ naturaliter non potest causari maior. Aliomodo per potentiam supernaturalem. Solum facio difficultatem an detur maximus qui possit causari in potentia ex natura potentiae: vel potentia non potest producere actus plures q̄ illos qui requiruntur ad productionē illius habitus. De Alyaco post Occhā & Gregorium dicit q̄ datur maximus habitus qui potest poni in potentia in esse habitus: sed non datur maximus qui potest esse in hac potentia in esse qualitatis, quia capiendo potentiam pure passus est infinite capax. Vnde habitus est in potentia secundum q̄ est actua & non secundum q̄

De augmento habitus.

est passiva. Sed datur maximus cuius ipsa est capax ex natura propria in esse habitus: ut quis augeatur volitio in esse qualitatis tamen non augebitur in esse voluntatis. utrum pure naturaliter loquendo detur aliquis habitus qui potest causari a potentia per actus naturaliter elicitos ab illa potentia: & non potest maior causari: & videtur quod non potest. ille potest causari in ista potentia: & potentia potest elicere unum actum: qui intendet priorem habitum. ergo ille habitus non erat maximus qui poterat causari in ista potentia per actus naturaliter producibilis. Dices: datur minimus qui non potest: & quilibet minor potest. Contra, si quilibet minor potest: capio quod in potentia per actus sit producitus habitus distans ab illo minimo per dimidietatem unius gradus. tunc potentia potest elicere actu naturaliter continuatum per horam & tunc producit unam dimidiata gradus secluso etiam tali habitu: ergo & nunc producit: quia subiectum est magis dispositum quod esset sine habitu: ergo in fine horae erit iam habitus usque ad illam completionem productionis illius dimidiis gradus. Aliqui docti dicunt quod datur certa intentio in habitu ad quam non potest homo pertingere per replicationem actuorum veruntamen ad quaecunque intentionem infra illam potest homo pertingere per replicationem actuorum. Contra, volo quod pertingat ad illam infra illam solum per dimidium gradum. tunc sic bene sequitur. iste potest elicere actu causantem dimidiata tem gradus: ergo dices nego consequentiam: quia erit capacitas potest repleta. Contra, nunquam erit repleta: quia quoniam erit una dimidiata dimidia partis adhuc capacitas non erit repleta. ergo talis actus non cessabit a productione quo usque illa dimidiata sit producta. Hoc argumentum mihi facit fidem: quod non potest defensari quod detur minima intentio cuius potentia non sit capax ex natura rei: quia habeam intentionem infra illam per dimidiatatem gradus: & in potentia ponat actu qui sufficiat producere illam dimidiatatem. tunc illam producet: cum est causa naturaliter actua: & passum suscepit quod nondum suscepit. ergo suscipit: & sic non erit minima immo maxima quod sic. Pro isto arguento dico quod quocunque tempore signato finito oportet de necessitate concedere quod datur maximus habitus quem homo potest producere vel qui potest produci in homine in illo tempore finito vel minima quam non. Secundo, non datur maximus gradus habitus qui potest produci simpliciter nec minimus qui non: ut in tempore infinito actu potest producere quorum secundus erit intentior primo & quartus tertio & sic in infinitum: nec datur maximus qui sic nec minimus qui non. Et hoc tenendo quod potentia sit infinite capax natura rei. Et haec dicta sufficiente de productione & causalitate habituum. Dictum est generaliter de actu virtuoso & vitiioso: & consequent de generatione habituum in qua potentia & in qua non: & de corruptione illorum. & per quid corruptiuntur: & de contrarietate illorum: & de coefficientia ad

actus; & finaliter de augmento habituum; & de actibus humanis; & circumstantijs eorumdem.

De diffinitione virtutis & multiplici eius distinctione. Ca. 23.

 Am consequenter de virtute que est habitus quid sit; & de multiplici virtutis distinctione; & de proprietatibus eius in genere. Illa quod in spatiis videtur est. Vnde primo notandum quod assignantur duas definitiones virtutis. una Aristoteles in libro ethica, alia beatus Augustinus in libro de libero arbitrio. Vnde virtus sic diffinitur ab Aristotele loco predicto. Virtus est habitus electius in mediocritate ex multis determinata ratione prout vir prudens determinabit. Alia diffinitio Augustini. Virtus est bona qualitas mentis qua recte vivitur; qua nullus male vivitur; quia deus in nobis sine nobis operatur. Prima diffinitio virtutis ab Aristotle apud Martinum sic potest exponi. virtus est habitus electius. hoc est. virtus est habitus inclinans ad actum medium inter actus vitiosos; ad actum in quantum medium recte rationi conformem. Vnde duplum intelligitur quod virtus consistit in medio. Vno modo tanquam in medio circa proprium actu; & sic exponitur diffinitio virtutis. Virtus est habitus inclinans ad actu medium iter actus vitiosos; puta iter defectus & superabundatio. consequenter declarat quid sit actus medius. & est actus conformis recte rationi; siue determinatus ratione; puta vir prudens determinavit. Alio modo capitulum medium pro obiecto. tunc sic exponitur diffinitio. virtus est habitus in mediocritate consistens. id est circa obiectum determinatum ratione habens pro obiecto certam materiam; quod ponit talis vel tanta per rationem quam vocatur medietas siue mediocritas. Sed diffinitio Augustini est intelligenda de virtutibus infusis; propter ultimam partem. Difficultas. virtus ad habitum esse virtutem de necessitate requiratur quod cum illo habitu insit in intellectu prudentia habitualis; dictum est quod non actu est virtus; nisi insit cum illo prudentia actualis in intellectu. Querit. vtrum etiam requiratur ad habitum effectuum esse virtutem; quod de necessitate insit prudentia habitualis; quia virtus est habitus electius determinata ratione. ideo vide quod ad esse virtutis habitualis requiri semper ratione. id est prudentia habitualis. Rendet occiduum in quarto, questio tertia, probabiliter quod non; quia ad actu esse virtutem necessario requiratur prudentia actualis in intellectu, verum ad habitum esse virtutem non necessario requiritur habitus prudentialis in intellectu, quod sic suadet, capio forte non habituatum habeat dictam veritatem prudentialis; & electionem conformem illi dictam in voluntate; tunc deus poterit suspicere actionem primi actus scilicet dictam in prudentialis non suspendendo electionem conformem illi dictam, quod factum ab illo dictamine non generabitur habitus prudentialis; & generabitur habitus per actuitatem electionis, ergo non requiritur habitus prudentialis; quod ab illo dictamine non generabitur habitus prudentialis; notum est, neque ab illo generabitur habitus electius;

Tractatus secundus.

quia actus prudentialis non agit immediate ad habitum electuum; sed solum mediate. Secundo arguitur multū apparenter, sit sortes has-
bituatus in habitu prudentie dirigente electiōem temperantie & has-
beat hītu electiuū tēperantie cōformē, tunc sortes pōt elicere dictam
na cōtraria nō eliciēdo electiones cōtrarias illis actib⁹ a qb⁹ gñabat
habit⁹ tēperātie electiōis, quo factō per frequētationē illorū dictamis-
tiū corrūpetur habit⁹ prudētialis; & nō corrūpet habit⁹ electius; qđ
nō pōt corrūpi nīsi per act⁹ cōtrarios; vt dīctū est de corruptiōe hīt⁹.
ergo talis habit⁹ electiuū tēpātie nō corrūpis; ideo naturaliter pōt ma-
nere habit⁹ virtuosus absq; habitu prudētiali. Forte dices, nō est diffi-
cūltas quin possit manere actus electu⁹ sine actu prudētali; qđ disti-
guitur realit⁹ & p cōsēquēs de⁹ pōt vñū corrūpere altero cōseruato.
sed tūc iste act⁹ non esset ampli⁹ virt⁹. Eodē modo dicā qđ ille habit⁹
electiu⁹ non erit ampli⁹ virtus absq; habitu prudētiali. Cōtra, illo hī-
tu electiu⁹ manēte sine hītu prudētiali & hīta recta ratiōe: talis habi-
tus concurret ad consiles act⁹ illis ex qb⁹ genit⁹ ē, ergo ille habitus
est virtuosus, patēt, quia pp̄ter nihil aliud dī habit⁹ virtuos⁹; nīsi qđ
inclīnat vel coefficit consiles act⁹ virtuosos; & secluso habitu pru-
dētiali inclīnat ad actus virtuosos & coefficit, ergo secluso habitu pru-
dētiali talis habitus potest dici virtus. Ideo appet mihi probabile⁹,
vt dicit Occhiam: qđ non est de ratione habit⁹ electiu⁹ qđ habeat ha-
bit⁹ prudētiale qđis sit de ratione act⁹ qđ habeat actu prudētiale,

Tractatus Secundus.

De differentia inter theologales & morales virtutes. Cap. i.

Equitur de differentia inter virtutes theologales & humanas. Et pro declaratione notandū qđ virtus prima sui diuīsione diuiditur in virtu tem humana & in theologicam siue superna-
turalē. Notandū qđ multe differētiae solent pos-
ni a doctoribus inter virtutes theologicas & hu-
manas. Vñ sanctus Tho. prima secunde que-
stione, 62. ponit tres differētias inter illas. Prī-
ma, virtus humana aet de obiecto creato/theo-
logica de obiecto increato scilicet de deo. Secunda. Virtutes huma-
ne generātur in nobis ex actibus propriis; sed theologice a deo pro-
ducuntur & infunduntur. Tertia differentia, qđ sint ponende virtus-
tes humane hoc habetur per rationem naturalem; sed qđ sint ponē-
de virtutes theologice solum habemus ex reuelatione sacre scriptu-
re, & per nullam rationem siue experientiam potest probari qđ sint
ponēdi habit⁹ infusi; sed solū ex auctoritate scripture & reuelat⁹is. Vñ
qđū ad scđam differētia dicit occhā in tertio qđ virt⁹ theologica du-
pliciter capit. Vno mō spālissime pro yutute habēte deū pro obiecto

Differētia inter theo. & mora. virtutē.

42

& ab ipso solo deo nobis infusa. Et sic scđm ponētes spē acq̄sita nō
esse virtus theologica. Allo modo pro virtute habente deū pro ob-
iecto sive sit infusa a solo deo sive a nobis genita per actus nostros.
& sic spes fides & charitas acq̄site sunt virtutes theologice. Alię autē
virtutes que habent obiektum creatum vocantur humane. ¶ Circa
hanc differentiam est difficultas. & arguitur sic. sapientia ponitur in-
ter virtutes humanas: puta inter habitus intellectuales: & tamen ha-
bet deum pro obiecto/ quia considerat primam causam & res altissi-
mas. ergo illa differētia posita inter illas (quia theologica habet deū/
humana vero virtus haber obiectum creatum) non est bene posita.
¶ Item. spes habet quid creatū pro obiecto. ergo illa ratio distinctio-
nis non est sufficiens ex parte obiecti creati & increati. Antecedens
patet. spes h̄z beatitudinē & gratiā pro obiecto: & talia sunt creata.
igitur. Quantum ad primum dicit Thomas q̄ deus dupliciter po-
test esse obiectum alicuius virtutis. Vno modo scđm aliquā rationem
que nostram naturalem cognitionem transcendent. Alio modo deus
potest esse obiectū alicuius virtutis scđm aliquā rationē q̄ nō trāscē-
dit intellectiōnē nostrā naturalē. Vnde notū est q̄ ex vi nostri intel-
lectus per rōnes naturales possumus deuenire in aliquālē cognitio-
nem deī q̄ sit suprema causa & prima ceteras causas mouens. tunc
dicit Tho. q̄ ille habitus h̄z deum pro obiecto q̄ nō trāscēdit nostrā
cognitionē non est virtus theologica sed humana. & sic sapientia
q̄ ponit a philo. intellectualis virtus considerat diuina scđm q̄ sunt
investigabilia ratione humana. sed theologica virtus est circa ea scđm
q̄ rationē humāna excedunt. vt qñ deus cōsideratur sub ratione bea-
tificatoris ita q̄ intellectus non pōt pertingere ex ratione naturali:
tūc talis habitus est theologica virtus. Sed per oppositū dicit huma-
na q̄a est de obiecto creato vel in creato qđ scđm rōnem naturalem
nō excedit intelligētiā nostrā. & sic sapientia est virtus humana. & lo-
quimur de sapientiā virtute: & nō de sapientiā dono. ¶ Itē cū argui: spes ē
de obiecto creato: scđus tho. & scđus bonaue. in tertio distingūt illā.
vel de obiecto creato. i. de obiecto materiali: & sic cōcedo/ q̄a est de
beatitudine & gratia. vel de obiecto creato tāq̄ de obiecto principali.
i. tāq̄ de illo qđ est ratio mouens volūtatiē ad volendū & sic nego.
Vnde spes partialiter terminatur ad beatitudinē formalē/ sed ad illā
sub talitōne nobis cōferēdā. ppter merita. Illud est obiectū formale
quare desideramus beatitudinē. vnde Tho. sic dicit. tamen sub alijs
verbis puta q̄ sub alijs consideratiōib⁹ spes est de beatitudine in or-
dine ad deū tāq̄ ultimū finē & tanq̄ conserēte beatitudinē: & sic ha-
bet deū p̄ obiecto: & hoc sufficit ad virtutem theologicā. ¶ Contra.
latrīa habet deū pro obiecto. nā act⁹ latrīe est honore exhibit⁹ deo: &
cū hoc habet aliquid creatū sc̄z cultūe exteriorem: & propterea vocatur
virtus humana. vnde actus latrīe exteriore sunt genuflexiones.

De differētia inter theologas et morales virtutes.

& signa similia exteriora in recognitionē supremi dominij. Similis ter obedientia habet deum precipientē & cū hoc illud quod precipit quod est aliquid creatum. igitur si spes habeat deum pro obiecto & aliquid creatū: nihilominus debebit esse virtus moralis humana & non theologica. ¶ Ad hoc dicit. s. bonauētura dans talem differētiam: q̄ nunq̄ virtus theologica habet actū exteriorē p̄ obiecto sicut moralis virtus. Alia dīa. virt⁹ theologica habet deū p̄ obiecto scđm rationē transeuntē nostram cognitionē naturalē/ sed humana habet quid creatū vel increatū scđm rationē nō transeuntē nostrā intelligētiā. Itē virtus humana aliquādo h̄z operationē exteriorē pro obiecto theologica habet deū siue aliqd nō operabile a nob̄s. Tertia differētia. virtus humana est inter extremitates duas/ scilicet inter supersabundantiam & defectū/ sed theologica nunq̄ est inter superabundātiā & defectū. ¶ Dices. spes habet duas extremitates. s. presumptiōnem: puta sperare beatitudinē sine meritis. & desperationē. s. desperare de dei misericordia: ideo habet superabundantiam & defectum ergo tertia differētia est minus bene posita. ¶ R̄ndetur q̄ dupliciter intelligiā aliquā virtutē esse inter duo extrema. vno modo ex parte obiecti principalis. vt rēperātia puta velle comedere & bibere scđm q̄ recta ratio dicit: est inter duo obiecta sc̄z velle comedere plus q̄ dicit ratio: tale est extremū vñū ratione obiecti per superabundātiā. similiter velle minus comedere & bibere q̄ recta ratio dicit: est aliud extrellum ratione obiecti in deficiendo: & sic virtus moralis habet extrema siue est inter extrema ex parte obiecti. Alio modo contingit aliquam virtutē esse inter duo extrema non rōne obiecti/ sed ppter defectum alicuius circumstantie quā illa virtus siue potentia debet assumere in eliciendo suos actus. vt sortes per actus spei sperat beatitudinē sine meritis/talis actus est vitiosus nō per hoc q̄ nimis innititur deo vel quia est nimis intensus cum homo non possit nimis intense sperare. sed ideo est vitiosus: quia omittit circumstantiam quam assumere debet in sperando. ideo hoc non est propter obiectum vel propter defectum vel propter superabundantiam sed propterea quia omittit circumstantiam quam debet assumere: & sic resolutio ponuntur tres differentie inter theologicam& moralem virtutem. Prima: ratione obiecti. Secunda. ratione operationis exterioris. Tertia: vna est inter extrema ratione obiecti. i. superabundātiā & defectū altera vero non. ¶ Contra. ergo eadem virtus erit moralis & theologica saltem tenendo q̄ idē actus est medijs & finis. vt volitio dādi elemosynā propter deum/ habet pro obiecto aliquid creatum & increatum. Dicit occham/ non esse inconueniens q̄ eadem virt⁹ scđm diuersa obiecta sit moralis & theologica. imo ipse occhā habet concedere q̄ omnis actus int̄insece bonus est virtus moralis & theologica.

De ordine virtutum theologalium,

Capitulum secundum.

Veritur consequenter de ordine eundem virtutum theo-
logicalium: & imprimis non loquimur de ordine perfectio-
nis: quia notum est in illo ordine quod charitas est prior, & per-
fectior & precedit fidem & spem eo quod ille per charitatem for-
matur, ut dicit tho. secunda questione articulo quarto, sed est questio
de ordine generationis, unde dupliciter intelligitur, quod sit ordo inter
virtutes. Vno modo quantum ad habitus infusos. Alio modo quantum ad
actus earum: ita quod actus unus necessario precedat actum alterius.
Quantum ad primum, puta de ordine inter habitus: sit talis propositio.
Nullus est ordo generationis sive productionis inter habitus infusos.
Patet, isti infusi habitus simul infunduntur in baptismate, unde quantum
ad perfectum baptismata in instanti terminante prolationem verbo-
rum cum ablutione infunduntur simul isti tres habitus, scilicet fides/
spes/ & charitas: nec unus coagit ad productionem alterius: quia cres-
centur a solo deo. Ideo quantum ad generationem habituum nullus est
ordine inter eos. Quod simul infundantur ex fide ad corin. 13. tria hec
maior horum est charitas, sed non habetur auctoritas expressa quod in-
fundantur in baptismate: sed ex multis auctoritatibus scripture hoc de-
duci potest, quarum una est, impossibile est sine fide placere deo. Alla-
charitas dividit filios regni & perditionis. ¶ Difficultas: an maneatur
fides & spes quando non manet charitas. Videtur quod sic, ut dicit, pa-
biliarior opinio. Aliquando manet charitas: quando non manent fides
& spes: ut in beatitudine, sed difficultas est modo, vitrum aliquando in-
fundantur fides & spes quando non infunditur charitas. & vitrum ali-
quando infundatur charitas: quando non infunduntur fides & spes.
¶ Quantum ad primum, videtur quod sic. Nam baptizatus ponens obice per
mortale, ut per luxuriam vel avaritiam; in illo non infunditur chari-
tas: & tamen infunduntur fides & spes, quod probatur: quia est fidelis
& non ponit obicem per infidelitatem: & est baptizatus. Ideo est fide-
lis: & per consequens habuit fidem infusam. Insuper avaritia / vel luxu-
ria non est demeritorum fidei vel spei, igitur non est obex, ergo infun-
dit fides & spes non infusa charitate. De sedo quod possit infundir chari-
tas de lege clarum est, quod sic probatur, parvulus baptizatus in in-
stanti terminante prolationem verborum sacramenti baptismi in tali
instanti moritur: tunc huic anime infunditur charitas: quia est saluata
& non infundunt fides vel spes: quia in hoc instanti primo est in cha-
ritate: & non rea alicuius pene soluende in purgatorio: quia non pec-
cauit: ergo est saluata, unde fides & spes euacuantur in patria: & per
consequens infunditur charitas sine fide & spe. Quantum ad pri-
mum, aliqui dicunt in tali infunditur fides & spes: quia talis est fide-
lis, ergo habet fidem. Opinio tamen opposita videtur probabilior
s. iii.

De ordine virtutum theologalium

quā insequit. s. thomas q̄ nūq̄ infundunt fides & spes de nouo quin infundatur charitas: bene tñ conseruantur sine charitate. Probatur. deus non dat homini sibi ingrato dona tam excellētissima sicut sunt fides & spes infuse. Contra, talis est fidelis, distinguo vel ab habitu fidei infuse & sic nego; vel fidelis, i. habens characterē fideliū, vel potest esse fidelis ab habitu fidei acquisite: & sic conceditur. Ad aliud fides & spes nō perdunt per mortale, ergo nō ponit obicē infusionis: nego cōsequētiā. Nā vñū quodq̄ mortale est sufficiēs ponere obicē infusionis: sed vt perdantur fides & spes sola infidelitas & desperatio sufficit. Quātū ad scdm in casu infunditur paruulo charitas qñ non infundunt fides & spes, dico q̄a iam in illo instati est extra statū vie oportet confiteri q̄ infunditur charitas sine fide & spe & nūq̄ in alto casu. Resolutio ergo est q̄ nō est ordo necessario requisitus q̄tum ad habitus infusos de cōmuni lege; quia simul infunduntur. ¶ Sed q̄ritur/ an sit aliquis ordo q̄tum ad exercitium actuum; ita q̄ necessario actus vni⁹ presupponat actum alteri⁹ vt vtrū actus spei presupponat actum fidei & actus charitatis actum fidei & spei. Et apparet q̄ sic quia oportet primo credere q̄ sperare & amare. ¶ Quātū ad hoc disco primo ad actus spei & charitatis requiritur actus fidei natura proutus vel tempore vt elicitur actus de cōmuni lege. Patet, nō potest haberi actus spei & charitatis quin habeatur in intellectu aliquod iudicium practicum certum & inevidens. ergo presupponitur actus fidei in intellectu, consequentia est certa: quia omne iudicium certum inevidens est actus fidei. antecedens patet ad omnem actū virtutis requiritur iudicium practicum preuium; & de communī legē non potest haberi iudicium evidens de deo sparando vel amādo sed solum inevidens; ideo vt habeatur actus spei requiritur hoc iudicium. q̄ beatitudo est nobis possibilis a deo ex meritis preter hoc requiritur iudicium practicum q̄ sperandum est in deum & istud iudicium est actus fidei. ergo ad actum spei requiritur actus fidelis. Similiter ad actū charitatis quo diligo deū sūd oia requiri act⁹ fidei oportet em̄ credere deum esse summe bonum &c. ¶ Vtrum preuius sit natura actus spei ad actum charitatis, auctoritas glo. super math. q̄ sic. ¶ Contra, fides sine charitate non placet deo neq̄ spes. ergo charitas q̄tum ad actum est magis previa. ¶ Pro isto est notandum q̄ in nobis est duplex amor. Quidā concupiscentie: qui est imperfēctus: & nihil aliud est q̄ amor quo amo rem non vt velim in ea alii quod esse bonum: sed volo bonum quod ipsa habet in esse mihi vel alteri/ vt sortes vult vñū: nō quia vult dulcedinem in esse vino sed in esse sibi & eam percipere/talis amor vocatur concupiscentie. Ali⁹ est amor amicitie quo volo bonitatem in esse rei siue inde aliquid accidat mihi siue uon: & iste amor amicitie proprie est charitatus: & amor concupiscentie si sit adequate concupiscentie presupponit

De ordine virtutum theologalium: 44

amorem amicitie. Exemplum de amore amicitie vñfortes vñplas-
tonem esse virtuosum vel habere diuitias: est amor amicitie plato-
nis. Vnde consequenter dicit sanctus Thomas ex hoc q̄ deus pro-
misit nobis bona: & speramus habere illa mediatae suo auxilio diligi-
mus illum. ita pariforma ex hoc q̄ speramus nos consequi beatitu-
dinem nobis a deo promissam incitamus ad diligendum deum: er-
go actus spei: puta desiderium est prius: & introducit actum chari-
tatis sicut timor introducit charitatem. ¶ Contra actus spei est desi-
derium quo desideramus deum nobis vel passio causata ex illo desi-
derio. vel tale desiderium quo desidero causatur ex amore dei:
vel ex amore mei: si primum ergo actus charitatis est preius ad
actus spei. Si secundum: ergo iste actus videtur esse malus: quia
amo deum propter me. ergo implicat contradictionem actum spei
infuse esse preiuū natura vel tempore ad actum charitatis: & hoc est
fortissimum argumentum contra hanc opinionem. Dico ad argu-
mentum: q̄ actus spei est prior ad minus natura ad actum charita-
tis. & cum arguitur: vel talis actus sperandi siue spes causatur ex
amore mei: & talis actus est malus: quia non est relatus in finem. Di-
cit Gabriel in tertio. q̄ oportet fateri q̄ primus actus spei non est
virtuosus: sed actus indifferens tenendo q̄ primū actū spei non pre-
cedit actus charitatis/oportet concedere q̄ talis actus est indiffe-
rens: quia deest ei circunstantia requisita secundum eos ad bonum
actum moralem puta relatio in finem ultimum. ¶ Contra: est vñsus
dei: ergo est malus: & non indifferens. negat antecedens ad proba-
tionem assumo deum propter me. distingo: vel propter me tanq̄ a-
matum/ vt summū bonum. & sic negatur. & hoc requiritur ad vñsum-
det. ideo q̄uis ego amem deum mihi siue propter me: non tanq̄ pro-
pter finem ultimum non est vñsus dei. Videtur mihi q̄ non est neces-
sarium q̄ primus actus charitatis precedat actus spei. Nā possum
elicere primam volitionem qua volo deum esse summum bonum: &
consequenter ex illo actu possum diligere me: & consequenter optare
beatitudinē a deo: stat ergo q̄ primus actus charitatis precedat/ ideo
non est necessarium q̄ actus spei de necessitate precedat actum cha-
ritatis.

De prima virtute theologica scilicet de fide.

Capitulū. 3.

Isum est de distinctione theologarum virtutum a mo-
ralibus: & de ordine earundem ad inutrem. Conseguen-
ter videndum est de prima: puta de fide quæ scđm op-
tionē antiquorū q̄tū ad actū suū precedit spem & chari-
tatem. Et p̄ q̄tū ad generalia que cōcernunt illā. Querit vtrū sit tñ
f. iiiij.

De fide.

vnica fides in uno intellectu. Pro hoc notandum quod duplex est fides; quodam infusa; alia acquisita. Infusa est ille habitus qui a solo deo producitur in potentia nostra in baptismate saltem in non ponente obicem. Acquisita vero est habitus causatus ex multis actibus fidei. Tunc positione prima propositio cois & clara apud modernos. Non est unica fides acquisita in numero nec in specie sed tot diversae quot sunt diversi articuli. Exempli capitulo sorte habituatu in credendo duos articulos per frequetatione actuū circa illos incipiat errare circa unum & non circa alterū; & per frequetatione illius erroris corruperet fides illius articuli acquisita & non corruperet fides acquisita alterius articuli. Quod patet experientia; quia ipsis fortes erit proprie ad assentientem alteri articulo sicut prius & non est adeo promptus ad assentientem alteri sicut prius: quia habet errorem inclinantem ad oppositum. ergo unus habitus manet altero non manente. ergo distinguuntur illi duo per regulam communem. igit ppositum: videlicet quod non est in uno intellectu unus habitus acquisitus in numero. Quod autem differunt specie. patet. occhium in tertio quolibet: questione septima. & in tertio sententiarii questione octaua. error unius articuli stat cum fide acquisita alterius: & non stat cum fide acquisita respectu eiusdem articuli: nec cum aliqua eiusdem ratione. ergo non solus illi habitus fidei differt numero sed et specie. Preterea. habitus per primo contrariantur contrariis distinctis specie differunt specie. sed duae fides acquisite duorum articulorum fidei contrariantur primo duobus erroribus distinctis specie. vide occhium ibidem si vis. Ista ratio non est efficax. quia per idem probatur quod amor sortis & amor platonis differunt specie. Vnde in istis intentionibus non inserit contradictione specifica aliquorū per hoc quod unum repugnat alteri &c. Dices conformiter ad opinionem antiquorum & precipue Thomae non ponentes nisi unum hunc logicaliter respectu omnium conclusionum logicalium. Argui sic. Quis actus credendi sunt respectu diversorum articulorum materialium tamen sunt respectu unius & eiusdem objecti formalis: puta respectu istius. omne reuelatum a deo est verum: quia reuelatum. Nam si crederem alicui articulo per aliquam rationem topicam & non sub ista ratione quia reuelatum a deo: talis assensus non esset fides sed assensus topicus precise. Tunc ad rem oves habitus fidei acquisiti licet habeat diversa objecta materialia. scilicet diversos articulos: hinc tamen unum formale & idem puta oves reuelatum a deo est verum & penes objectum formale attendit diversitas specifica hunc & non penes objecta materialia. nego illam propositionem. Imo dico quod diversorum articulorum diversi sunt assensus specifici quibus illis assentiantur per idem motuum puta quia reuelata a prima vertate. Secunda ppositio de fide infusa. In eodem homine est unica fides infusa. ista ppositio non potest probari nec per experientiam nec per rationem: sed solus per auctoritatem. Unde ad ephesienses. item. unus deus unica fides unum baptismum. Vnde dupliciter intelligitur quod sit unica fides infusa respectu omnium articulorum. uno modo quod sit unus articulus immediate & mediate sit ceterorum articulorum in quantum arti

clusus prim⁹ est quoddā principiū partialiter illatiū ceterorū singu
lorū articulorū. hoc est q̄ fides infusa inclinat immediate ad assensum
huius. omne reuelatū a deo est verū scđm quod est reuelatum. ita q̄
habit⁹ fidei infusus est immediate pducti⁹ assensus illius. & median
te illo inferūtur oēs alij articulivt antixpm fore est reuelatū/diem iu
dici⁹ fore est reuelatum. ergo antixps erit/dies iudici⁹ erit. & sic assen
sus illius vniuersalis articuli causat assensum ceterorum articulorum
saltē partialiter: & sic habit⁹ fidei infusus inclinat immediate ad assen
sum illius vniuersalis articuli & mediate ad assensum ceterorū: & sic
habit⁹ fidei infusus est solū immediate vni⁹ articuli & mediate est ce
terorū/ vt dictū est: sicut habit⁹ principiorū immediate inclinat ad
assensum principiorū & mediate ad assensum cōclusionis/ ita q̄ nūq̄
causabit immediate assensum circa conclusionem. Huic conformat se
scđs Tho. scđa scđe q̄stione sexta. Contra predicta arguit sic. si habi
tus fidei infusus solū immediate concurreret ad illū articulū vniuersa
lem & mediate ad alios; sequeret q̄ inclinaret ad assentiendū falso.
quod patet. credat aliq.s.a. ppositionē esse reuelatā q̄ tñ nō est reue
la/ assensus.a. partialiter causatur mediate ab habitu hulus. omne re
uelatū a deo est verū. Nā talis assensus in sorte causatur ex assensi
bus istarū duarū ppositionū omne reuelatū a deo est verū. a.est re
uelatū. lḡf & per consequēs videt q̄ habit⁹ fidei infusus fidei eque incli
nat ad assentiēdū falso sicutvero. dico q̄ oportet de necessitate fateri
scđm illam opinionem q̄ habit⁹ fidei inclinat mediate ad assentien
dū falso. nam inclinat immediate ad assentiēdū vero: & ille assensus
est immediate causa saltem partialis alicuius falsi/ sicut de intentione
dictum est q̄ causa partialis electiōis vitiōis inclinat mediate ad ele
ctionem vitiōam: similiter oportet concedere q̄ habit⁹ veridicus
infusus mediate & partialiter inclinabit ad assentiendū falso. ¶ Ali⁹
est modus dicendi q̄tum ad hoc q̄ fides infusa est eque immediate om
nū credibiliū: ita q̄ non inclinat solum immediate ad assensum huius
vniuersalis articuli. omne reuelatū a deo est verum: quia reuelatū est.
& mediate ad assensum aliorum credibiliū partrculariū: sed eque
immediate ad assensum omnīū quēadmodum in agentib⁹ ponitur
vna vniuersalis causa q̄ concurrit ad diuersos effectus in specie cum
causis partialib⁹: vt sol cū calore calorē/cū frigore frigus generat. Si
militer habit⁹ vnicus infusus respectu credibiliū particulariū oīm
se habet p̄ modū cause vniuersalis: & habit⁹ acq̄siti respectu illorū
particulariū se hñt p̄ modū causarū particulariū: ita q̄ habit⁹ infusus
cū altero hitu alteri⁹ articuli pticularis causat immediate assensum illi⁹
articuli pticularis. Et ista est opinio pbabilior q̄ habit⁹ ille vnicus
infusus se habet per modū cause vniuersalis & immediate cōcurrat cū
diuersis causis partialib⁹ ad pducendū assensum circa diuersos arti
culos partculares. Difficultas apud occiā: an iste habit⁹ concurrere

De fide.

possit sine fide acquisita: velde necessitate exigat ad sui cōcursum habitum acquisitum. Dicit occham. q̄ non potest concurrere ad assensum particularis articuli sine habitu acquisito. patet de paruolo baptizato: & nutritio inter in fideles vel solitarie, nullo modo assentiret isti articulo: deus est trinus & vnu sine particulari habitu acquisito, ergo talis habitus infusus non sufficit sine acquisito ad exeundum in actus particularium articulorum. Sed ista opinio non videur vera. Nam anteq̄ sit habitus acquisitus oportet q̄ praecedant actus etiam fidei & certi: quia ille habitus causatur ex actibus similibus. & anteq̄ habitus sint acquisiti precedunt actus: & ad illos concurrit habitus fidei infusus anteq̄ producatur habitus fidei acquisitus. Dicitur q̄ requiritur aliquid aliud concausans: vnde nunq̄ concurrit habitus infusus quin concurrent secum cause particulares: vbi non est in potestate ex infuso habitu extre in aliquem actum quin habeamus causas mediantibus quibus possumus sine habitu infuso extre in similem actum. Cum producitur primus actus fidei oportet de necessitate habere motiuum cum imperio voluntatis: que duo secluso habitus infuso producerent actum fidei: tali enim motu cum imperio voluntatis causatur actus fidei: & postq̄ ex talibus actibus sic prodicitis frequenter genitus est habitus possum⁹ vt illis habitibus cum imperio voluntatis ad eliciendum actus similes: & cum illis tunc concurrit habitus infusus. Nā q̄nq̄ est causa particularis sufficiens vt exeamus in actum credendi: si causa vniuersalis iungatur concurrit partialiter cum illa causa particulari. Ideo cum ille habitus infusus secundum scđam opinionem concurrat immediate ad omnes articulos particulares poterit cum causa particulari concurrere ad assensiendū illis. Cōtra: successue duo cōtradictoria possunt esse articuli fidei: vt christus non morietur: est articulus fidei: & suum contradictoriū, puta christus morietur: fuit articulus fidei. ergo habitus fidei infusus non potest immediate concurrere ad articulos particulares, patet, q̄a vna & eadem causa naturalis non potest immediate a ḡere effectus contrarios, distinguo/vel eadem causa naturalis particularis: & sic verum est, vel causa vniuersalis naturalis cum diuersis causis particulis: & sic negatur. Nam celum naturaliter concausat calorē & frig⁹ cum diuersis causis particularib⁹. ita similiter hic dicendū est. Cōtra: habit⁹ naturaliter cōcurrentis ad vnu actum semper nat⁹ est cōcurrere ad eundē: sed iste assensus q̄ tā est fidei tñ contingētis hoc ē respectu obiecti contigētis: vt antichristus erit/ pōt esse falsus: & tūc hīc fidei concurret ad illū: vel negandū ē: q̄ habitus fidei immediate concurrat ad articulos particulares, hoc ē ad assensus articulorum cōtingētū. Et ad agumētū cū arguit/ vna cā q̄ sufficit concurrere ad vnu effectū semp nata ē cōcurrere immediate ad illū vel simile, negat hoc vniuersa l. Nā p̄ hoc p̄bates q̄ charitas concurreret ad p̄tū vnu q̄ illa causa

est instrumentum motionis spirituſſandi non oportet ſi concurrat immediaſe ad vnu effectu q̄ ſemper concurrat. Resolutorie habetur q̄ habitus inſuſis immediaſe concurrit ad oēs affenſus particulařium articulorū. Scđo nanq̄ concurrit ad illos affenſus niſi cum cauſa parti culari vel cauſis particulařibus ſufficientib⁹ per ſe & ſine tali habitu inſuſo pducere illum affenſum. aliquando illa cauſa particulařis nō eſt fides acquisita: ſed aliquādo eſt aliquod motiuū. & non eſt inconueniens q̄ ſuccellue cōcurrat ad diuerſos effectuſue affenſus.

¶ De cauſa actus fidei.

Cap. iiiij.

Verum eſt in vltima opinione q̄ quiſ ſint multi articuli diuersi: tamen vniqa eſt fides inſuſa/ reſtā nūc aliqua alia cōmuňa de fide tractare: puta de cauſatione actus fidei q̄tu ad eius ſubſtatiā: & de tali actu ſcdm veritatem vel falſitatem: & vltro de corruptione illius habitus inſuſi. Q̄tu ad cauſationē actus fidei ſupponitur primo q̄ actus fidei eſt affenſus certus alcuius reuelati ineuidens. Vnde diſſerentia eſt inter affenſum fidei & opinioñis: quia affenſus fidci eſt certus: aliud vero incertus ſeu opinatiuſ & formidolouſ. Similiter diſſerentia eſt inter affenſum ſcientificuſ & fidem: quia iſte eſt ſine euidentia/ alter autem eui deniſ. Vnde diſſicultas eſt inter doctores/ quomodo cauſat talis affenſus fidei: an ſolum per rationem/ an ſolum per imperium volūtatiſ cū habitu fidei inſuſe/ vel an requirat vtrūq;: puta tam ratio q̄ impe rium voluntatiſ. Circa hāc diſſicultatē tres ſunt opinioñes: due extreme & vna media. aliqui vt holcot ponūt voluntatē poſſe ſe ſola omniē fidem pducere. alii vt occā putant fidem ſolum poſſe pduci a medio captiuāte intellectu: hoc eſt q̄ oīs affenſus fidei cauſat ex rōne neceſſitāte & naturaliter pducēte illū affenſum. Alia eſt opinio me dia quā puto verā quā tenet de aliacō & de oyta i plogo ponēs tria/ & loquor ſemp de primo affenſu fidei. Primiſ eſt. priuus affenſus fi dei non cauſat ex ſola ratione: ita q̄ ſola ratio non ſufficit ad illum pducendū. ſcdm diſtu/i imperiu voluntatiſ cū apprehēſione obiecti credibilis non ſufficit cauſare illum affenſum fidei. Tertiū eſt. ratio vel apparentia probabilis & iſtud imperium ſimul iuncta ſufficiunt cauſare illum affenſum fidei. Pro declaratioñe notandum ſcdm oeccham: vt ipſe diciti non potheſt imaginari q̄ aliquis affenſus natura liter cauſetur quičuq; ſit ille niſi altero iſtorū quattuor modoru. Nā vel cauſat ex qualicuq; terminorū tā intuitua q̄ abstractua noticia & iſto modo cauſat affenſus ppositionū per ſe notarū: vel cauſat ex ſola noticia intuitua tātū: & ſic cauſat affenſus ppositionū cōtingētiū euideſtiū: vel cauſat ex aliquo affenſu priorū ppōnū applicatarū i bona cōſequētia ad affenſus alteri⁹ cauſandū: & iſto mō cauſat affenſus cōclusionū ſcibiliū pbabiliū euideſtiū: vel quarto cauſat p impec tu voluntatiſ ſi ponat aliquid tale: hoc ſuppoſito pbaſ q̄ nihil pure.

De causis actus fidei.

naturale est sufficiens ad causandam fidem, patet, si illud sufficit; vel illud pure naturale est notitia cuiuscunq; terminorū; vel intuitiua solū vel assensus alicui⁹ applicati ad propositionem creditam, nō potest imaginari q; aliqs assensus purenaturaliter causetur: nisi altero isto-
rum trium modorum, Nam si assensus fidei causetur pure naturaliter ut ly naturaliter distinguitur contra libere/vel causatur prior: & hoc non quia tunc esset ppositio per se nota: & sic assensus esset euidens, vel secundo modo/puta ex intuitiua solum; & sic iterum esset euidens q; ia natus causari mediate vel immediate ex sola terminorum com-
plexa notitia, vt dicit occham in prologo. Si dicas tertium puta: q; causa ex assensibus priorib; naturaliter: tunc vel illi assensus sunt evidentes: vel assensus fidei vel opinatiui, si primū : ergo causabunt euidentem assensum. Si opinatiui: ergo causabunt opinionem: & nō assensum certum, si sint assensus fidei: iam quero vt prius: velisti prio-
res causātū ex sola notitia, & sic necessario oꝝ deuenire ēt ad assen-
sum fidei qui non causatur ex causis pure naturalib; Nō potest de-
fensari q; assensus fidei causetur ex causis necessitatib; intellectum
naturaliter. Secundum dictum eorum videtur oppositum dictis Occham. Nō potest causari per solum imperium voluntatis cun ap-
prehensione credibilium: que vocatur cogitatio sola, patet per Ari-
stotelē nō possumus opinari cū volumus, ergo non possumus credere cum volumus, patet, voluntas nō potest imperare intellectui: vt opin-
etur ad nutum sine motiuo, ergo non potest imperare ei q; credat
sine motiuo, patet antecedens scđo de anima, imaginari autē possu-
mus cum volumus: opinari autem minime. Et confirmatur, quia ad
oppositū propositionis sequiſ q; voluntas potest facere intellectum
assentire cuicūq; propositioni sine motiuo, & sic pōt facere assentire
intellectū propositioni neutre, puta huic altra sunt paria, cōsequens
est contra experientiam, ergo non est in potestate voluntatis per so-
lū imperiū cū apprehensiōe similiſ: q; causetur assensus fidei, patet,
secluso impio talis, ppō esset neutra: & nō pōt facere volūtas q; assen-
tiaſ ppositiōi neutre sine motiuo, vt dictū est, alias volūtas posset fa-
cere de q̄libet ppōe q; nō esset dubia, ideo si volūtas per solū impiū
nō pōt causare opinionē: ergo neq; fidē: quia q; nō pōt in minus non
pōt in mai⁹. Alij de opinōe opposita dicēt, q; ista cōsequētia nō va-
let, nō pōt in min⁹, ergo nō pōt in mai⁹, si liter nō seq̄t ipiū volūtatis
nō pōt causare opinionē: ergo neq; fidē qd mai⁹ est. Tertia ppō, rō
probabilis q; se sola causaret opinionē supueniēt, Imperio volūtatis
cū tali impio est sufficiēs ad causandū assensum fidei, patet, assensus
fidei ē quodāmō causabilis: & nō pōt naturaliter ex sola rōe: nec ex
ipio volūtatis solo cari: & nō apparet ex qbuscūq; alijs causeſ: ergo
illa duo simul iuncta requiruntur, puta ratio probabilis siue topica
cum imperio volūtatis, Nam cum adducitur apparentia que se sola

causaret opinionē si superueniat imperio voluntatis affectio ab illis duobus quorum neuter seorsum sufficeret causatur talis assensus fidei. Sequitur ex dictis q̄ illa opinio est falsa que dicit q̄ cū habitu īfuso fidei & cū solo imperio voluntatis potest quis exire in actum fidei qd patet de patuolo baptisato &c. ergo semper ad primū assensum fidei requiritur aliqua suasio sive motiuum.

Dictum est resolutorie q̄ ad primum assensum fidel non sufficit ratio topica sive ratio sola: nec sufficit solum voluntatis imperium: sed ambo simul regrunt: tūc inferunt aliquid correlative. Primū q̄ adducta ratione apparētiore & supposito imperio voluntatis est maior assensus fidei: nō tamen magis meritorius nec magis bonus. patet vna causa partialis illius effectus angel: & altera non dīminuitur. ergo totū aggregatū ex oīb⁹ illis causis augēt. ergo est maior assensus. Qzaut nō sit magis meritorius: patet. ille assensus non est bonus nec meritorius: nīsi extrinsece scilicet a volitio ītrinseca Imperati⁹: sed illa volitio manet eadem. Igitur. Secundum correlarium. sequitur q̄ si duo sint equaliter assentientes vni propositioni de fide: & vnu ha beatrationem minus apparentem q̄ alter: assensus eius de necessitate est melior q̄ assensus alterius. patet. bene sequitur: iste equaliter assentit & habet rationem minus apparentem: ergo habet malus imperium & ex maiori conatu imperat. ergo illud imperium est melius. ergo actus Imperatus erit melior. Tertium correlarium. quis simpliciter & absolute ratio topica possit concurrere ad assensum fidei sine imperio voluntatis & econtra: hoc tamen non potest fieri naturaliter. patet. quandocunq; sunt due cause distincte: deus potest supplere causalitatē vniuersi & nō alterius & hoc in causis efficientib⁹ ergo cum ista ratio & imperiū cōcurrāt ad effectū producēdū: deus poterit supplere causalitatē ipsius rōnis & nō causalitatē imperii & econtra. Iam cum auxilio sp̄ciali & cum solo imperio causatur assensus fidei: hoc tamen non potest fieri si causaretur naturaliter. vnu de ponunt aliquid cōclusiones. Prima. intellect⁹ nō est sufficiens per se ad assensum fidel causandum neq; cū habitu īfuso. Secunda. Ratio se sola nō sufficit causare actum fidel primum. Difficultas cōmuni⁹. Illa ratio nullo modo concurrēt ad assensum fidei. patet. naturaliter producit assensum contrarium puta opinatiuum qui contrariatur assensui fidel cum sit causa naturalis. ergo est determinata ad vnum effectum. ergo solum producit opinionē & non fidem. Dico q̄ vna causa naturalis potest concurrere ad vnum effectum & cum alia causa particulari potest cōcurrere ad alterum effectum. patet. assensus maioris evidens: & minoris concurrunt ad scientiam & idem assensus maioris partialiter cum assensu opinatiuo concurrunt ad opinionem. Ideo assensus evidens maioris cum diversis assensibus minoris concurrēt ad diuersos assensus. Contra. causa pure naturalis tota.

De causis actus fidei.

Sic nunq̄ cum aliquo adiutorio posset pducere frigus. Sed ratio topoica est causa naturalis assensus cōclusionis opinatiui. ergo talis causa cum quocunq; adiutorio nunq̄ potest producere alium effectū q̄ opinatiuum. Dico q̄ ista maior est falsa; & debet illam negare occā qui dicit q̄ notitia intuitua sortis conseruata a deo est causa totalis & naturalis producere potens assensum huius sortes nō est sorte nō existente. & cum alia causa: puta cū sorte existente concurredit ad effectum contrarium; puta ad assensum huius sortes est. ergo habet ipse negare hanc propositionem vniuersalem q̄ quācunq; est aliqua causa purē naturalis & totalis non potest in contrarium cum adiutorio pariter. Quis ratio topicalis sit causa naturalis assensus opinatiui tñ cum adiutorio producit contrarium. Contra, ergo naturaliter cōcurrat & de per se ad destructionē sui effectus naturalis. patet. Nam causa pducens aliquid de per se: etiam de perse concurrit ad corruptiōnem contrarij effectus preexistentis. Dico q̄ est concedendum sicut est causa de p se partialis productionis alicui⁹ ita est causa de per se corruptionis sui contrarij. Ideo si talis ratio se sola naturaliter producens opinionem conclusionis de per se producat tanq̄ partialis causa corrūpet suum effectum quem prius produxit: & sic produxit corruptiōnem sui per se effectus. Et q̄ non ita concedamus de frigiditate vel caliditate est: quia non est ratio aliqua quare ita debeamus cōcedere de qualitate corporali. Alia difficultas precipua in hac materia: sequeret ex ista opinione q̄ qcūq; haberet assensum opinatiū antecedētis alicui⁹ cōsequētis quē scit esse bonā haberet in eius potestate assentire firmiter & certitudinaliter cōsequēti: s; hoc ē falso probat. capio duas propōnes. a. & b. q̄ mutuo sequunt ad se invicē in bona cōsequētia: vt iste, luna est eclipsisbills. & inter solē & lunam pōt poni corp⁹ opacū/ quarū q̄ libet in bona cōsequētia insert reliquā vt notū est: cū cōvertant̄ inter se & volo q̄ vtraq; nūc sit mihi neutra & q̄ imediate post hoc assentiam opinative. a. quo facto esset i mea potestate assentire firmiter. b. & nō assentire qm̄ formatā illa cōsequētia cōstat mihi q̄ sit bona. & aīcedēs ē rō pbabilis. igit posito imperio voluntatis sequit assensus firm⁹. sit igit ita q̄ ego assentio firmiter b. tūc sic. ego scio q̄. a. est cōsequēs ad. b. & b. est certū. igit. a. est certū. igit vel ille due certitudines mutuo se cansant: vel a solo imperio voluntatis causant̄: sed vtrūq; est īcōueniēs. Primū quidē q̄a sic effectus causaret suā causam. & scđo/ solū ī imperiū voluntatis sine motiuo sufficeret causare assensum firmū. prima cōsequētia ē nota/ qm̄ certitudo nō pōt causare nisi certitudinē. si igit. a. est certū & est aīs īfērēs. b. igit. b. est certū. & scđa cōsequētia pbat quo ad primū illatū. q̄a q̄ a quo causat certitudo. a. Si dicas q̄ a certitudine. b. & certitudo. b. causata est p casum a certitudine. a. & sequit illatū q̄ effect⁹ causaret suā causam. Si dicas q̄ ab opinione. b. causat certitudo. a;

Cōtra. si oī philosophia q̄nīcūq; aliqd agit effectue oī q̄ illud sit. sed opīnīo. b. tūc nō ē. i.ḡ nō causat certitudinem. a. Et q̄ opīnīo. b. tūc nō sit: patet. q̄a in prio īstāti in quo. a. est certū: b. est certū. oportet igitur q̄ dicatur scđa pars illati scilicet q̄ certitudo. a. causatur a solo īmpērio voluntatis. Respondeatur q̄ oportet de necessitate fateri illatum. scilicet q̄ in eius p̄tāte est assentire certitudinalē conclusioni vel nō assentire. Et ad argumētū in illo casu negatur: q̄ a. sit certum: nīl habeatur īmpēriū voluntatis ad. a. cū aliqua alia ratiōne motiva ad a. Et ad probationē. b. est certum: & certū est q̄ ex b. sequitur a. igit̄ a. est certū. negatur consequētia: sed bene oportet concedere q̄ incipit corrumpi opīnīo ipsius. illo tunc hoc est q̄ b. incipitam corrūpere assensum opinatiūm de a. quia certitudo b. cum certitudine consequētiae naturaliter sunt productiue assensum certum de a. & iue- niunt contrariū ideo nunq̄ introducetur assensus firmus de a. quo usq; sit assensus opinatiūs totaliter corruptus. & oportet concedere q̄ effectus incipit corrumpere suam causam partialem & tādem p̄ducit oppositum sue cause efficientis. Et q̄ illa consequētia non valit b. est certum: & certum est q̄ ad b. sequitur a. igit̄ a. est certum. ratiō est quia in intellectu est aliquid repugnans certitudini a. ideo non causatur certitudo a. & oportet addere: & in intellectu nihil est incompossibile certitudini a. igit̄ a. est certū. Sed dices: contra. i.ḡ aliquid produceret per se & naturaliter corruptiuū sui & ī cōpositiōnib; sibi: & sic idem corrumperet seipsum. patet de assensu opinatiūo a. causante certitudinem de b. incompossibilem sibi & corruptiōnem ipsiō opīnīonis a. vt patet in casu. Concedēda sunt illata. ecce fortissimum & bonum argumentum in hac materia.

De perdītione habitus fidei.

Capitulum quintum.

Onsequenter vīdendū est q̄o habitus fidei pdīt: & possūt m̄ loq̄ de habitu acquisito: & talis ut satis dictū ē in materia habituū corrūpīs per actū contrarios illis ex quib; genitus est. sed loquemur hic precise de infuso. & sit ppō pria. His infusus nō pdīt p̄ qdlibz mortale. p̄. oppōsito dato seqrēt quēlibz exītē in mortali eē ī fidēlē. cōsequētia pbaē: hō nō dī fidēles a carētia hituū fidei acq̄sitorū: vt dīcūt doc. alias p̄uul̄ baptizat̄ eēt infidells: q̄a nō habet nīl habitum infusum. Similiter ille q̄ est multū habituatus circa oēs articulos fidei per primū peccatū herēsis efficeretur infidelis: & tamē habet adhuc oēs habitus acquisitos: quia non perduntur per unicum actum. ergo. Preterea non dīcūt infidelis a carentia actus fidei: quia alias existens in gratia dum dorso esset infidelis. ergo oportet de necessitate dicere q̄ precise dīcūt infidelis: quia caret habitu fidei infuse. igit̄ omnis in peccato ex illis esset infidelis si perderet fidēlē. quod falsum est cū sit christian⁹.

De perditione actus fidei.

¶ Secunda propositio. Fides infusa non perditur per quilibet actum contrarium actui ad quem inclinat. & hoc supponendo q̄ inclinetimmediate ad omnes articulos. patet. non perditur per evidentiā. alias paulus in raptu habens evidentiā multorum credibilium quia videt arcana que non licet homini loqui perdidisset fidem infusam. nam evidentiā circa articulū opponitur actui fidei circa illū articulum. Si militer. patet de multis qui intuitu viderūt humanitatem christi habuerūt evidentiā aliquorū articulorum: & tamen erant fideles: sed evidentiā est actus oppositus actui fidei eiusdem. igitur. Preterea est aliquis error oppositus fidelis inuincibilis. talis error non est peccatum. Igitur per ipsum non perditur fides: & tamen opponitur assensu ad quem inclinat immediate fides infusa. ergo scđa propositio satis probata relinquitur. ¶ Tertia propositio. Fides infusa nō perditur solū per peccatum heres̄. patet. ille qui est infidelis sine pertinacia est infidelis sicut dictum est: quia per illud mortale infidelitatis perdit infusam: & tamen nō est hereticus: quia in peccato heres̄ requirit pertinacia. & q̄ perdat fidē: patet. quia alias ipsa statet cum dissensu cuiuslibet articuli non pertinaci. ¶ Quarta proposito. potest perdi fides infusa sine quocunq; assensu infidelitatis. patet. qui dubitat in fide in fidelis est per beatum Augustinū. igitur dubitatio in fide sufficit ad perdendum fidem infusam: siue est demeritoria perditionis fidei infusa: & stat dubium in fide sine quocunq; assensu. nā q̄ apprehendit aliquem articulum/ nec assentit/ nec dissentit: dubitat. smo qui nec vult assentire: nec dissentire. quis illud ei ostendatur per sacras litteras: talis est infidelis: & tamen non habet assensum oppositum sed solū dubitū: q̄a nec vult assentire nec dissentire: sed pure negative se habet: talis dicitur dubius infidei: & perdit fidem infusam: & dicitur infidelis. Ideo Occhā diffiniens hereticū. addit diffinitioni: vel pertinaciter dubitans. vide in dialogo suo. Ita q̄ ille est infidelis qui dissentit sc̄iēter articulo fidei vel dubitat pertinaciter. ergo sine quocunq; assensu vel dissensu potest perdi fides infusa. ¶ Quinta proposito. potest perdi fides infusa sine dissensu articuli fidei sine dubitatione eiusdem: & sine assensu contrarie vel contradictione propositionis. patet. dicit Tho. scđa scđe q̄st̄. scđa in ultimo articulo: cum querit. vtrum ratio adducata ad ea que sunt fidei diminuat meritum. dicit q̄ si adducatur rō demonstrativa alicuius articuli: & in tali sit equalis ratio animi siue voluntas ad credendum sine tali ratione: hoc est q̄ habeat propositionū firmū: q̄ dato q̄ nulla talis ratio adeēt nō minus assentret illi articulo est equale meritū fidei. Tūc arguit sic. ergo per oppositū si haberem nolle assentiendi nisi haberem rationem demonstratiuam esset demeritum infidelitatis: sicut alter habet meritum fidelitatis: & ultra habet demeritum infidelitatis. igitur perdit fidem infusam: quia tale sufficit ad amissionē fidei infuse. nam si ratio demonstrativa nō esset

talis sic volens nullo modo assentiret illi articulo. Igitur tunc esset in
 fidelis. sed per hoc quod ex evidētia assentit non magis dicitur fidelis.
 Igitur tale propositū non assentiēdī articulo fidei nisi adsit rō demō-
 stratiua sufficit ad p erdendū habitū fidei infuse. Igitur quinta p pō
 vera. ¶ Sit sexta p ppositio. Meritū fidei non est ex assensu sed ex vo-
 lūtate assentiendi &c. pari forma meritum infidelitatis est nolle assen-
 tire reuelatis. hoc vult dicere quod fides infusa perditur per omne pecca-
 tum formale infidelitatis. Vnde peccatum formale infidelitatis non
 ē actus intellectus quia nullus talis formaliter est peccatū: sed est actus
 voluntatis scilicet nolle assentire sclenter articulo fidei vel nolle assen-
 tire articulo fidei nisi adsit ratio demonstratiua. Nam sicut meritum
 formale fidei non est ex assensu: ita demeritum fidei non est ex dis-
 sensu: sed est ex voluntate. Nam meritum fidel est ex velle assentire
 articulo fidei vel ex velle nō minus assentire articulo fidei vbi nulla rō
 demonstratiua esset: ita demeritū infidelitatis est ex nolle assentire &c.
 Si igitur cum assensu evidēti alicuius articuli fidei est simul nolle assen-
 tire nisi esset ratio evidens est demeritum infidelitatis sequitur ul-
 tra igitur est amissio fidei infuse. Ex quo sequitur quod quādo aliquis dissen-
 tit articulo fidei vel dubitat vel nult assentire nisi adsit ratio demon-
 stratiua illius articuli perdit fidem infusam: & est infidelis. sed non est
 hereticus nisi alteri sistorum trium insit pertinacia. Vbicunque ergo est
 illud ex parte voluntatis a quo prouenit demeritū infidelitatis putat
 nolitio assentiendi perditur fides infusa: sic in quocumque est illa vo-
 lūtate in voluntate a qua dependet meritum fidei habet talis meritū
 fidei quod non habet actū fidelis. ¶ Querit cōsequēter. vitrum ex assen-
 su infidelitatis perdat habitus infusus fidei. i.e. fides infusa ex vi forma-
 lis cōtrarietatis & repugnatiue vel solū demeritorie. Ad hāc dubita-
 tionē ponit occidā in tertio quolibet q. 7. duos modos dcēdi quos
 reputat probabiles. Primus modus dicendi est quod ois dissensus articu-
 li fidei repugnat duobus modis fidei infuse scilicet demeritorie & for-
 mali cōtrarietate & si siccōrūpit fidē infusā tamē cōtrariū formalē re-
 pugnās. Secundus modus dicendi est quod solū demeritorie ei opponit
 tur: & quod fides infusa tantum corrupatur demeritorie: & iste modus
 videtur probabilior & verus. & ratio est. Nam possibile est quod in ali-
 quo sit aliquis assensus oppositi articuli: vel dissensus articuli inuinci-
 bilis quo facto erit ille dissensus articuli cum habitu infuso fidei. ergo
 non est formalis repugnantia inter illos. & non est dicendum quod de-
 facti illi miraculum miraculose conseruando fidem infusam cum illo
 dissensu sed mere naturaliter sunt simul. Igitur non repugnant for-
 maliter: & ultra si ille idem assensus successiue incipiat fieri vincibilis
 perdetur fides: & tamen non erit tunc maior repugnantia quod nunc.
 Igitur solum corruptitur demeritorie per dissensum articuli & non
 ex formalis repugnantia.

De obiecto fidei.

De obiecto fidei.

Capitulum sextum.

I sum est quomodo perditur fides infusa; & hoc loquendo in viatore, & conclusum est quod quando in aliquo est formalis infidelitas siue talis habeat dissensum articulorum vel assensum oppositorum siue dubium siue nolitionem assentiendi: nisi adsit evidenter vel demonstratio talis perdit fidem infusam. ¶ Nunc consequenter videndum est de obiecto ipsius fidei, utrum videlicet obiectum fidelis sit duntaxat verum, & non sit hic difficultas de obiecto an sit complexum vel incomplexum, puta propria vel res significata per illam: sed queritur de obiecto quod ad esse verum vel falsum, utrum fides infusa habeat pro obiecto verum. ¶ Pro solutione notandum quod omnes concordant quod fides infusa habet pro obiecto duntaxat verum: & solus inclinat ad assentiendum vero & nunquam falso. Nam ista duo non sunt copossibilia, hic assensus est ex fide infusa: & hic assensus est falsus. Ratio est, quia nunquam aliquid est obiectum fidei infuse nisi reuelatum a prima veritate, sed a prima veritate nunquam potest reuelari falso. ergo implicatur quod aliquid sit falso, & sit obiectum fidelis infuse secundum quod falso est. ¶ Hic sunt difficultates. Prima capio sortem qui ex fide infusa heri assentiebat antichristum esse futurum, ita quod fides infusa partialiter concurrebat ad illum assensum producendum, tunc sic modo ista propositio est necessaria, ille assensus cabatur ex fide infusa, patet, cum sit una de posterita quod nullo modo dependet ex una de futuro, istanunc est necessaria, iste totus assensus fuit, & non est possibile totum illum assensum fuisse: quin fuerit causatus ex fide infusa cum alijs causis concurrentibus partialibus. Quod fides infusa concurrebat ad illum: patet, est nunc necessarium illum assensum fuisse ita intensum & seclusa fide infusa, sed solum alijs causis stantibus scilicet intellectus quecumque rationes non poterant causare ita intensum assensum sicut iste est, non potest alia causa concurrisse: nisi fides infusa, igitur oportet de necessitate fidem infusam concurrisse ad illum assensum, igitur ista est vera, iste assensus cabatur a fide infusa. Sed ista est possibilis nunc antichristus non erit, igitur potest esse ita, quo facto ille assensus fuit falsus, quod significabat antichristum fore: & per casum antichristus non erit: & tamen in rei veritate ille assensus causatus est a fide infusa: & non potest non fuisse causatus ab ea, & certum est quod illa propositio antichristus non erit non repugnat isti, iste assensus fuit causatus a fide infusa, patet, nam omne possibile cuilibet necessario est composcibile, quia nunquam necessarium & possibile repugnat. Igitur fides inclinata falso. Forte dices sicut dicit Alfonso de Orensis, concedo istam esse necessariam iste assensus fuit: & nunc est necessarium quod fuit ita intensus: productus a fide infusa, vel sic, concedo quod sit necessarium illum assensum fuisse causatum a fide infusa: & conceditur cum hoc quod ista est

possibilis antichristus non erit & conceditur quod est compositibilis: & tunc admittitur casus quod antichristus non erit, sed tunc dico quod ille assensus non est falsus, sed est assensus verus significans quod antichristus non erit, ita quod est assensus sui contradictorij. ¶ Sed contra illi duo assensus quibus iudicio antichristum fore & antichristum non fore sunt contrarii differentes specie, ergo unus nunc potest fieri alter, igitur assensus qui ponebatur significare antichristum fore non potest esse assensus significans antichristum non fore. Item sequitur quod isti esset possibilis & vera peccata mortaliter & tamen nunc est possibile me nunc peccasse mortaliter, patet, volo quod heri ego assensum contra conscientiam meam & ex certo proposito antichristum non esse futurum: illud peccatum est mortale, quia mendacium in fide est gravissimum, nam iudicarem antichristum esse futurum & oppositum afferendo mentitus fuisset, igitur peccassem. Sed possibile nunc per te est quod illud fuisset verum, scilicet quod antichristus non erat futurus, ergo nunc est possibile quod non fuerim mentitus & per consequens non peccasse mortaliter, immo metuisse, ergo nunc est possibile quod non peccauerim mortaliter, & hoc est unum de precipuis argumentis. ¶ Secundum argumentum principale est, capio iudeum circa tempus nativitatis christi qui ante nativitatem christi per horam elicuerat ex fide infusa iudicium quod christus nasceretur, tunc arguitur sic, Eliciat per unam partem hore ante quam nasceretur & continuet per diuidiam horam post nativitatem in illa quarta parte ante nativitatem talis assensus elicetur a fide infusa & causabatur in tanto gradu & conseruabatur a fide infusa, igitur nunc continuatur ab ea quia alias non esset in tanto gradu & tamen nunc post nativitatem est falsum, unde fides infusa est agens pure naturalem, igitur quemque effectum conseruat in uno tempore potest in alio conseruare, igitur potest illum assensum post christi nativitatem conseruare & talis erit falsus, igitur, Preterea volo quod christus natus fuisset tempore naturalis continuationis, tunc arguitur sic, ille assensus per aliquid tempus post nativitatem christi naturaliter continuabatur & non potest ille continuari nisi conseruante habitu infuso, ergo infusus concurrit quando est falsus, patet minor: scilicet quod non posset conseruari nisi concurreret habitu infuso, Nam alię cause concurrentes cum fide non sunt sufficietes ad producendum talem effectum & tantum, ergo minus conseruare siue neque conseruare, ergo si naturaliter continuetur per illud paruum tempus oportet de necessitate fidem infusam concurrere ad illum conseruandum, ¶ Quantum ad primum, sortes qui heri iudicabant antichristum futurum &c. Dico quod oportet necessario incidere in unam istarum solutionum, puta quod ad preteritum sit potentia, & deus non potest facere

De obiecto fidei.

¶ antichristus non eueniet quin faciat ¶ ille assensus non fuerit vel
saltez ¶ non fuerit a fide infusa/sed ab alia causa. Scda solutio. sup
posito ¶ ad preteritū non sit potētia oportet dicere ¶ ille assensus
si antichristus non eneniret nunq̄ fuisse assensus: vel fuisse assensus
contradictorius vel non assensus. vnde ista non dependet ex
vna de futuro iste assensus fuit sed ista propositio: iste assensus fuit
assensus huius antichristus erit dependet ex vna de futuro: oportet
cōcedere ¶ talis qualitas fuit & fuit assensus. Cōtra, assensus huius
antichristus erit est contingens. ponamus inesse an fuisse assensus?
Dicit ¶ sic: sed querit cui⁹ fuisse assensus? Dico ¶ huius antichrist⁹
non erit. Cōtra. differūt specie. patet, quia sunt qualitates formaliter
repugnātes: puta duo iudicia. Dicit ¶ verū est ¶ ille qualitates que
pducūtur ab habitibus naturalibus: vel a causis pure naturalibus
tales assensus differūt specie & formaliter repugnāt: sed stat duos ta
les esse nō differentes specie: puta qñ pducūtur supernaturaliter vel
a causis a deo supernaturaliter pducīt. Ad scđam rōnem/cū arguit
ex hoc sequit⁹ ¶ ista esset vera/peccauit & nūc est possibile me nunq̄
peccasse: & ex cōsequenti ista esset vera/sortes est dānatus: & possibi
le est ¶ nunq̄ peccauit illo peccato quo est dānatus. patet afferendo
¶ antixp̄us non erit ponendo in esse ¶ nō erit/iam non fuisse mēti
tus: imo dixisset verū/credebat ex fide ¶ nō erit. ergo imperare illā
assertionē nō esset peccatū/sed pot⁹ meritū. Dico ¶ oportet necessa
rio cōcedere ¶ illa volitio qua volebat afferere non esse futurū esset
volitio afferendi s̄pm esse futurū: vel ¶ est possibile ¶ nunq̄ peccau
rit mortaliter illo peccato, vel tertio dicēdū & apparet pbabilis qñ
dicit ¶ habitus infusus nō pōt cōcurrere ad falsum/verum est de le
ge: quia est solum instrumētū motionis p̄fūsanct. sed supra legē nō
est incōueniens dicere ¶ ille habitus ex natura p̄pria cōcurrat ad fal
sum. Vnde aliqui tenuerunt ¶ deus pōt decipere & reuelare falsum.
Ideo scđm illā opinione talis habit⁹ cōcurreret īmediate ad istud
omne reuelatū a deo est verū: quia h̄z illud p̄ obiecto adequato & si
reuelaret falsum/oportet de necessitate cōcedere ¶ illi habitui supra
legē non repugnat cōcurrere ad falsum/sed non est possibile de lege
¶ deus decipiāt & reuelat falsum & ¶ ille habit⁹ cōcurrat ad falsum
sed supra legem non est incōueniens. ¶ Vnde ¶ antixp̄us nūq̄ eue
niat est simul possibile/sed nō est de lege. ideo sublata lege nō est in
cōueniens ¶ talis habitus fidei infuse cōcurrat tam in presenti prete
rito q̄ futuro ad falsum. vñ altissoren. & gregorius bene impediūt in
solutione huius: & dat grego. duas solutiones. Ad secundū cū inferit
ille assensus naturaliter continuabitur & hoc a fide infusa. negatur
hoc: imo q̄cito fuit natus christus nunq̄ postea fides infusa concurre
bat ad illum assensum. Contra. ille assensus conseruabatur naturali
ter & alie cause non erant sufficiētes. nego ¶ conseruabitur natus

raliter imo necessario remittebatur ille assensus. & quis voluntas no potest libere desistere: tamen in illo paruo tempore difficiebat vna causa conseruans scilicet habitus infusus. Vnde hec dicit Altissimod. qd illi qui ante incarnationem credebant filium dei esse incarnandum debebant considerare tempus aduentus Christi & discernere sicut erant edocti a prophetis per quos illuminabantur a vera luce & de bebant sequi illam illuminationem. qd quia non fecerunt dominus co queritur de ipsis per hieremiam ubi dicit. milius & irudo & ciconia cognoverunt tempus aduentus sui &c. cum ergo aduenit tempus incarnationis determinatum a prophetis no debuerunt credere christum esse incarnandum determinate. sed christum esse incarnatum vel incarnationi vel incarnandum. Vnde patet q si aliquis in instanti incarnationis credit christum esse incarnandum/ non credit hoc motu virtutis: sed tantum motu liberi arbitrii relinqens illuminationem vere lucis quoniā relinquit tempus a prophetis determinatum & prænudatum aliquomodo hec Altiss. Dices ille assensus continuatus erat meritorius: ergo ex fide. nam notum est q non tenebatur iudei scire punctaliq quādo erat nascitur imo rustici & indocti satis magno tempore post non tenebantur. ergo talis assensus continuatus poterat esse meritorius. Cōcedo q aliquis potest mereri per assensum falsum imo aliquando per assenūm contrarium assensui fidei ut de vetula assentiente prelato predicati oppositum fidel / qd non tenetur credere explicite / & tamen non sequit q ille assensus est ex fide; sed impa ab vna voluntate &c. non enim oportet omnem assensum meritoriu esse ex fide. Ergo resolutorie concludendo dicendum q de lege fides infusa non concurrit ad falsum: sed supra legē non est inconueniēs. & assensus falsus bene est meritorius de lege: sed nunq est assensus fidei. Et sic dicta de fide nunc sufficiant.

Sequitur aliqua generalia de spe. ¶ Vnde est vna difficultas inter doctores satis magna quoniam spes distinguitur a ceteris virtutibus theologicis scilicet a fide & charitate & apparet q non possit ponit distincta ab illis duabus. Patet sic. non ponuntur habitus distincti etiam supernaturales nisi propter distinctionē actuum ad quos inclinant. sed no pōt esse actus spei distinctus ab actu fidei & charitatis. ergo no est ponendus habitus spei distinctus ab habitibus fidei & charitatis. Major est satis nota. Minor probatur. non possunt respectu dei reperi nisi duo actus scilicet actus voluntatis & actus intellectus. nam actus intellectus circa deum pertinet ad fidem: & actus voluntatis circa deum pertinet ad charitatem. ergo non est ponendus actus spei distinctus ab actus

De spe.

bus illorū. **C**In oppositū est auctoritas apostoli ad corinthios. xiiij.
manent fides / spes & charitas tria hec, sequitur ergo q̄ postq̄ apo-
stolus dicit tria hec / q̄ est distinctio inter actus illorum. Vnde tota
difficultas prouenit ex eo / quia difficile est cognoscere quid sit actus
spei & circa hoc diuersificantur doctores. Occham in tertio quolibet
to questione prima dicit q̄ actus spei differt ab actu fidei & ab actu
charitatis / sed illos duos necessario presupponit & ab illis naturaliter
causatur / nam dicit q̄ actus spei est actus voluntatis praesuppos-
tū tamē credendi q̄ actum desiderandi & distinguitur ab vtroq;
q̄ & distinguatur ab actu desiderandi. pater / nam stat actus deside-
randi in aliquo qui tamē non credit assequi desideratū. talis tunc
non sperat sed stante desiderio si credat assequi desideratum statim
sperat. Similiter distinguitur ab actu credendi / quia si quis credat ali-
quod bonum & non desideret illud non erit spes : sed si stante actu
credendi sequatur desiderium statim sequitur spes / sed q̄ actus spei
distinguat ab vtroq; coniunctū non potest euidenter sciri nisi per ex-
perimentiam. & sic patet q̄ distinguuntur tam ab acta credendi q̄ deside-
randi. sed positis illis duobus scilicet desiderio beatitudinis cum
credulitate habendi necessario necessitate naturali causatur spes.
ideo dicit occham q̄ est tertius actus distinctus ab illis duobus / nec ē
actus volendi nec credendi. sed est unus actus naturaliter causatus
ab actu credendi & ab actu desiderandi coniunctū & potest ab illis
separari per potentiam diuinam non naturaliter. analogia est / quā-
do aliquis nult malum futurum si non habeat probabilitatem q̄ eues-
niet nō timet sed positis nolitiē mali futuri cū probabilitate vel ap-
parentia q̄ eueniet necessario causatur timor & naturaliter qui ha-
bet malum futurum pro obiecto ita quādo creditur aliquid bonum
esse futurum quod desideratur causatur naturaliter actus spei / hoc est
posito desiderio allcul⁹ boni futuri cum credulitate quod eueniet ne-
cessario causatur actus sperandi illud bonum futurum. & si tale de-
siderium sit respectu dei vel beatitudinis cōferende ab ipso deo / ta-
lis actus causatus ab illis duobus erit actus virtutis theologice. Vnde
de Occham habet consequenter concedere q̄ spes non est actus vo-
luntatis nec intellectus: sed est passio / & q̄ actus spei nō est ex se bon-
us. i. propria bonitate sed si sit bonus est bonitate illorū actuum a
quibus naturaliter & necessario est causatus. Sed ista opinio non
videtur vera. nam cum spes sit virtus oportet q̄ actus eius sit in
se bonus. vnde actus intellectus suo modo sunt in se boni / vt as-
sensus verus dicitur bonitas intellectus.
CDifficultas est secundum hanc opinionem quia sequitur q̄ nul-
li vel saltem pauci sperarent. Vnde licet quilibet viator catholicus
credat q̄ beatitudo est sibi possibilis / & credat illam habere si per-

seuerauerit in gratia & meritis/habet fidem de ista catholica/beatus
titudo est mihi possibilis / nullus tamen est qui habeat firmam
credulitatem istius/ego saluabor/qua non quilibet est incertus an odio
vel amore dignus sit/& an perseuerauerit in gratia. Tunc arguitur
sic/Si ad illum actum spei causandum requiritur talis certitu-
do pauci viatores sperarent. Dices/sufficit illa certitudo condi-
cionalis qua credit se habiturum beatitudinem si perseuerauerit.
¶ Contra , cum illa certificatione & desiderio beatitudinis adhuc
stat q̄ non sit spes puta nult perseuerare in gratia & meritis. ergo
non sufficit illa certitudo cum illo actu desiderandi.& hoc ha-
bet de necessitate concedere Occham, Sanctus Bonaventura,xxvj,
questione tertii. Dicit q̄ duo sunt actus spei. Primus est confidere in
deo puta q̄ deus non potest hominem deserere nec vult/ideo ha-
betur confidentia & ad istum actum sequitur aliis actus scilicet ex-
pectare. Et primus actus est principalior actus spei. Sed non video
quid sit confidentia nisi iudicium intellectus.& expectare non vi-
detur nisi voluntio/& sic poneret actum spei non esse unicum actum:
sed unum intellectus / alterum voluntatis. Vnde confidere est ha-
bere iudicium vel certitudinem de aliquo q̄ potest sibi beneface-
re / si sint ergo duo actus spei oportet dicere sicut antiqui q̄ spe-
rate importat duo scilicet actum intellectus & voluntatis / & spe-
rate est aggregatum ex illis duobus / & unus spectat ad fidem/alius
ad charitatem/ & nisi esset auctoritas apostoli ista opinio esset mul-
tum probabilis. Alia est opinio communis quam tenet Scotus in ter-
tio q̄ spes est virtus theologica distincta a fide & charitate/ & est
actus voluntatis puta desiderium quo desidero mihi bonum infi-
nitum,i.deum/& hoc a deo seipsum nobis liberaliter conferente non
quidem primo; sed propter aliquid aliud acceptum sibi ordinatum
ad illud. hoc est/ est actus voluntatis quo volo bonum infinitum
esse mihi bonum ex liberalitate sua mediantibus meritis/& gra-
tia. tunc illud velle vocatur spes / ita q̄ obiectum spei est bonum
infinitum communicativum nobis ex liberalitate sua ex gratia & me-
ritis praecedentibus. Vnde ad actum spei tria requiruntur. Primo
requiritur ex parte obiecti q̄ illud sit absens. ¶ Contra / deus
nunq̄ est nobis absens.ergo actus circa deum non erit desiderium.
Respondebitur / q̄ quo ad entitatem existentiam & intimam præsen-
tiam nunq̄ est nobis absens; sed ubiq̄ præsens realiter/sed dicitur
absens in ratione obiecti beatifici quia non contigitur per clas-
tam visionē & fruitionem.& quia est nobis absens in ratione obie-
cti; ergo potest desiderari vt sit nobis pñs in rōne obiecti. Scđo q̄
illud obiectū desideretur profuturo esse pñs ab alio. s. adeo. Tertio q̄
g. iiiij.

Despe.

per aliquid aliud: scilicet per merita & gratiam ista requiruntur ad actum spei qui est actus voluntatis. Ideo clarum est quod distinguuntur ab actu fidei: quia sunt diversarum potentiarum. sed videlicet est quomodo actus spei distinguuntur ab actu charitatis. Unde actus charitatis est actus quo voluntas cōplacet bonitati diuine seu quo voluntas amat deum in se tanquam bonum in se/ ita quod actus charitatis respicit deum ut bonum in se/ actus autem spei respicit deum ut bonum alteri/ hoc est actus spei est ex affectione comodi/ & actus charitatis ex affectione iustitiae/ quoniam ille actus quo opto illam bonitatem mihi tanquam commodam & utillem est actus spei, ideo tota differentia est inter actum charitatis & spei/ quia actus charitatis respicit deum ex affectione iustitiae. I. tanquam bonum in se/ sed spei tanquam bonum alteri. ¶ Dices. ergo spes erit actus concupiscentie. Dico quod sic. Contra. ergo non posset habere deum pro obiecto: pbaet quod deus non potest licite amari a nobis amore cōcupiscentie sed solum amore amicitie & propter se. Respondetur quod cum deus sit bonum in se/ & propter se tale bonum potest esse nobis bonum. potest ergo amari & amore amicitie & amore concupiscentie. amore amicitie/ quia est in se bonum & amatur propter se. & non solum est bonum in se/ sed etiam nobis. Ideo potest amari amore concupiscentie. Contra. ergo actus spei est versus dei. patet. quia assumitur deus in facultatem voluntatis propter aliud/ scilicet propter sperantem. nego quod omnis talis actus sit versus/ licet omnis actus voluntatis quo assumitur obiectum in facultatem voluntatis tanquam minus amandum & propter altius ultimatum sit versus. unde licet actu spei assumatur deus tanquam summum bonum utile mihi & cōmodum/ hoc non est propter me ultimum/ sed ultimum me refero in deum. ideo actus spei non est versus dei. Habetur ergo resolutio ex ista opinione que est communis quod actus spei est velle sibi beatitudinem a deo liberaliter conferente non primo sed ex gratia & meritis preuis. ¶ Nunc difficultas est circa istam opinionem/ quia videtur quod desiderare proximo meo beatitudinem siue deum beatifice ab ipso deo ex gratia & meritis ipsius proximi quod ille actus esset spes. consequens est falsum/ quia non speramus alteri sed nobis in ipsius. patet sequela. ille actus quo desidero proximo beatitudinem ex meritis & gratia proximi est eiusdem speciei species/ cialissime cum actu quo desidero mihi beatitudinem a deo ex gratia preui & meritis/ quia obiectum totale unus actus est eiusdem speciei/ cum obiecto totali alterius & secundum eandem rationem est obiectum utriusque. ergo illi actus sunt eiusdem speciei. Preterea/ si iste actus quo desidero proximo beatitudinem ex meritis suis ponetur in proximo esset actus spei/ & spes proximi concurreret ad illum eliciendum. ergo eodem modo si ponatur in me spes mea actus concurret ad illum producendum/ quia est eadem spes mea & spes proximi saltem in

specie. ¶ Hanc difficultatem tangit scotus: sed dicit solutionem quae & non soluit. Ideo difficultas est an talis actus quo desidero proximo beatitudinem ex meritis suis a deo sit actus spei. Primo non est difficultas quin sint eiusdem speciei ut probat argumentum primum. & si ponatur in proximo esset actus spei sed an sit actus spei in me est difficultas. Pro cuius solutione sanctus tho. secunda secunde questione decima septima articulo tertio querit. Vtrum ego possim alteri sperare. resoluit in fine qd sic quis non ita proprie sicut mihi nihil omnus actus quo spero alteri est ab habitu spei & dicit qd sicut ab eodem habitu charitatis procedit amor quo quis diligit deum/ seipsum & proximum/ ita etiam est eadem virtus qua quis sperat sibi ipsi & aliis & qd ita sit secundum argumentum est multum apparet / qd habitus spei mee & proximi sint eiusdem speciei specialissime omnino & si tale desiderium esset in proximo concurret habitus proximi. ergo si tale desiderium ponat in me ad illud producendum concurrit habitus spei mee. Ideo ab eodem habitu producitur desiderium quo desidero mihi beatitudinem & desiderium quo desidero proximo beatitudinem. & oportet ita dicere nisi velimus dicere qd spes habet illum in quo est siue qui sperat pro partiali obiecto. & ista consequentia nihil valet. Ipsi habitus sunt eiusdem speciei specialissime. ergo habitus unus concurrens ad unum actu etiam ad illum concurrit alius habitus. Ideo consequenter dicendo spes quam habeo habet hoc totum pro obiecto totali scilicet beatitudinem mihi a deo ex meritis & gratia. Ideo non concurrit ad desiderium quo desidero platonis beatitudinem &c. quia non habet idem obiectum totale. Nam in uno obiecto totali ponitur ly mihi & in altero ly platonis. Sed hoc dicendo consequenter oportet dicere qd spes infusa platonis si poneretur in sorte non intenderet spem sortis/ quia non haberet sortem pro partiali obiecto sed platonem. Ideo oportet in alterum istorum incidere/ vel qd spes infusa in quocumque in quo est habet illum pro partiali obiecto & obiectum totale spei sortis est beatitudo quam sortes sperat sibi a deo liberaliter conferente ex meritis & gratia. & obiectum totale spei platonis est beatitudo quam plato sperat sibi a deo liberaliter conferente ex meritis & gratia. modo manifestum est qd ista obiecta tota lla differunt. Ideo ab illis causantur diversi actus & habitus. & sic habens unum non concurrens ad actum alterius/ sequitur qd siue desiderium quo desidero platonis beatitudinem non est spes. Sed si habeat solum hoc pro obiecto/ scilicet beatitudinem futuram a deo ex meritis/ ita qd non ponatur in obiecto/ cui tunc tale desiderium quo desidero alteri beatitudinem &c. esset spes & hoc bene intellige qd ly cui non sit de ratione obiecti spei & hoc probat secundum argumentum. ¶ Alia difficultas. spes est actus voluntatis. ergo si eliciatur ab

De spe.

habente charitatem erit meritorius; ultra erit meritorius; ergo est immediate a charitate; & ultra immediate procedit a charitate; ergo est actus charitatis elicitiue. ergo charitas & spes non distinguuntur, quod patet, nam quandocumque sunt alique virtutes distincte nunquam idem actus est immediate causatus ab illis duabus. Vnde actus spei est bonus non bonitate extrinseca. ergo si eliciatur ab habente charitatem est immediate meritorius, ergo erit actus charitatis. ¶ Pro isto argumento dicit gabriel in tertio in hac materia quam cepit a scoto, q[uod] oportet fateri q[uod] actus qui est precise actus ipsius non est meritorius immediate, sed solus actus charitatis. ¶ Vnde habitus spei regulat affectionem commodi & habitus charitatis affectionem iusticie. & actus procedens ex affectione commodi nunquam est bonus nisi sit imperatus ab actu procedente ex affectione iusticie. Ideo namque est meritorius nisi imperatus ab actu charitatis, vnde proprius actus charitatis est habere com placentiam iu bonitate dei ut est in se bona si habitu isto actu quo volo deum esse in se bonum quo amo, ut in se bonum qui talis est amor amicite & proprius actus charitatis procedens ex affectione iusticie imperetur unum desiderium quo desidero mihi bonum illud, talis actus est meritorius non proprio merito, sed merito illius a quo imperatur, sit ergo fortis qui absq[ue] illo actu quo diligit deum in se velit eum sibi ex meritis & gratia, ille actus non est meritorius neque bonus moraliter saltem perfecte bonus; quia deficit relatio in ultimum finem, vnde dictum est prius q[uod] ad bonitatem perfectam moralem requiritur relatio actualis vel virtualis in finem, ideo fortis habens talen actum quo vult deum sibi ex meritis & gratia ibi sibi est id est non referendovlterius talis actus proprius non est bonus, quia solum procedit ab affectione commodi propterea quia talis actus non est ex actu quo feror in deum propter se. Vtrum talis actus si malus. Dicit gabriel q[uod] est indifferens, sed superueniente dilectione dei super omnia illud desideratum erit bonus extrinsece puta merito illius dilectionis superuenientis. Ideo dicit scotus, q[uod] actus spei non est meritorius nisi propter actum charitatis supereexistet. Alia difficultas, an idem actus possit esse simul spei & charitatis. Dico q[uod] sic, sicut unico actu possum diligere formam propter deum, ita unico actu possum velle deum mihi propter ipsum deum summe amatum, talis actus est charitatis, quia dilectio dei: & actus spei quia desiderium dei ut bonum mihi, ergo idem actus immediate & elicitiue procedit a duabus virtutibus distinctis. Conceditur q[uod] non est inconveniens q[uod] idem actus a duabus habitibus uno insufo altero acquisito specie distinctis procedat, similiter a duobus habitibus insuis. specie distinctis procedit idem actus numero immediate & elicitiue ut patet in proposito, sed q[uod] idem actus name

to procedat immediate a duobus acquisitis specie distinctis visum est prius q; nō. Ad tertiam difficultatem; scilicet q; nullus posset desperare cum non posset nolle beatitudinem. Respondeatur per duas propositiones. Prima. si deus se solo causaret illud iudicium ego nō saluabor; talis non desperaret. pater: quia omnis desperatio est libera in desperante. Secunda propositio. omne tale iudicium libere causatum est desperatio. hoc probatur: quia caym per hoc solum q; credidit esse damnandum desperauit dicens: maior est iniquitas mea q; vt veniam merear. Correlarie sequitur q; quacunq; reuelatione mihi facta exteriori de futura damnatione teneor illi nō credere: quia si quacunq; tali mihi reuelatione facta ego libere crederem/ ergo desperarem. antecedens patet: quia in mea potestate est credere illi vel non credere: scilicet assentiendo vel non assentiendo dictis. reuelatis. igitur. & cōsequentia patet: qm vt certum est caym Genesis capitulo quarto. solum creditit q; sua iniquitas esset maior q; posset veniam mereri & sic creditit firmiter se esse. damnandum & non esse saluandum / & nullum voluntatis actum habuit/ & tamen desperauit. ergo quicunq; libere iudicat se non esse saluandum vel non posse saluari/ vel non consequitur remissionem peccatorum peccatum peccato desperationis: & ista est prima propositio dionysij. Ex quo sequitur q; ad peccandum peccatodeperationis non requiritur aliquid positivū in voluntate/ sed sufficit solum iudicium in intellectu. dñi. Dicitur vterius q; potest quis iudicare se non esse saluandum & se esse damnandum absq; peccato desperationis. Probatur: quia potest deus se solo tale iudicium causare in intellectu/ quo facto non peccat/ quia non libere iudicat/ sed mere naturaliter. modo nullus peccat in hoc quod est mere naturale. igitur cum talis non assentiret libere non peccaret. Sequitur correlarie. q; si fuerit facta alicui reuelatio de sua damnatione exteriori: q; si assentiat illi peccat & desperat mere libere. probatur: si talis fuerit reuelatio exterior nunq; assentiret illi propositio nisi libere: quia nō est per se nota nec euidens neq; ex talis deducibilibus. igitur non potest illi mere naturaliter & necessario assentire/ sed cum sit contingens & ineuidens mere libere assentit. igitur. sed quando aliquis libere iudicat se non esse saluandum/ peccat peccato desperationis: sed si sit alicui facta talis reuelatio libere iudicat se esse damnandum/ cum illa propositio non sit euidens/ sed ineuidens. igitur peccat peccato desperationis. Sed dices. ergo peccatum desperationis nihil importat ultra peccatum infidelitatis patet. in isto non reperitur actus malus nisi illud iudicium ego damnabor/ sed illud spectat ad infidelitatem. Respondetur q; illud iudicium primo non spectat ad infidelitatem/ nec est infidelitas. pater: quia sua opposita puta ista/ ego non damnabor/ vel ista/ ego

De spē.

consequat remissionem peccatorum meorum nō sunt de fide. patet/ quia non continentur in sacra scriptura/nec in sacris litteris/nec sunt deducibiles ex contentis in illis/qā alias quilibet teneretur assentire illis. ideo iudicia opposita puta ista quibus iudico qđ ego damnabor; vel non consequat remissionem peccatorum/non sunt infidelitas. patet/quia non opponitur alicui articulo/nec alicui quod de fide sit credendum. sed iudicium quo iudicare ego nō saluabor etiā si faciam quod in me est/ vel ego damnabor quis faciam quicquid est in mea potestate facere; bene sūt iudicia & peccata infidelitatis; quia eorum opposita continetur in sacris litteris & deducuntur ex illis/ ideo sunt de fide & per consequens sua opposita pertinent ad infidelitatem. Vnde ad hoc qđ aliquid iudicium sit infidelitas: oportet qđ suum oppositum contineat in sacris litteris vel deducatur ex illis. ¶ Dicendum est igit̄ qđ desperatio nō importat peccatum infidelitatis vt vñsum est:cū talia iudicia/ego dñnabor/ vel non saluabor/ non sint assensus infidelitatis imo stat qđ sint vera iudicia. Dices/ad min⁹ desperatio nō huius importat vltra actū intellectus positivū. Concedo breviter qđ ad desperandum in homine nō est necessarium aliquid esse positivū vltra actum intellectus/& non est necessarium aliquid esse positivū in voluntate/ sed solum sufficit actus intellectus. imo qđ plus est cōcedenda ē ista/ad desperandum in aliquo non requiritur aliquid aliud a iudicio vero positivo: ita qđ non requiritur nisi aliquid iudicium verum. patet de Caym qui habebat istud iudicium verū/ ego nō saluabor/qđ erat verum/& dato qđ nunqđ iudicasset qđ iniqüitas sua esset maior qđ posset veniam mereri/ non minus desperasset. non dubito quin haberet alia iudicia: sed istud sufficiebat ego damnabor/& tale iudicium erat verum. immo stat qđ assentiendo alicui vero plus pecco qđ assentiendo falso & heretico vt non tantum peccarem assentiendo huic falso & heretico/ Thobias non habuit canem quātum peccatum libere assentiendo huic ego non saluabor. ¶ Conceditur ergo hoc correlatum/ad desperandum non requiritur aliquid positivum vltra actum intellectus/imo non requiritur aliquid positivum vltra iudicium verum. ¶ Dices/ergo ad sperandum non requiritur aliquid positivum vltra actum intellectus postquam ad desperandum sufficit solus actus intellectus/cum spes & desperatio sint opposita. Negatur consequentia. quia quantumcumqđ aliquis iudicaret se esse saluandum sine actu voluntatis non dicitur sperare licet bene diceretur confidere. sed ad sperandum requiritur & actus intellectus & actus voluntatis scilicet confidere & expectare saltem spes actum intellectus præsupponit. ideo spes importat actum intellectus & voluntatis/& altero istorum deficiente contrario eorum stante fit desperatio licet alter sit simul cum opposito alterius. Exemplum sufficit vt dicatur desperare vel quod

nolit beatitudinē licet iudicet q̄ eam habebit vel q̄ iudicet q̄ eam nunq̄ habebit: si ceterum velit eam habere si posset. Ideo ista consequētia nihil valet ad desperandum sufficit aactus intellectus: ergo ad sperādum sufficit actus intellectus. ¶ Sed cōtra hoc arguit & apparen-ter/cum isto iudicio q̄ non saluabor stat velle efficax beatitudinis putu desiderium efficax quod vocas spem/& stat q̄ faciam omnia possibilia ad beatitudinem habēdam. patet. sicut cū isto iudicio ego non currat stat volitio efficax currendi: vt patet de illo qui tenetur ligatus ab inimicis facit quod in se est & efficaciter vult currere: & tamen scit certitudinaliter & iudicat q̄ non curret. ergo a simili cum iudicio q̄ nunq̄ saluabor stat volitio efficax saluandi. cōsequentia te net a simili. vnde bene verū est q̄ cum isto iudicio/ego nō possum saluari/ non stat volitio efficax saluandi sicut cū iudicio q̄ ego non possum currere non stat volitio efficax currendi: quia volitio efficax non est impossibilium vel creditorum talium. sed bene stat cum ius-dicō contingentī de opposito: & per cōsequens stat q̄ desperans pe-niteat. ergo quis cum isto iudicio non possum saluari/ non stat volitio efficax saluandi: videtur tamen cum illo iudicio ego non saluabor q̄ stat volitio efficax saluandi. verbigratia. sit ita q̄ sortes credat. a. me-dium esse necessarium ad saluādum. stat q̄ velit efficaciter adimple-re illud medium. Respondetur q̄ cum isto iudicio ego non saluabor non stat volitio efficax saluandi nec volitio efficax faciendi media requisita ad beatitudinem consequendam. & ideo tale iudicium est peccatū. & dico duo. Primū. Cum iudicio certo ego non faciam hoc quando factio eius vel medij ad faciēdum illud non totaliter subest mee potestati quin possit poni obstaculum ab extrinseco impediēs me facere hoc simul stat volitio efficax faciendi hoc/& stat q̄ nitar pro posse facere hoc: vt patet in exēplo predīcto de habente illud iudicium certum. ego non currat/stat volitio efficax velle currēdi &c. Secūdo dico quādo est iudicium certum q̄ ego non faciam hoc ad quod faciendum non potest esse obstaculū ab extrinseco/& est in po-testate mea illud facere vel non facere: non potest simul cum illo sta-re volitio efficax faciēdi illud nec volitio efficax ponendi media ad faciendum illud. Tunc dico ad argumētum q̄ cum iudicio q̄ ego nō saluabor non stat volitio efficax saluandi: quia media ad salutem ita sunt in potestate nostra q̄ non possunt ab extrinseco impediiri. Igitur per secundam propositionem/ non stat q̄ ego iudicem q̄ nūq̄ saluabor & q̄ velim efficaciter ponere media salutis: quia scio q̄ si ponam ea consequar salutem. & per cōsequens non iudicabo q̄ nō saluabor. Verum est tamen q̄ si iudicarem q̄ non possum conseqūi beatitudinem nisi transeundo per illud ostium & impediar ab extrin-seco ne transeam q̄ cum iudico tunc q̄ ego non saluabor stat voli-tio efficax saluandi. & illud iudicium esset peccatum infidelitatis!

De charitate;

vñ media beatitudinis ista sunt in p̄tate volūtatis q̄ nullus p̄t ab extrinseco ponere obstaculū. iō cū iudicio certo q̄ ego nō saluabor vel q̄ nō dānabor/ nō stat volūtio efficax saluandi& ista est sentētia dionysij p̄babilior inter ceteras. ¶ De charitate. Cap. VIII.

Visa sū tex predictis gñalitāq̄ cōcernūt duas virtutes theologicas: scz fidē & spē. Nūc vidēda sunt gñalia cōcernētia tertīa virtutē theologicā: scz charitatē & prima difficultas gñalis circa charitatē occurēs ē ista. ¶ Vtrū charitas sit homini necessaria ad salutem. ¶ Pro cuius intellectione norādū q̄ charitas est multiplex, qdā acquisita: que est duplex: scz actualis & habitualis. Vnde acquisita actualis nihil aliud est nisi actus ille quo diligimus deum super omnia: & proximum: & nosipsoꝝ ppter deum. Sed habitualis acquisita est quidem habitus qui effectiue causatur ab illis actib⁹bus frequenter iteratis remanēs in anima transeuntibus actibus inclinans ad consimiles actus producendos illis ex quib⁹bus genit⁹ est. ¶ Altera est charitas que nullo modo pducif̄ a nobis nec ab actibus nostris & est multiplex. Quedā increata vt deus charitas est: & conuenit toti trinitati licet attribuatur spiritus sancto, & magister sententiarum decima octaua distinctione primi solum ponit istam charitatem: scilicet charitatem increatam esse requisitā ad salutem & preter illam nihil ponit in anima quod sit necessario requisitum ad salutem/sed in illo non tenetur. ¶ Alia est charitas non acquisita: & talis est creata: & est habitus a deo nobis supernaturaliter infusus vel in baptismate/ vel in penitentia: qui talis habitus reddit nos formaliter acceptos & gratos deo/inclinans ad actuales dilectiones dei & proximi & suis p̄s propter deum, & duos habet effectus. quorum primus est nos deo gratos efficere ad vitam eternam/ Alter effectus est diligēndi deum super omnia & proximum & nos propter deum. Quod autem talis sit ponenda non potest aliqua demonstratione aut aliqua ratione probari: sed solum auctoritate sacre scripture: & non habetur passus expressus ad illam probandam sicut nec ad alias infusas nisi auctoritas beati pauli prime ad Corinthios. xiiii, vt i supra positivis suz est. ¶ Iste suppositis ponunt aliquid ppositiōes de mente dionysij pro respōsione ad ppositā difficultatem. ¶ Prima est. prius natura non tempore datur homini charitas increata q̄ detur charitas creata: sicut habet magister in primo distinctionib⁹ decima quinta & decima sextā. Nō solum datur nobis charitas que est habitus infusus/sed datur nobis ipsemēt deus: quia filius datus est nobis & spiritus sanctus datus est nobis. & hanc positionem ponit dionysius prima questione decime septime distinctionis, & ratio dionysij talis est. Non ideo acceptat nos deus ad vitam eternam: quia dat charitatem: sed e diverso quia acceptat nos dat charitatem. Probatur sic, yhus effectus predestinationis est ipsa

charitas infusa & alius effectus scilicet ultimus est ipsa beatitudo. Nam prædestinationis constitutio in acceptatione diuina ad vitam eternam, unde ista rationalis est vera: quia deus acceptat aliquem ad vitam eternam dat illi charitatem, nam auctor importat cum consequentiis hoc est res signata per auctorū cōsequētūs. Tunc sic auctor, ista rationalis est vera: quia deus acceptat nos ad vitam eternam dat charitatem & non ediverso, nam ista est falsa: quia dat charitatem acceptat ad vitam eternam, ergo prius natura acceptat ad vitam eternam quam det charitatem infusam, sed deum acceptare vel hominem acceptari ad vitam nihil aliud est quam habere charitatem increatam, ideo per illam speciem assistentiam dei acceptatur homo ad vitam eternam, ideo prius natura habet charitatem increatam quam habeat creatam: immo quia datur increata datur creata & non ediverso, nam datio creati charitatis est effectus increatae. ¶ Secunda propositio que correlatio sequitur ex prima, homo potest esse acceptus ad vitam eternam sine charitate creata, patet, bene sequitur prius natura datur charitas increata quam creata, ergo potest dari increata non data creata, patet consequētia ex Aristotele in p^o predicationis, quando secundū non potest esse sine primo sed econtra, Tunc sic, potest homini dari increata non data creata, ergo tunc potest acceptari ad vitam sine creata consequentia tenet, quia habere deum secundum illum modum habendi nihil aliud est quam acceptari ad vitam, ergo potest homo acceptari ad vitam sine charitate creata. ¶ Est difficultas circa hoc, si hoc esset verū sequitur quod existens in mortali haberet gratiam increatae: sed hoc est fallum igitur, patet consequentia, fortis prædestinationis natus in mortali existens est acceptus ad vitam eternam & nihil aliud est acceptari ad vitam eternam quam habere charitatem increatam, vel nihil aliud est habere charitatem increatam quam acceptari ad vitam eternam, ergo in mortali existens habet charitatem increatae, cōsequētū est fallum, ergo & auctor. ¶ Ad argumentū cum sic auctor sequitur quod in mortale existens haberet charitatem increatam, negatur consequentia, & cum probatur fortis prædestinationis existens mortaliter vocat prædestinationem quia ab eterno a deo est ordinatus ad vitam eternam, Dico quod aliquem esse acceptatum dupliciter intelligitur, uno modo secundum eternam dei prædestinationem, Alio modo secundum presentem dei iustitiam. Vnde aliquem esse acceptatum ad vitam eternam secundum eternam dei prædestinationem: nihil aliud est quam deum ab eterno habuisse voluntatem seu firmum propositum isti finaliter conferendū vitam eternam, vnde certum est quod quislibet siue sit siue non sit: siue in peccato siue in gratia siue prefens siue futurus: est isto modo prædestinatus vel prescitus. Sed esse acceptatum ad vitam eternam secundum presentem dei iustitiam: nihil aliud est quam hominem se habere nunc quod si decederet in tali statu in quo est conferetur vita eterna secundum le-

De spē.

ges a deo constitutas. Et isto modo existens in mortali non est acceptatus ad vitā eternā. Tunc sit p̄ia propositio. Acceptari secundo modo est post eius natura & tempore acceptari primo modo. & acceptari secundo modo precedit natura & non tempore charitatem creatam. patet. quia ab eterno est acceptatio primo modo. sed acceptatio secundo modo est q̄n acceptatus ē realiter i statu salutis. Secunda pars patet. quia potest quis esse in huiusmodi statu sine charitate infusa. igitur est prior natura sed non tempore: quia de lege nullus est in illo statu nisi sit in gratia. Secunda propositio. Acceptari primo modo precedit natura & tempore charitatem infusam. vt satis patet. Tertia propositio. De lege necessaria ē charitas infusa ad salutem: & ad merendum. Ista propositio non potest euidenter probari: sed probatur ex auctoritate Pauli prime ad corin. 13. Si linguis hominum loquar. Quarta propositio. Adulto ad salutem consequendam multa sunt necessaria. primo charitas increata. secundo preter illam est necessaria charitas creata: & hoc tā parvulis q̄ adultis requirit. Tertio adulto requiritur charitas acquisita. & ista habet ordinem inter se: q̄ primum est prius secundo & quodam modo causa scđi. secundum vero puta habitus infusus est etiam causa tertij: quia effectiue concurrevit ad actum diligendi deum super omnia. & primū & secundū sunt prius tertio. Nā prius viator est ordinatus ad salutē consequendam q̄ habeat charitatem infusam: & prius habet charitatem infusam q̄ acquisitam. & tertium non potest esse sine secundo: nec secundum potest esse sine primo sed ei uero. Item parvulis non est necessaria charitas acquisita: nec etiam fatuus & ratione orbatis sed ceteris ratione vtentibus. Et sic patet de distinctione charitatis. & qualiter sit homini necessaria. Et aduerte pro argumento facto q̄ existens in peccato licet sit ordinatus ad salutem/ non dicitur tamen habere charitatem incretam: nec deum/ quia solum ille dicitur habere charitatem incretam/ & deum qui est in statu in quo si decederet saluaret. modo nullus existens in peccato mortali est in isto statu. ideo nullus talis dicitur isto modo habere deum & charitatem incretam. Circa charitatem in generali queritur aliud dubium. Vtrum charitas sit necessaria ad preceptorum impletionem. Et circa hoc loquimur de charitate creata infusa precise: & non loquimur amplius de acquisita: nec de increata sive sit specialis modus assistendi dei ad operandum qđ vocatur auxillum dei speciale/ sive sit specialis modus dei in acceptando. & proprie secundum hoc scilicet specialiter assistere in acceptando vocatur charitas. Circa hanc materiam ponuntur due operationes. Prima est Dionysij. 17. distinctione prima. q̄st. prima ponens alias propositiones & aliqua correlaria. Prima propositio nullus potest ad implere singula precepta. omnia collective sive chartate. & hec propositio dicit ipse dionysius habetur de summa trinitate & si-

de catholica & oppositū illius est dānatū/potest tamen probari sic.
 Nullus potest saluari de lege sine charitate. ergo nullus pōt adimple
 re omnia precepta sine charitate. cōsequētia tener: quia sequiē bene
 adimplebit omnia/ergo saluabitir/iuxta illud. si vis ad vitā ingredi:
 serua mandata. Ex opposito bene sequitur. non potest aliquis salua
 ri sine charitate. ergo non potest adimplere omnia sine charitate.
 ¶ Secūda ppositio. vt adimpleatur preceptum oportet q fiat opus
 precepti ad intentionem precipientis & non sufficit facere opus pre
 cepti. patet sic. Si precipientia. opus cū.b. circūstātia & fiat.a. sine.b.
 non adimpletur preceptum: hoc certum est/ ergo vt adimpleatur pre
 ceptum non sufficit q fiat illud opus quod precipit: fed oportet
 q fiat taliter qualiter precipit/hoc est cum omnibus circūstātijs
 intetis a precipiēte. Igitur. ¶ Tertia ppositio in qua facit lepus est.
 Quicquid deus precipit illud precipit in charitate fieri. patet dupli
 ci auctoritate bernardi & petri. dicit bernardus. omne quod precipit
 in sola charitate solidat. itē dicit petrus. omnia opera vestra in cha
 ritate fiant. He auctoritates videtur sonare quod tertia ppositio sos
 nat. Probatur vterius ab eodē dionysio. Quicquid precipit illud
 precipit vt per huiusmodi preceptorū adimpletionē curramus ad
 beatitudinē. Psalmista. vía mandatorū &c. sed per nullū opus pergi
 mus ad beatitudinē nisi in charitate fiat. igitur. ¶ Quarta ppositio
 respōsiua que sequiē correlatiō ex tertia. Non pōt aliquod preceptū
 adimpleri sine gratia. patet per augustinū dicentē. didicisti ex lege
 non mechari/ non furati &c. que singula sine fide/ spe/ & charitate
 non possunt adimpleri. Ideo videt dicere augustinū. q nullū preceptū
 potest adimpleri sine gratia. ideo dionysi⁹ duo dicit. primū q non
 possunt ampliē singula sine charitate. secūdum/q nullum sine cha
 ritate pōt adimpleri. Primū correlariū. Omne opus quo adimpletur
 preceptū interius hoc est omnis volitio vel nolitio adimpletua pre
 cepti differt specie ab operatione qua nō adimpletur preceptū/ quia
 sit extra charitatē. pater: quia talis operatio est effectiue a charitate
 aliqua/nec ab aliquo altero simili est altera operatio qua nō adimple
 preceptum. Nam opera que procedunt a charitate differunt specie
 ab alijs non procedentibus a charitate. ¶ Secundum correlariū. Nō
 sequitur/ iste facit id quod tenetur facere. ergo non peccat. sed opor
 tet sic inferre/ facit quod tenetur facere & qualiter tenet facere. ergo
 non peccat. Exemplum/ non est sortes in charitate & illi occurrit
 tempus adimplendi aliquod preceptum/ puta dandi elemosynam/
 ipse dat/ facit quod tenet facere/ sed non taliter qualiter debet facere/
 & ista est tota sententia dionysij. concedit breuiter q pro omni tem
 pore quo quis tenet dicere horas ex precepto diuino tenet adimple
 re ex charitate. & quis dicit horas & non sit in charitate peccat/
 quia tenetur non solum dare sed dare ex charitate/ ppter ea peccat/
 h .j.

De charitate.

qua non facit qualitercumque tenetur facere. Dicitur notanter ex precepto diuino: quia ecclesia non potest nos obligare ad faciendum ex charitate: cum ecclesia non habeat imperium super actus interiores nisi per accidens. Dicit ergo diony. quod quis exerceat tales actus precepti & non sit in charitate peccat: sed tamen non tantum peccat quantum peccaret si nullo modo ficeret. ¶ Sed arguit contra hanc positionem que videt multum dura & non multum rationabilis: & probat quod ipse diony. debet concedere quod tantum peccat ille qui facit actum precepti in mortali peccato ille qui omittit facere illum actu: ita quod tantum peccat quantum peccaret simile non faciendo. patet: quicunque sunt due omissiones eiusdem precepti equaliter obligates & equaliter libere: ille omissiones sunt equaliter peccata: sed ponat quod sortes & plato obligent dare elemosynam: sortes dat non ex charitate & plato nullo modo dat. Isti duo equaliter peccant. patet. Isti duo equaliter obligantur & equaliter omittunt actu & eque libere. ergo equaliter peccant. quod equaliter obligentur illud supponit sed quod eque libere secundum eum omittantur: patet. Nam sortes elicentes actum non ex charitate equaliter omittit actu ad quem obligantur: sicut plato quod nullum elicit & solus iste actus secundum ex charitate & non ille quem elicit extra charitatem cadit sub precepto de danda elemosyna. ergo equaliter non omittunt. quod autem iste actus quem sortes elicit extra charitatem nullo modo cadat sub precepto: patet. Solus actus ex charitate procedens cadit sub precepto: quia sicut dicit per suas propositiones prius positas solus ille precipit ex charitate fieri. & sicut habet in suis correlatijs omnis actus procedens ex charitate differt non solum genere morum: sed natura specie ab omni actu qui non cadit sub precepto. & hoc argumentum est de directo contra dionysium. Ideo haberet concedere consequenter quod non grauius peccat omittens actu precepti quam illum faciens sine charitate: quia eque libere obligantur & omittuntur. ¶ Preterea sequitur correlarium ex opinione diony. quod nullus potest habere remissionem peccatorum per sacramentum penitentiale. patet. quicunque teneat confessio nisi confiteatur ex charitate peccat secundum eum: quia obligatur ad confessum ex charitate: ideo peccat confessando nisi sit in gratia. ergo non acquirit remissionem: quia ponit obiectum actualiter. Si vero confessio ex charitate. ergo non consequitur primam charitatem per illud sacramentum penitentiae: sed ante sacramentum habebat charitatem & remissionem peccatorum. Ideo habet concedere hoc correlarium: quod non est confessio prima charitas per penitentiam nec remissio peccatorum: quia ut dictum est si confessio & non ex charitate peccat actualiter. ergo ponit obiectum actualiter. si habet charitatem. ergo non confessio est &c. ¶ Tertio sequitur quod quicunque occurrit tempus cuiuscumque precepti adimplendi homo tamen teneretur discutere suam conscientiam an esset in peccato vel non sicut ad cognitionem susceptionis eucharistie. Vnde quis alius sit in charitate & accedat ad susceptionem eucharistie non prius discussa conscientia peccat. Silitur si teneat dare elemosynam ex charitate. ita quod

hoc totū cadat sub precepto dare ex charitate non discussa cōsciētia
peccaret/qā exponeret se periculo peccādi, ergo null⁹ deberet accede-
re ad materiā cuiuscumq; p̄cepti n̄isi discussa cōsciētia & habita certa
p̄babilitate morali q; est in grā, hoc cōsequēs est falsum, ergo & illud
ex quo sequitur, & ista sua opinio est dura videlicet q; omne p̄ceptū
obliget nos nō solū ad op⁹ sed ex charitate faciēdū. ¶ Alia est opinio
cōtraria quā tenēt. s. tho. & bona. q; p̄cepta legis nature nō obligāt
nos ad modū sed ad op⁹ p̄cepti/hoc est nō obligāt q; opa q; p̄cipiūt
fiāt ex charitate/ & hoc p̄bat argumētis pri⁹ factis sufficiēter, de alijs
p̄ceptis positivis pure diuinis/vt sumere eucharistia/cōfiteri, baptisā-
ri &c. est alia difficultas supra tacta/ & dictū est ex opinione durādi
q; p̄ceptū de sumptōe eucharistie nō p̄t bñ fieri neq; adimpleri ni-
si ex charitate. sifiter de penitētia/& ita de singulis sacramentis. sed
q; ad precepta legis nature simpliciter opinio p̄babilior est q; illa
p̄cepta nō obligāt ad modū/ s; nūmō ad opus. ideo nō p̄nt singula
p̄cepta tā diuina q; legis nature adimpleri sine charitate, & opinio du-
rādi est multū p̄babilis.

An charitas infusa requiratur
ad preceptum de dilectio-
ne dei super omnia.
Cap.IX.

Am fuit absolute & vtcunq; terminata due difficul-
tates circa istā tertiā virtutē theologicā an scilicet cha-
ritas sit necessaria ad salutem & an sit necessaria ad pre-
ceptorum impletionem. Consequenter videndum est
de tertia difficultate/videlicet vtrum charitas infusa sit
necessaria ad impletionem precepti de dilectione dei super omnia
hoc est an charitas infusa sit necessaria ad hoc vt voluntas eliciat
actum diligēti deū super omnia. & in primis supponit q; hic non lo-
quimur de dilectione dei naturali. L q; sequitur ad simplicē apprehē-
sionem/sed de dilectione dei delibera & libera. De naturali em̄ di-
lectione difficultas est, Vtrū possit esse dilectio dei naturalis super oīa
h .ij.

De charitate.

quidam dicunt q̄ non, sed omni dilectione naturali diligit se homo super omnia/q̄a proprius finis naturalis hoīis est sui ipsius conservatio. loquimur ergo de dilectione siue de charitate infusa/& nō naturali. ¶ Vnde dupliciter intelligi q̄ non possit diligi deus super oia sine charitate etiā de lege. Vno modo q̄ voluntas cū cognitione nō sūt cause sufficiētes etiā supposito influxu gnali dei ad illam dilectionē actualē producendā: sed cum hoc requirif concursus charitatis infuse tanq̄ causa partialis. ¶ Alio modo pōt intelligi q̄ nō potest diligi deus super oia q̄uis voluntas & cognitio cū influxu gnali sint causē sufficiētes ad producendū illam dilectionē illa tamen dispositio de lege est vltimata dispositio & sufficiēs ad introductionē charitatis & sic nunq̄ diligit deus sine charitate tanq̄ effect⁹ saltē meritor⁹ i'lius dilectionis super oia. Itis suppositis q̄tum ad vtrūq̄ membrū est alteratio inter doct. ¶ Quātum ad primū sensum, s. an voluntas cum cognitione &c. Dicit Adam prima distin. primi q̄ non requirit charitas tanq̄ causa partialis & necessario requisita ad diligendū deum super omnia. Rationes eius fuerū adducte supra/tamē p̄cipua eius ratio fuit q̄ idem actus in spē est sufficiēs produci a potētia sine habitu & cum habitu. ergo si actus diligēdi deū super omnia posset sufficienter produci a volūtate cū habitu pōt produci sine habitu. ergo non requiritur charitas tanq̄ causa partialis necessario requisita. Tē net oppositum Eliphat in eadē distinctione primi sentētiarū. q̄ voluntas cū cognitiōe etiā cū influxu dei generali non sunt cause sufficiētes vt producatur illa dilectio dei super omnia/sed ad eius productionem requiritur habitus supernaturalis infusus tanq̄ causa partialis necessario requisita. ¶ Quātū ad scdm mēbrū distinctionis, vtrū posset diligi deus sine charitate super oia vel an non possit diligi qn dilectio sit sufficiēs dispositio de lege ad introducendū charitatem. Dicit Gabriel in tertio, 27. distinctione in secunda cōclusione secūdī dubii/q̄ nō pōt diligi super oia sine charitate/q̄a dilectio dei super omnia est sufficiēs & vltimata dispositio charitatis infuse vt introducatur charitas infusa de lege. Probat ipe p multas autoritates. p̄ia cōuertimini ad me & ego cōuertar ad vos/q̄rite & iuuenietis &c. sed sic est q̄ nō est pfectior modus cōuersionis ad deū nec pfectior modus querēdi deum q̄ diligere deum super omnia/sed quicunq̄ convertitur ad deum deus convertitur ad illum per infusionem gratie & deum a nobis inueniri est deum esse nobis presentem per charitatem/ergo dilectio dei super omnia est sufficiens dispositio de lege vt introducatur charitas, & yltra/dilectio dei super omnia &c. ergo non potest diligi deus sine charitate. ¶ Hanc tenent multi doctores & Monachij xvij. distinctione primi & multas adducit rationes. Sed pro isto dubio ponam duas propositiones que magis videntur vere, P̄ia, pōt esset dilectio dei super omnia a voluntate cum cognitio

tione dei & influxu coi absq; charitate infusa tāq absq; cā p̄eq̄sita.
 ita q̄ non regritur charitas tanq vna cātū. P3 ex auctoritatib⁹ alle-
 gatis. Cōuertimini ad me &c. nos cōuerti ad deū ē pri⁹ natura q̄ deū
 conuerti ad nos. alias dixisset conuertar ad vos/& conuertimini ad
 me. s; dicit conuertimini ad me & ego cōuertar ad vos. tūc bñ sequi-
 tur. pri⁹ natura cōuertinut ad deū q̄ de⁹ conuertat ad nos. ergo pri⁹
 nā est nos diligere deū q̄ nos h̄e grāz/& vltra pri⁹ nā est nos dilige-
 re deū q̄ nos h̄e grāz. ergo illa dilectio q̄ diligim⁹ deū pri⁹ nā q̄ hēa
 m⁹ grāz nō ē a grā. consequētia tenet qa s̄ep effect⁹ est posterior nā q̄
 sua cā.& vltra hec dilectio qua pri⁹ natura conuertimur ad deū non
 ēt a grā & ē dilectio dei sup oia alias non ēt conuersio ad deū imo
 poti⁹ auersio. ergo volūtas cū cognitione dei & influxu coi p̄t dilec-
 tionē pducere absq; concursu charitatis infuse. & ista ppō est cōfor-
 mi doctrine adam contra opinionē eliphat. s; q̄ charitas non ē neces-
 faria ad diligendū deū sup oia tanq vna cā p̄eq̄sita. Scđa p̄positio
 contra Gabrielē. potest h̄i act⁹ q̄ eit dilectio dei sup oia dato q̄ non
 hēatur charitas ita q̄ potest de⁹ diligi illa dilectione dato q̄ non se-
 quatur charitas. patet/ sicut dictum ē/potest causari illa dilectio a vo-
 luntate cū concursu gnali non concurrente hitu infuso/pono q̄ cau-
 setur. ita & pro illo tempore occurrat tempus quo teneor diligere pro-
 ximum vel subuentre proximo. quero tunc vel producta ista dilectio
 ne dei super omnia an voluntas est adhuc libera ad producēdū dilec-
 tionem proximi vel non. & v̄detur q̄ sic. sed ad istam dilectionē
 dei sup omnia naturaliter sequitur illa volitio subueniendi proximo.
 Si dicas q̄ stante dilectione dei super omnia voluntas est adhuc libe-
 ra ad diligendum vel subueniendum proximo. ergo stante dilectione
 dei super omnia potest non elicere. ergo cū ista dilectione dei su-
 per omnia stare potest peccatum mortale/quia in casu posito teneret
 tunc elicere dilectionem proximi. & vltra. ergo potest quis ista dilec-
 tionē summe diligere deum & non in charitate. Igitur. Si dicatur q̄
 supposita illa dilectione non est in potestate voluntatis quin eliciat
 dilectionem proximi sicut supposita volitione efficaci finis non est
 in potestate voluntatis quin eliciat actum circa media ad illumīnē.
 Contra. illa dilectio non necessitat voluntatem pro tempore quo non
 est p̄ceptum de diligendo proximum. ergo nec quando est p̄ace-
 ptum. consequētia tenet. Si vna causa pro vno tempore necessitat
 ad aliqd: ergo pro omni tempore necessitatib⁹. & sic p̄positio relin-
 quitur vera contra Grabilem q̄ potest diligi deus super omnia da-
 to q̄ non habeatur charitas ita q̄ illa dilectio non est dispositio sus-
 ficiens ad introducendum charitatem. & ista etiam est opinio sancti
 Thome prima secunde. habemus ergo resolutorie has duas proposi-
 tiones. Prima. p̄t diligi deus sup oia nō cōcurrētē charitate. Scđa/
 p̄t diligi de⁹ sup oia charitate non hita; ita q̄ illa dilectio non ē suffi-
 li. iii.

De charitate.

cies dispositio ad hoc q̄ introducat charitas i mo p̄t stare cū mortali

De charitate an sit requisita ad merendum. Cap. XIII.

O Varta difficultas cōs. Vtrū charitas sit necessaria ad merē
dū. Prio supponit qd sit meritū quo supposito videbit r̄ni
sio ad difficultatē. Vn̄ meritū scdm dlo. i scdo. vīl. dist. sic
diffiniāt. Est opatio charitatiue dilectiōis i deū mediatevel
immediate i volūtate viatoris p̄destinata nō necessitata in cōplacētia
eī. & scdm hāc diffinitionē infert aliq̄s ppōnes declaratiuas diffi-
ciliōis. Pria. Null⁹ meret gescēdo hoc est pure omittēdo & pp̄terea
dicit i diffinitionē q̄ meritū ē opatio. Scđa. oēmeritū ē formalis dile-
ctio dei vel virtualis. iō dicit in deū mediate vel immediate. hoc est
anq̄ aliq̄s act⁹ volūtatis sit meritor⁹ vel meritū de necessitate regrit
q̄ act⁹ ille sit dilectio dei & q̄ tēdat immediate in deū/ velex dilectiōe
dei/hoc est q̄ sit ex aliquo actu q̄ tēdit immediate i deū. Tertia. null⁹
act⁹ beatit̄ est meritū pp̄terea ponit in diffinitionē in volūtate viatoris.
Quarta. null⁹ act⁹ pure naturalis volūtatis q̄ causa ex simplici appre-
hēsiōe obiecti est meritū iō ponit i diffinitionē nō necessitata i cōpla-
cētia eī. s. obiecti. Quinta. null⁹ act⁹ foraliter p̄sciti est meritū. pp̄terea
ponit in diffinitionē in volūtate viatoris p̄destinati. pbā ista p̄posi-
tio. act⁹ nō dic̄t meritū nisi illi⁹ quē de⁹ acceptat ad vitā eternā/ sed
de⁹ nullū actu p̄sciti acceptat ad vitā eternā. ergo maior nota & mi-
nor pbā qm̄ deū acceptare aliquē actu ad vitā eternā est deū velle
p̄ tali actu dare vitā eternā/ s̄ p̄ nullo actu p̄sciti vult dare vitā eter-
nā. ergo p̄ nullo actu p̄sciti dabit vitā eternā. nā bñ sequit̄ de⁹ nō vult
dare huic vitā eternā. ergo nō dabit vitā eternā. Vn̄ infert q̄ act⁹ me-
titorius & nō meritorius sunt eiusdē speciei. cui⁹ oppositū videt̄ dis-
xisse. xvij. distinctiōe primi. ptz. capio p̄sciti & p̄destinatū. vterq; di-
ligat deū i gra ille due dilectiōes sunt eiusdē speciei specialissime. nā
sunt ab eiusdē principijs & causis eiusdē speciei. & illa q̄ est i prescito
nō est meritū. nisi dicas q̄ intelligebat in illa decimaseptiā distin. de
merito large & nō stricte capto. **T**Q̄tū ad illā particulā diffinitionē
in qua dic̄t in volūtate viatoris p̄destinata nō videt̄ hoc multū pro-
babile/ s̄ totū stat ad nomē. nihilomin⁹ dicūt doctores q̄ p̄sciti agēs
ex charitate mereū vitā eternā vt tractat de alyaco. & ad argumētū
dtony. hūc actu de⁹ nō acceptat/ q̄a p̄ hoc actu nō vult dare vitā eter-
nā/ q̄a nō dabit. nā bñ sequit̄ vult dare: ergo dabit. nego q̄ hūc actu
p̄sciti i gra factū nō acceptet ad viā eternā. & ad pbationē nō vult
dare p̄ hoc actu vitā eternā: cōcedo. ergo nō acceptat/ nego cōsequē-
tiā/ quia deū acceptare actu ad vitā eternā nō est deū h̄e velle quo
vult aliquā dare vitā eternā/ s̄ est iudicate hūc esse dignū vita eterna
scdm leges positas/ iō dupliciter exponit actu esse acceptū ad vitā
eternā. Prio mōt̄ dictū est. Scđo mō scdm p̄ntē iustitiā de⁹ acceptat
hoc est h̄z velle cōditionatū quo vult p̄ hoc actu dare vitā eternā s̄

decedat in eo statu in quo nūc es/ & quolibet istorū modorū expone
 do de acceptat actū p̄scit. S; meritū scdm cōiter loquētes est actus
 bonū libere elicit⁹ advitā eternā a deo acceptat⁹/ & non facio hic diffi
 cultatē quā holcot facit i priā q̄stī. Vtrū act⁹ pure naturales possint eē
 merita. de potētia absoluta dī q̄ sic neq̄ hic q̄rit an oē meritū sit act⁹
 moralē bonū/notū est q̄ sic qa bonitas meritoria p̄supponit moralē.
 meritū ergo ē opatio scdm p̄fē iustitiā p̄pt quā scdm leges positas
 de vult dare beatitudinē hoc supposito cū q̄rit/ vtrū charitas sit neces
 saria ad meritū; Iterū hoc dupl̄ intelligit, vno mō sic/ vtrū charitas
 sit necessaria tāq̄ assistēs, i, q̄ necessario regrat assistētia lpi⁹ charitatis
 alio mō q̄ sit necessaria tāq̄ agēs/ ita q̄ necessario regrat ipam p̄taſt
 cōcurrere ad actū ainq̄ sit meritor⁹. In tsta q̄one duo sūt certa. Primū
 q̄ necessario necessitate legis posite regrat charitas ad merēdū vel aſ
 sūtēs vel coagēs. ptz ex auctoritate pauli ad cor. xij. Secūdo, certū
 est q̄ nō sufficit coassis̄tia charitatis ad actū meritorū/ qa coassis̄tia
 p̄tō veniali & actib⁹ indifferētib⁹ scdm ponētes illos. S; inter doc. ē
 dubia difficultas. Vtrū supposita bonitate act⁹ sufficiat assistētia cha
 ritatis vt act⁹ sit meritor⁹/ vel regrat cōcursus actiu⁹ charitatis ad illū
 actū pducēdū/ & p̄suppol̄ difficultas an h̄t⁹ p̄taſt cōcurrat ad act⁹.
 dicit durād⁹ q̄ nō regrat cōcursus actiu⁹ charitatis/ s; supposita boni
 tate act⁹ sufficit assistētia illi⁹ cū illo actu. Alij dicūt q̄ h̄t⁹ ifusus nūq̄
 cōcurrat nisi mediāte acq̄sito/ o diceret q̄ charitas solū assistit/ s; istis
 dimissis p̄oī, ppō cōis & mltū, pbabilis. Ainq̄ act⁹ sit meritor⁹ de lege
 regrat & hoc sufficit cōcursus charitatis actiu⁹ act⁹. i, q̄ charitas actie
 cōcurrat p̄taſt ad pductiōnē illi⁹ act⁹. Ista, p̄pō nō p̄t efficacib⁹ argu
 mētis, pbari/ qa nō ē nobis eu/dēs q̄ charitas sit/ s; solū p fidē/ & sup
 posito q̄ charitas sit nō sunt autoritates in sacris l̄tis q̄ charitas cō
 currat/ s; apparētia sunt qa ponit in aīa/ ideo oportet vt ea faciliter
 vel inclinet ad act⁹ & inclinare nihil aliud ē q̄ partialiter cōcurrere, et
 go videz q̄ ipa charitas actiue cōcurrat ad illos act⁹. Vñ aliquid aīam
 vel potētia inclinare ad actus est remouere phibēs vel partialiter cū
 potētia actū pducere & nō oportet q̄ charitas omne prohibēs re
 moueat puta cōcupiscētia naturalē vel malos h̄t⁹ quis possit illos di
 minuere. p̄st ergo charitas tāq̄ pductua noui act⁹/ ita q̄ ē necessaria
 tāq̄ cā p̄talis coagēs. ¶ Circa istā positionē sunt multe difficultates.
 Prima, videt sequi q̄ volūtas nō possit remittere actū suū meritorū
 usq; ad nō gradū. Scđo, sequit⁹ q̄ alicui⁹ rei permanētis dare vltimū
 nō esse cōpletū, & tertio q̄ alicui⁹ rei permanētis, datur vltimū esse
 cōpletū, & ista tria sunt correlaria q̄ vidētur sequi ex ista positione.
 ¶ Primū probatur & pono q̄ sortes conetur elicere actū meritorū
 vt duo/ & habeat charitatē intēsam vt duo. tūc intēsior elicetur act⁹
 a volūtate conāte vt duo & a charitate q̄ si solum esset ille conatus
 sine concursu charitatis, tunc capio illam partem quam produceret
 h̄ illi⁹.

De charitate.

sol⁹ ille conat⁹ sine charitate & sit.a. & capio excessum illi⁹ ad⁹ q̄ est
a charitate excedēs illā pte quā pducere sol⁹ ille conat⁹ & sit.b.tūc
arguit sic. si volūtas remittat suū conatū ad subduplū/puta ad vnū
remitteſ, a, ad subduplū & remanebit.b. in sua integritate / qa ei⁹ cā
adhuę manet equalis & eadē, pariter si volūtas remitteret suū cona
tū ad subtriplū.a. remitteret ad subtriplū &.b. remanebit equalis &
sic iñfinitū pcededo sēp.b. remanebit equalis. igit̄ nūq̄ volūtas po
terit remittere totū actū ad nō gradū qn semper maneat.b. latitudo
in sua integritate. Secūdū pbaſ & pono q̄ sortes iam nō diligat plaz
tonē incipiat tñ diligere ita q̄ imediate post hoc diliget incipiēdo di
lectionē platonis a nō gradu augmentādo successiue illā & suppono
q̄ charitas vltra conatū sufficit pducere vnū gradū/tūc sic arguo. ps
pueniēs a charitate nūc nō ē & imediate post hoc erit/ga charitas ē
agēs naturale & agit scdm extremū sue potētie agēs q̄tū pōt & q̄cito
pōt. ergo dabilis est cert⁹ grad⁹ q̄ nūc nō ē/qavolūtas nihil agit nūci
& ille tor⁹ grad⁹ imediate post hoc erit/qa q̄cito conab̄t volūtas erit
& imediate post hoc erit conatus volūtatis/quia imediate post hoc
ager. igit̄ imediate post hoc erit excessus charitatis sup actū volūta
tis p vnū gradū & p cōsequēs illi⁹ daſ vltimū nō esse, qa nūc nō est
& imediate post hoc erit. Tertiū probaſ. & pono casum q̄ sortes nūc
diligat deū in ḡa & meritore & incipiat nūc odire pximū vel suc
cessiue incipiat elicere volitionē furādi/ ita q̄ nūc nō odit & imedia
te post hoc odiet illū & capio excessum dilectiōis dei pueniētē a cha
ritate & sit.a. Iste tot⁹ grad⁹ nūc est & imediate post hoc nō erit. pa
ter: qa imediate post hoc non erit charitas.: cum immedieate post hoc
erit in pctō/& volūtas imediate post hoc nō sufficeret conseruare.a.
gradū. pte: qa pono q̄ dilectio dei citra illū gradū ē maxia quā volū
tas pōt h̄re/ita q̄ maiore non pōt cōseruare quo posito sequtur q̄.a.
corrūpeſ totaliter imediate post hoc cū illi⁹ cā cōseruās nō sit. igit̄ in
tētū. ¶ Primū argumētū supponit hāc difficultatē: Vtrū charitas tā
tū agat cū paruo conatu sicut cū magno & nō magis. exēplū vt for
tes h̄is charitatē vt duo conatur vt tria: & plato pariter h̄is charita
tē vt duo conat⁹ vt qnq̄/an illa charitas equaliter concurrat & agat i
forte & i platone/hoc est dicere an charitas cū maiori conatu cōcur
rēs faciat equalē excessum vel maiore in actu q̄ si faceret concurrēdo
cū conatu minori. Aliq̄ dicūt q̄ nō/s; q̄ equaliter facit cū maiori &
cū minori conatu/cui⁹ ratio/qa charitas est cā siue agēs naturale &
ideo semp tātū agit cū vno sicut cū reliquo hoc est cū paruo sicut cū
magno conatu. vt notū est q̄ sortes trahēs nauē cū duob⁹ & postea
cū quattuor semp equalē velocitatē facit. ex parte sui & semp equa
liter agit. Similiter cādela tūcta vni corpori lumīnoso & postea maio
ri semp facit equalē excessum lumīnis. eodē modo dicēdū est de cha
ritate vt ipsi dicūt/& tūc conceditur q̄ charitas cū,a. conatu aliqua.

liter agit & cū subduplo conatu tātū agit & cū subtriplo tātū agit &
 sic in infinitū: ita q̄ sic successiue voluntas remittat conatū suū vscq̄
 qđ non gradū: tūc in instāti teriatuo illi⁹ remissionis verū est dicere
 iste excessus semper imēdiate aīn hoc instās fuit tot⁹ & ei⁹ nihil nūc ē
 & sic datur primū non esse totale & cōpletū rei permanētis qđ opt⁹
 concedere scdm hāc opinonē & vt clari⁹ hoc capiatur ponatur tale
 exēplū: sit sortes q̄ conatur vt duo et h̄z charitatē vt octo/act⁹ est in
 tēsior per aliquā latitudinē q̄ fore si non esset charitas' puta per. a.
 latitudinē, tūc remittat conatū ad subduplū & conetur vt vnū & tūc
 qñ conatur solū vt vnū act⁹ remittitur et remanet idē excessus/ et si re
 mittat iterū suū conatū ad mediū gradū remanebit. Iterū idē excess⁹
 et ita consequēter remittat conatū vscq̄ ad non gradū tūc in instans
 ti teriantē remissionē iam verū est dicere iste excessus semper aīn hoc
 fuit torus et nūc iste nihil est/ ideo definit esse per primū instans non
 esse cōpletū/ et hoc est concedēdū scdm hāc opinionē. et ratio est/ nā
 q̄cito defīst esse cā partialiter concurrens et reḡsita necessario tā cito
 corrūpit ille excessus seu effect⁹ in illo instāti nā non est imaginādū
 qvna pars p̄cise p̄ducat a volūtate & a conatu volūtatis. & alia pars
 p̄cise a charitate s̄z a quolibet istorū p̄ducit tot⁹ act⁹/ s̄z non a quo
 libet totaliter/ s̄z tot⁹a quolibet et ideo volūtas necessario regr̄tur ad
 conseruationē illi⁹/ qua non posita seḡt curruptionē illi⁹ in illo instāti
 et ideo q̄a semper aīn illud instās fuit sufficiēs cā conseruatua illius
 grad⁹. s̄. charitas et q̄cūq̄ conat⁹ ideo semp̄ imēdiate aīn illud instās
 fuit. h̄nt scđo concedere cōsequēter secūdū correlariū. s̄. q̄ rei perma
 nētis datur vltimū non esse completū vt pb̄t argumētū. vñ sicut in
 desitione qñ remittebat conatū in instāti teriante nō erat & imēdiate
 aīn erat ita econtra ille tot⁹ excessus nūc nō est et imēdiate post hoc
 erit. ideo tot⁹ excessus incipit per vltimū nō esse cōpletū. Q̄zū ad ter
 tiū correlariū dī q̄ est cōcedēdū apud quācūq̄ opinonē etiā apud
 opinonē recitādā. et hoc nō est incōueniēs qñ cā necessario reḡsita
 ad cōseruationē supnaturāliter corrūpl̄ subito tūc pariter illi⁹ cause
 effect⁹ corrūpi⁹ subito et vltimū eē nō inconuenit. vt sortes q̄ iam co
 natur vt duo cū charitate vt octo act⁹ est intēsior per. a. latitudinē ra
 tione charitatis si eliciat successiue volitionē furādi et incipiāt pecca
 te tūc. a. excessus nūc ē et nōq̄ post hoc aliqd ei⁹ erit/ q̄a post hoc erit
 sol⁹ conat⁹ q̄ nō sufficit cōseruare actū in tali excessu/ ideo supnatura
 liter qñ definit cā cōseruare per vltimū nō esse cessat talis effect⁹ pu
 ta p̄ cessationē dei non cōseruātis. Ali⁹ ē mod⁹ dīcēdi cōmuniōr q̄
 charitas agit fort⁹ cū maiori conatu q̄ cū minori/ ita q̄ si sortes cum
 charitate vt quattuor et cū conatu vt duo elicit actū vt duodecim ita q̄ volūtio
 fortis est intēsior rōne ḡre qñ sortes cona⁹ vt quattuor q̄ sit intēsa ra
 tione ḡre qñ sortes cona⁹ vt duo ita q̄ charitas fort⁹ agit. Vltra dis

De charitate.

est q̄ si reīttat conat⁹ volūtatis successiue vſq; ad nō gradū ita cōcur-
sus charitatis remittit vſq; ad nō gradū successiue cōformit ad rēi-
sionē conat⁹ volūtatis. Siſ ſi volūtas conef a nō gradu successiue ita
charitas cōcipit cōcurrere a nō gradu successiue ſic, ſi q̄ ſicut conat⁹ suc-
cessiue intēdī & volūtas successiue forti⁹ agit ita charitas successiue
forti⁹ & forti⁹ ager. Ideo ſicut auget conat⁹ volūtatis a non gradu p̄
ter auget cōcurſ⁹ charitatis a nō gradu actiuitatis, & ſic nō admittet
ret iſta poſitio q̄ incipiat eē p vltimū nō eē. Ideo charitas magis cō-
currit cū maiori conatu & ſi remittat conat⁹ vſq; ad nō gradū ita re-
mittitur cōcurſ⁹ charitatis vſq; ad nō gradū & hāc opinionē tenet
Diony. & coiter fere oēs doc. & Monach⁹ i ſedō piter hāc tenz. ¶ S; contra
hāc opinionē aī. charitas nō ē infinite actiuitatis vt charitas
vt duo non ē infinite actiuitatis, ergo dabilis ē cert⁹ grad⁹ concurſ⁹
quo concurtere pōt ad pducēdū actū & non pōt maiori concurſu, ſi
poſſit concurtere ad maiore actū: h̄ ſi maiori cōcurſu tūc ſic aī ipa
charitas ē ſolū finite actiuitatis ḡ a exēpli vt duo, ergo daſ cert⁹ gra-
d⁹ cōcurſ⁹ quo concurrit & nō magis cōcurrit & ſit a. tūc ſic, p̄ a,
concurſus concurtere cum conatu vt 4. & cum cōatuyt 6, nō magis
concurrit. p̄ q̄ a nō p̄ magis cōcurtere, ergo q̄uis adiūgaſ cā fortior
nō tñ magis cōcurrit charitas ex pte ſua, & ſic nō magis cū maiori q̄
cū mīori. Iḡ piter cū mīori conatu vt 4. nō min⁹ cōcurrit q̄ cōcurſu
ſignato, & ſic ſēp eqlf̄ cōcurrit cū oīb⁹. ¶ Rñdet cōcedēdo allūptū &
admitto caſū & nego duas vltias cōſeqntias, & dico q̄ qñ dixi q̄cū
maiori conatu magis cōcurrit hoc ē iſelli/gēdū qñ nō cōcurrit ſcdm
extreū ſue potētie. Nā qñ charitas cōcurrit ſcd; extreū ſue potētie
cū maiori conatu nō magis cōcurret: ſed ſēp cū mīori conatu min⁹ cō-
curret, & ſic cōſeqnter, vñ p mā argumēti d̄ ſe ē ſolū fi-
nite actiuitatis, ergo daſ cert⁹ grad⁹ cōcurſ⁹ quo cōcurtere pōt, & nō
maiori, & hoc ē cōcedēdū alias eēt i ſe infinite actiuitatis. ¶ Cōtra ſo-
lutionē argumēti replicat̄ charitas ē agēs nāle: iḡ ſēp agit ſcdm extre-
mū ſue potētie, ergo cū oī conatu q̄tūcūq̄ puo cōcurret ſēp ſcdm ex-
treū ſue potētie, & ſic oī redire i priāopinionē. Rñdet iſtq̄ verū ē
q̄ ē agēs pure nāle, nāle i q̄ vt diſtiguit cōtra liberū) ſi agit ſcd; mo-
tioēz agētis liberi puta dei qa ē iſtruſtū ſpūs ſkti, & ideo ſcd; motio-
nē ſpūs ſcd; magis vel min⁹ agit, & nō oī q̄ ſēp agat ſcdm extreū
ſue potētie, ſi magis vel min⁹ ſcd; q̄llitatē conat⁹ itaq̄ cū mīori nō tñ
agit ſicut cū maiori. ¶ Alia difficultas ſcd; hāc pōnē, notū ē q̄ ad⁹
ē meritor⁹ a caritate & volūtate, vtrū attēdat itētio meritor⁹ penes
portionē cōat⁹ ad conatū, vlpenes cōportionē charitatis ad charita-
tē, vlpene penes aggregatū cōat⁹ charitatis vnl⁹ ad aggregatū cōat⁹
& charitatis alteri⁹, ideo poſſum⁹ hic facere tres compatiōnes etiam
eiusdē ſpēi primo comparādo conatum viuius ad conatum alterius,
& charitatem viuius ad caritatem alterius, & aggregatum viuius ad

aggregatū alteris, q̄rit igr̄ penes qd̄ istortū tr̄lū sit attēd̄da pportio me-
ritorū. ¶ Pro solutione pmo vidēdū ē qd̄ sit conat⁹/prio nō ē act⁹ vo-
lūtatis. & hoc pbat dio. cū nos dīcam⁹ qd̄ ad⁹ ē a conatu & ad⁹ nō
ē ab actu iḡr̄ conat⁹ qd̄ pri⁹ nā qd̄ ad⁹ & sic non ē act⁹. ¶ Nec ē hit⁹.
p3/prim⁹ act⁹ volūtatis ē a conatu volūtatis & volūtas p̄ agere si-
ne hit⁹ iḡr̄ dicit iḡr̄ dio. qd̄ conat⁹ volūtatis nihil ali⁹ ē qd̄ volūtas lib-
bere applicās tantum vel tantū de sua actūlitate ad actū pducēdū/
& potest ipsa volūtas applicare totā vim suā, ideo tūc dī agere scdm
extremū sui posse. ¶ Si r̄ p̄ min⁹ & min⁹ applicare & sic conat⁹ vo-
lūtatis suppōl̄ p̄ volūtate cōnorādo liberū exercitū sui posse siue sue
potētie. Ilt̄ suppositis q̄rit penes qd̄ attēd̄is pportio meriti i illis q̄ i
eq̄l̄r̄ conant ad diligendū deū vel pximū &c. ¶ Rñdet Dio. ponens
talē ppōnē quā h̄z p̄ maxia. ¶ Qñicūq; sūt duo qd̄ eq̄l̄r̄ faciūt qd̄ i se ē;
eq̄l̄r̄ merent⁹. p3 si eq̄l̄r̄ faciūt qd̄ in se ē; eq̄l̄r̄ ē attībuendū de p̄mio
vni sicut alteri/nā eq̄l̄r̄ facere qd̄ in se est/est eq̄l̄r̄ conari & si eq̄l̄r̄ co-
nantur equaliter merent⁹. iḡr̄ eq̄l̄r̄as vel in eq̄l̄r̄as meritorū est attē-
da penes equalitatē vel inequalitatē conatuū. Et econtrario se
qtur isti Inequaliter conatur igit̄r̄ ineqliter faciunt qd̄ in se est. & edi-
uerso ineqliter faciūt qd̄ in se est/igit̄r̄ ineqliter conant. & vltra iḡr̄
inequalis meretur & sic equalitas vel ineqlitas meritorū est attendē
da penes conatus majoritatē vel minoritatē precise. & hoc tenet dio.
scilicet qd̄ tantū penes pportionē conatuū attendi⁹ pportio merito-
rū ceteris alijs pib⁹. s. qd̄ siteadē matia& idē obiectū quoniā dilectio
dei ex minori conatu est magis meritoria q̄ dilectio proximi ex sū-
mo conatu. Breuiter recapitulando hanc materiā dī qd̄ totus actus
product⁹ partialiter a charitate & a conatu est intensior q̄ foret si nō
esset nisi a conatu, nihilomin⁹ totus actus est a conatu & totus a gra-
tia totus a quolibet sed partialiter. i. cū adiutorio alterius/quēadmo-
dum est de duobus trahientibus nauē vel portantibus aliquid pon-
dus quilibet illorum portat totum pondus: sed non totaliter/sicut ē
est in effectu cause scđe. nā illa pducit totū effectū & etiā cā prima.
sed non totaliter/q̄libet istarū pducit p̄tialē p̄tialitate cause. Recitata
ē etiā tandem opinio qd̄ penes pportionē conatuū supposita grā ē attē-
dēda pportio meritorū & hoc ceteris alijs pib⁹ puta de eodē obiecto
&c. & fūdamētū p̄cipuū illi⁹ opiniōis ē. qd̄ qcūq; eq̄l̄r̄ facit qd̄ i se ē
cū altero licet nō tātū faciat sicut ali⁹ i. nō tātā opationē; si tñ eq̄l̄r̄ faci-
at qd̄ in se est & non producit tantū qd̄ forte h̄z (impedimentū) nihil
minus est eq̄l̄r̄ laudandus/sicut alter qui facit qd̄ i se ē quis maiore
opationē. ¶ Conseq̄nter q̄rit circa hāc opinationē. Vtrū ista cōseq̄ntia
sit bona iste magis conat q̄ ille i ordinē ad istā opationē, ergo magis
meret supposito qd̄ viresq; sit in grā tūc. Et appetit qd̄ nō & capio duos
quorum vñ sit precise actūlitas libere vt 4. sumus grad⁹ possibilis
quem p̄t producere est vt 4. & potest infra totam latitudinem vt 4.

De charitate.

& ali⁹ sit i⁹ duplo maiori⁹ activitatis puta vt 8. & q⁹ prim⁹ conet scđ⁹ extremū sue potie& scđ⁹ solū vt b. tūc scđ⁹ magis conat q⁹ prim⁹ & tñ nō pl⁹ meretur. p; prim⁹ facit magis qđ i se ē q⁹ totaliter facit qđ i se ē & nō scđ⁹ s; solū ptialiter facit qđ i se ē ergo prim⁹ venit pl⁹ laudā d⁹ q⁹ scđ⁹. Dicit Diony. q⁹ prim⁹ pl⁹ meretq⁹ scđ⁹ l̄j nō tñ conetur q⁹ pl⁹ facit qđ i se ē q⁹ scđ⁹ q⁹ facit qcqd pōt & nō alter cū scđ⁹ non agat scđ⁹ extremū sue potētie/mō ille magis meret q⁹ facit pl⁹ qđ i se ē q⁹ nō ita faciēs/vñ ista cōsequētia nō valet. iste pl⁹ conat q⁹ alter. ergo pl⁹ meret. p; i pposito verūt hoc nō videt mihi satis cōuenientē dictū. nā scđm hoc fūdamentū/oēs angelī eq̄liter meruissent. qđ tñ videt falsū. pba tñ seqla/q⁹ visibile ē q̄oēs illi q⁹ cōuersi sūt deū cōuersi sūt oēs i deū scđ⁹ extremū sue potie. & si sic igr̄ oēs eq̄lī fecerit qđ i se ē & p cōsequēs eq̄lī meruerūt qđ tñ ab oib⁹ do negaſdicētib⁹ q⁹ pfectiores & supiores āgeli & q̄ pclariora hūerūt nālia magis me- ruerit & b̄tiores sūt. Et pp̄tea ista opinio omissa alit dicōq⁹ ista cōse q̄ntia nō valet iste conat scđm extremū sue potētie & ille non. iō pl⁹ facit qđ i se ē ad istū sēsū. i. pl⁹ pōt de sua activitate q̄ ali⁹. vñ ponere de suo ē conari & magis ponere de suo magis ē conari ita q̄ eq̄lī fa- cere qđ i se ē & eq̄lī cōcurrere & eq̄lī agere. Exēplū pōt capi de artifi- cib⁹/ quorū vn⁹ agit q̄tū pōt & alit nō tñ q̄tū pōt & tñ scđ⁹ magis lu- crat/ga h̄z pl⁹ artis & opa sua ē maior vt ē architector respectu oparū cui p̄est. ita i pposito dicēdū ē sortes q̄ pōt agere vt 8. agēs tñ vt. 6. pl⁹ ponit de sua activitate q̄ ali⁹ qui agit p̄cise vt 4. & tota activitas fortis ē maior q̄ tota activitas alteri⁹ agētis p̄cise vt 4. iō sortes plus meret. Alia ē opinio q̄ solū penes grāz & nullo mō penes conatū nec penes act⁹ ē attēdēda p̄portio meritorū. & ista ē opinio multoq̄ st̄iquorū quā null⁹ nūc tenet. Tertia ē opinio q̄ penes aggregatū ex vtroq⁹. s. ex conatu & grā/ad aggregatū ex conatu & charitate ali⁹ attēdēda ē p̄portio meritorū. Ex q̄ sequūtur correlarie ista tria eē cō- cedēda pmū v; q̄ eq̄lī aliq̄s conādo cū alio magis meret. vt sint sor- tes & plato sortes eliciat dilectionē dei vt. 4. & plato tñ conet p̄cise q̄tū sortes & eliciat dilectionē vt. 6. pl⁹ meret q̄ sortes q̄ act⁹ ei⁹ ē in- t̄erior. igr̄ primū illatū verū. Scđm qđ seq̄t ē vbi min⁹ conatur aliq̄s aliq̄n magis meret aliq̄n eq̄lī. p; bñ seq̄t plato pl⁹ meret q̄ sortes q̄ eq̄lī conatur. ergo p̄ aliq̄ latitudinē meriti magis meret diuīsib⁹. s; possibile ē q̄ remittēdo suū conatū remittatita parū q̄ remittet p̄ di- diū illi⁹ excess⁹ & pōt remittere de conatu p̄cise/ vt tollat solū illū gra- tū meriti quo excedit meriti sortis quo facto min⁹ conati & sic p; il- latū scđ⁹. Tertiū qđ seq̄t ē. vbi min⁹ conat aliq̄n eq̄lī meret. Et ad argumētū prie opiniois q̄ pducat maior act⁹ hoc p̄uenit ex grā si- ne concursu charitatis & ille est naturalis. Igitur non est in potesta- te sortis & per consequens ratione illius non debet laudari nec vi- tuperari. ergo eq̄liter merentur. Distinguo q̄ non sit in p̄tate sortis

De augmento charitatis. 63

vel antecedenter & sic nego, vel consequenter & formaliter & sic cōcedo. & hoc explicatur sic quia operationes siue actus ex quibus acquisiuit sortes gratiam erant in potestate fortis que erant antecedentia ad charitatem / & sic antecedens ad charitatem erat in eius potestate. Ideo concursus gratie nūc est in eius potestate quia, s. libere eam acquisiuit/ ideo concursus illius ad actum liberū imputatur ei ad premium. Sed ex hoc correlarie sequitur qd admīnus concursus grātiae baptismalē non auget meritū. patet/ quia operatio per quā parvulus acquirit gratiā non est in potestate illius, & sic penes maioritatē vel minoritatē gratie saltē que sit acquisita vi sacramētorū qd suscipiūtur ante vsum rationis vt baptismus & confirmatio non augmentabitur meritum. Propterea oportet aliter explicare illud verbū antecedenter. pro quo supponendū est qd licet gratia & voluntas ad eūdem effectum siue actum simul concurrant tamen voluntas prius natura cōcurrīt qd charitas/ qd volūtas pōt concurrere sine gratia & age re ea non concurrente/ sed non edituero. ideo concursus charitatis ē in potestate voluntatis antecedenter. hoc est aliquid est in potestate voluntatis. s. cōcursus volūtatis qd est aīs & presuppositū ad cōcursum charitatis/ nam ad meritorū actum eliciendū presupponit volūtatem concurrere qd est prius prioritate nature ad charitatem cōcurrere simul cū voluntate qd est vnu cōsequēs qd est aīcedēter in potestate voluntatis. qd voluntas cōcurrat vel non/ est in potestate volūtatis. ideo est aīs est pure liberū/ & sic actus procedēs tam a cōcursu volūtatisqd a charitate est magis laudabilis/ quia cōcursus charitatis ipse tatur partialē voluntati ad laudē licet in seipso nō sit in pītate volūtatis. sed sufficitqd illī aīs natura nō tpe sit i pura libera pītate volūtatis. hīc est qd actū procedēs ex habitu est magis meritorū vel demeritorū qd si a solo conatu volūtatis pīducere/ quis i pī habitu pure naturaliter cōcurrat tñ eorū cōcursus est in pītate volūtatis aīcedēter. pīgto in eius pītate est cōcursus volūtatis qd est prior natura cōcursu illorum habituū/ & sic est in ei⁹ pītate qd habitu cōcurrat vel nō cōcurrat pro qd in ei⁹ pītate est agere siue ponere actū ad quē natū ē ille hi⁹ cōcurrere vel nō ponere. Si sliter est in eius pītate pro qd in ei⁹ pītate fuit ponere cāz illī hi⁹ vel nō ponere. De augmēntocaritatis. ca. 10.

Egitur alia difficultas generalis de augmēto charitatis. vñ quō augetur charitas an solo actu elicito ex charitate & a quolibet tali augeat. vñ nō facio difficultatē qn possit augeri effectiue/ qd sicut a solo deo produciſ effectiue ita ab eo solo pōt augeri effectiue/ sī ē hic solū qstio de augeri meritorie & dispositiue. Quātū ad primā pītē difficultatis sit ista prima ppō. Sicut charitas sine quocūq actu recipiētis acqrī pōt/ ita & augmētarī. Prīa pars pī/ de puulis baptizatis qd solū ex vi sacramēti acqrūt grāz sine actu bono ab eis elicito; sed solū ex vi opis operatī sacramētalīs.

De augmento charitatis.

¶ Secunda pars patet, s. q̄ eodē modo posset augēr virtute sacramētū & solū capio in principio nascētis ecclesie iudeū paruulū circūcisū ante chris̄i passionē & imediate post passionē ante perfectā etatem baptizetur talis per baptismū sine actu voluntatis recipit augmentū gratie q̄a augēt charitas ex vi sacramēti baptismi sine actu ipsi⁹ cū adhuc nō habeat pfectū vsum rōis requisitū ad meritū psonale vt supponit casus. Similiter patet nūc de baptizato & post ante vsum rōis confirmato. talis ex vi sacramēti baptismi recipit grāz, a. quā adhuc h̄z & virtute sacramēti confirmationis recipit grāz b. quia cōfert grām ex ope opato & illa auget charitatē acq̄sīta in ipso baptismō. iḡt sine quocūq̄ actu operātis augēt claritas. ¶ Ex his seq̄s correlatiū, de legē nō repugnat vnū paruulū qui nūq̄ hūit meritū personale esse ita beatū & habere tantā beatitudinē sicut adul⁹ qui habuit meritū personale. Vnde meritū personale est qđ prouenit ex bono motu hoc ē ex bona volitione aut nolitione merētis ita q̄ est illud qđ puenit rōe operis operātis. per oppositū meritū nō personale est qđ puenit nō ex opere operātis. t. virtute boni motus voluntatis. s. bonevolitionis aut nolitionis sed virtute operis operati. hoc supposito probat correlative & capio paruulū baptizatū & cōfirmatū q̄ discedit ante vsum confirmationis & tūc signo gradū gratie illi collate solum virtute sacramēti confirmationis & sit a. qui gradus est vltra gratiā datam virtute baptismi. tunc capio aliū paruulū baptizatū solū & non confirmatū. talis cū p̄lmū peruererit ad annos discretionis pōt elicere vnum bonū velle qđ precise sit meritōrum a. gradus. patet quocūq̄ eius actu dato si dicas q̄ ē meritōri⁹ maioris grē q̄ a. grad⁹ volo q̄ felicitat velle ita remissū q̄ū eēt illud si sibi p̄cise a. grad⁹ correspōderet: & tūc volo q̄ sine vltorī actu moriat & seq̄ illatū. idēo nō ē incōueniēs q̄ carēs meritō p̄tiali tm̄ beatificet sicut h̄is meritū psonale. ¶ Q̄itū ad scđam p̄tē difficultatē in qua dī (& a quoilibet tali) ē apparētra q̄ sic q̄a q̄libet talis ē meritōri⁹ & cuiusq̄ actū meritorio actui r̄ndet grā i certō gradu. iḡt rōe cuiuscūq̄ actū meritorij augēt grā p̄ addictionē illius grad⁹ illi r̄ndetis. ¶ Circa hāc difficultatē tres sūt opinōes. Prima S. tho. 17. dist. 1. q̄st. 3. ar. 3. in solutiōe ad vltimū argumētū illi⁹ artiū cull dicit. q̄ nō quolibz actu ex charitate elicto augēt caritas nec ex quolibz tali augēt beatitudo. vñ ad hoc declarādū dicit q̄ sicut aliquo bono actu disponit hō sufficient ad h̄ndā primā grāz & aliquo bono actu nō disponit sufficiēter ad sūmā gratiā h̄ndā ita aliquo actu elicto ex charitate nō dispōit hō sufficient ad augmētū maioris charitatis & tali actui non respondet charitas & ex consequenti nec gloria seu beatitudo. & inde dicit q̄ prop̄tio meritorum non attenditur penes multitudinem seu pluralitatē actuum. vnde dicit q̄ actu elicto ex gratia non sufficient disponere ad augmentum charitatis: non efficitur homo ratione illius dignior premio: sed solum i

De augmento charitatis. 64

codē premio precedēti. Eandē opinōne tenet. s. bonauetura in scđo.
¶ Secunda opinio est Richardi dist. 16. scđi & scoti. 22. disti. 2. q̄ non quolibet actu ex charitate procedente augetur charitas/quia q̄n quis elicit vnum actum ita q̄ non potest maior illo ex illa charitate elici/vel multiplicat tot q̄ equivalent illi simul sumptū tali maxio p̄ tūc pie credendū & dīcēdū pbabilēq; illi tunc corrīdet noua ḡfā & ex consequenti gloria, sed si eliciat vnum solū m̄inus perfectū nō illi p̄fecto equalēti & illum non reteret vt fiat aggregatū illisūmo actuū p̄fecto equalens tunc nō correspondet illi actuū aliquis grad⁹ gratiæ nec propter illum actum gratia auget/verūtamen illi actuū sic paruo debetur determinatus gradus glorie distinctus a prioribus ita q̄ nūq̄ sit actus bonus in gratia qn augetur gloria/qd̄ est cōtra sanctū thos. mā. & dicit Sco. q̄ correspondet vnu premiū gratiæ & aliud opib⁹
¶ Ex quo seḡt q̄ esse de lege magis gratum deo vel magis acceptatum non est habere maiorem gratiæ. p; stat magis gratum habere minorem gratiam patet. Stat illum qui habet minorem gratiam multiplicare tantū actus meritorios q̄ illis debebitur maior gloria q̄ debeatur excessui gratie quā habet alter super ipsum/quo facto ē magis gratus deo & tamē nō habet maiorem gratiā imo minorē, & vt clar⁹ capiatur declaretur hoc exemplo. aliqui in ahabuerūt equales gratias & equalia merita tamē vnu immediate post. a. elicuit actuū remissum/alter vero nihil elicuit. q̄ talis sit magis gratus/patet: q̄a est acceptat⁹ ad maiorem ḡfiam/& hoc est esse magis gratum/nam esse gratum deo est esse acceptū a deo. ideo ille est magis gratus qui est magis acceptus. sed sic est q̄ ille qui elicuit actuū post a. non habet maiorem gratiam scđm illā opinionem/& tamen ei debetur maius premiū. igitur. ¶ Tertia opinio cōmuniſ & modenorū quam optime tractat Dionysius in ſecundo & Monachus impugnando opinionem ſancti Thome est q̄ cuiusbet actuī bono in gratia elicto cor respondet gratia & gloria/& facit Monachus egregias rationes contra opinionem ſancti Thome q̄ in ſerius ponentur. Sed prius declaretur opinio Thome dicentis/q̄ non quolibet actu ex charitate elicit̄to augetur charitas meritorie licet bene dispositiue nec etiam augetur beatitudo. Vnde S. Thomas: & Durandus nituntur probare iſtam partem hoc modo. & primo adducitur ratio Durandi que talis eſt. Ille non eſt dignus accipiens qui non bene vtitur acceptis, sed ille qui non elicit actum secundum totam inclinationem charitatis non bene vtitur acceptis. igitur non eſt dignus accipiens ſcilicet gratia & gloria. Vnde ſecundum ſanctum Thomam ad hoc q̄ quis disponat ſe ad gratiam oportet q̄ disponat ſe ſecundum ſuam totam virtutem naturalem vt habeat charitatem:& non ſufficit q̄ disponat ſe ſecundū partē ſue virtutis nālis. iō in illo q̄ nō h̄z charitatē vt illā recipiat oꝝ q̄ disponat ſe ſecundum ſuā totā virtutem.

De augmento charitatis.

naturalem. ergo vt quis recipiat augmentum charitatis oportet q̄ disponat se & scdm totam virtutem naturalem & scdm totam inclinationem habitus /& non sufficit q̄ disponat se scdm partem sue virtutis naturalis/qm̄ voluntas est libera potens agere scdm totam suā virtutem/ vel scdm vnam partem quod nō cōungit in causis natura libus que agunt scdm totam suam virtutem, & capitur h̄c virtus naturalis non vt distinguūt contra liberam/ sed contra infusam, tunc si non disponat se scdm totam suam virtutem nou facit quod in se est: & solum facientibus quod in se est deus dat gratiam/ sed nullus facit quod in se est nisi scdm totam virtutem suam agat. igitur raquirētur q̄ disponat se scdm totam virtutem naturalem ad recipiendum gratiam. ¶ Similiter tunc sequitur q̄ ad augmentum charitatis requiritur q̄ disponat se scdm totam virtutem naturalem & scdm totam inclinationem habitus sc̄z gratie. Ita q̄ non sufficit ad hoc q̄ ageatur charitas scdm eum q̄ agat scdm totam potentiam naturalē/ sed requiriēt etiam q̄ scdm totū habitū. ¶ Sed iste rationes non sunt multum fortes/ & ista opinio non est heretica neq̄ sapiens heresim & potest defensari/ sed rationes non sunt efficaces. Ideo respōdetur ad primam. ille qui non vtitur charitate scdm totam inclinationem charitatis non bene vtitur acceptis sc̄z charitate. ideo nō est dignus accipiendois. Dico q̄ bene vtit sed nō vtitur optime/ & vt sit dignus accipiendois sufficit q̄ bene vtatur acceptis & non requiritur q̄ optime vtatur, & sic soluitur ratio durandi. sed q̄tum ad rationem sancti thome vt aliquis habeat charitatem(dicit)necessē est q̄ se disponat scdm suā totā virtutē. Dico q̄ cōmuniter doctores hoc negāt/ scilicet q̄ necessē sit q̄ adhibeat omnia que adhibere potest ad se disponendum. Nam non requiritur q̄ homo scdm extremū sul conatus disponat se ad gratiam recuperādam; quia hoc esset nimis durum. ¶ Secūda opinio est. p̄babilior & videtur conformis sacre scripture/ scilicet paulo dicenti. nos oportet presentari ante tribunal christi &c. ergo operibus debetur gradus glorie vltra gloriam que debetur gracie & videtur q̄ vult habere paulus q̄ per omnem actum bonum elicitum ex gratia meremur gloriam non tamen gratiam. & scdm istam opinionem attenditur propoſtio premiorū scdm aggregatorum proportionem ex meritis & gratia. Et scdm istam opinionem oportet concedere correlarie q̄ de lege ista simul stant q̄ stat/ habētes equales gratias inequaliter premiarī vt visum fuit de illis qui sunt equales in gratia & meritis & tamen vnuſ ſolus elicit actum remiſſum ex gratia. ergo non attēdītur equalitas premiorū precise ex equalibus gratijs. Similiter ſtat duos habentes inequalēs gratias equaliter premiarī/ vt ſint duo equales in merito quorum tamen vnuſ sc̄z ſortes habet duas gratias sacramentales/ vnam baptismi/ & alteram confirmationis/ & nullum habeat meritum personale/ & plato habeat vnuſ

sacramentalē; & aliud personale; habent inaequales gratias; & equa-
lia premia; ideo scđm istam opinionem preuiū non correspondet fo-
li gratie nec solis operibus sed vtrisq;. Vnde est difficultas apud istā
opinionem quō augetur charitas; & non loquimur hic de operibus
sacramentalib;. nā ex opere operato semper confertur grā si rite su-
scipitur ideo prehabita grā augetur sed seclusis operib; sacramentali-
bus difficultas est videre quō augetur charitas in isto qui opera-
bona opera/ an operi operantis debeatur tantū premiuū q̄tum debe-
retur secluso augmento charitatis/ hoc est an grā correspōdeat cert⁹
gradus glorie & actu meritorio/ alius gradus ab illo vt sit sortes q̄ fa-
cit actu bonū intensum ratione cuius datur. a. grā an vnu gradus
glorie debeatur sorti pro actu illo/ & alius gradus glorie debeatur
et pro. a. gratia, & si sic sequitur q̄ si plato elicit actum remissum nō
agendo q̄tum potest ex charitate/ ita q̄ non p̄ducit perfectū. & sum-
mū actu lequit inquā q̄ platonī solū correspondet vnu gradus glo-
rie pro opere, vel sic ponatur exemplum. sint sortes & plato/ & sortes
habeat charitatē vt quattuor & plato vt octo/ & sortes agit q̄tum po-
test ex charitate vt quattuor in illo auget charitas/ & plato non agit
tantū q̄tum potest in ipso platone non augetur charitas/ & sorti cor-
respōdet premiuū ex bono opere & gradu gratie sed platonī solum
correspondet gradus glorie ex parte sui operis & nō ex parte sue gra-
tie superaddite quia nulla superadditū. ergo nūc sortes meretur de-
nouo maiorem gloriam q̄ plato ex consimili operatione facta. i. gratia,
ergo de nouo efficitur sortes dignior q̄ plato consimiliter operādo,
consequēs videretur absurdum, & sic statet equaliter merentes inea-
liter premari. Et ideo ad difficultatem iudicio meo esset dicendū q̄
qñ acq̄ritur gratia solū ex parte operis operantis q̄ non correspon-
det nouus gradus glorie illi gratie distinct⁹ a gradu glorie correspon-
dente illi operi per quod acq̄ritur illa gratia/ sed idem ambobus si-
mul correspondet ita q̄ vna gloria tota simul correspondet operi &
gratiae/ & nō distinctus gradus operi et alius gratiae. Sed qñ grā acq̄-
ritur virtute sacramenti dico q̄ illi que solū ex vi sacramenti acqui-
ritur q̄ dicitur gratia sacramentalis debetur certus et determinatus
gradus glorie a gloria debita culcūq; operi operato, et sic patet solu-
tio illius difficultatis.

Quomodo per quēlibet actum meritorium
augetur gratia preexistens. Cap. XII.

Restat nunc declarare tertiam opinionem pro qua ponuntur
alique propositiones. Prima. omnis actus procedens a gra-
tia est meritorius augmenti glorie. hanc ponit monach⁹
impugnando thomam. Probatur. omnis actus procedens
a gratia baptismali est meritorius augmenti glorie, ergo eadē ratio-
actus procedens a quacūq; altera gratia est meritorius augmēti glorie

De augmento gratie.

Consequentia patet: quia non est potior ratio de vna q̄ de alia. antē cedēs patet; quia opposito dato seq̄retur q̄ aliqui duo equaliter pre miarentur/ quorū vnū habet solam baptismalem gratiā sine personali merito / & alter habet baptismale cum merito personali/ sed hoc est contra omnes doctores. & probatur assumptū/ sicut sortes & plato paruuli habentes precise gratiam baptismalem/ morlatur sortes aīq̄ perueniat ad aīos in quibus potest habere meritū psonale & plato perueniat ad etatē ratiōis & eliciat solū vnū actū a gratia baptismalē qui non est meritorius augmēti glorie apud tho. cum non procedat scdm totā inclinationē illius charitatis/ tunc plato non plus pre miabitur q̄ sortes. Igitur. Secūdo arguitur & apparētius contra sanctum thomā. Sequitur in aliquo casu q̄ aliquis gradus gratie foret alicui in detrimentū. pater: scdm eū si sortes habeat charitatē vt quat tuor precise & eliciat actū ex illa charitate scdm totā latitudinē actiū tatis illius charitatis/ ille actus est meritorius alicuius gradus glorie & gratie scdm eum/ quia procedit ab habitu gratie scdm totam eius inclinationē. & sit ille gradus gratie. a. quā meretur de nouo per istū actū. Arguitur sic. si sortes haberet dimidietatē. a. gradus ultra illos quattuor gradus gratie & nō operaretur nisi scdm illos quattuor: tūc non operaretur scdm totā inclinationē charitatis. ergo talis actus nō esset meritorius nec gratie nec glorie/ & nūc cū caret dimidietate. a. gradus/ ille actus est meritorius. ergo dimidietas gradus foret in detrimentum eius. ergo propositū sc̄z q̄ charitas esset alicui in dānū & detrimentum. hoc videtur absurdū. ergo & illud ex quo sequitur.

¶ Secunda propositio contra secundam opinionē scoti & richardī. Omnis actus procedēs a qua cunq̄ gratia est meritorius noui gradus gratie. probatur/ quia sequitur bene/ correspondet nouus gradus glorie ergo & gratia/ quia dicitur cōmuniter q̄ scdm proportionem gratie datur gloria. Igitur si pro omni tali datur gloria oportet q̄ detur gratia proportionata illi gradui glorie. ergo quilibet actus ex gratia procedēs siue magna siue parua/ est meritorius noui gradus gratie. Posset aliter suaderi/ alijs actus procedens ex gratia ex parte operis operatis augmentat grām/ de opere opato nō est qō/ q̄a sēp ex opere opato cōfert noua grā/ & nō augmētāt grām nisi q̄a dignificat illū de nouo maiori gloria/ sed quilibet q̄ procedit a grā dignificat agētē denouo maiori gloria. ergo q̄libet talis augmetat grām.

Tertia p̄positio. Nō quilibet actus ex maiori gratia procedens est proptereā magis meritorius. probatur de dilectione proximi multum remissa procedētē tamen ex magna gratia respectu dilectionis eiusdem procedens ex magno conatu & minori gratia/ sed hoc est contra anti- quos exponentes illam auctoritatem. non est attendendum quid fācias sed ex q̄to. i. ex q̄ta gratia. sed alijs exponunt ex q̄ta intentione. propositio probatur/ quia alias sequitur q̄ aliquis habens paruā gratiam nunq̄ posset peruenire ad gratiam illius qui habet iam ma-

gnam & qui semper licet remisso operatur. patet: quia quantumcumque iste conetur/ alius eo quod habet maiorem gratiam meret/ sed hoc non est concedendum. igitur non quilibet actus ex maiorcharitate procedens est magis meritorius/ & ista opinio videtur probabilior quod semper pro omni actu a gratia procedente datur nouus gradus glorie contra primam opinionem/ & datur nouus gradus gratie contra secundam. ¶ Difficultas est/ utrum solus ille actus qui a charitate procedit sit meritorius gratiae & glorie. & videtur quod non/ sit fortis in mortali elicere actum bonum quem continet quovisque sit in gratia. & secundo capitulo dispositionem qua quis se disponit ad remissionem peccati & infusionis gratiae. talis dispositio precedit natura gratiam/ ergo non est a gratia/ & per consequens non est meritoria. patet: quia omnis actus moraliter bonus in gratia factus est meritorius vita eterna precipue si feratur in deum tanquam in ultimum finem. Pro ista difficultate qua queritur: utrum pro solo actu elicito ex charitate debetur nouus gradus glorie aut gratiae/ est duplex modus dicendi. ut sit fortis qui prius caruit gratia iam elicere dispositionem preuersam ad gratiam & potest illam elicere in instanti verutamen ista dispositio non est a gratia/ sed potius videtur quod gratia sit ab illa dispositione saltem preparativa. dicunt primi quod talis dispositio licet in esse naturae precedat gratiam/ in esse tamquam gratifico vel acceptationis a deo sequitur ipsam gratiam/ & secundum tale esse est gratia. Sed hoc non intelligo quia quero an substantia actus illius sit gratia ita quod iste actus realiter sit interior gradualiter quo foret si non haberet gratiam/ & ideo respondet gabriel in secundo quod pro illo instanti ille actus non est meritorius nec gratia nec gloria/ licet pro illo de congruo detur gratia & gloria/ igit tenendo universaliter quod ad esse meritorium regritur concursus gratiae ille actus non est meritorius pro tali instanti pro quo elicetur/ sed postea si liberatur continetur erit meritorium de novo. Sed contra/ pro illo instanti est gratia & gratia non repugnat in illo instanti primo sui esse agere/ & est naturaliter producta actus ut sol in proprio instanti quo producitur emittebat lumen. concedit quod in hoc instanti gratia agit & quod non repugnat illi agere/ & quod naturaliter est producta actus/ sed nego quod agat hoc instanti ad talerum actum/ quod repugnat ei agere actu ipsum natura precedente/ & non est. nam non sequitur/ efficit istum actu. ergo est natura prior. ita implicat contradictionem quod talis actus sit natura prior ipsa gratia/ & quod ipsa agat ad istum actu producendum/ sed postea charitas conseruabit talerum a sola voluntate productum.

De diminutione charitatis. Cap.XIII.

Verum est de augmento charitatis/ & terrena est difficultas secundum duplice opinionem/ an charitas a quocunque actu elicito augementatur. Nunc consequenter videtur difficultas est de diminutione charitatis: utrumque charitas possit diminui. reliquo difficultatem concordemus utrum defensum ad quod charitas sit augmentabilis vel augmentari potest/ quia iam satis hoc terrena est cum ageretur de habitibus acquisitis cum sit idem ludiculum. unde delege

De augmento gratie

datur summa charitas quam possū h̄e. vel minima quam non ga de lege
datur certū tps vltra qđ non vīuā/& in tal tpe non possū infinitos
actus h̄e. ideo datur cert nūerus actuū vltra quē non possū elicere
alios act⁹ quo facto charitas qua quis meretur per illos actus est fini-
ta de lege. S̄z redeo ad difficultatē motā videlicet vtrū charitas pos-
sit diminui. Vñ charitatē posse diminui dupliciter intelligit. Vno mō
demeritorie de lege. i. q̄ possit dari alijs act⁹ qui de lege erit solū de
meritor⁹ p̄cise perditionis vni⁹ partis charitatis. & illo actu habito
p̄detur precise tāta pars charitatis & nō tota q̄madmodū datur ali
quis actus meritor⁹ p̄cise certe partis. Vñ certū est q̄ infusa non di-
nultur actiue nisi demeritorie/ ga sicut a solo deo p̄ducibilis est: ita
a solo deo corrūpitur. Alio mō intelligit q̄ charitas simpli & absolu-
te sit diminuibilis siue delege siue p̄ter legē siue cōtra legē. hoc sup-
posito dī q̄ charitas in scđo sensu est dinuibilis. p̄ bñ sequitur/chari-
tas est augmētabilis. ergo est dinuibilis simpliciter & absolute. pat̄
cōsequētia. bñ seq̄t̄ ē augm̄tabilis/ ergo p̄t illi addi vñ grad⁹ de no-
uo seorsū & vltra. ergo deus potest seorsum corrūpe illi gradū quo
facto diminuetur & sic est diminuibilis simpliciter & absolute. ¶ Se-
cūda pp̄o. charitas non est dinuibilis p̄io mō. Contra hāc pp̄oem
sunt due opinione quibus vīsis & impugnatī probabitur nr̄a scđa
pp̄o. ¶ Pria quā vīdetur tenere Altiss. ē q̄ charitas diminuitur per
venitalia. hoc modo. s. q̄ primū veniale aufert vñā partē. scđm venia-
le q̄uis eq̄ graue sicut primū non aufert tantū sicut primū/ sed solum
subduplū: vt si primū veniale auferat vnum gradū/ scđm veniale q̄-
uis eq̄ graue non auferet nisi mediū gradū & tertīū veniale subdu-
plū ad scđz/ & qrtū ad tertīū & sic cōsequēter. & isto mō scđm hanc
opinione venitalia nō p̄t diminuere charitatē ad non gradū vīsq̄ q̄
tūcūq̄ illa vēalia m̄ltiplicēt. & sic venitalia eīglis grauitatis nō auferit
eq̄les partes elusdē charitatis scđz Altiss. & nūq̄ reittitur vīsq̄ ad non
gradū per venitalia sicut habilitas ad bonū remittitur p̄ malū actū &
q̄tūcūq̄ m̄ltiplicēt mali actus nunq̄ absorbetur hō quin remaneat
semp aliquid habilitatis ad bonū. ¶ Alla est opinio Richardi clyme-
ton q̄ charitas diminuitur p̄ venitalia scđm certā grauitatē illorū &
per partes elusdē q̄tiratis etiā. ut sit sortes hñis charitatē vt 8. cōmit-
tit vñū veniale certe grauitatis scđm eū tale ventale aufert vñā ptez
illī⁹ charitatis vt 8. ḡa exēpli aufert vñū gradū demeritorie elicit p̄
ea alid vēiale tāte grauitatis cū p̄io tale aufert vñū aliū gradū cari-
tatis. & sic p̄ illa duo vēalia rēanet charitas p̄cise itēsa. vt 6. & sic p̄ 8
venitalia elusdē grauitatis cū primo aufert tota charitas. ¶ Et cū aī
contra eū. ergo charitas potest perdi per sola venitalia. negat con-
quentiā/quia qñ elicit vltimū veniale qđ. s. est demeritorū perditio-
nis totī⁹ charitatis q̄ restat dicit q̄ tūc non peccat solū venialū sed
mortaliter: non q̄ peccet mortaliter per veniale qđ elicit; sed peccat

mortaliter omisſione q̄a teneſ ſeruare charitatem quam non ſeruat. id peccat mortaliter. & iſte ſunt due opinioñes opposite. ſecunde poſitioni ſuperius poſite q̄ nō ſunt heretice licet non ſint multū probabiles neq̄ apparen̄tes. ideo arguit contra ambas. Primo ſic ſeḡtur q̄ p̄ vēiali q̄ puniēt eternalē & pena ppetua. Patet ſic ſit fortes q̄ p̄cife habet gratiā baptismale & nullā alia: & prim⁹ act⁹ quē elicit ſit veniale nō ſufficiens tñ ad demerēdū pditionē tot⁹ charitatis ſed ſolū vni⁹ puiſ& decedat imediata p̄ illud veniale cōmiſſū ſine quoq̄q̄ bono motu. i. merito pſonalis. tūc ſolū p̄mīlabiſ rōe charitatis & nō ratuue op̄ctū. ergo ſcd̄m valorē charitatis in q̄ decedit. ergo p̄mīlabiſ min⁹ ppetuo q̄ puiulus decedat imediata poſt baptismū: & pro vēiali ſolū ſue rōne illi⁹ ergo illo gradu certoglorie que pui⁹ premitabib⁹ plusq̄ ipſe fortes eternalē priuabit rōe illi⁹ venialis& vltra. ergo p̄cūm vēiale puniēt eternalē pena dāni q̄ ē mīxīa pena. Nā oīs priuatio boni qd alias inēet & nūc nō inēt rōe culpe dī pena dāni alias puiuli decedetes in originali nō puniēt pena dāni. hoc ē manifeſte falſū: & cōtra oēs doc. ergo vtraq̄ iſtarū duarū poſitionū ē falſa. & hoc argumētū eql̄ currit cōtra abas opinioñes. ¶ Scđo aī cōtra ſcd̄az opinioñē. ſeq̄ q̄ glibet q̄fīcūq̄ peccat venialē q̄ teneret cōfite ri de illis vēialib⁹ vel ſaltē de omiſſione. p̄z iſcertū ē forti q̄tā charitatē hēat. ergo iſcertū ē ei ſi hēat maiore q̄ p̄ veniale demereat corrūpi. & vi tra ergo iſcertū ē ei an peccet mortalē. ergo teneſ ad min⁹ cōfiteri ſub dubio de venialib⁹. cōſequēs ē absurdū apud oēs doc. q̄uis multipliçēt venialia ſine termino nō tenemur illa cōfiteri & eēt difficile multū multipliçare ſcd̄m illā opinioñē qn̄ charitatē corrūperēt. Reli quunt ergo iſte opinioñes tāq̄ min⁹. pbabiles, & probat ſcd̄a propō q̄ nō poſſit charitas dinui. q̄a ſi ſic: hoc eſſer p̄ veniale vel p̄ mortale/ nō p̄ veniale vt probatū ē: nec p̄ mortale q̄a mortale nō illā diminuit imo totalē auſert demeritorie. Igit̄ refolutorie hñt iſte due ppōes vere Pria q̄ ſimplē & absolute p̄t dinui charitas. Scđa q̄ nō p̄t dinui de lege. ¶ Cōtra hāc ſcd̄az ppōes Gre. i. 17. d. & de alyaco p̄ eū faciūt tale argumētū. Si fortes q̄ hēat charitatē vt 4. eliciat actū meritos. tū quo augeat p̄cife ſuā charitatē p̄ vnu gradū ita q̄ talis act⁹ ſit p̄cife meritori⁹ vt vnu & talis grad⁹ ſit a. tūc charitas fortiſ hēbit qnq̄ grad⁹. tūc ſic aī p̄t dari vnu act⁹ p̄cife demeritori⁹ vnu gradus ſicut act⁹ erat meritori⁹ vnu grad⁹. ergo illo actu depdiſ p̄cife tñ de caritate q̄tū acq̄rebat p̄ actū meritori⁹ vt vnu / & p̄ cōſeq̄ns rēittis charitas/ & nō totalē auſert. q̄ poſſit dari act⁹ eq̄ demeritori⁹: p̄z. p̄t dari min⁹ meritori⁹ puta vēiale/ & p̄t dari magis demeritori⁹. ergo p̄t dari vnu eql̄ demeritori⁹ ſicut a. act⁹ ē meritori⁹. ¶ Ad argumētū ad mitti caſum & diſtinguo q̄ poſſit dari actus equē demeritorius pre- cife ſicut eſt actus a. meritorius. vñ in illa diſpoſitione in q̄nūc eſt fortes puta hñdo gratiā vt. y. & ſic negaſ. vel q̄ poſſit dari eq̄ demerito
i. ii.

De diminutione charitatis.

¶ sipli: & sic cōcedit. dico scđo q̄ ad nō sunt cōpabiles ad inuicē scđm meritū & demeritū. & tunc argumentū esset frustratū/ sed hoc admissō/dico q̄ posīq̄ h̄z charitatē vt quīnq̄ nō potest dari aliquis eque demeritorius precise. nam sortes meret augmentū vni⁹ gradus gratie & certum gradū beatitudinis & nō totā beatitudinem ex illo gradu. a. quia gratia precedēti correspondet aliquid beatitudinis / & sortes nō pōt elicere actū demeritoriu mortaliter quin demereat totam beatitudinē qua est dignus. ergo plus demeretur de perditione gratie & beatitudinis q̄ prius merebatur de acquisitiōe per actū meritoriu vni⁹ gradus. & preter hoc demereat penā sensus. ergo nō potest dari aliquis actus demeritorius quin sit magis demeritorius q̄ meritorius erat precise actus vni⁹ gradus/ sed simpliciter & absolute pōt dari equaliter meritori⁹& demeritori⁹/ s̄ nō cū ista circūstātia in ha bēte charitatē vt quīnq̄ vel in illo qui īmediate habuit. ¶ Tertia p̄ positio. peccatū veniale bene remittit feruorē charitatis. vnde feruor charitatis infuse est actus ex charitate infusa elicitus/ vel est habitus acquisit⁹ ex illo actu vt dicit dealyaco. vt sortes habēs charitatē infusam/ ex tali charitate infusa elicit dilectionē dei sup oia/ talis dilectio est feruor charitatis infuse/ex illo actu derelinquit habit⁹ aliquis qui vocat etiā feruor charitatis infuse. Proba⁹ tertia p̄positio. si aliquis diligēdo deū super oia cū hoc peccet ventraliter amādo creaturā/ tūc nō tantū diligit deū super oia q̄tum diligeret si nō haberet illā dilectionē veniale creature/ quis pluribus intentus minor est ad singula sensus. ergo occasionaliter remittit. i. reddit⁹ minus intēlus q̄ fore si ne tali actu veniali. Preterea certū est q̄ ipē actus ventralis remittit habitū acquisitū ex actibus cōtrarijs/ & illi actus cōtrarij erāt a charitate quia erāt ineritorij: ergo peccatū veniale remittit feruorē charitatis. Sed questio est vtrū possit totaliter auferre charitatē siue feruorē charitatis. Dicif q̄ aliqd veniale aliquē feruorē totali p̄ auferre & ē ei īcōpossible. vt vētale quo volo mētiri iocose ē īcōpossible no litiōi q̄ nolo mētiri iocose/ s̄ nullū vētale ē īcōpossible cui cūq̄ feruo ri simili: vt quocūq̄ dato ent dabilis alijs feruor charitatis cui nō re pugnat/ s̄ alijs feruorib⁹ repugnet: & sic aliqd vētale p̄ aliquē feruorē totali dimīnuere cōtrarie s̄ nō demeritorie. ¶ Dubitat vtrū sit aliqd peccatū veniale qd sit īcōpossible cuilibet merito/ hoc ē an ista sint īcōpossibilia/ mereri & peccare ventralit. Et apparet q̄ nō: q̄a veniale nullā auferre charitatē: ergo. In opp̄m arguit. odiū del subrepticiū nō stat cū merito. ptz: bñ sequi⁹ ille meret/ ergo h̄z actu q̄ est dilectio del sup oia vel q̄ ex illa p̄cedit. nā q̄ meret ozi p̄m life actu īmediate circa deū vel circa creaturā impatū a dilectionē dei sup oia. s̄ implicat p̄ q̄s hēat odiū dei subrepticiū & q̄ amet deū sup oia. cū null⁹ possit s̄ amare & odire idē obiectū. cū ergo q̄rit virū sit aliqd veniale q̄ cuilibet merito repugnet; dico q̄ nō: q̄a odiū del subrepticiū tūc ponēdo.

q̄ sit tale, nam occiam in quolibet dicit nullum tale esse ponendū. implicat mereri & odire deum illo odio, implicat odire deū & amare eū scđm eandem rōtem & adequate/sed non implicat odire deum & eum amare scđm diuersas rōtes, vt non implicat odire subreptio & amare deliberate/sed hoc cōcessio q̄ ista duo non stent vt mereatur oportet diligere deum super omnia/ideo odiū subrepticiū stabit cū merito actuali impato a dilectione dei.

De resurgente a peccato an resurgat ad maiorem
gratiam & gloriam.

Cap.XV

Onsequēter, q̄rit: Vtrū qui cecidit a gratia & postea resurgit resurgat ad maiorem gratiā & omitto modos quibus resurgit quia notū est q̄ nullus resurgit ad gratiā nisi per penitētiām. Q̄tum ad hoc sit prima propolitio. Quicūq̄ resurgit a peccato mortali ad minus semper resurgit ad equalē gloriā siue ad dignitatem equalis glorie siue ad acceptationē ad equalē gloriam quod idem est. vnde existens in mortali scđm preiētem iustitiā nō est acceptat̄ ad gloriā: s; q̄n resurgit nō solū resurgit ad habitum infusum.t. ad gratia sed de nouo ad acceptationem ad gloriam scđm presentem iustitiām, probatur p̄positio. quia opposito dato sequitur q̄ quis pro peccato dimisso eterū ulter puniret & ita estvnicā ratio efficax ad hoc p̄bandum, patet consequentia. bene se quitur: iste surgit ad minorem acceptationem glorie q̄ prius fuit acceptatus: ergo si nūc decederet min⁹ premiabitur q̄ si deceſſisset an̄ casu, i. an̄ q̄ cecidisset a grā, hec cōsequēcia ē euidēs & ultra iste min⁹ premiabit si nūc decedat q̄ si deceſſisset an̄ q̄ caderet a grā: ergo p̄ ali quē gradū min⁹ p̄mitabit: ergo illo gradu p̄petuo priuabit p̄pter casum, tūc sic arguit. illo gradu p̄petuo priuabit p̄pter illud pctū: ergo p̄pter pctū dimissum p̄petuo priuabit & illa priuatio ē pena: ergo puniet p̄petuo p̄ pctō dimisso, consequēs est falsum, ptz p̄ Ezechielē si cōvertat pctō: omniū iniqtūtū eius nō recordabor sui. supple q̄tū ad punitionē eternā. Igit̄ prima p̄positio vera. Scđa p̄positio p̄babīt̄ & etiam eius oppositum probable est: quicūq̄ resurgit ad minus resurgit ad equalem gratiam. Ista non potest ita efficaciter probari sicut prima/ & supponit q̄ precise penes equalitatem vel inequalitatem gratiarū sit equalitas vel inequalitas acceptationis ad gloriam scđm presentē iustitiā. & iam p̄f̄ allegate sunt opinioneē cōtrarie q̄ nō solū valori grē correspōdet valor ḡlie; s; valori grē & valori operū. vnde dicit scđm q̄ nō semp̄ oportet hoīem relurgere ad equale gratiā/ sed oportet temp̄ ip̄m relurgere ad maiorem gloriā. tñ sua deo istā scđm p̄pōnem quasi eodē argumēto sicut primā. arguit sic quis nō solū in deo valor ḡlie valor grē: cuiusbet tñ grē aliqd ḡlie correspōdet distinctū (scđm illā opinionē) a gloria q̄ correspōdet opib⁹/ ergo si sortes resurgat ad numerū gratiā/ et relurget ad acceptationē

De resurgentे a peccato.

minoris glorie, consequens est improbatum in prima propositione: quis non resurgat a debito totius glorie soli gratie debite nihilominus cuilibet gradui gratie correspondet aliquid glorie debitū a gloria correspondente grē & a gloria correspondente operibus. ergo si resurgit ad minorem gratiam similiter etiā ad minorē gloriam, nā bñ sequitur resurgit ad minorem gloriam debitam gratie: ergo simpliciter resurgit ad minorem gloriam, patet: sortes qui resurgit q̄tum ad debitum operibus resurgit ad equalē gloriam, sed ex parte gratie resurgit ad minorem: ergo respiciendo ad totalē gloriam ad quam resurgit talis resurgit ad minorem gloriam, consequens est improbatum in prima ppositiōe. ergo ppositio secūda relinquīs vtcūq; probata. ¶ Tertia ppositio quam multi ponunt & in qua est quasi tota difficultas. Quicūq; resurgit resurgit ad maiorē & gratiā & gloriam, pater: quicūq; resurgit primo resurgit ad omnē grām quā prius habuit & ad omnem gloriā prius sibi debitam, & cum hoc resurgit ad vnum gradū gratie quē habebat & ad vnu gradū glorie qui prius illi non debebatur, igitur tertia ppositio vera. Prima pars huius propositionis patet ex secūda ppositione & secūda ex prima. Tertia pars patet: scz q̄ resurgat ad gradū gratie quē prius nō habebat & glorie qui prius non ei debebatur, nā quicūq; resurgit hoc est per opus meritorū, ergo ratione illius operis meretur gradū gratie quē nūq; habuit & vnu gradū glorie qui nūq; fuit ei prius debitus. Igitur: Et ista est ppositio guillermi parrisiensis in libro de sacramentis tractatu de culdentia. Vn̄ non est difficultas q̄ quicunq; resurgit per sacramentum quin resurgat ad vnu gradū gratie & glorie non prius habite nec debite: quia ex vi operis operati cōfertur. Sz est difficultas de illo qui resurgit sine sacramentis: hoc est ex vi operis operatis id ē ex dispositiōe & bono motu volūtatis. & q̄ sit difficultas sic sua deo/sit sortes qui cecidit a gratia & gloria vt octo resurgit a peccato per contritionem solum. In primo instāti quo est in gratia non est dignus maiorī gloria q̄ prius: ergo non resurgit ad maiorē gloriam, pater antecedēs, in primo instanti in quo est in grā post casum nullū opus elicuit ex grā, ergo post casum nihil meruit de gloria & nō acquirit aliquid de gloria ex vi operis operati. Igitur, vñ dictū est q̄ nullū opus est meritorū nisi sit ex grā, ideo cū dispositio est prior natura q̄ gratia: non est meritoria, vñ sortes resurgēs ex vi operis operatis in hoc instāti nō mereb̄ aliquid glorie, patet: quia in hoc instāti non operat ex grā, & post casum nūq; operat̄ est ex gratia, ergo post casum nō est dign⁹ maiorī gloria q̄ erat anteq; caderet. & hoc appareat multum pbabile, & hoc videt sentire eliphatin prima distiōne q̄ quicūq; resurgit ex vi operis operatis resurgit ad equalitatē gratie. Sed cōtra hoc argui, si ille surgeret (nō dico resurgeret) ita q̄ nunq; fuisset in gratia pri⁹: surgeret per opus operās ad aliquē gradū gra-

tie quem nunq̄ habuit, ergo ratione istius boni motus quis non sit a charitate debetur aliquis gradus gracie, ergo cum resurgit non solum resurgit ad gratiam quam habuit ante casum/ sed cum hoc ad gradum vltra qui debetur illi dispositioni per quam resurgit, & ponitur talis analogia/ sit fortis adulterio non baptizatus qui nunq̄ fuit in gratia, est possibile q̄ acquirat gratiam ex vi operis operantis, i. per bonum motum voluntatis quo vult effici christianus & baptizari, sed non habet oportunitatem: quia non inuenit sacerdotem paratum & si eum peniteat veteris vite sibi confertur gratia anteq̄ recipiat sacramentum baptismi & talis nunq̄ habuit gratiam/ & non confertur nisi per opus operas, ergo isti dispositioni que est bonus motus fortis debetur aliquid gracie & nō minus debere ei q̄ si fuisset prius in gratia, ergo ille qui fuit prius in gratia resurgens per bonum motum non solum resurgit ad equalē/ sed etiā ad maiorem/ & ex cō sequenti ad maiorem gloriam ei debitam, & hoc videtur mihi conce dendum, Et ad argumentum in oppositum/quando quis resurgit in primo instanti verum est dicere q̄ non meretur per bonum motum quo resurgit, ergo nec meretur gratiam/ quia per quacunq̄ meretur gloriam meretur gratiam nec plus merebatur post casum a gratia/ quia non operatur ex gratia, ergo meretur nec ante merebatur, dico admittendo casum q̄ fortis in hoc primo instanti resurgat per bonum motum, verum est q̄ in illo non meretur de condigno/ quia iste bonus motus est a sola natura & non a charitate/ etiam supposito auxilio diuino); dico q̄ meret de cōgruo/ quia ex dispositiōe qua habet talia scdm legē deus infundet gratiam, sed vltra illā infundet aliquid gracie ratione illius dispositionis/ & consequenter meretur aliquid glorie, Difficultas circa secundam & tertiam ppositiones, ex illis sequistur q̄ aliquis resurgeret & non posset dari certus gradus gracie ad quam resurgeret, patet: capio sortem qui per totam horam precedentem terminatam ad hoc instans merebatur intendendo bonum motum successiue/in hoc instanti terminante horam peccet mortaliter/ quia in illo instanti potest elicere volitionē prohibitam vel omittere aliquid quod precipitū eliciendū pro illo instanti sub pena peccati mortalis, illo casu posito arguitur sic, non datur certus gradus gracie a quo cadit, ergo quando resurgit non dāt certus gradus gracie ad quam resurgit, patet antecedens primo/ in hoc instanti iste nō habet gratiam/ quia est in mortali per casum positum/ & non potest dari maxima gracie quā habuit prius, ergo nō dāt maximus gradus gracie a quo cadit, cōsequentia est certa, & minor probatur, quacunq̄ gracie signata ante illud instans adhuc aliquid merebatur quod ad debatur illi gracie precedenti, ergo illa non erat summa, Vnde cōmuter dicitur apud gregoriū si sit aliqua qualitas que successiue int̄ datui ysq̄ ad aliquid instans & in illo annihiletur tota adeo q̄ non

De diuisione vir. in morale. & intel.

datur cert⁹ gradus qualitatis qui fuerit ergo in proposito si sortes p totā horā mereat vīq ad hoc instans / & in hoc instāti peccet: nō das tur summus gradus a quo cadit / & non resurgit nisi ad illā a qua cecidit & ad illā que debetur dispositioni per quā resurgit ergo cū non deſ ſumū a quo cadit nō dabitur ſūma gratia ad quā resurget: & hoc eſt impossibile q̄ sit aliqua qualitas in instanti qn detur ſūmum ei⁹. Dico q̄ iſta ſunt cōcedenda , primū. Non datur ſūma gratia quā ſortes habuit. Secūdū. non datur ſūma gloria qua ſortes fuit dignus. & ſic non datur nec ſumma gratia a qua cecidit nec ſumma gloria a cuius debito cadit. nā quocunq; gradu glorie ſortes fuit dignus in instanti posteriori maiori fuit dignus/ quacunq; gratiam in instanti habuerit i instāti posteriori maiore potuit habere. Tertiū. cōcedēdū q̄ qn resurgit non ſolū resurgit ad gratiā quā habuerit nec ſolū ad debitum glorie prius debite: ſi resurgit ad totā gratiā quā habuſſet i illo instāti / & ad totum debitum glorie que debita fuſſet in illo instanti. Datur analogia. aliquis adul⁹ accedit ad baptiſtū. baptiſati tamē ponit obicem ne recipiat gratiā baptiſmale. Si poſtea reſurgat talis reſurget ad illam quā habuſſet in baptiſmate ſi non poſuſſet obicem. Similiter dico in proposito. ſortes per totū tempus meret ut augmentū gratie ſuccellue vīq ad illud instans termians horā / & in illo ponit obicem / & ſi non poſuſſet in illo instanti fuſſet gratia in teſtior & maior gloria debita q̄ prius q̄uis nō fuſſet in illo instāti primo merita capiendo ly merita noſaliter. Ideo cum reſurget reſurget ad totum illud qđ habuſſet & debitum fuſſet ei in illo instāti. Et ſic di ca ſufficiente virtutibus theologis.

Tractatus tertius de virtutibus moralibus & vitijs oppositis.

De diuisione virtutis in moralem & intellectualem. Capitulum primum.

Mproposito fine de virtutibus ſuphumanis. i. theolo gicis: conſequenter agēdū eſt de virtutibus huma nis. & presupponit diſtinctio poſita ſupra qn q̄ rebatur quomodo diſferūt theologice & huma ne. **D**icūm enī eſt quia humane ſunt c̄rea alii quod obiectū ſecūdū aliquam rationē que nō ex cedit humana rationē. **I**tē ſunt acquireſite/ alie vero inſuſe. vñ ſ. Tho. nullas ponit theologicas acquireſitas. his ſuppositis querit virtum virtus bene diuidatur in in tellectualem & moralem. Et apparet q̄ non. virtus intellectualis non eſt virtus. ergo vīr⁹ non bene diuiditur i intellectualem & moralem. patet antecedens. habitus ille non eſt virtus cuius actus eſt indiffe-

De divisione virtutum in mora. & intellectu.

70

Tens ad bonitatem vel malitiam. sed actus virtutis intellectualis est huiusmodi. igitur. Relinquo maiorem satis notam ex auctoritate augusti. dicitur virtutibus nunquam contingit male virtutis supple elicitiue. hoc est nunquam contingit actum habitus virtutis esse malum. paret minor. inter virtutes intellectuales una ponitur scientia. sed actus scientificus est indifferens ad bonum & ad malum. nam stat aliquem ex habitu scientifico elicere actum. & illum & in bonum & in malum finem ordinare. ideo auctio virtutis intellectualis est indifferens & ad bonum & ad malum. igitur virtus non bene dividitur prima sui divisione in moralen & intellectualam. ¶ In oppositum tamen est Aristoteles sexto ethico rum. qui postquam tractauit de virtutibus moralibus in precedentibus libris consequenter in ipso sexto tractat de intellectualibus. ¶ Pro solutione huius difficultatis notandum est ex doctrina sancti thome. quod alius habitus dupliciter dicitur virtus. Vno modo. quia facit facultatem alicuius operationis bona quam de facto est. vel potest esse bona. Secundo modo. quia facit usum illius habitus esse de facto virtuosum. Primo modo dicitur virtutes intellectuales esse virtutes. Nam scientia facit facultatem ad actu scientificum qui actus est bona operatio ipsi potestate intellectuue. Similiter intellectus habitus facit facultatem ad assensum preventissimum sive principiorum que sunt operationes bone intellectui potest: sed habitus non facit quod usus summetur sit bonus & virtuosus. quia hoc dependet ex libero arbitrio voluntatis. hoc est talis habitus non inclinat ad hoc ut usus eius sit bonus. patet. nunquam alius usus est bonus aut virtuosus nisi per actum voluntatis. sed habitus intellectualis non inclinant ad actum voluntatis. ergo secundum se non inclinat ad hoc ut usus ad illam operationem sit bonus. Habet ergo quod capiendo virtutem primo modo virtutes intellectualis sunt virtutes: & non secundum modum. quia secundum modum capiendo sole virtutes morales sunt virtutes. & in priora divisione capiuntur virtus ut est quod coegeret ad illas duas acceptiones nunc positas. ideo respondeat ad argumentum prius factum. habitus ille non est virtus cuius actus est indifferens & ad bonum & ad malum. verum est quod habitus ille non est virtus secundo modo cuius actus est indifferens. sed hoc primo modo. Dico quod alius habitus est virtus cuius actus est indifferens ad bonitatem vel malitiam puta per bonam vel malam relationem voluntatis in fine. Vnde stat actum alicuius habitus artis esse malum propter malam relationem. De distinctione virtutum intellectualium ad invenientem non intendo. propter nunc tractare. sed accedo ad morales invenientem quod si loquimur de distinctione illarum actinuicem in communione. ¶ Vtrum scilicet bene distinguatur in prudenter fortitudine iustitiae & in temperantia. & videatur non quod prudenter est virtus intellectualis. ergo non dicitur ponitur morales. patet autem quia actus prudentialis est iudicare de agendis modo iudicare est actus intellectus. ergo & ei habitus. quia habitus & actus ab eo elicitus semper sunt in eadem potentia. Non est difficultas de aliis tribus quin sint morales: sed difficultas est de ipsa prudentia.

De actibus prudentie.

Vnde prudētia secundū essentiā eius est intellectualis quia est subiectiva in intellectu & eius act⁹ est intellectualis, sed ipsa prudentia est virt⁹ moralis secundū materiā sive scđm obiectū quia versatur circa illud obiectū/circa qđ versantur cetere morales virtutes, & sic scđm suam naturam & essentiā dicitur intellectualis scđm vero materiam moralis. Item ipsa prudentia magis accedit ad esse virtutis moralis qđ cetere quattuor aliae intellectuales/quia aliae scđm se non faciunt vslus bonos, sed ipsa prudentia non solum dicit facultatem ad operationem imo facit vsum singularū aliarum bonum, notū est enī qđ prudentia facit vsum iustitie bonum hoc est nisi adesset actus prudentie nunq̄ esset bon⁹ ipsius iustitie vslus, & sic de alijs dicendum est puta qđ ipsa prudentia facit vslus altarū bonos. Patet igit̄ qđ tres sunt virtutes morales scđm essentiā/altera vero puta prudentia est solum moralis secundum materiam, intellectuales vero sunt secundum essentiam intellectuales.

De actibus prudentie.

Capitulum secundum.

Consequēter videndum est de actibus prudentie qui coiter a doctoribus tres assignantur, s.eubolia/synesis & nominis & an distinguantur inter se. Pro declaratione notandum qđ Eubolia scđm Tho. est act⁹ quo bñ consiliari. synesis est iudicativa sive iudiciū de agēdis scđm coēm legē, nominis est p̄cipere secundum ipsam rationem naturale in his in quibus deficit lex cōmunitatis, primus igit̄ actus est eubolia, i. consiliari. Scđs synesis, i. iudicatio. Tertius ē p̄cipere, & iste vltimus actus, s. p̄cipere scđm Tho, vocatur proprie prudentia. Vñ dicit prima scđe qđst. 57. qđ isti tres actus distinguuntur reali ab initio, & sic se habent qđ semper posterior est principalior priore. Vñ eubolia seu recte consillari, seu recte inquirere est act⁹ prudentie min⁹ principalis qđ iudicare, ratio est qđ ille act⁹ non est nisi propter scđm, i. propter iudicare imo qđ habet iudiciū non est amplius opus inquisitione, ideo prim⁹ act⁹ est propter scđm i. propter iudicare, dicit vltra, s. Tho, qđ vltra actum secundū ponit tertius actus perfectissimus, s. p̄cipere, & rō est (dicit) nam cum actu secundo scilicet iudicare stat peruersitas in affectione alias nō posset qđ agere cōtra cōsciētiā, & iste p̄pri⁹ ē act⁹ prudentie, s. p̄cipere cū quo nō stat puersitas & de isto dī oīs mal⁹ ignorās, & hītus inclinās ad istū actū est hīt⁹ p̄ncipalis prudentie qđ cōnectit cū virtutib⁹ morali b⁹ qđ nō stat eē sine morali virtute. Vñ facile ex ista distinctione actuū prudentie p̄nt intelligim̄ti passus, s. tho, Act⁹ prudentie vocat ptes potestiales inclinātes ad tertū actū, & p̄nt distinctionē realē inter illos act⁹ & qđ non possū bñ capere hāc opinionē: at qđ non sit ponendus ille tertius actus scilicet p̄cipere, & non est difficultas quin duo primi sint ponendi. Dicit factus Tho, qđ post qđ intellectus iudicat dandam esse elemosynā, habet alterū actū qđ exprimit perly/fac vel des, quo

habito necessitatur voluntas ad volendū dare, At contra hoc, nam secundum Aristotelem non ponuntur nisi tres operationes intellectus, scilicet simplex apprehensio / discursus / compositio vel diuisio / sed ille tertius actus quem ponit non est simplex apprehensio neque discursus, ergo est compositio vel diuisio / & non est compositio vel diuisio apprehensiva, ergo est iudicativa / & si est iudicativa ergo non appetet quod sit ponendum actus precipiendi distinctus ab actu iudicandi. ¶ Secundo autem sic, habito actu iudicandi secundum eum non necessario sequitur actus precipiendi quia alias cum actu iudicandi nunquam staret elicito oppositi / ut habito actu iudicativo quod danda est elemosyna non necessario sequitur actus precipiendi sicut de se vel factus. Tunc autem sic, illo actu iudicandi habito sine productione actus precipiendi / vel possum elicere voluntatem conformem illi iudicio: vel non. Si dicas quod non possum, contra, possum ex simplici apprehensione secluso actu precipiendi, ergo possum etiam ex iudicio secluso etiam quocunque alio actu sequente. Si dicas quod possum: At sic illa voluntas est bona, ergo superfluit actus precipiendi ad bonitatem illius actus. An patet primo talis voluntas est elicita libere & scienter quia secundum hoc esse faciendum & propter hoc, id est finem debitum & circa materiam debitam, & ista sufficiunt ad bonitatem actus moralis secundum Aristotelem, ergo superfluit ille tertius actus quem ponit Thomas. ¶ Tertio sic ipse, scilicet Thomas, videt dicere quod iste actus iudicandi non est perfectissimus actus prudentiae quam cù stat pueritas in affectione, scilicet ille tertius, scilicet per se est perfectissimus: quia cù illo non stat pueritas in affectione. ¶ Contraria, vel catur mere libere vel pure naturaliter talis actus precipiendi. Si dicas primus: ergo cum mere naturaliter ad illum actum precipiendi sequitur elicitio / ergo nec hoc nec illud erit bonum aut virtuosum, patet consequentia / nullum est bonum aut malum moraliter nisi libere elicatur vel imperet. ergo si tam precipidere vel elicere causentur necessario neutrum erit bonum. Si dicatur quod ille tertius actus, scilicet precipidere causatur libere: sed ad illum necessario sequitur elicitio in voluntate, tunc sequitur quod bonitas aut malitia moraliter esset attribuenda actibus intellectus & non voluntatis. Patet consequentia / quando cum sunt duo actus sic se habentes quod unus est liber in se & alter necessario sequitur ad primum: ille secundus non habet libertatem propriam dictam nisi in primo / quia tota bonitas aut malitia attribuitur primo, ideo haec ratione actus exterior non distinatur habere propriam malitiam distinctam ab interiori / quia necessario sequitur ad primum si non ponatur impedimentum, ergo cum primus actus libere elicatur sit precipiendum & ad illum in voluntate necessario sequitur elicere: tota bonitas illius electionis est attribuenda actu qui est precipiendum & sic actus voluntatis essent solum boni vel mali denotatione extrinseca / quod nullus doctorum concedit. Ideo dico quod ultra consiliari quod est unum preulum ad actum prudentie non est ponendum aliquid preter iudicare sive praeter iudicium practicum, Ut intellectus

De actuali prudentia.

actus iudicat q̄ danda est elemosyna non est opus amplius inquisitione ultra tale iudicium & non video q̄s alter actus esset ponend⁹ pro actu prudentiae imo ille actus iudicandi sufficit ad voluntate vt recte eliciat & si non habeat tale iudicium non scienter elicit. & sic teneant omnes doc. nā voluntas non est ancilla intellect⁹: sed eiusdem intellectus est seruus ipsius voluntatis. ideo resolutorie dicend⁹ est q̄ illud recte iudicare est p̄ prius actus prudentie: & non est ponendum tale precipere distinctū ab ipso iudicio.

De actuali prudentia antequiratur ad quamlibet operationem studiosam.

Capitulum tertium.

 Onsequenter vidend⁹ ē, vtrū ad quālibet operationē virtutis necessario regratur actus prudentialis puta aliquod iudicium quo iudicetur hoc esse faciend⁹ vel non faciend⁹, p̄ sequend⁹ vel fugiend⁹. Et aq̄ p̄flic. dupliciti auctoritate Ari. Dicit enim in scđo ethi. diffiniens virtutē q̄ est habit⁹ electus in mediocritate consistens deēmiata ratione, ergo videt ex hoc q̄ aq̄ ad⁹ aliquis sit virtuosus regritur q̄ obiect⁹ illi⁹ sit mediū scđm determinationē rōis: & hoc nihil aliud ē q̄ esse dictatū a recta rōe. ergo ad operationem virtutis necessario requiritur act⁹ prudentialis. Insuper dicit Arist. q̄ ad bñ operandū tria requiruntur. Primo q̄ talis operatio fiat ex electione. i. sciēter/ hoc est cum iudicio prudentiali. Occidit in tertio q̄stione. 13, pro ista questione ponit alias propositiones. Prima. Ad actum virtutis non sufficit conformitas ad prudentiam aptitudinalem (et capitur semper prudentia pro actu) hoc est non sufficit q̄ actus sit aptus natus esse conformis actuali prudentie, patet/ quia opposito dato sequitur q̄ act⁹ elicit⁹ contra conscientiam erroneā esset act⁹ virtutis, cōseq̄ns est falsū imo q̄libet talis est virtuos⁹ ergo & aīs. p̄z consequētia, ille ad⁹ elicit⁹ contra dictamen erroneous est apt⁹ nat⁹ esse conformis dictamini recto, sed talis non est virtuos⁹. Igit ad actum virtutis non sufficit illa aptitudo ad actualē prudētiā. Dices q̄ sufficit illa aptitudo ad dictamē actuale rectum secluso errore opposito illi dictamini recto qd̄ est apt⁹ nat⁹ actum conformare. Contra/ non est eadem aptitudo quando est error & quando non est, & istud argumentum non est multum efficax: quia diceret aliquis q̄ sufficit aptitudo secluso errore: vt quandocūq̄ quis amat deum quis non dicit actualiter esse amandum deū: dum tamen non dicit non esse amandum: esset difficile impugnare. Secunda propositio. Non sufficit conformitas ad prudētiā habitualem, patet/ nullus habitus inclinat ad actum alterius habitus nisi mediāte actu proprio, ergo habituallis prudentia nunq̄ inclinat aut nunq̄ dirigit actum alterius habitus; nisi mediante actu proprio sicut habitus

principiorū certum est enim q̄ nunq̄ inclinat ad actum coclusionis si mediantib⁹ actib⁹ principiorū circa principia. ita nunq̄ habitualis prudētia inclinat ad actum affectionis nisi mediāte actu sūc. & istud argumentum est contra Gregorium q̄ non sufficit relatio habitualis in ultimum finem adhoc q̄ actus sit bonus. eodem modo. q̄ non sufficit habitualis prudētia. Tertia ppō. aīq̄ act⁹ virtutis sit bon⁹ regit in intellectu actualis prudētia. Vñ nunq̄ actus voluntatis est bonus quin actu sit iudicium actuale in intellectu dictans hoc esse faciendum vel non faciendum/fugiendum vel prosequendū. & ista propositio satis patet ex auctoritatib⁹ preallegatis ex ari. in principio huius questionis. Diceret aliquis. dicas q̄ aīq̄ actus voluntatis sit bonus requiriatur dictamen prudentiale actuale in intellectu. Queritur tunc vtrū ad actum esse bonum requiratur tale iudictum certum vel sufficiatiū dicium opinatiū. Et apparet q̄ non sufficiat opinatiū. quia bñ sequitur est iudicium opinatiū. ergo est formido de opposito. sed facere contra talē formidinem vide malū: quia esset se expone re pericolo peccandi. ergo nunq̄ actus elicit⁹ conformiter ad opinionem erit bon⁹. Vñ videt mihi dicendū q̄ p̄t esse assensus opinatiū qui non est sufficiens ad bonitatem act⁹ sibi conformis. p̄t esse assensus ita opinatiū q̄ pl̄ est de formidine/vel ad minus tantum q̄ hoc sit faciendum & bonū q̄tum est de assensu q̄ tale sit bonum/quo casu apparet q̄ talis actus non sit bonus: verumt̄ si esset multum de assensu & parū de formidine sicut sunt aliquis (vt dicit Arist) qui plus assentiunt suis opinionibus q̄ alij suis conclusionibus credo q̄ tunc esset sufficiens ad regulandum operationem moraliter bonā in voluntate. ¶ Alia difficultas. dictū est q̄ semp ad hoc q̄ act⁹ sit bon⁹ requiritur aliquis assensus in intellectu. ergo ex hoc infero q̄ aīq̄ habeat aliquis act⁹ bonus in voluntate necessario precedunt aliqui actus in voluntate qui non sunt boni. patet consequētia / implicat q̄ in intellectu sit aliquod iudicium quin sit aliquis actus in voluntate preui⁹. vnde habitis notitijs extremonum est adhuc liberum componere. Ideo dicit sanctus Thomas q̄ quis assensus evidens non sit bonus aut malus: ipsa tamen consideratio previa requisita est bona vel mala. ergo non potest haberi iudicium quin sit aliquis actus voluntatis preuius: sed non est possibile q̄ talis secundum hanc opinionem sit bonus/quia si est preuius & precedens omne iudicium non regulatur iudicio prudentiali actuali. ideo oportet de necessitate q̄ ante omnem actum bonum precedat actus voluntatis non bonus. & hoc concedit. & talis actus si sit indeliberatus / nec est bonus nec malus. Et si teneatur q̄ ad puram deliberationē sufficit simplex apphēsio vt tenet Scotus/talis est indifferens. quia nō habet omnes circūstātias requisitas ad bonum actum. Contra/ex hoc modo dicendi sequitur q̄ rusticus raro bene ageret. Patet / quia raro format talia

De potestate voluntatis.

iudicia. Dico quod imo frequenter iudicat, nam viso paupere iudicat quod est ei danda elemosyna. ¶ Alia difficultas. dictum est quod sufficit conformitas ad iudicium practicum verum actuale ad hoc quod actus sit bonus, ¶ iam queritur. Vtrum hoc sufficiat quod in intellectu sit tale iudicium & quod in voluntate sit actus conformis illi iudicio siue secundum quod illud iudicium dictat ita quod sufficiat assistentia illius iudicij vel requiratur quod tale iudicium sit partiale obiectum illius actus concurrens ad illum actum partialiter producendum. Hoc iam determinatum est ubi quem fuit an ad actum bonum moraliter requiratur quod talis actus habeat dictamen prudentiale pro obiecto. Dicit occham quod requiritur quod sit efficientia, imo dicit quod sit obiectum partiale actus, ita quod sicut non sufficit facere ignoranter sed requiritur quod fiat ex ignorantia ad hoc quod actus excusat: pars formata operatio sit bona non sufficit quod fiat scienter ab operante sed requiritur quod scienter & exscientia ideo non sufficit assistentia circumstantiarum. Scotus vero dicit quod sufficit assistentia illius prudentie actualis quod credo probabilius.

¶ De voluntate an possit ferti in oppositum illius quod est dictatum a recta ratione. Cap. IIII.

Volum est quo modo est necessaria prudentia actualis ad bene moraliter agendum, queritur nunc Vtrum ad verum dictum prudentiale necessario consequatur ipsum bene operari moraliter, hoc est, vtrum possit esse vera prudentia in intellectu non posito in voluntate actu, & loquimur hic de prudentia actuali. Circa hoc sunt varie opiniones. Una est sancti thome in prima secunde distinctione & buridanii in septimo ethicorum, querit ipse buridanus, Vtrum voluntas possit ferti in oppositum illius quod est dictatum per rectam rationem, ad quam questionem responderet per aliqua dicta. Primum, voluntas non potest ferti in obiectum ut voluntas nisi iudicet intellectus illud esse bonum secundum rationem uniuersalem boni vel secundum rationem particularem bonitatis, puta delectabilis vel utilis, vel honesti. Hanc sententiam tenet adam in prima distinctione primi quod ex simplici apprehensione voluntas ut voluntas non potest ferti in obiectum, & quocunq; actum habet ex simplici apprehensione talis est naturalis. Secundum dictum, quis sit iudicatum bonum in se & non sit iudicatum bonum sibi, voluntas non necessario fertur in illud, dat duo exempla. Primum, latro iudicat iustitiam bonam & iudicem bonum, sed quia non iudicat iustitiam fieri sibi esse sibi bonum, ideo non amat iudicem neque iustitiam. Aliud exemplum est de demoni. Tertium dictum, quis intellectus iudicet obiectum esse sibi bonum, sed iudicat precice esse sibi bonum secundum unam rationem bonitatis & non secundum omnem, vel solum iudicat sibi utile vel delectabile non necessario, tunc voluntas fertur in illud obiectum, patet, quia tunc ad nihil deseruiret libertas voluntatis, ideo

potestia pure naturalis sicut sensus. nā sī ad omne iudicium ostendens aliqd esse bonū alicui volūtas necessitatē ad illud ipsa nō esset libera. ¶ Quartū dictū. si obiectū iudicetur solū scđm rōnem vniuersalem bonitatis; & nō scđm aliquā rōnem particularē; nō necessario sequit̄ operatio in voluntate seu voluntas non necessario fertur in illud ut ostenditur esse bonū non tamen rōne boni honesti/utilis/ vel delectabilis. Probat ipse buridanus/ quia ratio particularis plus monet q̄ vniuersalis; sed particularis ratio boni non necessitat volūtāte ut dicit dictum tertium/ igitur a fortiori nec sola ratio vniuersalis ipsius boni necessitat voluntatem ut ferat in illud. ¶ Quintū dictū. quādo intellectus iudicat obiectū esse bonū scđm oīmodā rōnem bonitatis etiam in speciali non certitudinaliter sed opinatiue/ adhuc volūtas nō necessario fertur in illud/ sed potest discutere ut efficiatur certus. hoc est si iudicat illud esse bonū scđm vniuersalē rōnem bonitatis pariter & particularē sc̄z q̄ sit honestū utile & delectabile; cum hoc tamen dubitat an ita sit non necessario fertur voluntas in obiectū sic sub dubio ostensum. ¶ Ultimū dictum in quo facit tota difficultas. Quādūcūq̄ intellectus certitudinaliter & sine dubio aliquo iudicat aliquid obiectum esse bonū scđm omnīmodā rōnem bonitatis tam in vniuersali q̄ in particulari & nullam truenit rōnem mali; sed iudicat illud esse simpliciter bonū/ & similiter scđm omnē rōnē esse bonū & nullo modo malum: tunc voluntas non potest non ferri in illud obiectū. & in isto satis cōcordat ipse buridanus cum sancto thoma. & ista est p̄pōburidani q̄ si intellectus iudicet de tali obiecto certitudinaliter q̄ sit bonū scđm oīmodā rōnem bonitatis tam in particula ri q̄ in vniuersarli & nullam reperit rōnem malicie ad tale dictamen necessario sequitur bene operari in ipsa voluntate. & hoc expresse dicit scđus thomas. tñ aliqui volunt eum glosare q̄ voluntas necessitat ad specificationem actus non tamen ad actū/sic sc̄z q̄ non necessario habet actum seu q̄ non necessario vult illud/ sed potest non velle illud & suspendere actū suū circa illud. tamen non potest nolle illud. & ideo necessitat ad non nolendū & hoc est necessitari ad specificationē actū. Buridanus em̄ p̄bat suū dictū quia dicit q̄ vnuſq̄ experit in se q̄ qñ videt & iudicat aliqd esse sibi simpliciter & scđm omnē rōnem bonū sibi&nullo modo esse malum nec sibi nec alteri: nō pōt nō velle illud. Itē ut in tertio p̄baut/ qñ presentant̄ per intellectum voluntati duo bona/ voluntas non potest velle minus relicto maiori bono. igitur illud quod ostenditur ei simpliciter & maxime bonus & nullo modo malum necessitatib⁹ eā ad illud volendū. ¶ Item voluntas necessario fertur in finem in particulari sibi ostensum: igit̄ ostensio melioris finis necessitat voluntatem ad oīmittendum minus bonū finē; & simpliciter & summe bonus finis necessitat simpliciter eam. & hec est sententia buridani quam cepit etiam a scđo thoma

De potestate voluntatis.

Contra eccliam impugnat hanc opinionem. & primo notat quatuor modis caput prudentia. Vno modo pro notitia directua operationis siue talis notitia sit vniuersalis siue particularis siue acquista per disciplinam siue per experientiam. Exempli hoc iudicium benefacto ri benefactendu est/ est prudentia/ omnis fracundus est per dulcia verba mitigandus/ istud iudicium potest haberi per experientiam. primum vero per doctrinam & experientiam. Alio modo capitur prudentia pro notitia particulari aliquius particularis operationis dire ctua sumpta ex vniuersali notitia seu propositione cum una minore singulari. exempli ut istud iudicium huic benefactori benefaciendum est/ est prudentia isto modo: quia ex isto vniuersali omni benefactori benefaciendum est cum ista particulari iste est benefactor potest inferri illa. Tertio modo caput pro notitia particulari directua aliquis operationis particularis siue habeat per experientiam siue per disciplinam. ut ista. hic iracundus lenibus verbis est mitigandus potest haberi utroque modo. Quarto modo caput pro aggregato ex omnibus notitiis tantum vniuersalibus quod particularibus directuis operationum humanarum. scilicet pertinentibus ad vitam humanam. Tunc inititur probare contra sanctum thomam quod non sit vna prudencia omnium humanarum operationum quia cum prudencia unius stat error alterius/ ut cum prudencia castitatis stat error temeritatis vel iustitiae: igitur non est eadem prudencia utrumque virtutem dirigens. **H**is suppositis ponit alias propositiones. Prima pro impugnatione opinionis precedentis. Ad prudentiam primo modo dictam non necessario sequitur operari virtuose & conformiter ad illam. probat primo: quia quicunque est aliquis actus qui necessario necessitate naturali sequitur ad illam cui conformatur non est primo laudabilis sed solum secundario propter laudationem actus primi: igitur voluntatis non erit primo laudabilis si necessario sequatur ad actu intellectus: sed primo laudabilis esset actus intellectus. & hoc est contraventum dictum buridanum. & eandem rationem sumebamus ad impugnandum sanctum thomam de suo precipere deductio ab actu iudicandi. unde si actus voluntatis qui conformatur dictamini prudentiali intellectus necessario sequitur ad illud dictamen/ hoc est si ad illud iudicium quo iudicatur hoc esse bonum necessario sequatur electio involuntate: talis electio non est primo laudabilis. scilicet laudabilitate propria/ sed hoc est falsum/ immo alias exterior actus adderet bonitatem vel malitiam super interiore quod non est verum. Nam quodcumque sunt duo actus & ad primum necessario sequitur secundus/ ille secundus non est immediate in potestate voluntatis neque immediate liber/ sed libertate prioris propterea actus exterior est omnino pure naturalis in se. similiter actus sensuum sunt pure naturales in se quibus sint liberi antecedenter seu in sua causa. sed si ad istud dictamen necessario sequatur illa voluntas talis: erit in se pura naturalis/ quod est falsum/ quia oportet concedere quod operatio;

nes intellectus sunt per prius in potestate voluntatis q̄ operationes ipsius voluntatis. Ideo ad prudentiam primo modo actualem non necessario sequitur recta electio in voluntate, ideo satis impugnatur ultimū dictum buridan⁹ & thome. ¶ Secunda propositio, ad prudentiam aut secundo modo aut tertio modo dictam nō necessario sequitur operari virtuose in voluntate, hoc est ad notitiam singularem directiuam particularis operatiois siue habeat per disciplinā siue per experientiam non necessario sequitur electio voluntatis conformis illi prudentie, probatur ut prius / & in sola ista propositione contradicit sancto thome & non in prima, quia sc̄t̄s thomas dicit q̄ voluntas necessario se conformat dictamini prudentiali in particulari, & dicit q̄ non necessitat̄ ad conformandū se prudentie vniuersali, & ideo conuenit cum occham in prima propositione sed non in secunda in qua dicit q̄ nullo modo necessitatur a particulari. Et ad auctoritatem Aristote, omnis malus ignorans, & formatur sic argumentum, non p̄t esse malum in voluntate quin sit error in intellectu: igitur nec potest esse bonū in voluntate quin sit prudentia in intellectu: igitur nullus p̄t se disformare prudentie: ergo si habeat perfectā prudentiā erit perfecta electio. Nam dicit tho, q̄ prudentia non solū importat notitiam vniuersalem sed etiā particularē: ideo non p̄t esse mala electio quin sit error in particulari. Ideo dicit omnis malus ignorans. Ad istud argumentū q̄n concederet solū probat q̄ non necessitatur ad specificationē actus non tñ ad actum, hoc est solū probat q̄ stante prudentia necessitatur voluntas ad non volendū contrarium vel ad nō nolēdū cōtra illā, ideo nō probat quin posset se suspēdere ab actu conformi, ita q̄ remaneret libertas ad minus contradictionis, & non probat quin ad minus stante prudentia posset peccare peccato omissionis, imo dico q̄ etiā peccato transgressionis, Ideo ad argumentum (dato q̄ non probet oīno intentū) r̄fut̄ negādo antecedēs, imo stante prudentia siue prudentiali dictamine de aliquo obiecto, stat mala electio de eodem, & auctoritatem exponit occham in quarto, q̄ oīs malus ignorans saltem dispositus, quia oīs talis habet dispositionem quam si continuet incidet in multas ignorātias, & errores, quia malitia hominis excecat intellectum, nō tamen oportet q̄ semper sit excecatio seu error tunc. Sed est difficultas supposito q̄ sit tale iudiciū in intellectu sicut ponit buridan⁹ in ultimo dicto an sit nolitio illi⁹ obiecti, hoc est an voluntas possit habere nolle oppositū, vide q̄ non, quia voluntas non potest ferri nisi in bonū: igitur cum hoc sit iudicatum bonum, sequitur q̄ non potest nolle illud. Respondent cōter oīs antiqui q̄ nō, quia voluntas nō p̄t nolle aliquid nisi sub ratione mali, hoc est nō p̄t nolle obiectū in quo nulla apparet ratione, neq; velle obiectum in quo nulla apparet ratione bonitatis, & ista est cōior opinio, tamen dicit occham in fine tertij, q̄ potest nolle.

De 3. virtu. mota. iusti. fortis. & temp.

Isto stante. & quando dicitur q̄ nullus potest aliquid nolle nisi sub ratione mali / & non potest aliquid velle nisi sub ratione boni / exposuit q̄ intelligitur q̄ nihil potest velle nisi sub ratione volibilitatis & nihil potest nolle nisi sub ratione nolibilitatis / & dicit q̄ ratio volabilitatis & nolibilitatis est ens: ideo pōt illud nolle sub ratione entis / licet de facto nulla ratio mali appareat in illo, & hec dicta de prudentia & actu eius sufficient.

De tribus virtutibus moralibus iustitia / fortitudine / & temperantia / & de obiectis earumdem. Cap. V.

 Am videntum est de virtutibus moralibus. & prima diffi cultas de virtutibus moralibus q̄tum ad obiectū est: Vtrū sc̄z inter virtutes morales sint aliq̄ que habeant precise passionē p̄ obiecto / aliq̄ operationē precise p̄ obiecto. Pro cuius declaratio ne norādū scdm thomā q̄ virtus nihil aliud est q̄ habit⁹ faciens vel inclinans hominē vt bene se habeat / & aliquem bene se habere dupliciter intelligitur, vno modo in ordine ad se, alio modo in ordine ad alterū, videlicet per operatio nes in ordine ad alterū / vt sunt venditiones / emptiones / cōmutationes &c. Sed in ordine ad se bene se habet quando appetitus eius subiugatur & subiicit rationi / & hoc non sit nisi per repressionem passionū, ideo dicit q̄ iustitia per quam homo bene se habet in ordine ad alterū necessario est circa operationem / sed alie due sc̄z fortitudo & temperantia per quas bene se habet homo ad seipsum sunt circa passiones. ideo dicit q̄ est vna virtus moralis / sc̄z iustitia q̄ habet precise operationē pro obiecto, alie due sc̄z fortitudo & temperantia habent passiones p̄ obiecto / hoc est p̄ materia; & hoc videtur fatis cōforme dictis aristote lis et philosophorū dicētiū temperantiam circa delectationes gustus et tactus / et fortitudinem circa timores et audacias q̄ sunt passiones, huic sententie aduersatur martinus vt apparet in prima questio ne de fortitudine in qua nōtitur probare q̄ fortitudo et temperantia sunt eque beate circa operatio nes sicut ipsa iustitia. Rationes multas adducit quarū precipua est / velle aggredit pro defensione in publice et nihil aliud volendo est operatio spectans ad fortitudinem / tale velle non habet timorem pro obiecto / in forte talis qui habet talem voluntatem non cogitat de timore vel de audacia / in forte solum illud velle, tunc arguitur sic / hoc velle est actus fortitudinis: ergo habitus ex illo genitus est ipsa fortitudo / sed talis habitus habet idem pro obiecto quod habet actus: ergo verus habitus fortitudinis est eque circa operationem sicut ipsa iustitia. Similiter vele comedere scdm q̄ recta ratio dictat esse comedendum / est actus temperantie, tale velle nec habet delectationem gustus neq̄ tristitiam pro obiecto, sed habet solum ipsum comedere: ergo habitus genitus ex ipso habebit pro obiecto ipsam operationem exteriorem et non ipsam passionem.

¶ Preterea si in aliquo nulla insurgat passio penitus non est difficultas quin possit elicere volitionem de aggrediendo vel expectando vel comedendo conformiter ad dictamen rectum; ergo in isto potest generari una virtus temperantie vel fortitudinis non habete passionem pro obiecto. Ideo videtur mihi dicendum quod aliqua temperantia habet passionem pro obiecto; aliqua habet operationem & aliqua habet vtruncq; scilicet tam passionem quam operationem. Similiter aliqua fortitudo habet operationem dum taxat pro obiecto; aliqua passionem; aliqua vtruncq;. Primum patet de fortitudine in illo qui non reflectit se ad timorem vel audaciam; sed solu[m] vult aggredi aut expectare. Secundum patet de illo qui reflectit se ad suas passiones; puta timorem vel audaciam; & vult reprimere sensualitatem vel possessionem naturalem. scilicet naturaliter causata talis volitio terminatur solu[m] ad illam passionem. Sed si sit talis qui velit non obstante timore aggredi vel expectare non est difficultas quin talis volitio habet operationem; id est aggressum vel expectationem pro obiecto. similiter habet passionem pro obiecto; ergo aliqua fortitudo habet vtruncq; pro obiecto; saltem partiali. ¶ Quozum ad iustitiam appetet quod stat aliquando habere passionem pro obiecto; vt potest esse passio insurgens inclinans ad non redendum alicui quod suum est; vt est amor pecunie. volitio conformiter elicita qua volo reddere isti suam pecuniam non obstante tali passione habet passionem pro obiecto; & ista volitio est actus simpliciter & adequate pertinens ad iustitiam; ergo aliquis actus iustitiae habet passionem pro obiecto; saltem partiali; & per consequens non distinguuntur ab iniunctae iustitia & alie due morales penes hoc quod habeant passionem precise pro obiecto & ipsa habeat precise operationem. ¶ Aduertendum quod dicimus omnem virtutem esse circa difficile; sed non videtur verum quia operationes circa quas versantur iustitia & temperantia non sunt difficiles. Dico quod virtutem esse circa difficile dupliciter intelligitur. Vno modo circa difficile; scilicet circa obiectum quod difficile est exercere. Secundo modo circa difficile; scilicet circa obiectum circa quod difficile est inuenire medium. Vnde iustitia est circa difficile secundum modo; quia non sit difficile mercari; est tamen difficile inuenire medium rationis vendendo & emendo; sed difficultas in objectis aliarum virtutum; scilicet fortitudinis & temperantiae non consistit in hoc quod sit difficile reperire medium etiam rationis; sed difficultas illarum est quia est difficile exercere tales operationes. similiter potest accidere quod timor mortis retrahat ab aggressu. propterea dicit sanctus thomas: quod iste passiones retrahunt inquit passiones & non ratione obiecti; sed aliquae passiones circa materiam iustitiae possunt retrahere ex parte obiecti. Sortes dicit quod non est comedendus iste cibus; non est difficultas abstinere ex parte operationis; sed difficultas est propter delectationem maiorem que reperitur in isto cibo & non in alio; quia communiter prouenit difficultas.

De subiecto virtutum moralium.

cultas ex parte passionis ne ponatur rectitudo in obiecto temperantie. hinc dicit sanctus thomas q̄ temperantia est circa passiones & non est difficultas quin verum dicat: sed vt in pluribus non attenditur difficultas in operibus iustitiae ex parte passionis/ sed difficultas ponendi rectitudinem est/ quia difficile est reperire medium rationis. ideo talis virtus non est circa passiones tanq̄ circa illud quod retrahit ne ponatur rectitudo in obiecto ipsius iustitiae: sed circa operationem ipsam. & si hoc modo intelligat verum dicit. ¶ Alia difficultas circa supradicta videtur q̄ in statu innocentie non fuissent virtutes. patet: nulla insurrexisset palloc difficultas hominem circa materiam temperantie puta ad comedendum q̄ non erat comedendum. similiter nullus fuisset timor aut audacia: quia nulla fuissent belli pericula neq̄ timoris obiecta. Similiter p̄ tali statu nulla fuisset difficultas in inueniendo mediū rationis q̄tum ad iustitiam: quia ita intellectus illuminatus fuisset q̄ potuisset facile ista cognoscere. Dico q̄ pro tali statu nō fuisset passio retrahens a bono: sed fuissent alie passiones/ puta delectationes in cibo & potu & in generatione/ sed non nisi moderate scđm rationis iudicium. ideo negatur ista consequentia/ pro tali statu nulla insurrexisset passio retrahens ab illo quod fuisset dictatum a recta ratione: ergo nulle fuissent virtutes morales. quia q̄ non fuissent tales passiones retrahentes: hoc non prouenisset ex natura hominis q̄ nata est cōdelectari suo conuenienti & ipsa voluntas vt ei coniuncta naturaliter nata est condelectari. Nam vt ponat opus virtutis non oportet q̄ actu sit delectatio vel passio retrahens: sed sufficit q̄ possit esse aliqua passio in operante nata retrahere ipsum ab operiō virtutis. vt ergo operatio sit virtuosa nō oportet q̄ insurgeat actu difficultas passionis retrahentis: sed sufficit q̄ sit circa oblectū circa quod q̄tum est ex natura agentis possunt insurgere passiones retrahentes. & ideo si in illo statu non insurgebat passiones non proueniebat ex hominis natura/ sed ex dono dei gratuito.

De subiecto virtutum moralium.

Cap. VI.

Isum est de obiecto virtutis moralis & q̄ vnluscivisq̄ virtutis moralis indifferenter obiectū p̄t esse operatio vel passio. Iam cōsequēter querit de subiecto virtutū moralium. Ut rū sint in ratione vel in appetitu sensitivo. Opinio sancti thome prima secūde q̄stioē quinquagesimā sexta articulis quarto & sexto consistit in duobus punctis. Primū. Alique virtutes sunt ponēde in appetitu sensitivo. Secundum. Omnes virtutes morales que sunt ad seipsum que scilicet inclinant ad bonum sibi/ sunt in appetitu sensitivo/ vt sunt fortitudo & temperantia/ & omnes que sunt ad deum & proximum vt iustitia: sunt in voluntate. Dicit enim in

Ilo sexto articulo preallegato q̄ virtutes que ordinant affectum hominis in deum vel in proximum sunt in voluntate sicut in subiecto ut charitas iustitia & huiusmodi sed ille que ordinant ad bonū propriū ipsius volentis sicut fortitudo & temperantia que sunt circa passiones sunt subiectae in appetitu sensituo. Patet primum dictum eius. Quandocunq; aliqua operatio procedit ab aliqua potentia secundū q̄ mouetur ab altera potentia; vt operatio illa sit perfecta oportet utrāq; illarum potentiarum & mouentis & motu esse perfectam. Vnde in quarto articulo preallegato querit sanctus Thomas utrum irascibilis & concupisibilis possint esse subiectum virtutis. Respondet q̄ irascibilis & concupisibilis dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se in quantum partes appetitus sensitivū; & hoc modo non competit eis q̄ sunt subiectum virtutis quia huiusmodi vires sunt communes nobis & brutis. Altero modo considerantur in quantum participant rationem & per hoc q̄ sunt natae ratione obediens & sic possunt esse subiectum virtutis humane. q̄ enim in irascibili & concupisibili sunt aliae virtutes: patet actus enim qui pro creditur ab una potentia secundum q̄ est ab alia mota non potest esse perfectus nisi utrāq; potentia sit bene disposita ad actum/ sicut actus artificis non potest esse congruus nisi etiam artifex sit bene dispositus ad agendum & etiam ipsum instrumentum/ als non operaretur operationem perfectam/ sed ut iste operationes procedentes a potentia sensitiva secundum q̄ mouetur a potentia rationali/ vt operationes fortitudinis & temperantie sint perfecte requiritur q̄ perficiantur & ratio & appetitus sensitivus/ sed in ordine ad istam operationem non perficitur appetitus sensitivus nec ratio nisi per habitus virtuosos: ergo oportet de necessitate ponere in potentia sensitiva secundum q̄ est a ratione mota habitus perficientes illam ad bene agendum; & non solum in ratione. & quia bona dispositio potentie mouentis more attenditur secundum conformitatem ad potentiam mouentem: ideo virtus (dicit thomas) que est in irascibili & concupisibili nihil aliud est q̄ quedam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem. ¶ Quantum ad secundum dictum eius dicit in articulo ultimo quando aliqua potentia est ex se/ id est ex propria ratione potentie sufficiens ad actum: non indiget habitu perficiēte. sed quando est ex se insufficiens: iam indiget habitu perficiēte. Vnde quantum ad bonum proprium voluntas nostra est ex sua natura sufficiens/ quia quilibet appetitus bonum proprium/ ideo quantum ad virtutes que respiciunt bonum proprium non oportet illas ponere in voluntate sed in appetitu sensitivo: sed appetitus sensitivus non est ex se sufficiens ad bonum rationis: igit. Nam si qđ bonū imineat homini volēdū qđ excedat proportionē volētis siue quantum ad totā specie humana sicut bonū diuinū qđ transcēdit limites humanae nature siue quantum ad individuum sicut

De subiecto virtutum moralium.

bonū proximi ibi voluntas indiget virtute & ideo huiusmodi virtutes q̄ ordinat̄ affectum hominis in deum vel in pximū sunt in voluntate vt dī&fū est. ¶ Vnde voluntas nō est ex ratione ppria sufficiens ad bonū ratiōis circa deū vel pximū/ ideo oportet in illa ponere habitus perficientes illam in ordine ad bonū rōnis prout respicit deū & pximum/& sola iustitia est talis habitus: igitur, & sic sc̄tūs thomas iustitiā in voluntate & ceteras duas ponit in appetitu sensitivo. Cōtra hoc argut, sequeretur q̄ in potentia sensitiva siue in organo corporeo esset ponenda vltus, patet cōsequētia, notū est q̄ ab ipa virtute corporea/puta a potentia executiva procedit operatio scdm q̄ mouet ab ipsa ratione vt datio elemosyne/ vt ambulatio ad ecclesiā, sed in rōne sancti thome assumebat quādocunq̄ aliqua operatio procedit ab aliquā potētia scdm q̄ mouet ab altera oportet vtrāq̄ illarū esse pfectā ad hoc q̄ opatio sit pfecta: ergo cū ista ambulatio vel datio elemosyne pcedat a potentia executiva scdm q̄ mota a rōne/ ne cesset esse vtrāq̄ esse pfectā vt operatio sit pfecta. Vel sic format argumētū sanc. tho. dicit augusti. in libro de morib⁹ ecclie q̄ virtus non est in corpore sed in aia/ eo q̄ aia corp⁹ regit. Vnde q̄ aliquis corpos bene vtatur totum refertur ad animā/ sicut si mihi auriga obtēperans equos quibus preest recte regit hoc totum mihi debet/ sed sicut anima regit corpus ita etiā ratio regit appetitū sensitivū: ergo totū rōnali parti debetur q̄ irascibilis & concupiscibilis recte regantur/ sed virtus est qua recte vuit: igitur virtus non est in irascibili & concupiscibili sed solū in parte rationali. ¶ Ad hoc respōdet ipē q̄ alia rōne reglit corpus ab aia & irascibili & cōcupiscibili a rōne. corpus enī ad nutū obedit aie absq̄ contradictione in his in quibus natum est ab aia moueri. Ideo philosophus primo politico dicit q̄ aia regit corpus principatu despoticō: sicut dñs seruū, ideo tot⁹ motus corporis referit ad aiam/ & ppter hoc in corpore non est vltus sed solum in aia, sed irascibilis & concupiscibilis non obediunt ad nutū rationi/ s̄ habēt pprios motus suos quib⁹ interdum rationi tē pugnant, vnde in eodē libro philosophus dicit q̄ ratio regit irascibilem & concupiscibilem principatu politico/ quo sc̄z reguntur liberi qui habēt in aliquibus ppriam virtutem. & ppter hoc etiam oportet in irascibili & cōcupiscibili esse aliquas virtutes quibus bene disponantur ad actū, hec tho. Ideo vbi vna potentia operat scdm q̄ mota ab altera & pōt resistere potētē mouēti oportet ponere virtutē i vtrāq̄ sed q̄n omnino obedit & nō pōt resistere imperio superioris potentie mouētis nō oportet ponere virtutē in vtrāq̄/ sed solū in potētia mouente & nō in mota. Occhā in tertio questio decima nlt̄ hoc impugnare & ponit aliqua dicta. Primū in quo cōcordat cū tho. est in sensu est ponendus habitus. Secundum ille habitus non est proprie vir̄tus. Tertiū in voluntate est ponendus habitus respectu oīm respectu

De subiecto virtutum moralium. 77

quorum est ponendus in sensu: & istud tertium dictum / & secundū sunt contra sanctum Thomam. Quartum / solus ille habitus est proprie virtus. ¶ Primum dictum probatur. quando aliqua potentia sic se habet q̄ ante frequentationem actuum difficulter exibat in illos / & facile in contrarios / & post frequentationem facile exit: in tali est ponendus habitus determinans illam potentiam, sed ipse sensus ante frequentationem actuū difficulter exibat in aliquos actus & faciliter in contrarios / & postea faciliter, patet/ quando alius est solū cōtinens anteq̄ sit tēperatus habet actus voluntatis quibus respuit oblectum intemperantie & actus concupiscentie / & per frequentationē actuū per imperiū voluntatis superatur illa concupiscentia in sensualitate & producitur tandem actus quo respuebat per imperiū voluntatis obiectum intemperantie. Tūc arguitur sic/ post frequentationē istorum actuum respūtiuorum quos habet cōtinens cum difficultate: postea facile exit potentia sensualis in illos actus: quia presentato obiecto intemperantie respuit sensus sine magna contrapugnatione. ergo post frequentationem actuū facile exit sensus: & difficulter ante exibat. & ista est tota & precipua ratio Occham propter quam ponit habitus in sensualitate. Alia ratio / caro cōcupiscit aduersus sp̄itū. i. concupiscit aliquid qđ ratio respuit, ergo oportet de necessitate ponere habitū in sensu, & alterū in appetitu rationali respūtiuo. Similiter econtrario stat voluntatem aliquid appetere: & sensum respūtere illud & voluntas post illam respūtationem sensualem facile & ante difficulter exibat. ergo signum est q̄ in sensu est habitus sicut in ipsa voluntate. Diceret aliq̄/ in potentia pure naturali non ponitur habitus: sed sensus est potentia pure naturalis. Igitur. Dico q̄ sensus in se est potentia pure naturalis / & libera per participationē sicut etiā intellectus dē potētia libera per participationē, sed intellectus inq̄tum intellect⁹ / est potentia pure naturalis. Vnde in illa potētia pure naturali. i. que precise determinat vnum actum siue ad vnam operationem non ponit habitus sed in alijs pure naturalib⁹ in se et libere per participationem que non determinant precise ad vnam operationem potest ponit habitus. & de facto ponit vt in intellectu & sensu. ¶ Scdm dictum probatur scilicet q̄ habitus positus in sensu non est proprie virtus. Patet sic/ actus sensitiv⁹ non est proprie virtus, ergo nec habitus. patet consequentia , habitus non dicitur virtus nisi propter actum ad quem inclinat/ immo tota ratio quare habitus dicitur / virtus est : quia inclinat ad actum, antecedens patet, actus sensitiv⁹ nō est proprie liber: sed secundū q̄ imperatur a voluntate: ergo non est p̄prie actus virtutis : quia de ratione actus virtutis est q̄ sit libere elicitus & q̄to magis libere tanto magis accedit ad virtutem. Preterea actus sensitiv⁹ manens idē successione potest esse bon⁹ & malus scdm q̄ a diuersis volitionib⁹ imperatur; & semp

De connexione virtutum moralium.

est idem actus imperatus in sensu quemadmodum est idem actus eiusdem ad ecclesiam a quacumque voluntate impetratur. Ita est in variatibus, ergo non est secundum se bonus, quis ergo in sensu sit ponendum hunc? ille tamen non est proprius virtus propter hunc voluntatis, & ista ratio sufficienter probat quod non est proprius habitus virtuosus in sensu. Tertium dictum probatur sic, respectu omnium respectuorum ponit habitus in sensu voluntas est indeterminata quodammodo, scilicet vel nolle; quia respectu omnium obiectorum sensitiuum est indeterminata ad voluntatem illa vel nolle, per enim in isto actu & in contractu. Tunc autem sic, omnis potestia in determinata ad aliquos actus ex frequenti elicitione acquirit hunc determinatum inclinatum illud ad illos, sed voluntas respectu omnium respectuorum ponit hunc in sensu est indeterminata quantum ad exercitium & specificationem actus; ergo causabitur in voluntate hunc inclinatum illud ad alterum illorum obiectorum. & non video magnam apparentiam in oppositum, ut presentatio obiecto fortitudinis vult aggredi, per nolle aggredi, ergo voluntas est indeterminata ad alterum illorum, & ex frequenti voluntate aggredi edicatur hunc determinatum ipsam ad aggressum, & ista est tota ratio quae ponit habitus in potestate; quod est indeterminata & per frequentationem actuū determinatur. Quartum dictum, probatur quod solus habitus voluntatis est proprius virtus, prout solus actus est proprius virtuosus quod est immediate liber, ergo solus ille hunc est proprius virtus, fatebor ergo Occidens cum sancto Thoma, quod in sensu est ponendum hunc; & est magna apparentia ad hoc, sed quod talis habitus in sensu non habet hunc sibi pertinentem in voluntate; falsum est, & quod talis habitus in sensu existens sit proprius virtus: etiam hoc est falsum contra sanctum Thomam.

De connexione virtutum moralium: Capitulum. 7.

Verum sum est de subiecto virtutum moralium & allegata est opinio sancti Thomae, quod consistebat in duobus. Primum quod alii virtutes morales sunt in sensualitate, scilicet ipotestia sensitiva. Secundum quod virtutes morales quod sunt in sensualitate non sunt virtutem moralem trahentes in voluntate, & quod sunt in voluntate non sunt moralem trahentes in parte sensitiva, & determinantur virtutes ad se, scilicet quod respiciunt bonum sibi habent ut fortitudo & temperantia sunt in parte sensitiva, scilicet virtutes ad alterum ut iustitia sunt in appetitu rationis. Tercium sequitur videlicet est de connectione virtutum. Virtus necessaria sese concomitant, hoc est si una ponatur de necessitate cetere ponantur. Quatuor ad hanc quod est, pertinet triplex difficultas, ut coiter dicunt docentes. Primo de virtutibus theologicis, an sint necessario connexae. Secundo de moralibus, an omnes virtutes morales sint adiuncte connexae. Tertio an illae virtutes morales necessario connectantur cum prudenter & prudenter necessario connectantur cum eis. Quartu ad hanc dictum est prius quod probatur, virum ad binum agendum moraliter necessario regula dictam prudenter & prudenter nullum ad prius, quod etiam ad primum de theologicis an necessario connectantur, scilicet dicit duo. Primum quod necessario connectantur quo ad infusionem naturae delegetur per ipsam.

De connexione virtutum moralium. 78

fundi vna sine alijs. scdm de lege nō necessario cōnectunt q̄tū ad cōseruationē, ratiō scoti p̄ p̄rio dīcto ei⁹ ē, quē de⁹ sanat perfecte sanat; sed virtutib⁹ theologicis sanat aīa, ergo nō insūdit vnā sine religi⁹, q̄tū ad scdm/ ille qui peccat mortali⁹ pdit charitatē/ & nō pdit fidē. ergo p̄t vna cōseruari siue alijs. Venio nūc ad scdʒ/ an morales sint ad inuicē cōnexe/ vt puta an posset esse vera prudētia sine iustitia/ fortitudine/ & tēperantia/ & ecōtrario vera fortitudo/ siue prudētia & ceteris. Quātū ad hoc ēmultiplex mod⁹ dicendi. s. tho. in pria scde q̄st. 65. dicit q̄ sūt necessario ad inuicē cōnexe. & dicit q̄ virt⁹ capi⁹ dupl̄ citer. Vno mō p̄ oī inclinatio ad aliquā operationē virtutis siue talis inclinatio sit in nobis a natura siue ex assuetudine. & hocmō accipiendo virtutes morales nō sunt cōnexe. Et etiā isto modo virtutes quas Art. vocat cōgenitas sūt virtutes/ & tales nō sunt cōnexe. Vide m⁹ em̄ aliquē inclinatū ad temperate viuendum/ qui est inclinat⁹ ad aliud vitium puta furtum. similiter videremus aliquē ex naturali complexione/ vel ex aliqua consuetudine esse promptū ad opera liberalitatis qui tñ non est promptus ad opera castitatis. ¶ Alio modo capitur virtus moralis pro inclinatio ad perfecte bene agendū ex assuetudine acquisito. perfecta aut̄ virt⁹ moralis/ ait/ est habitus inclinās ad bonū opus bene agendū. & sic accipiendo virtutes morales dicē dum est eas esse connexas. Vnde. s. Thomas capi⁹ duas rationes ad hoc probandum. Pria q̄nctūq; est aliquid vnum tertīū qđ connectit cū aliquibus alijs/ tunc quilibet illorum quib⁹ cōnectitur/ etiā cū illo tertio cōneditur/ & illa alia necessario cōnectūtur ad inuicē/ sed sic ē q̄ morales virtutes connectunt cū prudētia & prudētia cū qlibet morali, ergo virtutes morales cōnectunt ad inuicē. q̄ aut̄ virtutes cōnectantur cum prudentia notum est. quia non possunt esse sine prudentia/ & prudentia connectitur cum qualibet morali. patet per phis̄losophū in sexto ethicorum/ dicit q̄ non potest esse prudētia qn̄ sint ceterae virtutes. ergo ille virtutes cōnectuntur cū aliquo & illud aliqd cōnectit cū qlibet ipsarū virtutū moralium/ & hec ē potissima rō. s. tho. ad hoc suadēdū. ¶ Cōtra hoc sunt magne apparētie ad oppositū/ & primū fūdaūtū qđ ass̄bit vīdet falsū. vñ q̄ sit vna prudētia q̄ sit directa oīm virtutū moralium/ qā sūt plures & diuerse prudētiae q̄ dirigunt virtutes morales/ vna fortitudinē alta iustitiā/ alta tēpaciā. igitur nō dabis vnā prudentiā que connectitur cum illis. alias satis probatum est secundum Occiam q̄ stat errare circa materiā vnius virtutis/ & rete agere circa materiā alteri⁹. sed sic est q̄ hi⁹ inclinās ad bñ dīctā dū circa materiā iustitiae nō stat cū hītu inclināte ad male dīctādū circa idē/ & tñ stat cū hītu ad male dīctādū circa materiā tēperantie. Igē ille habitus qui inclinat ad bene dictandum circa temperantiam differt ab illo & specie. nam sunt obiecta specie differētia: ergo & habitus acquisiti. ideo falsū est q̄ sit vna prudentiā directa omnis

De connexione virtutum moralium.

um virtutum moralium nisi capiatur prudentia collectiva.
¶ Quantum ad secundum quis esset yna prudentia adhuc non necessario connecteretur cum virtutibus moralibus. patet stat plene iudicare intellectum / & tamen voluntas non necessario se conformet illi pleno dictamini / immo potest se disformare / & stat hoc frequenter iterare. ergo stat habitu prudentiali generari / & nullum habitum moralis generari. ideo ratio sua non est apparenſ quando dicit / quando cum aliqua connectuntur cum aliquo tertio &c. quia assumit unum multum dubium. ¶ Argumentum apparenſ contra hanc opinionem quod communiter fit. Aliquis potest frequenter elicere actum temperantie quod ei nunquam occurrat materia fortitudinis bellicē exercende pura religioso in claustro degenti. ergo in ipso potest generari habitus temperantie non genito habitu fortitudinis. patet / potest se exercitare circa materiam temperantie / & refrenare passiones inclinantes ad intemperantiam. generabitur habitus / & talis est perfecte virtus. quod patet. talis habitus inclinat perfecte ad temperate vivendum / delectabiliter / immobiler / & scienter; ergo sequitur quod talis habitus est perfecte virtus. ¶ Respondetur communiter quod non faciliter inclinat ad temperate vivendum in omni euentu. ideo non est perfecte virtus. patet antecedens / quia si tali presentaretur mors nisi consentiat intemperantie puta libidini: ratione talis habitus non operabitur faciliter immo tunc difficultate: ager quod sibi est tunc difficile refrenare passiones circa obiectum mortis puta timorem. modo ad habitum esse virtutem requiritur quod inclinet ad faciliter agendum in omni euentu / & non sufficit quod inclinet ad faciliter agendum nunc. sed si habet fortitudinem in tali casu delectabiliter & faciliter operari / & exire in acto temperantie. ideo ille habitus temperantie: si haberet fortitudinem annexam esset perfecte virtus. Vnde apud hanc opinionem non propterea virtutes morales dicuntur connexe quod requiratur certa intensio habitus que non potest haberi sine alijs virtutibus / ita quod minor intensio non dicitur virtus: quia talis intensio etiam si ponatur regiſti summa potest haberi per frequentissimam operationem / & exercitationem circa materiam unde virtutis sine alijs virtutibus. hoc est ut hinc tempore sit virtus non necessario requiri certa intensio que non potest haberi sine habitu fortitudinis vel iustitie: immo potest acquiri tanta intensio in habitu temperantie sine habitu fortitudinis sicut cum habitu fortitudinis. vt fortes in habitu temperantie potest pernenire ad summum illius habitus: & tamen propter hoc talis habitus non dicere virtus: sed dicuntur connexe: quia adesse virtutis requiritur quod talis habitus in omni euentu faciat faciliter operari / & non stat quod habitus temperantie in omni euentu faciat faciliter operari: nisi sibi connectatur habitus fortitudinis & iustitie. ergo non stat quod talis habitus sit virtus nisi connectatur cum altero habitu.

¶ Contra hanc solutionē sequitur q̄ nullus hitus esset virtū nisi esset iā in gradu heroico / & nisi h̄eret quēcūq; hitū culuscūq; virtutis in gradu heroico secū. p̄z nullus est habitus faciēs faciliter operari in omni euentu nisi sit in gradu heroico. ergo. patet aīs / qcunq; habitus qui nō est in gradu heroico si euēiat casus excedens cōm̄ hominū facultatem non faciet faciliter operari / q̄a si sic tam esset in gradu heroico: ergo apud illā opinionē / si ad esse virtutis requiritur qđ supra dictū est sequitur illatū / videlicet q̄ nullus habitus est virtū nisi sit in gradu heroico / & habeat secū habitus aliarū virtutum etiam in gradu heroico constitutos. & nulla videtur apparentia hoc cōcedere saltem de temperantia. ¶ Dico q̄ isti capiunt differenter gradum heroicū a nobis. vñ dicunt q̄ gradus heroicus non est inclinare ad actū qui superat cōmunem hominū facultatem / sed est ita se exercere circa passiones vel aliquā materiam q̄ nulle possunt omnino insurgere passiones vel saltem notabilē ad oppositū trahentes. hoc est / gradus heroicus secundum eos est gradus refrenatiuus passionū supra cōmunem hominū facultatem. Vnde primo non excedit cōmunem hominū facultatem quando insurgunt passiones dissentire & illis contradicere / qđ pertinet ad gradū temperantie. nec scđo excedit cōmunem facultatem hominū quando non insurgunt vehementes. hoc ē ita se exercitare circa aliquā virtutem q̄ non insurgant passiones intellectum perturbantes vel q̄si turbantes / sed ita se exercitare circa passiones q̄ nulle insurgant omnino / vel si insurgant / ita parum aut nihil hoc excedit cōmunem facultatem hominū scđm eos: ideo dicitur gradus heroicus. Et resolutorie gradus heroicus non est insurgentibus passionibus quāsvincere excedit cōmunem hominū facultatem illas excedere; licet hoc sit heroicē agere & excellenter. sed est habitus cohibens omnes passiones / ita q̄ nulle insurgat vel saltem q̄ nō notabiliter insurgant. & sic non sequitur q̄ omnis virtus sit heroicā. ¶ Vnde pro maiori declaracione si presentetur alicul mors nisi consistat in libidinem / si insurgant passiones ad consentiendum non habet habitū qui vocatur heroicus / quis illā nolle consentire actuale sit heroicē operari. sed talis habitus non esset heroicus quia non refrenat passionem insurgentem notabilit. Vnde vt habitus dicitur virtus nō requirit q̄ in omni euentu faciat q̄ nulla insurgat passio: sed q̄ omni euentu non insurgat passio quam non sit multum difficile superare / sed q̄ sit facile. ¶ Contra / ergo ad minus temperantia & fortitudo non sunt connexe cum iustitia. licet bene fortitudo & temperantia illo modo sint connexe. sequela probatur / quia illis habitis non est dabili casus in quo habitus tam habiti sine iustitia non inclinent ad faciliter operari circa materiam temperantie & fortitudinis sine iustitia / & quin faciliter in quocunq; casu operetur. Dicūt ipsi cōmūniter q̄ datur talis casus / scđicet quando virginis offeruntur maxima mu-

De quinque gradibus virtutis secundum Occham.

nera vt consentiat libidini/ similiter quando fortis offerretur grandia munera ne subeat pericula bellum/tunc sine iustitia efficitur istis valde difficile operari, sed profecto si talis virgo sit temperata/ & alter sit fortis facile erit eis non acceptare illa munera vt notum est. Scotus in tertio, 36, distinctione hanc virtutem conexione improbare nititur: sed rationes eius non sunt multum valide contra istum sensum quem dat sanctus Thomas.

De quinque gradibus virtutis secundum Occham. Capitulum octauum.

Onsequeenter videndum est de gradibus virtutis quos posuit Occham in tertio questione. 12. Primus gradus est qui voluntas acceptat obiectum alicuius virtutis exempli gratia in virtute temperantie/ vel refugit obiectum intemperante conformiter ad rectam rationem/ quia honestum est/ non referendo in finem supernaturalem/ sed solum quia honestum est/ non referendo si aliud finem nisi quia honestum est. Dicitur notant conformiter ad rectam rationem/ quia isto primo modo non requiritur reflexio dictaminis puta qui sit conformiter ad rectam rationem/ quia dictatum a recta ratione: sed sufficit habere hoc dictamen/ hoc est faciendum vel respondendum/ & non requiritur quia dictatum a recta ratione. ¶ Secundus gradus virtutis vt puta temperante est actus quo acceptatur tale obiectum conformiter ad rectam rationem/ & cum hoc habere unum nolle quoniam ab illo desistere pro qualunque re qui diu ratio recta dictabit non esse desistendum/ & in isto secundo gradu non est alia relatio preterquam honestum sicut in primo gradu, nam in istis duobus primis gradibus operationes non habent prudentiam pro obiecto. ¶ Tertius gradus addit super precedentes precise: quia dictatum a recta ratione, unde secundus gradus superaddit primo/ nolle desistere/ & tertius addit super primum & secundum acceptatum obiectum/ quia dictatum per rectam rationem ita qui habet pro obiecto partiali quia dictatum a recta ratione. ¶ Quartus gradus includit istos tres & ultra addit, proprit deum sume dilectum/ & iste gradus est perfecte virtutis immo apud eum nullus precedentium graduum est dicendus virtus saltem intrinseca: sed si alii dicant virtutes hoc est solum denominatione extrinseca propter assistentiam istius gradus. Quilibet istorum quatuor graduum reperitur in gradu temperante: eodemene & in gradu heroiaco, & sic isto modo non distinguuntur/ vt distinguit Aristoteles. Sed de distinctione gradu virtutis secundum eum postea videbitur. ¶ Quintus gradus est qui includit omnes istos/ & superaddit qui sit actus imperatiuus formaliter executionis operationis qui excedit coem hominum facultatem ex natura rei vel ex circunstancia & iste est gradus quem coiter doc. vocant heriocum. Recapitulando istos gradus, primus non includit obiectum quia dictatum/ secundus addit/ propositum non desistendi, tertius addit quia dictatum a recta

De quicq; gradibus virtutis secundū Occhā. 80

ratione. quartus addit propter deum finaliter & ultimata dilectum. quintus addit q̄ talis vltio sit formaliter imperatua operis quae ex natura vel ex cīrcumstantia excedat cōmūnem homīnū facultatē. ¶ Iste suppositus ponit Occham aliquas propositiones quarum aliae sunt note & aliq; dubie. Prīma. Omnes virtutes morales connectuntur in quibusdam principijs vniuersalibus. patet vt in isto oē dictatū per rectā rationē est faciendū omne honestū est faciendū / oē dishonestū fugiendum / ille sunt maiores vniuersales sive principia omnibus virtutibus coia in quibus connectuntur ipse virtutes & ex quibus deducuntur particulares que sunt prudentie virtutum. Igitur prima propositio certa & nota. ¶ Secūda propositio. Virtutes non sunt adiunscem in quibuscunq; gradibus cōnexe. patet alicui potest occurrere & frequenter materia vnius virtutis q̄uis materia alterius nunq̄ ei occurrat & talis poterit se excercere in tali materia non exercitādo se in altera materia q̄ nunq̄ sibi occurrit & frequenter / quo facto per frequens exercitium circa illam materiam generabitur habitus & non circa alteram / sicut materia fortitudinis proprie dicitur religioso quē stat temperatissimum esse. Igitur nulle virtutes sunt adiunscem connexe in quibuscunq; gradibus. ideo cū vna virtute in primo vel secundo gradibus stat vitium oppositum alteri virtuti. Vnde ista tria simul stant. hoc est aggrediēdum / volo aggredi / & volo hoc comedere quod tamen est prohibitū comedere. ideo stat vitium intēperantie cum gradu fortitudinis & dictamine recto illius. ¶ Sequitur tertia propositio / & quarta in quibus iacet tota difficultas. Virtus tertio modo dicta nō stat cum vltio opposito cuicunq; alteri virtuti / & dictamini recto respectu illius alterius virtutis. & loquor de virtute actuali. hoc est actus virtutis temperantie tertio modo dicta non stat cum vltio opposito iustitiae simul recto dictamine circa eandem materiam iustitiae. Similiter talis actus prædictus non stat cum vltio opposito fortitudinis / & dictamine recto circa fortitudinis materiam. Probatur. bene sequitur. iste habet actum temperantie tertio modo dictum / igitur acceptat obiectum temperantie conformiter ad dictamen rationis & quia dictatum a ratione. & vltra / acceptat / q̄a dictatū a rōe. iḡ vult oē dictatū p̄ rectā rōem. & vltra / vult oē dictatū a rōe / & dictat perfecte & recte de iustitia. iḡ recte vult circa iustitiae / & p̄ cōseqns cū talis actu tertio mō dicto nō stat vltiu circa virtutē aliā cui⁹ habet rectū dictamē. Et dicis notāter rectū dictamē / q̄a si hēret ignoratiā vel errorē circa aliā virtutē nō ōz nec seq̄ q̄ hēat actu bonū circa illā virtutē. & vltra / tunc non repugnat q̄ habeat vltiu circa eam. ¶ Mihī videbatur q̄ illa consequentia non valebat. vult hoc quia dictatum a recta ratione: igitur vult omne dictatum a recta ratione. Iam primo si intelligeretur in antecedente / quia hoc ē dictatū a ratione / tunc certa est malitia cōsequētis /

De quinque gradibus virtutum secundum Occham.
sed ipse capit ibi ut sit terminus cōmuni*s*, & tuc dicit quod sicut non stat
quod sortes sic homo inquitum risibilis quin omnis homo sit risibilis: si
militer non stat quod velim sorte*m* inquantu est homo quin velim omnem
hominem & quod velim omnem hominem & sciam istum esse hominem
quin velim illum. & quod velim aliquod propter deum quin velim deum vel eo
dem actu ver diuerso, ita dicit hic quod non stat velle hoc quia dictatu
recta ratione seu propter dictamen quin velim omne dictatu a ratio
ne, quia illa sic exponitur volo hoc / & volo omne dictatu a ratione/
& causa quare volo hoc / est quia volo omne dictatu a ratione. sed
mili*m* videtur hoc non requiri ad actum esse bonum & per consequens
non debet assignari talis actu vel conditio pro gradu virtutis. Quar
ta propositio, cu actu virtutis quarto modo capte non stat quodcum
peccatu. Probatur quia si staret peccatu vel esset ex ignorantia/pas
sione / vel ex malitia, sed nullum istoru potest dici. Igitur, non primum
quia vel talis ignorantia esset inuincibilis / & sic non peccat, vel vin
cibilis / & sic non diligit deum super omnia / quia si diligenter deum sume
necessario vinceret illa, nec ex malitia / aut passione / quod si peccet sci
ter iam aliquid preponit deo. ergo non diligit deum super omnia. igr
non habet illum quartum gradu virtutis. ¶ Contra tertiam propositionem /
quam alie due sunt certe arguit sic ex suis principijs / pono quod ha
beam ista dictamina duo / nunc est a me temperate agendum quia di
ctatu a ratione (nihil habendo aliud quia in tertia acceptione non
requiritur relatio in finem vltimum) & nunc est a me hoc opus iustitiae ex
ercendum quia recta ratio dictat, tuc notum est quod secundum eum non nece
ssario voluntas se illis conformat: sed potest se conformare & non co
formare / & illis contrauenire & peccare / quia nullum dictamen necessi
tat voluntatem ad eliciendum secundum quod dictat, tunc a*m* sic, quando se co
formabit primo dictamini / non necessario se conformabit secundo. ergo
cu actu virtutis tertio modo poterit peccare circa materiam alterum
virtutis cuius habet rectum dictamen saltem omissium. Probatur hoc
quia detur opposit*m* / puta quod necessario sequitur cōformitas ad secundum
dictamen stante conformatiōne primi / tunc talis actus conformatis secundo
dictamini non habebit propriā bonitatē / quod necessario sequit ad alte
rum non per eum / actu quod necessario sequit ad alterum precedētē non habet p
prioriā bonitatē, ergo si ad se conformandum primo dictamini necessa
rio sequatur conformitas ad secundum dictamen / nihil bonitatis habebit
super bonitatē actus primi. ¶ Itē arguit sic / si ad actum cōformē primo
dictamini necessario sequitur actus cōformis secundo dictamini: iam talis actu
secundus causaretur a primo, igitur eadē ratione a*m* secundus erit cau
sa actus primi. nam quod cum sunt due cause respectu aliquius effectus
que non necessario producunt illum effectum / & superueniente tertio
necessario producit ille effectus: tale tertium est causa illius effectus.
tunc sic / sortes eliciens illa duo dictamina non potest se conformare

De quinque gradibus virtutu scdm occcha. 81

primo & disformate secundum simul & semel quis possit simul se disformare vtrique, ergo si simul & semel conformet ambobus; equali ratione cuilibet cum quilibet est causa alterius / & quilibet necessario sequitur ad alterum, ergo actus erunt sibi mutuo cause in eodem genere cause efficientis / quod est impossibile. Quntum ad hoc argumentum respondet occham / quia habet apparentiam pro dicto suo / concedendo que necessario sequitur actus secundus ad primum / & que unus est causa alterius, & negat que eadem ratione ille secundus debeat dici causa primi; & ratio est / quia necessaria est licet simul eliciantur quoniam prius natura alio producatur, & ille prior natura allo nullo modo sequitur ad posteriorem / & per consequens non potest dici causari ab eo / sed bene ecouerso ille posterior natura / causat a priore. ¶ Sed quntum ad quartam propositionem non videtur vera saltem de peccato ignorantie qui possit stare cum veritate illius, Nam illa dilectio dei super omnia non necessitat me ad faciendum quicquid in me est de aliqua veritate inquirenda. Igitur stante illa dilectione dei super omnia potest ad uenire tempus in quo teneor dicere horas / tunc illa dilectio non necessitat me ad inquitendum an pro tunc teneor vel non / & sic stabit quod hoc vincibiliter ignorare: ergo talis actus stat cum inquirendi negligentia: ergo stat cum peccato facto ex ignorantia. Sed ne obliuioni tradas pono exempla illorum quinque graduum. Exemplum primi / ut volitio qua volo temperate vivere propter honestatem conformiter ad rectam rationem hoc mihi dictantem est primus gradus. Exemplum secundi / volitio qua volo temperate vivere propter honestatem seu quia honestum est conformiter ad rectam rationem & nolo desistere ab ista voluntate quodiu recta ratio dictat non esse desistendum non obstante quocunque impedimento; est secundus gradus / ita quod supra primum solum ponit propositum non desistendi. Exemplum tertii / ut volitio qua volo temperate vivere quia honestum est & quia ita dictatum est a ratione / & nolo desistere ab huiusmodi actus continuatione quodiu recta ratio dictabit. est tertius gradus / qui precise addit super reliquos dictamen reflexum seu ponit dictamen rectum pro partiali obiecto. Exemplum quarti / ut volitio qua volo temperate vivere quia honestum & quia ita dictatum est a recta ratione & nolo desistere ab huiusmodi actu quodiu recta ratio dictabit non esse desistendum quocunque impedimento non obstante / & propter deum summe dilectum & finaliter in eum referendo: est quartus gradus. Exemplum quinti / ut volitio qua volo efficaciter & formaliter exercutiue refrenare oes passiones contra rationem insurgentes temperate vel volitio qua volo imperatiue caste vivere non obstante morte quia honestum / & quia dictatum est a recta ratione & propter deum summe dilectum / & nolo desistere ab hoc actu quodiu recta ratio dictabit non esse desistendum non obstante quocunque impedimento est quintus gradus.

De cōnexione virtutum habitualium

An virtutes morales sint cōnexe q̄tum ad habitus. Cap. IX.
Onsequenter pscquēdum est de habitibus scdm hanc opti-
onē. Vtrum habituales virtutes sint cōnexe. Prima ppo-
sīo. Nulla virtus pure moralis necessario requirit alteram
pure moralem/hoc est nulla necessario cōnectit alteri mo-
rali, pater; quacūq; virtute moralis signata stat aliquem frequenter se
exercitare circa materiā illius virtutis non occurrente materia alte-
rius virtutis/vel si occurrat ad minus ignorat inuincibiliter; ergo q̄
cunq; virtus moralis pōt in aliquo generati non genita altera mora-
li. Vnde aduertendū est q̄ cū dicit q̄ nulla virtus moralis necessario
connectitur alteri/ non includitur in hoc dicto prudentia que dicitur
moralis obiective inq̄tum est circa materiā virtutis moralis stat
habere virtutem moralē habitualem non habita prudentia/ quia
deus pōt suspēdere actuitatē actualis prudentie nō suspēsa actuita-
te actus affectiui essentialiter virtuosi/ quo facto generabit in affectu
habitus nō genito habitu prudentie in intellectu/ sed non stat actum
moralē affectiū non habitu actu prudētali. Vnde dicit occhā q̄ nō
necessario connectitur habitus habitui q̄uis actus actui. ¶ Secūda p̄-
positio, nulla virtus moralis necessario connectitur virtuti theologicē,
pater sic quacūq; virtute moralē q̄tūcūq; intensa acquisita stat hoīem
peccare moraliter/ quia ille nō reddūt hoīem impeccabilem/ quo fa-
cto corrūpetur charitas & remanebūt morales. q̄ corrūpatur charis
notū est, & q̄ remaneant ille patet; sicut nec acquirūtur per vni-
cum actum sic nec deperdūtur per vnu actum; igitur etiā possunt re-
manere non manēte fide/ quia cū habitu virtutis stat peccare pecca-
to infidelitatis & etiā desperationis, ergo nulle morales cōnectūtur
necessario culcūq; virtuti theologicē saltem infuse. ¶ Difficultas est
an connectatur necessario theologicē acquisite loquendo precise de
virtute quarti gradus. Bene sequitur iste habet actum quo acceptat
obiectū propter deum; ergo diligēt deum super omnia/ īmo magis
amat deum/ quia propter vnuquodq; tale & illud magis, ergo sicut
ex actu quo acceptat obiectū vel refugit/ generatur virtus moralis
ex illa dilectione dei etiam generabitur virtus theologica. ergo que-
cunq; virtus quarti gradus necessario connectitur virtuti theologicē
saltem acquisire. Ideo concedo q̄ generabitur simul virtus moralis
& theologica/ & concedo scdm occham q̄ non stat q̄ producatur vir-
tus quarti gradus quin producatur etiam virtus theologica vt se ex-
tendit tam ad theologiam infusam q̄ acquisitam. ¶ Tertia proposi-
tio, nulla virtus theologica necessario connectitur virtuti pure mora-
li, pater; quocunq; homine q̄tūcunq; vitioso dato & in habitu & in
actu stat talem conteri/ quo facto in ipso producentur theologicē vir-
tutes, tunc arguitur sic. Iste talis habet theologicas & nō habet mo-
rales/ quia per vnicum actum contritionis non generantur omnes.

morales: ergo virtutes theologice nullis puris moralibus necessario connectuntur. ¶ Quarta ppositio. nulle virtutes theologice necessario connectuntur ad inicem simpliciter aliquam tamen illarum necessario alteri connectitur pro statu vie. prima pars patet. primo charitas non necessario connectitur alijs duabus nec alteri earum/ quia ipsa manet in patria/ & nulla illarum manet. Igitur prima pars vera. Insuper nec fides nec spes connectuntur charitati necessario, patet: quelibet ipsarum manet cum mortali & non manet charitas cū illo. Similiter nec fides necessario connectitur spei. Nam contingit alii quem esse infidelem qui non desperat: ergo fides & spes non necessario connectuntur. Similiter contingit aliquem desperare absq; infidelitate quis regulariter peccet desperans peccato infidelitatis/ & sic nulla theologica necessario connectitur alteri theologice: igitur prima pars quarte propositionis vera. Secunda pars patet: puta q; pro statu vie aliqua necessario connectitur alteri scilicet charitas fidei/ quia sine fide impossibile est placere deo. Similiter necessario connectitur spei: ergo aliqua theologica pro aliquo statu de lege posita necessario connectitur alteri. Ex supra habitis patet qualiter virtutes connectuntur & q̄tum ad actus & q̄tum ad habitus.

De tribus gradibus virtutum positis ab aristotele:
scz continentia tēperātia/ & gradu heroico. Cap.X.

Dicitur Am restat videre de gradibus virtutum quos ponit aristoteles & prima difficultas occurrit est ista. Vtrum in una quaq; virtute morali: scilicet temperātia/ fortitudine/ & iustitia reperiantur isti tres gradus/ continentia/ temperātia/ & heroicus/ & vtrum illi tres gradus differant specie, q̄tum ad primum videtur q; non reperitur in unaquaq; virtute moralis: quia non assignantur illi gradus nisi propter passiones/ sed sunt aliique virtutes que non sunt circa passiones vt iustitia: igitur. Item probatur q; nō distinguuntur specie in virtutib; in quibus inueniuntur, & est argumentum cōmune & multum apparens/ nam capio sōtem continentem circa materiam temperantie virtutis/ tunc certum est q; sōtes per frequentationem actuum continentie tandem faciet q; non amplius erit insultus vehemens/ & successiue diminuetur, cum prius talis insultus non est amplius vehemens/ ille est temperatus/ & ipse nondū habet habitū nisi illū quē aquisiuit p ad continentie, & prim⁹ act⁹ tēperātia est prim⁹ act⁹ quē habet: ergo iste idē habit⁹ in numero qui prius erat continentia gradus iam efficit tēperantia gradus/ & sic cōtinētia & tēperantia solū differunt scđm magis & min⁹. ¶ Pro solutione hui⁹ qōnis primo declarādi sunt isti tres termini: scz cōtinētia gradus/ tēperātia grad⁹/ & grad⁹ heroicus. postea vidēdū

De 3. gradibus virtutū positis ab Aristo.

Erit de distinctione specifica habituū importatorū per illos terminos. Vnde continētia scdm tho. sedē a se qstioē cētesimaqñ gesimaqnta & buridanus in septimo ethicorū capis tripliciter. Vno modo pro omnimoda abstinentia a delectationib⁹ venereis / & tunc idem est q virginitas. Secūdo modo vt tanrū valeat sicut temperantia. & de istis duabus acceptionibus non est hic ad propositum; sed solū de tertia que talis est/continentia vt importat gradū in unaquaq⁹ virtute est habitus inclinans ad agendum conformiter scdm rectam rationem non obstantibus vehementibus passionib⁹ ab illo bono rationis rethahentibus. Occham in tertio in ultima questione dicit q continentia tria cōnotat. Primi q in intellectu sit iudicium practicū de aliquo operabili vel fugibili/pura hoc est facendum vel fugiens dum. Secūdum / q in appetitu sensitivo sit vehementis passionib⁹ retrahens ipsam virtutem contra dictamen recterationis incitans ipsum hominem ad fugiendū aliquid / & si illud sit fugiendum q in appetitu sensitivo sit passio incitans ad illud psequendum. Tertiū / q in voluntate sit electio dictamini recto conformis/hoc est q voluntas eligat illud operari non obstantibus passionib⁹ retrahentibus. Exemplū / sit fortis in quo insurgit valde vehementis motus illeceb̄ / habet hoc iudicium non est a me mulier cognoscenda / & in appetitu sensitivo est passio incitans illum multū ad agendum contra illud dictamen/ non obstante tali passione habet actum quo vult cognoscere mulierē. talis est actus continentie gradus / & habitus quem gignit est habitus continentie gradus / notum est q in sorte per replicationē actuū conformiū nō obstantibus vehementibus passionib⁹ generatur habitus vel dispositio que est eiusdem speciei specialissime cū tali habitu talis est continentia gradus. Tho. dicit q talis gradus participat cū virtute & non dicitur completa virtus. & sic patet quid sit continētia gradus q̄tum ad actum & q̄tum ad habitum. ¶ Consequenter videndum est quid sit temperantia gradus. Vnde continentia & téperantia aliquando capiuntur vt sonat specialē virtutem. aliquando vt sonant gradum virtutis & non speciale virtutē. & de istis loquimur in pposito. Vnde omnis continētia gradus vel temperantia gradus est virtus / sed non omnis continentia gradus est temperantia vt est specialis virtus/quia in fortitudine & iustitia reperitur continentia & temperantia gradus & tamen fortitudo & iustitia non sunt temperantia. Item temperantia gradus vt dicit occham capitur dupliciter. Vno modo pro habitu firmante animū in bono rationis non insurgentibus vehementibus passionib⁹ in contrarium. notū est q postq̄ fortis se exercuit per multos actus in materia temperantiae/ continue debilitatur passio. postq̄ ex ista frequentissime peruenit ad tantā intēsionem habitus q̄ non amplius insurgit passio vel saltē debilis est / talis habitus impedies vehementē insultū est eiusdem speciei specialissime.

De 3. gradibus virtutū positis ab Aristō, 83

cū habitu continētie/ īmo solū illi duo habitus differūt scđm magis & minus. Nā prius talis habitus ppter eī remissionē non impediēbat vehemētes passiones &c. Aliqñ caput tēperātia gradus p habitu inclinatiuo ad agendū non solū conformiter ad rectā rationē/ non insurgebitus vehemētib⁹ passionib⁹: sed etiā ad fugiēdū occasiones ipsarū passionū/scz ad fugiēdū p̄sentiā obiecti natū causare passiones. Similiter ad fugiēdū tact⁹ natos causare passiones. & isto modo tēperantia gradus differt specie a continētia gradu: quia habet vnu obiectū partiale quod nō habet continētia gradus; scz fugā occasionū sp̄tarū passionū vel concupiscētie. Vn continētia gradus est habitus connotās insultū vehementē passionū inclinās ad oppositū vt dictū est: sed tēperātia gradus est habit⁹ inclinās scđm dicitamē recte rationis/ non insurgentib⁹ vehemētib⁹ passionib⁹. ¶ Difficultas est: vtrū tēperātia gradus & continētia gradus differāt specie. aliqui dicūt q̄ non est continētia gradus n̄si habeat vehemētes passiones pro obiecto: vt nolo fornicari non obstātib⁹ vehemētib⁹ passionibus. s̄iliter volo aggredi nō obstāte timore vehemēti retrahēte ab aggressu vel incitāte ad fugam. habit⁹ genit⁹ ex tali actu est habit⁹ continētiae gradus. & dicūt q̄ tēperātia gradus fert in passionē sub ratione parui/ vt nolo hāc cognoscere/ non obstāte parua passione incitante fert in passionē sub ratione parui. & tunc differūt specie, sed hec difficultas poti⁹ est ad nomē. si vero aliquis dicat (vt multi dicūt) q̄ de ratione continētiae est q̄ insurgāt magne passiones siue habeat illas p obiecto siue non/ & de ratione tēperantie q̄ non insurgāt magne passiones; sūc illi habit⁹ non differūt specie ponēdo illos habit⁹ in volūtate/ q̄a q̄cqd est obiectū vni⁹ est obiectū alteri⁹ & scđm eandē rationē. ergo nō differūt specie. ¶ Alia difficultas quā tractat buridan⁹: vtrū in illo qui elicit actū scđm gradū continētiae sit in appetitu sensitiuo actus conformis actui voluntatis virtuosū. S̄iliter an sit in volūtate actus conformis illi concupiscētie q̄ est in appetitu sensitiuo. Vn qñ sortes habet vehemētē passionē/ puta mouēt ad cognoscēdū multe rem: vtrū ex illa concupiscētia causetur in appetitu rationali aliqua passio q̄ trahat volūtati ad consentiēdū appetitui sensitiuo, non obstante ista concupiscētia habet nolle quo nult hoc obiectū/ an ex ista nolitiōe causet in appetitu sensitiuo fuga obiecti/ hoc est vtrū appetitus sensitiuus habeat duos actus/ vnu fugitiū causatū ab imperio volūtatis quo fugit obiectū sub ratione turpis/ & alterū quo p̄sequit illud obiectū sub alia rōne/ puta quia vult delectari in illo. ¶ Quātū ad hāc difficultatē contrariātur buridan⁹ & occhā. Vn buridan⁹ que stione quinta septimo ethicorū dicit q̄ in continētiae est duplex tract⁹ tam in sensu q̄ in volūtate/ vnu ad p̄lequēdū causat⁹ ex apprehēsione obiecti sub ratione delectabilis/ alter ad fugā causat⁹ ex apprehēsione obiecti sub ratione turpi. & ideo dicit non esse inconueniens cū cons

De 3. gradibus virtutū positis ab aristō.

cupiscētia trahatur ad fugā & psequatur obiectū scđm diuersas rationes oblecti vel apprehēsiones. Silitur in volūtate est psecurio & fuga. & apparētia ē quia nīl sic dīcat / vñdef q̄ nūq̄ aliq̄ posset pertingere de gradu cōtinēte ad gradū tēperātē, p̄t̄z: bñ seq̄tur in isto continēte null⁹ est act⁹ refugiti⁹: ergo in appetitu sensitivo nō causatur habit⁹ resistat insultationi passionū, vñ passio in appetitu sensitivo causatur pure naturaliter sicut calor ab igne non ex obiecto sicut dicit Scotus in secundo / sed ex apprehensione oblecti. nam si non ponatur obstaculum posita apprehēsione oblecti causatur naturaliter passio in appetitu sensitivo. tūc bñ seq̄tur / in hoc appetitu nō est aliq̄ act⁹ refugiti⁹ obiecti: ergo nō causat habit⁹ inclinās ad refugēdū / q̄ habit⁹ si esset resisteret p̄ductioni passionū, & ultra non causat habit⁹ &c. ergo q̄tūcūq̄ cōtinē actū vel replicē causabīs equalis passio. p̄t̄z cōsequētia: erit radē causa naturalis & eque fortis: q̄ nihil causatū est in appetitu sensitivo: ergo ex ista causa pure naturali causabīs eūlter effect⁹. Si dicas q̄ volūtas resistit. Cōtra / pri⁹ nō poterat facere q̄ nō insurgeret passio: ergo si nihil sit derelictū in appetitu sensitivo qđ resistat / volūtas nō poterit facere q̄ apphēso obiecto nō causeat passio. & sic mod⁹ buridani ē q̄ in cōtinēte est duplex passio in sensu / vna qua pseq̄tur obiectū sub rōne cōuenientis / altera causata ex imperio volūtatis q̄ fert in obiectū sub rōne turpis. eodē modo in volūtate est duplex act⁹, vñ causat⁹ naturaliter ppter conversionē ad sensum. alter causat libere quo iudicat de tali obiecto sub rōne turpis. ¶ Aliter dicit occhā q̄ in continēte non gñat habit⁹ in sensu cōformis habitui genito in volūtate, rō ei⁹ est / q̄a act⁹ sensus est pseq̄uti⁹: ergo nō est act⁹ refugiti⁹. Ideo in cōtinēte in sensu est vñica cōcupiscētia inclinās ad cōtrariū recte rōnis / & est vnic⁹ act⁹ in volūtate cōformis. & dī cōtinētia ppter assūtētiā passionis q̄ est in sensu / & est magna apparētia q̄ ois act⁹ refugiti⁹ distinc̄e scđm eādē potētā contrarie actui distinc̄o psecurio. vñ non possum odire & amare distinc̄e idē obiectū. Si r̄t̄ nō est possibile q̄ in sensu appetā aliqd & refugia illud. Ideo appetet cōtra buridanū q̄ sit p̄cise unus tract⁹ / & ad rationē buridani cū inferit: ergo in appetitu sensitivo nō causat habit⁹ resistēs p̄ductioni passionis q̄ nūc est / imo pot̄ causabitur habit⁹ inclinās ad passionē istā q̄ resistēs passioni: ergo per replicationē actū cōtinētie. & presenteē obiectū / equaliter insultabitā passio sicut pri⁹ / imo forte maior & p cōsequēs nūq̄ p̄tinget ad gradū tēperātē. Dico q̄ verū est q̄ i parte sensitiva nullo modo causabitur habit⁹ q̄ resistat / q̄a nō pot̄ causari sine actu illi⁹ appetit⁹ sensitū: & cū inferit: ergo insurgeret postea tāta passio presentato obiecto illo eodē sub eadē rōne sicut pri⁹ insurgebat. Dico q̄ cōsequentia nō valet / licet volūtas non possit facere q̄n insurgat passio inclinās ad vñitū stāte apprehēsione obiectū / vñ volūtas pot̄ facete q̄ obiectū

De cōparatiōe graduū tempe. & cōti.in bonitāte. 84.

non sit presens, quo factio nō cōtinuat passio/s; presente obiecto nō pōt/& ē illd qđ dicit Aug. Impossibile ē qn vīsistāgamur. Scđo volūtas pōt facere q nō insurgat tāta qta infurget si volūtas nullo mō niteret ad oppositū. ptz p experientiā & vītra post līstū actū quo volūtas nītī i oppositū derelinqtur habit⁹ i volūtate/ tūc si scđo p̄sentet obiectū magis renitit q pri⁹ qa h̄z mai⁹ adulutorū q pri⁹, nā pri⁹ reniteba⁹ scđm solū conatū ipsi⁹ volūtatis: & nūc h̄z habitū vel dispossitionē elusdē speciei cū habitū adiuuātē i pām volūtate ad renitēdū. ergo volūtas cū tali adulorio facit q nō tāta insurgat passio, & ex ta li actu intēdīt habit⁹ & sic tertio volūtas magis nite&/ & sic cōsequēter p replicationē pōt fieri q tādē volūtas poterit facere mediātē tali habitu q nullo mō vel saltē debilitē insurgat passio/ & tñ primo qn presentabat obiectū non poterat hoc facere. Scđo dico q non solū habit⁹ partis sensitivē resistit in oppositū/s; etiā habit⁹ partis intellectivē ppter coniunctionē appetit⁹ sensitivū ad volūtate/si eliciā actū conformem appetitui sensitivū elicio intensiore & illa concupiscentiā sensitivā iuuat voluntatem. Sílter pono coniunctionem habitus in oppositū concupiscentie existentis in volūtate resistit productioni passionis in sensu.

De comparatione graduum temperantie & conti- nentie in bonitate.

Cap. XI.

Verit̄ cōsequēter. Vtrū gradus cōtinētie sit melior q grad⁹ tēperātie. & hāc qstionē tractat.s. Tho. scđa scđe. q. 155. & buridan⁹. q. 5. septimi ethico. & appet⁹ sic: qa q h̄z gradū cōtinētie plus meref: ergo est melior gradu tēperātie. cōse quentia est nota, aīcedēs ptz: qui h̄z gradū continentie agonizat cū certamine. I. cū resistētia: quia est passio sensualis rationi resistens/s; teperatus nō agonizat siue nō operat cū certamine/quia iam sunt se date passiones: led opārū cū certamine virtuosius est q opārū sine dif ficultate: quia vīrtus & ars sunt circa difficultia. Vnq̄tū ad hoc melius est esse tēperatū in habitu q esse continentē in habitu/& oportet con cedere q melior est habitus in gradu temperātie q consimili⁹ habi tūs in gradu continētie. patet sic, habit⁹ intēsior & ex plurib⁹ actib⁹ bonis genit⁹ sem p̄est melior qn vterq; habitus est circa eandē mate riā: s; circa eandē materiā acceptis duobus habitib⁹ cōtinētie & tēpe tātie: ille q est tēperātie est intēsior & plurib⁹ actib⁹ vīrtutis genit⁹: ergo ceteris alijs parib⁹ est melior illo q est in gradu continētie. Sed est difficultas, vtrū ille qui opātū ex gradu continentie ceteris alijs paribus plus per talē operationē mereatur & magis virtuosius agat: q ille qui opātū scđm gradū tēperantie, hoc est /an opātū actualis ab habitu continentie gradus pcedens sit melior illa pcedente ab habitu temperātie gradus. Dicit buridan⁹ q non. & ratio eius pre cipua est, omnis opātū qcūq dicitur vīrtuosa inq̄tū consistit circa

De cōparatione graduū tempe.cōti.in bonitatē.

bonū rōnis & nunq̄ est operatio virtuosa nisi sit erga aliquid quod cōstitut⁹ per rectā rōnem tanq̄ bonū, sed maius bonū rōnis est in tēperato q̄ in cōtinēte: ergo ille qui tēperate agit/ virtuosius agit q̄ qui cōtinēter agit. cōsequēta est certa cū maiore/ & patet minor. In tēpe rato subdi pars sensitua rōni tanq̄ edomita a rōne/ sed in cōtinente recalctrat pars sensitua rōni/ & rō resistit, sed malus bonū rōnis cōsistit in hoc quod est partē sensitua subdi rōni q̄ solū in hoc quod est resistere ipsi parti recalctrati/ ergo tēperate agēs scdm gradū tēperantie virtuosius agit q̄ continenter agens. & ecce p̄cipua rō illius. & cū arguit/ qui cōtinēter agit: agit cū agone & certamine, dicit q̄ certamen quod prouenit ex debilitate cōplexionis vel maiori occasione habita de cōcupiscentia habēda vel debilitate rōnis vel de par te sensitua nō auget meriti: sed difficultas pueniēs ex bono gracie vt ex tentatione auget meriti. sed hoc nō satissim⁹ facit argumēto/ & cas pio sortem qui scit & iudicat q̄ non lubrice agendū est/ non obstatē tali indicio allicit sortes ad opus illeceb̄e vt lubrice agat & insurgit passiōes & motus sensuales ex presentia obiecti lubrici inclinantes ad lubrice agendū, tūc difficile est nolle tale obiectum nihilominus nult lubrice agere ex tanto conatu q̄tū plato qui nō pati⁹ illū motū sensualitatis ex equali conatu iam sortes agit scdm gradū cōtinētie/ & plato scdm gradū tēperatīe/ q̄stio est vter istorū magis mereatur, nā dicere q̄ talis cōcupiscēta diminuat de merito: est absurdū: quia est cōtra volūtātē iplū sortis q̄ insurgit/ & nō est in eius potestate & tñ si ppter presentiā illius cōcupiscentie minus mereret illa dimi nueret de merito, dicit altissimo. q̄ ille qui habet habitum vitiosum qui post talē habitū genitū exercet operationes cōtrarias operatiōi ex qua genit⁹ est talis habit⁹/ ex equali conatu cū alio qui nō habet habitū vitiosum pl̄ meret/ quia magis difficulter agit, ergo cū ppter talē difficultatē pueniētē ex habitu vitioso genito ex culpa sua ma gis mereat: a fortiori sequit⁹ vbi sortes agit cōtra illū motū sensuali tatis ceteris alijs parib⁹ q̄ magis mereat q̄ plato q̄ nō pati⁹ tales insul tus sensuales. I deo concedo q̄ qui agit continēter vbi cetera sunt pa ria/ virtuosius & magis meritorie agit. Sed diceret aliquis contra se quid q̄ per aliqd q̄ nullo modo esset in mea potestate/ imo contra vo lūtātē mēā augeret meriti/ & hoc est eque magnū inconueniēs sicut q̄ p̄ illud diminuat meriti, p̄t̄ consequētia. iam non insurgit in me concupiscēta/ quia non est obiectū lubriticū presens conformiter ad rationē rectā elicio nolle intēperate agere/ post illā electionē efficīt obiectū presens causans concupiscētiā: ille act⁹ qui continuaē efficīt magis virtuosus q̄ prius scdm hāc solutionē/ quia continuaē cū maiori difficultate/ & hoc solū ppter istā cōcupiscētiā q̄ non est in mea po testate: ergo per aliiquid quod est contra mēā volūtātē & non in po testate mea actus efficīt magis meritorius q̄ pri⁹. Ad argumētū con

cedo q̄ nō efficitur magis meritorius propter illā cōcupiscentiā: sed efficitur magis meritorius ppter ea galibere continuo nō obstante ras li cōcupiscentia siue passione difficultante, vñ nō est incōueniēs q̄ act⁹ qui nūc est mal⁹ penit⁹ inuariat⁹ postea efficiat peior ppter circumstantiā q̄ non est in potestate hūtis, sed efficiat peior ppter hoc q̄a nō obstante talis circumstantia libere continuaat, deo etiā ratione libere cōtinuatiōis cū maiori difficultate pueniēte q̄ pri⁹ act⁹ est magis meitorius, & sic patet de gradibus temperantie & continentie.

De gradu heroico.

Capitulum. 12.

Onsequēter vidēndū est, quid sit gradus heroicus, & diffērencia loquunt antiqui doc. de gradu heroico & modis. Antiqui vt Tho. vocant gradū heroicum quando rōne virtutis sunt ita sedate passiones q̄ supra cōmunem hominū facultatē non insurgūt, puta propter assuefactionē in operib⁹ virutis vel quando parum insurgūt, nam est supra cōmunem hominū facultatem q̄ non insurgat vel q̄si non insurgant passiones. Sed Occhā, 15, tertij dicit q̄ grad⁹ heroic⁹ in vnaq̄q̄ virtute est hit⁹ inclinatis ad operationē q̄ excedit coēm hoīm facultatē, vel ex nā obiecti vel ex aliqua circūstantia: hoc est quam cōmuniis hoīm facultas nō let ita operari, exēplū prīmi vt velle sustinere mortē pro diffensione reipublice, ex nā obiecti, i. mortis hoc excedit coēm hoīm facultatē. Exē plū scđi, vt velle seruare castitatē nō obstante morte q̄ p̄babilē existiat futura, vt sortes pponit seruare castitatē proponit ei mors nisi deserat castitatē, si cōtinuat volitionē seruādi castitatē nō obstante tali circūstantia: heroicē agit ratione circūstantie superadūcte vel superuenientis ad obiectū siue volitionis / & nō heroicē agit ex natura obiecti. Pro isto notādū q̄ imaginat trīplex actus in isto q̄ vult seruare castitatē nō obstante morte sibi pposita nisi deserat castitatē, vñ ē quos ferē i castitatē solū tāq̄ in obiectū, ali⁹ quo ferē in mortē solū, ali⁹ quo ferē in vtrūq̄ tā in mortē q̄ in castitatē. Prim⁹ act⁹ nō est heroic⁹: sed duo vltimi sūt heroicī q̄a ferunt in fufferētiā mortis tāq̄ in obiectū: s̄ prim⁹ nō ē heroic⁹ eēntiālē, i. ex nā obiecti, s̄ dī heroic⁹ extrīsece, s̄ rōe talis circūstantia q̄a excedit coēm hoīm facultatē, s̄ ille idē act⁹ inuariat⁹ q̄a cū naiori difficultate cōtinuat efficiat virtuosior. Ultra dicere aliquis, sortes habet istū actū / volo seruare castitatē nō obstante q̄ ē cōtra dictamē recte rōis, sit ita q̄ pponat ei mors nisi deserat castitatē s̄i cōtinuet i ipso necessario cābit volitio sufferende mortis, & ista volitio necessario seq̄t ad pambulas volitiones, s̄ ad volitionē q̄ vult seruare castitatē nō obstante morte &c, ergo de se nō h̄z bonitatem vel malitiam, dīcit occhā q̄ nō, s̄ pambula efficiat melior: q̄a difficillor / & iste volitiones que consequētur naturaliter ad illā nō addunt bonitatem vel malitiam, & sic patet de gradibus vīrtutum.

De distinctione virtutum moralium a donis.

De distinctione virtutum moralium a donis. Capitulū. 13.

Verum sum est de virtutib⁹ moralib⁹ in genere / & de distinctione ipsarū tam ex parte obiecti q̄ subiecti & de cōexione ea rū / & de gradibus, conseq̄nter vidēdū est de distinctione ipsarū a donis. Vñ ab Esaiā cap. xl. enumerat septē dona spūs sancti, sc̄. donū intellectus/ scientie/ sapientie & consilij, q̄ quatuor pertinent ad intellectū, sed donū pietatis/timoris & fortitudinis spectant ad affectū. queritur ergo vtrū sit mutua distinctio inter quas cūq̄ virtutes tam morales q̄ theologicas & ista septē dona. ¶ Pro solutione in primis notandum q̄ duplex est modus dicendi, primus sc̄. Tho, prima sc̄de questione, 68, q̄ virtutes & dona ab inuicem dī stinguūtur non solum ratione sed re ipsa. ¶ Alii vero dicunt q̄ tātum distinguuntur ratione, & sc̄dm eos dicuntur virtutes inq̄tū habilitat̄ potetiam ad faciliter/ prompte & delectabilē exēdūm in actū sed dicuntur dona in ordine ad causam. Thomas vero dicit q̄ non solum ratione/ sed realiter distinguuntur, & modū distinctionis assignat isto modo, notū est q̄ homo a duobus mouetur ad bene agendum/ scilicet a ratione & ab ipso deo, a ratione tanq̄ a motiuo intrinseco/ & a deo tāq̄ a motiuo extrinseco, & anteq̄ moueat a deo oportet illum esse dispositum/qā actus actiuorū sūt in patiēte disposito, tunc dicit tho. q̄ illa dispositio disponēt̄ hoīe in q̄tū est mobilis per rationē dī virtus: sed illa dispositio inq̄tū est mobilis a deo vocatur donū. & si cut ibidē dicit oportet hominē habere pfectiorē dispositionē vt moueat ad perfectiores effect⁹; & quia homo excellētissime adeo mouetur propterea requiritur dispositio excellentiō q̄ sit virtus: & hoc fit per dona, ideo donum est habit⁹ hominem disponēt̄ vt suscipiat motionē adeo/ & sic distinguuntur dona & virtutes. ¶ Hoc est multū diffīcile ad intelligendū, propterea af sic contra eū: non ponitur distinctio habitū nisi propter distinctionē actuū: sed nō est distinctio inter actus virtutū & donorū, ergo nec inter illos hītus, nā nō p̄t repiri distinctio donorū q̄ ponunt̄ in intellectu ab ipsis virtutib⁹ intellectualib⁹ ergo non ē repibilis distinctio ab ipsis virtutib⁹ quorūcunq̄ donorū/ nā apud tho, nulla ē distinctio eorū q̄ ponunt̄ in intellectu a virtutib⁹ in tellec̄tualib⁹, ergo nec quorūcunq̄ donorū. p̄t q̄a non est maior rō de vnijs q̄alteris, aīs patet/ nā. sc̄. tho. ponit quattuor dona in intellectu, sc̄. donū intellect⁹ sapientie/scientie/ & consilij; & ponit differentiā inter act⁹ donorū, dicit p̄t oportet intellectū penetrare, i. app̄hēdere rē/ & hoc p̄tinet ad donū intellect⁹/ ultra, postq̄ intellect⁹ penetravit seu cepit, i. app̄hēditrem/oportet de ipsa re rectū hīc iudiciū. & hoc si talis res sit increata pertinet ad donū sapientie: si creata ad donū scientie/ & preter hoc, i. apprehēsionē & preter rectū iudiciū oportet applicare ad operationē: & hoc pertinet ad donum consilij, ideo dicit posnendo istam distinctionem sc̄da sc̄de q̄ intellectus p̄t capitrē, sc̄d q̄

De diffinitione & diuisione peccatorum. 86

Iudicat recte tertio applicat ad operationē. tunc sic arguo/ illa recta esti matio quam ponit siue deo/siue de creaturis est actus fidei: vel actus scientie capiendo scientiā prout est virtutē intellecūtualis. ergo actus illi nō distinguūt ab actib⁹ virtutū. cōseq̄ntia ē certa / & aīs p3. Ista reāta estimatio/ vel est euidens vel ineuidens. si ineuidens est act⁹ fidei/nam recte estimare qđ deus sit sūmū bonū/sūmē prudēs: ineuidē ter est act⁹ fidei. eodemodo in reb⁹ creatis qđ dies iudicij erit est act⁹ fidei. ideo si tales recte estimationes seu iudicia sint ineuidētia/ tunc actus illorū donorū non distinguūtur ab actib⁹ fidei: sed si talia iudicia sint evidētia/ pertinēt ad intellectuales virtutes puta ad sapientiam. si de rebus sint altissimis/ vel de agilibib⁹ ad prudentiam &c. ergo illi actus quos ponit pertinere ad donū sapientie. scientie &c. necessario pertinet ad virtutes itellectuales. ¶ Aliter dicit sco. in tertio & melior & probabiliore est sua opinio: qđ dona non distinguūt a virtutib⁹ nisi saltem ratione & non realiter. ratio sc̄ri ē talis. tota ne esset ponendi habit⁹ non est nisi ppter act⁹. vñ duplex est habitus/ in fusus scilicet & acquisitus. Infusi sunt tres/fides/ spes/ & charitas. alij sunt habitus acquisiiti quorum quidam sunt intellectuales. alij morales. Intellectuales sunt duplices/ quidam speculatiui/ quidam vero practici. de speculatiui nihil ad propositum. sed de practicis/ alij sunt morales/ & sunt communiter tres in voluntate. scilicet iustitia temperantia/ & fortitudo/ prudentia in intellectu. tūc ponit tales propositionem. ad hoc qđ homo perfecte se habeat circa omne obiectum sufficit habere istas virtutes puta theologicas & morales. nam ad diligendum deum sufficit charitas. Similiter prudentia perficit intellectum sufficenter ad hoc qđ recte se habeat circa quodcumqđ agibile. similiter morales sufficenter perficiunt voluntatem ad hoc qđ recte se habeat circa se & proximū. Ex hoc seq̄ qđ non sunt ponenda dona qđ sunt alij hūtū disticti ab illis virtutib⁹. ita qđ omne donum vel erit prudētia: vel iustitia &c. vñ sunt aliqua dona in intellectu & voluntate. que sunt in intellectu non distinguunt a virtutib⁹ intellectualib⁹/ que in voluntate nō distinguunt a virtutib⁹ voluntatis.

De peccatis. de diffinitione & diuisione ipsorum.

Capitulum. I +.

Dis superiorib⁹ visum est de virtutib⁹ in genere & in coī/& de operationib⁹ virtuosis/ & de h̄tib⁹ virtutū tā theologicis qđ humanis tā intellectuīs qđ affectiuīs/ & de distictio nibus illarum inter se. consequenter videndū est de p̄tis Primo quid peccatum. Scđo de multiplici peccatorū diuisiōe. Tertio de differentia inter membra illarum diuisiōnū. Quartο de grauitate & pena redēte illis p̄tis. Q̄zū ad primū: p̄tū coiter diffiniat ab aug. Est dictū vel factū vel concupitū cōtra legē dei. Pro cui⁹ declaratiōe primo videndum in qua operatione reperitur peccatum. dicit San

De diffinitione & diuisione peccatorum.

Aus Thomas q nullus actus vel operatio vel entitas est peccatum nisi sit operatio humana. ita q de ratione peccati sit q sit operatio humana hoc est libera tanq elicta; vel tanq iperata; ceterq aut ope rationes non sunt humanq licet sint operationes hominis. ¶ Particulæ illius diffinitionis sic declarantur. p cōcupitum non solu intelli gim actu voluntatis quo cōcupiscim: s̄z et actu voluntatis quo aliqd obiectu refugim: ita q se extēdit ad vtrūq: & illa particula. s. cōcupis tū se extēdit pprie ad actus elicitos voluntatis. s. nolle & veile. ¶ Alie particulæ. s. dictu velfactu se extendunt ad operatiōes imperatas: puta exteriores. alia particula contra legem dei/ s̄agit formale peccati: nā in omni peccato duo sūt/ materiale & formale. Materiale est ope ratio libera elicta vel iperata. formale vero est diffimilitas ad legē dei. ¶ Circa hanc diffinitionē multe occurunt difficultates. Prima in quib⁹ operationib⁹ hominis potest repiri illud materiale peccati. vtrū solu in operationibus voluntatis interiorib⁹ & exteriorib⁹ imperatis & non in operationib⁹ intellect⁹. Et ex diffinitione pcti posita. apparet q nō reperiat peccatū pro materiali i operationib⁹ intellect⁹. qā in diffinitione nō dī pctn ē intellectū. Scđa/ vtrū repiat pctm sine ope ratione: hoc ē i pura omissione. Tertia. vtrū quodlibet peccatū sit peccatū qā prohibitū/ vel prohibitum quia peccatū. nam in diffinitione pcti dicit cōtra legē dei. ergo apparet q dī peccatū quia prohibitū. Quarta difficultas quid sit formale in peccato & vtrum in omni pec cato formale distinguitur a materiali. ¶ Q̄zum ad primam difficultatem sit prima propositio. In cuiuslibet potētie operatione in qua re peritur libertas vel intrinseca vel extrinseca potest reperiri peccatū. Hec propositio satis nota est/ quia in tali potentia potest reperiri operatio libera contra legem dei. ergo. Scđa propositio. operatio non dis citur libera quia volita vel nolita. hoc est quia feratur actus voluntatis super talement operationem/ & loquitur de imperatis. Tertia propositio. operatio extrinseca dicitur libera/ quia volita. & seclusa volitione qua est volita omnibus alijs positis non produceretur: ita q̄ il la que remanent non producerent talement operationem. Verbi causa quando sortes ambulat: seclusa volitione qua vult ambulare quibus cunq̄ alijs positis sortes non ambularet. ergo illa ambulatio est libere posita imperatiue. Similiter quādo sortes vult credere & habet motiu m/ ipse credit: & seclusa volitione non crederet. Sed habita demonstratione sortes scit conclusionem secusa volitione equaliter sciret. quia demonstratio est causa sufficiens actus sciendi absq; actu voluntatis. ideo ille assensus scientificus non est liber siue libere causatus. propterea dicit Sanctus Thomas secunda secundæ questione prima q̄ scientia non p̄t esse demeritoria nec meritoria. qā nō p̄t esse libera. sed nō est simile de actu credendi: quia talis actus se habet in ordine ad actum voluntatis/ q̄ seclusa volitione imperante talis actus

De peccato an sit peccatum quia prohibitum 87

non produceret, ergo relinquntur tertia propositio vera. ¶ Ex hoc sequitur quod in operationibus potest motus puta lingue auditus & intellectus respicitur peccatum. patet de intellectu, nam actus oppositus fidelis puta infidelitas vel ipse actus fidelis si referatur in malum finem est peccatum. ergo in operationibus intellectus respicitur peccatum. quid ergo dicendum est ad distinctionem Aug? Dicitur quod in concupido intelligit oem operationem immaterialiter interiori sive sit intellectus sive voluntatis ad hoc quod ipsa distinctione sit completa. ¶ Queretur alius de operationibus oculorum & allorum sensuum. Dico quod nulla visio vel auditio est peccatum. quia non causat visio quod causaretur secluso quocumque actu voluntatis. similiter & auditio. sed apertio oculorum ad videndum potest esse peccatum quia non causaret secluso quocumque actu voluntatis. sed illa visio quod causaret apertis oculis secluso actu voluntatis nihil habet libertatis. ideo non vocatur peccatum sed effectus peccati. sed illa apertio vel mora in primitiva obiectu est libera & etiam potest esse peccatum & talis includitur in illa particula distinctionis vel factus. & breviter oia peccata potest motus exterioris includuntur in illo verbo facto. ¶ Quantum ad secundam difficultatem duplex est modus dicendi. Primum quem reputo probabilior est quod potest repiri peccatum secluso quocumque actu positivo. patet sic. si sortes habens precise istud iudicium nunc est a me diligenter deus super omnia. ita quod non apprehendat deum sub aliqua ratione mali. & non odiat. tunc stante precise tali iudicio vel necessitatibus ab illo iudicatio ad diligendum deum. vel non. si secundum ergo stat cum tali iudicium non elicere illam dilectionem dei super omnia. tunc ponatur in esse. scilicet quod non eliciat tam peccatum sine actu. quod patet. tenetur iam elicere & non elicit & potest. igitur sine actu voluntatis peccat. neque dicendum est primus. quia non quod iudicium necessitatibus ad elicendum actum licet possit necessitare ad non elicendum. & ratio predicta est precipua iustus Occam in tertio ad probandum quod sit dabile peccatum pure omissionis. Dices ergo erit aliquod peccatum quod non erit dictum aut factum &c. Dico quod in istis terminis includuntur opposita priuatiue. puta est dictum vel omissione dicendi factus vel omissione faciendi concupitum vel omissione concupiendi. ergo est aliquod peccatum sine actu penitus. scilicet peccatum pure omissionis.

An peccatum sit peccatum quia prohibitum. Cap. 15.

 Vantum ad tertiam difficultatem quod rebatur utrum quodlibet peccatum sit peccatum quia prohibitum / vel prohibitum quia peccatum. apparet quod non. nam aliqua sunt mala que habent intrinsecam malitiam. ut patet per Arist. in quarto ethic. dicit quod aliqua sunt que habent inuolutam malitiam ut metiri adulterari. ergo aliqua sunt opera que sunt intrinsecam mala / & illa non solum sunt mala quia prohibita. patet deus contingenter prohibet illa. nam precipere & prohibere sunt actus dei respicientes exteriora. Vnde in hac questione est unum certum & aliud dubium. nam certum est apud oem quodcumque

De peccato an sit peccatum quia prohibitum.

petō dato deo cōtingēter acceptat vel deacceptat ad penā quācūq; alia ab ipsomet; nā nullū dat pētū qn sit possibile illud cōmitti; & tñ a deo ad nullam penam deacceptari patet est possibile deum nolle penā infligere; qn est vnū pure extrisēcū ergo quocūq; pētō signato hie sūt compōssibilita hoc cōmittit; & tñ ad nullā penā deacceptat p pterea qn̄t̄ aliq; doc. an possit eē aliqd̄ peccatū actuale qd̄ nō sit mortale nec veniale mortale hoc est non deacceptatū ad penā eternam & veniale i. nō deacceptatū ad tpalē sed erit peccatū pure morale qd̄ concedit Martinus in materia de martyrio quoniā non imputat ad aliquā penā & aliq; etiā dicūt q sic vt Durand⁹ q stando p̄cise in legē nature fuisse talia peccata seclusa qcūq; reuelatione homo potuit peccare sed solū moralē ergo nullū est peccatū qn possibile sit q cōmittat & tñ ad nullā penā imputab̄t. ¶ Alla difficultas; vtrū sit alia operatio libera exterior q possit ab homine fieri & non esse peccatū Dico q sic quoniā nulla est operatio exterior qn possit imperat̄ a volitione q nō erit peccatū patet inductio per singulas opatiōes ut operatio exterior q est adulteriū stat q illa q cognoscit carnaliter efficiatur cognoscētis & erit eadē opatio Similiter de opatione q est homicidiū possibile est q talis nō sit peccatū qn p̄t fieri auctoritate legis & dei p̄cipientis quo facto nō erit peccatū Similiter platto propositionis false si nō fiat cū assertione non est peccatū &c ergo nulla est operatio exterior qn possit ab hoīe libere fieri & non esse peccatū & in hoc concordant oēs. ¶ Sed difficultas est de opatione interiori ut volitio cognoscēdi alienam inquantū aliena Similiter volitio furti que cadit super alienū inquantū alienum inuito quo cūq; dñō an tales possint ab homine elici & nō sint male moraliter & peccata Aliqui dicūt vt de alya & Ieron in aliqb⁹ locis & de castro in fine primi sententiarū q nulla est operatio interior qn possit libere ab homine non male fieri sicut de operatione exteriori dictum est patet deus cōtingenter prohibet hanc operationem & seclusa prohibitiōe nō erit peccatum ergo quicūq; talis p̄t simpliciter de lege absoluta fieri & nō erit peccatum & omne peccatū dicitur peccatū quia contra legē dei & ista est fortior apparentia. ¶ Adducunt auctoritates ad probandum q aliq; fuerunt dispensati aliqui in talib⁹ operationibus. ¶ Cōsequēter habēt cōcedere q p̄t ab hoīe elici odiū def & nō erit malū Similiter volitio q vult detinere alienū inquantū alienū inuito domino nō erit mala patet quia stat q deo nullum illorum prohibeat. Ita est difficultas apd̄ eos vtrū quelibet talis opatio possit eē bona q̄ solet cōlter tractari in schola nā si oīs talis possit eē licita & referit in ultimum finē ergo odiū dei poterit eē bonū & acceptatū ad vitā eternā Sed si dicamus ad opationē eē bonā necessario requiri q̄ fiat ex amore dei Imperat̄ illā ita q̄ sit de intrinseca rōne illi⁹ bonitatis sūc odiū dei nō potest esse bonum quia nō stat habere amorem dei

De peccato an sit peccatum quia prohibitum.

& odium cum non possim elicere odium de ex amore dei & si hoc regatur ad bonitatem alicuius actus: ita quod amor dei partialiter cōcurrat/ sequitur manifeste quod odium dei non potest bene fieri: quia illae due qualitates scilicet amor & odium repugnant: & propterea non est possibile quod odium dei ab aliquo homine bene fiat: puta volo ex amore dei effici cetero odire deum: quia si efficaciter volo odire/ odio: & tunc non amo. & sic non est possibile quod odium dei in me sit imperatum ex amore dei. ¶ Sed in illo casu dispensationis facte sortes potest bene moraliter me velle odire deum/ sed non est possibile quod sortes ex amore dei odiat deum. ¶ Similiter possum velle ex amore dei quod alter odiat deum/ sed hoc non est possibile in me, ideo non sequitur/ odium dei potest esse licet tum: ergo bonum. si dicamus igitur quod ad bonitatem moralem actus non requiritur quod eliciatur ab amore dei/ sed si sufficit quod non sit contra voluntatem dei & quod ab eo acceptetur: cōceditur tunc quod odium dei potest esse bonum & meritum. &c. ¶ Est tamen apparentia quam facit andreas contraste in primo volens probare quod sit aliquis actus indispensabiliter malus. patet/ sit sortes quod habeat actum quo vellet facere cōtra preceptum dei talis actus non potest non esse malus: igitur non omnis actus potest non esse malus ipso existente. pater antecedens: bene sequitur/ vult cōtra preceptum ergo peccat/ ex definitione peccati. ¶ Respōderibidē Andreas distinguēdo/ vellilla volitio terminatur ad hoc totum aliquid contra preceptum. & sic non sequitur quod sit mala si vult contra preceptum/nam non sequitur volitio terminatur ad hoc subratione alieni: ergo hoc est alienum. similiter non sequitur/ sortes vult hoc sub hactratione quia contra preceptum: ergo habet preceptū de non volēdo. & sic non sequitur: ergo illa volitio est cōtra legem dei siue contra preceptum ut ly contra preceptum sit solū determinatio specificans obiectum scilicet ut equiualeat isti/ volo cōtravenire precepto/talis volitio stat quod non sit mala: puta si nullum sit preceptum. Alio modo potest capi ly contra preceptum ut determinat hoc verbum velle non in ratione obiecti: sed in ratione determinationis: ita quod non fertur in hoc obiectum contra preceptum sed in aliquid aliud: puta in odium sortis: vel in furtum / vtputa sortes volens odire platonem: vult contra preceptum/ & verum est dicere quod volitio eius est contra preceptum/ & volitio tamen non terminatur in hoc contra preceptum: sed solū determinat cōditionem voluntatis sicut si diceremus intelle vult: remisse vult: non sunt obiecta plura alia nec cōditiones obiecti sed determinatiōes. eodem modo diceendum est: sortes odire platonem vult cōtra preceptum: & est sensus elicity voluntatis ne cōtra preceptum de non eliciendo hanc voluntē. sed tunc cōsequētia ē bona/ vult cōtra pceptū: ergo peccat. ita quod ista cōsequētia ē ieiunabilis ex diffinitiōe peccati quod sit bona. Istomodo capiēdo/ sortes vult cōtra pceptū: sortes nult cōtra pceptū ergo peccat. Iū dico quod si volitio &

De actibus intrinsece malis.

volitio contingenter est contra pceptū / & stat aīs esse falsū / puta si nullū sit preceptū in quelbet volitio contingēter est mala / & potest nō esse mala / licet necessario sequāt̄. ista volitio est contra pceptū dei: ergo est mala. Sed consequenter est difficultas de ista volitione volo occidere platonem contra pceptū dei / vt ly contra preceptū dei non determinat ipsum velle seu actū volendi. sed determinat ly occidere. apparent quilla sit necessario mala. patet / illud iudicū practicū est necessarium non est occidendum plato contra pceptū dei. nō est licitum occidere platonē contra pceptū dei. ita q̄ in istis dictaminib⁹ practicis includitur non licet / seu non est licitū. q̄ aut̄ illud iudicū practicū sit necessariū: patet / suū contradictoriū implīcat contradictionem puta est occidendum plato contra legem dei: licitū est occidere platonē contra legem dei. Implicat enī q̄ sit contra pceptū & licitū. ergo hec volitio q̄ fertur super hoc totum occidere platonem contra preceptū dei / nō p̄t non esse mala. cū sit difformis iudicio pratico necessario. ergo talis est necessario mala. Ista consequentia negatur ab eis imo concedunt q̄ agens contra conscientiā erroneā stat non male agere: & sic stat agere contra dictamen verū & non male agere: qa stat q̄ deus non obliget nos ad non contrauenire conscientie erronee. ita q̄ lis cet tunc ei contrauenire. ita si deus p̄t dispensare in omnib⁹ pceptis eodem modo poterit in istis. & sic ista cōsequēntia non valet. ista volūtas est difformis dictamini vero necessario pure pratico: ergo est necessario mala. ¶ Contra. istud iudicū est verū: ergo ita est in re q̄ nō est licitū taliter facere sicut per ipsū significat non esse faciendū. concedo / sed habens illā volitionē faciendi contra rectā rationem seu volendi occidere hominē contra legem dei facit taliter qualiter nō esse faciēdū. significat per illud iudicū praticū & necessario verū. ergo illa est necessario mala. Distinguuo. vel ly contra legem dei in illo dictamine importat conditionē obiecti: & sic est contingēs. & p̄t esse falsum puta quando nullū est preceptū. qa falsum est q̄ occidere tūc sit contra preceptū. vel determinat ly velle & sic est necessariū. qa sensus est / nunq̄ potest licite quis occidere hominem qn̄ illud occidere ē contra preceptū. tūc distinguitur q̄ illa volitio sit contra illud dictamen. vel si esse contra pceptū determinet velle: & sic nego. vel si determinet obiectū: & sic distinguo q̄ sit contra dictamen / vel vere & sic nego. vel false & credite seu apprehensiue: & sic concedo. sed hoc non sufficit vt illa sit mala: sed oportet q̄ vere ei contraueniat.

De actibus intrinsece malis.

Cap. 16.

Alla opinio probabilit̄ est q̄ alīq̄ sunt actus qui sunt intrinsece mali. ita q̄ non est in potestate dei facere q̄ tales actus libere eliciantur ab homine / & non sint mali vt furari / mētiri. & hanc multī tenent vt Greg. in scđo / Occham / San. Tho. & Bonaventura. Dicitur notanter ab homine / quia si a se

Io deo pducatur iam non possunt esse mali. Et ad argumentū. omne peccatum est peccatum quia lege dei prohibitum; & deus mere contingenter prohibet: igitur potest non prohibere. Distinguit ibidem Grego. q duplex est prohibitio & preceptum. quedam indicatiua/ alta imperatiua. Indicatiua que explicatur per verbū indicatiui modi: vt ppositio qua significatur aliquid esse faciēdū; vel antecedens ad quod sequitur ipsum non esse faciendum; vt furtum est malum/ oēs adulteri raptore/ auari &c. vitā eternā non habebūt/ per illam ppositionem antecedenter significatur q non licet fornicari adultereari &c. nā bñ sequit; fornicatio est mala: ergo nō est facienda. & sic dicit q dantur aliqui actus & non est possibile quin sint prohibiti a deo ista prohibitione indicatiua & non potest non prohibere. nam sicut necessario deus iudicat se esse: ita necessario iudicat adulterium esse malum. Alia est imperatiua que explicatur per verbum imperatiui modi vt fac illud; vel illud fuge: & tales deus contingenter prohibet aut precipit: sed necessario prohibet aut precipit prohibitione indicatiua: & ad actū esse malum sufficit q sit prohibitione indicatiua: & non requiritur prohibito imperatiua: & est magna apparentia pro hoc. Vnde in moralibus dantur aliisque propositiones per se note/ & aliisque contingentes. patet: sunt aliisque propositiones de lege nature: & ideo evidentes. & deducuntur ex per se notis vel per experientiam. nam si sit per se nota in moralibus: ergo necessaria. si necessaria: ergo indicatiua. si indicatiua: ergo ostendit aliquid esse malum vel faciendum/ igitur actus ei contrauenientes sunt necessario mali. ergo oportet necessario fateri q sunt aliqui actus itādo pre cise in lege nature quia necessario habent inuolutam malitiā: vt vo lo capere hanc rem alienā inuito domino: ita q volitio fertur super hoc alienū domino inuito/ talis est intrinsece & necessario mala. & deus non potest facere quin sit prohibita prohibitione indicatiua/ licet possit facere q non erit prohibita prohibitione imperatiua. Similiter volo hanc cognoscere. talis non est necessario mala: quia potest esse mea: sed inquitum est alterna: talis nō potest esse quin sit mala. Resolutio est q precepto imperatiuo mere contingenter deus prohibet vel precipit: quia mere contingēter reuelat homini q faciat hoc vel illud imperando: sed hoc non sequitur q si nullum tale preceptum sit q actus non erit malus: quia ad actum esse malum sufficit solum preceptum indicatiuum. vnde non est peccatum: quia lege preceptua prohibitū: sed potius omne tale peccatū est peccatum: quia lege indicatiua prohibitum/ imo nō prohibetur lege indicatiua: quia peccatum sed ecōtra peccatum: quia lege indicatiua prohibitum. pater: omne tale peccatum est peccatum: quia contra dictamen rectum. & ista est causa precipua peccati etiam apud Gregorium qui tenet actus intrinsece malos. formale in peccato est agere contra rectam

De formalī peccati.

rationem & omne tale peccatum est peccatum: quia contra rectam rationem, oīs talis recta ratio est preceptū vel prohibitiō indicatiua qua significatur de aliquo q̄ sit faciendum antecedēter vel consequēter. Antecedēter/quia significat esse malū vel punibile que sunt antecedens ad hoc cōsequēs/ hoc non est faciendū/ vel hoc est bonū fieri. Et licet ista secunda opinio sit probabilior q̄ prima: apparentia tamē est in oppositū. Dicitum est q̄ omne tale peccatum est peccatū: quia cōtra dictamē rectū/ & omne tale dictamen est lex preceptua vel indicatiua: ergo omne peccatum est peccatum ad minus quia contra dictamen legis indicatiue. Arguitur sic & apparenter: illa lex indicatiua nō est vera nisi quia hoc est peccatum: igitur prius natura est peccatum q̄ illud dictamen sit verum: quia ab eo q̄ res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa: ergo hoc est prius peccatum natura q̄ illud dictamen sit verum. & vltra/hoc est prius natura peccatum q̄ illud dictamen sit verum: ergo hoc nō est peccatum: quia cōtra dictamen verum/imo potius hoc est verū dictamen: quia peccatum est peccatum. Nam ista lex indicatiua seu hoc dictamen est rectū/ nō est furādum/ actus quo volo furari est malus: quia difformis illi dictamini: tūc cū arguit hoc iudicium solū est verū: quia res ita se habet sicut per illud iudiciū significat: ergo hec res prius natura se habet ita q̄ illud dicta sit verū/ideo hec res prius natura est mala q̄ illud dictamen sit verū quia ipsam esse mālam est causa veritatis illius iudicii precisa: ergo. negatur consequentia: puta q̄ sit prius natura mala q̄ iudiciū sit verū: q̄a ista sunt correlatiua rem sic se h̄e & iudiciū esseverū/ ideo sunt simul natura. Dañ simile/ sortes est precise pater: q̄a h̄z filiū/ non prius natura h̄z filiū q̄ sit pater/ imo precise h̄z filiū quia pater. vñ in istis relativis & correlatiuis nō oportet hāc cōsequētiā valere: hoc est precise tale ppter illud: ergo illud est prius natura sic se habēs q̄ sit tale.

De formalī peccati.

Ca.XVII.

Onsequēter circa vltimā difficultatē agendū est de formalī peccati. nā scdm Tho. materiale tāgiſ in istis verbis posuit in diffinitiōe peccati/ dictū/ factū &c. & formale ī hoc verbo/cōtra legē dei. Dico primo q̄ formale peccati non est prius alcius actus vniuersaliter: patet. homo pōt peccate pro tempore pro quo nō tenet aliquē actū habere: vel p̄ tempore quo tenet nullū actū h̄e. vñ sortes odiendo deū pōt dupliciter se h̄e. vno mō q̄ odiat pro tempore quo tenet diligere. scđo q̄ odiat pro tempore/ & pro illo nō tenet diligere: tūc sit tēpus. a. in quo nō tenet diligere & nihilominus odiat deū/ illud odū est peccatum/ & formale nō est carētia actus debiti in esse. i. actū amoris: ergo formale peccati nō est carētia actū/ vt dicit occhā. q.x. tertij. Dico scđo q̄ omne formale peccati est carētia quedā nō actū/ & hoc dicit Grego. equinalēter etiā nō ponēdo cōplexē significabilia: s; illa est carētia cōformitatis ad legē.

De actu interiori & exteriori.

90

dei vel ad rectā rōnē. Pro quo nota q̄ ista simul stāt: sortes cōformiter se h̄z ad legē dei vel ad rectā rationē:& tñ nullū actū elicit. ptz: p̄ tēpore quo nō teneor diligere deū ista est recta rō/ deū nō est odicēd> nō est surādū nullū actū eliciēdo, vñ cōformiter se h̄re ad legē dei vel ad rectā rationē est taliter se h̄re qualiter tenet se h̄re. & disformiter se h̄re ē taliter se h̄re qualiter tenet se nō h̄re/& sic cōformitas ad legē pōth̄i sine actu. Igīt carētia illi⁹ cōformitatis nō est carētia act⁹ debiti inessē in aliquo casu. ptz in illo casu in quo nō teneor diligere sortē cōformo me tali legi sine actu positivo: ergo carētia illi⁹ cōformitatis nō ē carētia act⁹ debiti iesse/ q̄a talis cōformitas nō ē positio act⁹ qñ cōformat se legi nullū actū eliciēdo. vñ breuiter dico q̄ illa carētia conformitatis ad legē dei est vñ aliqualiter se h̄re/ puta esse disformē/ s̄z difficile est vīdere p̄ quo supponit illud aliqualiter se h̄re. dicere q̄ in peccato omissionis supponit p̄ hoīe. vñ sortes disformat se legi aliquādo mediāte actu/ aliquādo meditāte omissione. s̄i cōformitas ad legē supponebat p̄ omissione actus/ illa carētia conformitatis supponit pro illo actu.

De actu exteriori an habeat bonitatē aut malitiam
distinctā ab actu interiori a quo impaſ. Cap. XVIII.

 Onsequēter est quinta difficultas circa eandē diffinitionē peccati. Vtrum in ipo facto vel cōmiso sit aliquid malitie ultra malitiā ipsius cōcupiti. hoc est q̄rere/ vtrū actus exterior habeat malitiā distinctā a malitia act⁹ interioris. hoc est an act⁹ exterior addat aliqd bonitatis vel malitie actu⁹ interiori. Pro quo notandū q̄ est controvērsia inter docto. vñ Sco. & postipm climetō & boqnl. Lan tenet ptē affirmatiuā q̄ sic. S; p̄ parte negatiua q̄ cōter tenet ponūtur ppōnes. Prima. Ip̄m factū vel ip̄m dictū solū ita q̄ nō includit actus interior est peccatū: patet. verū est dicere hoc op̄ est mēdaciū: igīt hoc op̄ est p̄ctū. Sīt hoc op̄ est dictū vel factū cōtra legē dei: igīt ē p̄ctū. ptz: a diffitiōe ad diffinitū. tñ diony. dicit oppositū in fine sedi: q̄ nullū opus est p̄ctū: nisi simul includat act⁹ interior volūtatis. ita q̄ nitit p̄bare q̄ nullus act⁹ exterior per se sumpt⁹. i. sine interiori nullo mō est bon⁹ vel mal⁹. Pro cui⁹ p̄batōe supponit: q̄ nulla opatio pure naturalis est p̄ctū: q̄a ppter naturalia ne claudant nec vitupamur. scđo supponit q̄ polita volūtōe efficaciter imperāte actū exteriorē q̄ pure naturalē sequit̄ illa opatio ad illā volūtōne efficaciter impatiuā illi⁹ sicut calor naturalē sequit̄ ad ignē quia si nō deus posset viam prohibere altera permitta. inducit ad hoc auctoritas augustini: scđ q̄ membra possunt dicere voluntati q̄ deus ea sublecit voluntati taliter q̄ necesse habent patere volūtati. Ideo ipsa membra obediendo voluntati obseruant legem eis a deo traditā: n̄ ideo dicunt voluntati/ tu sola mereberis vel demereberis. Hoc supposito sic arguit dionysius: hoc est operatio pure naturalis.

m ij

De actu interiori & exteriori.

vt probatum est: igitur non est peccatum. q̄ sit operatio pure natura-
lis. patet: quia posita sua causa de necessitate ponitur: ita q̄ non est
in potestate cause quin ponatur: ergo est effectus pure naturalis: ideo
non est peccatum. R̄fudetur scđm eū q̄ ille qui habet vtrūq; actū tam
interiorē q̄ exteriorē non peccat pluribus peccatis q̄ ille qui ha-
bet solū interiorē, hoc tñ est contra cōmūnē modū dīcēndi, & argu-
mentū eius non est difficulte cū arguit: hoc est effectus pure naturalis.
Dico q̄ verū est in se sed est liber in sua causa. Ideo argumentū be-
ne probat q̄ non habet propriam malitiā aut bonitatem: sed est ma-
lus malitia sue cause: scz volitiois efficienter imperatiue. relinquitur
ergo prima ppositio vera/ scz q̄ opus exteriorius est peccatum. Ex qua
sequitur correlatio q̄ qui peccat exteriori & interiori actibus magis
peccat extensiu. ¶ Secunda ppositio in qua facit difficultas. illud
peccatum exteriorius nō habet malitiā distinctam a malitia actus inte-
rioris, ideo non est malus actus nisi extrinsece. vnde malitia actus
positivi non est nisi actus positivus: sed malicia actus exterioris est
ipse actus interior a quo imperatur. patet sic: albedo dicitur esse ali-
culus albī/qua posita dicitur albū & qua remota non dicitur album.
Ita actu interiori posito exterior est malus & secluso non est malus:
ergo eius malitia qua denotatur formaliter malus est actus interior/
sed actus interior malus est malitia suīmet & est etiā malitia act⁹ exte-
rioris & per consequens est vnicā malitia illorū duorum actuum. Ra-
tio dionysij est sufficiēs ad probandum q̄ actus exterior non habet
libertatem nisi libertatē actus interioris: & fit solū libere antecedēter
ides in illo interiori qui libere elicitur & necessario ad illum sequitur
exterior: ergo in se non habet laudem vel vituperium: sed solum in
suo antecedente & in sua causa. ¶ Contra hanc positionē sunt mul-
ta argumenta/ & fortiora tangam: sed prius ponitur tertia ppositio.
Q̄uis actus exterior non habeat bonitatem aut malitiā super inte-
riorem / tamē in aliquibus actibus puta satisfactorijs magis satisfac-
mus per vtrūq; ita q̄ magis satisfacit qui ponit vtrūq; actū tam
interiorē q̄ exteriorē simul/ ita q̄ quo ad meritum accidentale/
& ad rationem satisfactui/ act⁹ exterior addit propriam bonitatem
cū magis mereatur accidentaliter & magis satisfaciat qui illos simul
habet q̄ qui solum interiorē/ sed non in ratione bonitatis proprie.
¶ Arguitur sic. secluso interiori actu adhuc exterior est malus: ergo.
consequentia est nota. antecedens patet: sit sortes qui de facto vult
ire ad ecclesiam propter vanam gloriam / vel vt occidat inimicum:
iam ambulatio est mala: vt patet ex prima ppositione/ cōtinuet illā
ambulationem interrumpendo illam volitionem: ambulatio adhuc
est mala: & tamen interior actus est depositus: ergo secluso interiori
actu & deposito adhuc remanet exterior malus. ¶ Eodem modo p-
batur de bonitate sortes vult dicere horas propter deum/ nō cogitat

De actu exteriori & interiori.

91

de deo pro omni tempore quo dicit & dicens bene agit: ergo illa operatio exterior est bona seclusa interiori imperante. **C**item aliqua ex passione secluso quocumque actu voluntatis libere elicto occidit; illat quod solus ex motu sensitivo mouetur potentie executivae/ quis sanctus Tho. dicat oppositum: hoc supposito illa occisio est peccatum/ & tamen non est actus interior sibi correspondens qui sit peccatum: ergo secluso quocumque interiori adhuc exterior est peccatum. **i**mo martinus nititur probare in libro de temperantia quod aliquando est actus interior bonus & exterior malus/ ut existens in bello committit sagittam ut occidat inimicum fidei non tamen bene exhibet diligentiam an sit aliquis infidelis. velle sagittare ad occidendum inimicum fidei est actus bonus: & tamen illa sagittatio est peccatum & est imperata ab actu interiori bono: ergo stat quod actus exterior sit malus sine malitia actus interioris. **A**d hoc argumentum cum dicitur quod opus exterius aliquem est malum sine interiori/ primo concedo quod aliquem est malum quem est solum omissione exterior. vnde tenendo quod appetitus sensitivus sufficit mouere potentiam executivam ad opus exterius talis operatio exterior manet & causat nisi reprimitur/ & talis operatio est mala malitia omissionis/ quia omittit habere motum repressum actus appetitus sensitivus/ & non est mala malitia actus interioris imperantis illam operationem exteriorē. Coccoeduo ulterius quod dato remaneat ille motus sensitivus & cum hoc eliciat actu voluntatis liberum conformiter ad illum motum sensitivum/ ut ex sensu libitate mouetur ad occidendum & cum hoc habet velle liberum occidendum tunc illa operatio exterior est mala duabus malitiis/ scilicet malitia operationis interioris illam imperantis & malitia omissionis. ideo est peior saltem extensio. i. pluribus malitiis mala quam actus imperans interior. **A**d secundum dico quod si non continuet interior nec habet omissionem actus interioris quam tenet habere: illa operatio non est amplius bona neque mala/ ut ait occchā in tertio. ut sorres continuas horas non continuado actum interiori nihil merebitur de novo/ & illa continuatio non est bona bonitate quam sit presens/ quia omnis bonitas est in affectu. **S**ic in casto est bonitas in ipso affectu/ si vero dicatur bonus vel malus malitia vel bonitate preterita quam insuit hoc stat ad nomen: sed si non continuet actu interior cū exteriori: nihil merebitur de novo. **S**ecundum arguisco: sequitur quod volitio medijs necessarij ad aliquem finem non haberet malitiam super malitiam volitionis efficacis finis: sed hoc est falsum. patet sequela. ad volitionem efficacem finis cum iudicio certo de aliquo medio necessario requisito ad illum finem quod tale sit necessarium/ ita naturaliter sequitur volitio medijs sicut ad volitionem efficacem imperativam operationis exterioris sequitur illa operatio exterior si non ponatur. **I**mpedimentum: ergo illa volitio medijs non est plus in se libera quam sit operatio exterior/ sed solus antecedenter/ puta in sua causa. ut si velim efficaciter sanitatem & efficaciter certus quod ad illam habendam necessaria

De actu interiori & exteriori.

est potio amara; naturaliter ad illa duo sequitur voluntio potionis amare/ & non est in potestate mea continuata volitione efficacis finis quin velim medium: ergo non habebit bonitatem aut malitiam super finem ipsum. sed q̄ hoc sit falsum/ probatum est supra/ cum voluntio finis est bona & electio medijs mala. ¶ Quantum ad hoc argumentum oeccham in prima distinctione primi & in tertio quinto decima distinctione concederet q̄ si esset aliqua voluntio efficax alius finis &c. q̄ in easu predicto talis voluntio medijs non habet malitiam distinctam aut bonitatem a bonitate vel malitia finis & iudicij / quod iudicium potest esse malum extrinsece. vnde dicit q̄ si sit aliqua virgo que habeat volitionem efficacem non desistendi a virginitate pro quocunq; contra iudicium rationis / & in ipsa sit certitudo q̄ non poterit conservare nisi per mortem: naturaliter sequitur in illa virgine voluntio mortis subeunde & nullam penitus habet bonitatem propriam. Et cum probatur oppositum quia aliquando stat volitionem finis bona & volitionem medijs mala. dico q̄ nunq̄ stat quando illa electio necessario sequitur ad illum volitionem finis, sed sepe habemus/ multas electiones q̄ non necessario sequuntur ad intentionem seu volitionem finis: vt volo efficaciter subuenire proxime possum illi subuenire & de meo & de alieno/ tunc si velim subuenire de alieno & ad hoc non necessitor ad subueniendum de meo vel de alieno/ ideo eliciendo volitionem subueniendi de alieno talis non necessario sequit̄ ad volitionem efficacem finis/ ideo in tali casu habet propriam malitiam. & voluntio finis est bona & medijs mala. Dico etiā q̄ stat volitionē efficacē esse alius finis & stat habere volitionem medijs ad illum finem que quidem voluntio medijs mere libere elicetur/ quia stat elicere non habendo iudicium q̄ tale medium sit necessarium ad illum finem/ sed tantibus istis duobus puta q̄ voluntio finis sit bona/ & q̄ habeatur iudicium rectum de aliquo medio necessario ad illum finē/ non stat volitionē medijs esse malam/ imo ista tria repugnāt voluntio finis est bona/ & iudicium de medio necessario est rectum/ & voluntio circa tale medium est mala. ¶ Contra. sit sortes qui non teneatur nunc subuenire proximos/ quia non est in extrema necessitate nihilominus vult efficaciter subuenire/ querit medium vt subueniat/ inquisito medio reperit q̄ non potest subuenire nisi capiendo alienum/ ecce ista voluntio finis est bona/ & istud iudicium non est malum/ nō possum proximum releuare nisi capiam alienum/ imo tale iudicium est verum/ neq; imperatur a mala voluntione/ & tamen illa voluntio qua volo capere a proximo vt subueniam est mala/ quia furtum, ergo adhuc stat q̄ voluntio finis nō sit mala & iudicium non sit malum/ imo verū: & tamen voluntio medijs sit mala. ¶ Dico ad hoc q̄ superueniente iudicio certo nō pos-

De actu interiori & exteriori. 92

sum relevare proximum nisi capiendo a proximo. illa volitio efficax
 finis est mala/ & eodem precepto quo teneor non capere a proximo
 teneor desistere ab illa volitione finis/ & si continuetur erit mala.
 patet. Omnis libera continuatio alicuius ad quod necessario sequitur
 aliquid contra preceptum dei & scienter illud est malum/ sed ad
 volitionem efficacem finis in predicto casu sequitur aliquid contra
 preceptum diuinum/ scilicet volitio capiendi alienum: ergo illa con-
 tinuatio libera illius volitionis circa talen finem est mala/ & sic voli-
 tio illius medijs non habet malitiam nisi malitiam volitionis finis/
 & est mala malitia furti/ & stat eandem volitionem numero conti-
 nuatam superuenientibus diversis iudicij habere diuersas malitias
 scilicet malitiam furti & homicidi. Exemplum: sortes vult efficaci-
 ter seruare vitam platonis/ superuenit iudicium quod non potest see-
 uare nisi mentiendo/ talis volitio continuata est mala malitia men-
 dacij. & apud istam opinionem nunq̄ efficitur volitio medijs mala/
 quin prius volitio finis fuerit mala/ & tenetur supersedere a volitio
 ne finis. ¶ Forte replicaret aliquis/ sit sortes qui habet volitionem
 efficacem, a. finis. Inquirit media & repert duo/ & habet iudicium
 q̄ necessario oportet per alterum istorum consequi illum finem/ & q̄
 quodlibet illorum est sufficiens & nullum istorum necessarium/ sed
 quod est necesse per alterum istorum consequi finem/ & illa duo me-
 dia sint. b. c. tunc argutitur sic. cum volitione efficaci, a. finis non ne-
 cessario elicit volitionem. b. medijs/ nec. c. medijs & volo q̄ tam. b. q. e.
 sint media prohibita/ tunc necessitatatur ad aliquam volitionem elicien-
 dam: ergo necessitatibus sortes ad eliciendum & quamcunq; eliciat
 peccabit nouo peccato libere in se. nego q̄ necessitatatur ad aliquam
 volitionem eliciendam/ quia potest adhuc consulere quod ipsorum
 sit utilius ad illum finem consequendum/ ut volo efficaciter ire Ro-
 man. iudico q̄ oportet transire per. a. vel. b. non necessitor ad unam
 volitionem circa aliquem istorum locorum: quia possum consulere
 anteq; eliciam volitionem circa quemcunq; istorum. ¶ Alter dicitur
 q̄ volitio medijs superaddit ad malitiam finis/ & nou est idem sicut
 de opere exteriori quis naturaliter sequatur volitio medijs ad volitio
 nem efficacem finis/ tamen est aliquid dissimile/ quia seclusa voli-
 tione finis volitio medijs potest conservari/ sed seclusa volitione impe-
 ratiua efficacis operationis exterioris/ illa operatio exterior nihil plus
 habet libertatis que dependet ab interiori imperante sed tota liber-
 tas volitionis medijs non dependet omnino & totaliter a volitione.
 & libertate finis. ideo illa volitio medijs habet aliquid libertatis in se
 & yterq; modus est probabilis/ sed primus probabilius.

De peccato originali.

De prima diuisione peccati in originale
& actuale.

Cap. XIX.

DUc videndæ sunt diuisiones peccatorū. Prima diuisio, Peccatorū aliud est originale/aliud actuale. vnde in diffinitione peccati supra posita solū diffinit actuale & nō originale; ideo nūc vidēdū est de ipso originale/ circa quod est cōtrouersia inter doctores. Aliqui dicūt q̄ originale nihil aliud est q̄ parentia iustitie originalis debite inesse. & dicit occhā q̄ aliud est loqu⁹ de peccato originali de facto/ & aliud de peccato originali de possibili. Nam originale de facto scdm anselmū de conceptu virginali (& adducit hoc S co. in scđo) nihil aliud est q̄ carētia. si aut lo quamur de possibili hoc est falsus; ita q̄ sit cōuertibilitas inter diffinītum & diffinitionē/ quia stat in aliquo esse originale sine parentia cūfūscūq; debiliti: ergo illa nō est cōuertibilis cū diffinito, patet ante cedens: stat aliq̄ ēsse in puris naturalibus in quo nullū erit donum supernaturale nec iustitia/ fides/ nec spes &c. & erit acceptus ad vitam eternā/ & illi poterit dari preceptū quēadmodum fuit datū ade sub illa cōditiōe q̄ si trāsgredere illud/ ipse & tota posteritas sua erit deacceptatus ad vitam eternam. Tūc sic arguitur. In aliquo delcende ab isto est peccatum originale/ tamen non est parentia cuiusq; doni gratuitū sc̄z nec iustitie originalis nec gratie. & q̄ sit originales in ipso patet: est peccatū in omni illo qui est indignus vita eterna. & non est actuale: ergo originale. dicit ergo resolutorie occhā in quolibet tertio/q̄one. x. q̄ peccatū originale de facto nō est nisi parentia iustitie originalis debite inesse. Sed de possibili est indignitas ad vitā eternā ex peccato alterius proueniens, & qui ita nascit ex illo mediate vel imēdiate: q̄cito natus est: in illo est indignitas ad vitam eternam ex peccato primi sui parentis. vnde peccatū originale cōuertibliter est indignitas ex peccato alterius proueniēs/ ideo nec est somes nec parentia iustitie cōuertibliter. Diceret aliquis: ergo in adā fuit originale/ quia postq; peccauit/ erat parentia iustitie originalis debite inesse. Nā perdidit illā & tenebat cōseruare. ¶ Itē si in paruulo nato sit parentia iustitie debite inesse: ergo talis paruulus obligat ad iustitiā originalē habēdā. & vltra/ est obligatus ad illam habēdā & nō habet eam: ergo transgredit̄ preceptum vel legem obligantem. & si transgredit̄: ergo peccat peccato actuali. Preterea iste paruulus non est obligabilis: quia preceptū non est ei manifestabile: ergo ista est falsa/ originale est parentia iustitie debite inesse. ¶ Quātum ad prium dico q̄ originale est parentia iustitie originalis debite inesse ex peccato alterius proueniēs & nō ex p̄prio/ & sic est intelligenda diffinītio, vnde in primo parente erat parentia iustitie originalis debite inesse/ sed nō proueniebat ex peccato alteri⁹/ sed p̄prio. & sic erat peccatū actuale. Similiter dicēdū est q̄ in ea fuit actuale peccatū,

¶ Quid ad secundum dico quod aliquid est debitum duplicitate. Vno modo debitu debito precepti. Alio modo debitu debito statuti. unde parvus non est debitor iustitie originalis debito precepti; quia non est casus pax precepti neque obligabilis. Nullus enim potest obligari nisi possit ei preceptum manifestari. Sed est debitor iustitie debito statuti. hoc est sicut tale statutum a deo factum quicunque regulariter descendens ab Adam immediate vel immediate per propagationem non habens iustitiam originalem in se vel in equivalenti damnabili si in tali statu decedat. & talis parvulus subiicitur tali statuto: sed non est preceptum obligans sub pena peccati mortalis. eodem modo parvulus non tenetur ad baptismum debito precepti cuius transgressio inducat mortale actuale: sed tenetur debito illius statuti nisi quis renatus fuerit &c. ¶ Alia est opinio quam tenent multi docentes ut Gregorius in secundo & Bonaventura. quod originales quantum ad substratum. id est mala natura non aliud est quam fomes qui multis nominatur. scilicet qualitas morbida. lex membrorum &c. ita quod peccatum originale est fomes existens subiectus in anima: & idem fomes qui nunc est in me erat originale antequam essem baptizatus. ideo originale quantum ad substantiam remanet post baptismum. Sed non pro formaliter: quia non notat quod sit deacceptatio ad vitam eternam. & ratione huius originale opponitur iustitia originalis: quia iustitia originalis nihil aliud est quam donum supernaturale gratuitum quo inferiores potentie redundunt subiecte superiori parti ratione. sed fomes facit oppositum: quia reddit vires inferiores rebellentes rationi. ideo iste fomes & iustitia originale repugnant omnino: cum habeat effectus omnino repugnantes. & proutem quia iste due qualitates habent effectus oportet repugnantes & vna dicuntur iustitia originalis: ex opposito altera debet dici peccatum originale. ideo secundum istos nihil aliud est peccatum originale quam fomes. & ista opinio videtur esse Augustini allegata Gregori in secundo. ¶ His vobis queritur consequenter: in quo est subiectus peccatum originale vel in carne vel in anima. & videtur quod in anima quia caro non est subiectum peccati nisi illud sit extrinseco peccatum: ut sunt operationes exteriores. igitur. & si sic vel est subiectus solum ab ipso deo. & hoc non: quia qualitas corporalis non agit in spiritu. Dico quod ipsa qualitas morbiada quam est originale est in ipsa anima reddens ipsam pronam ad concupiscendum ea que apparent corpori bona vel delectabilia. ideo talis est subiectus ab aliquo existente in carne non a deo quia non potest esse subiectus se solo causa peccati. nec ab anima nec ab aliquo existente in anima solum: quia deus creavit illam nudam sine habitibus. ergo necessario oportet quod sit subiectus ab aliquo existente in carne. ¶ Contra corpus non agit in spiritum. hoc negatur primo actione intentionalis corpus agit in spiritu. obiectum enim causat partialiter notitiam sui in anima vel in angelum patrem: & sic corpus agit in spiritu. Eodem modo non

De peccato originali.

est inconveniens aliquā qualitatem esse in anima que reddat animā cōcupiscibilē eorū que apparent corpori delectabilia que quidē qualitas erit producta a qualitate existente in corpore. ¶ Contra illa qualitas est alicuius intensionis, ergo non p̄t in prio instanti in quo anima infunditur corpori ab aliquo agente producī: q̄a purum agens naturale finitum non p̄t producere effectū in instanti q̄tūcūq̄ sit actuum sed solū in tempore. Queritur ergo cū in corpore non sit aliqd agens qđ possit illā qualitatē in instanti producere & certū est q̄ contrahit origiale i instanti infusiois aīe a quo p̄ducit. Difficile eēt dicere a quo p̄ducit talis qualitas tenēdo q̄ agēs nāle nō agit i instanti nisi dicat cū holcot q̄ p̄ducit a solo deo. dico tñ q̄ oppositū ē mltū pbabile & pbabilis v; q̄ agēs nāle p̄t p̄ducere effectū suū i instanti nā agēs nāle nō h̄is resistēnā i passū p̄ducit effectū suū i instanti. h̄et ergo q̄ illa qualitas p̄ducit a qualitate existente in corpore. & est quid positivum p materiali: sed pro formalī importat aliqd priuatiū. ¶ Difficultas. sit sortes adultus non baptizatus h̄is originale/ volo q̄ baptizet. & qn baptizatur peccet mortaliter/nō suscipit grā/ an in ipso remittatur originale vel nō/ non p̄t dici primū: q̄a nunq̄ potest remitti peccatum incōpossibile gratie qn infudatur grā. originale est incōpossible grā/ quēadmodū & mortale. ergo non potest remitti/ quin infundat gratia/ & non remittitur tunc/ querit ergo qn postea remittetur/ videtur q̄ non postea remittatur: quia non potest remitti originale n̄ si per baptismū q̄ est institutus cōtra originale. Dico q̄ tunc non remittitur scilicet cū baptizatur: quia ponit obicem/ sed postea remittetur non virtute penitentie sed baptismū suscepiti: & de illo originale nō oportet neq̄ attiri/ neq̄ cōteri/ neq̄ confiteri. quia sicut non libere cōtrahitur: ita nō regrit nolitionē qua nolle fuisse in originale. sed oportet conteri de obice posito q̄ peccabat eo tēpore quo suscipiebat baptismū. & in illa contritione de obice posito virtute sacramēti baptismi remittunt oīa q̄ fuissent pro tunc remissa: si nō fuisset positi obex/ & non oportet agere penitentiā de peccatis p̄cedentib;. sed tantum de illo peccato quo posuit obicem. ¶ Alia difficultas. qua pena puniatur originale. Greg. dicit q̄ pena sensus: & adducit multas auctoritates Augustini. sed est nimis rigorosus: ideo vocatur tortor patitorum. & probabilior opinio est q̄ puniuntur solum pena danni. hoc est q̄ in anima eorum nunq̄ erit tristitia/ nec in eorum corpore dolor post resurrectionem. sed solum habebunt perpetuam carentiam visionis eterne. ¶ Contra. habent nolitiones detineri: & tamen detinentur. vellēt habere beatitudinem: & non habent & ista sunt cause sufficiētes causare tristitiam. Similiter post resurrectionem corpora eorum non erunt impassibilita: quia non resurgent cum dotibus. ergo applicato noctuo habebunt dolorem sensuum. dico q̄ nolent esse nūseri. & damnati. & sciunt se esse damnatos: sed deus im-

pedit q̄ ex illa apprehensione cauētur tristitia in eis: quia non concurret cum illa causa particulari ad causandā tristitiam. Similiter post resurrectionē quis habebunt corpus passibile nunq̄ deus cū quo cunq̄ nociuo concurret ad causandum passionem in ipsis. ideo non erunt impassibiles simpliciter: sed ex dono dei non concurrentis ad causandum qualitatem afflictivam in ipsis. Ad auctoritates Augustini q̄ patiantur ab igne dico q̄ in igne habebunt penam damnū non q̄ ab igne patiātur penam sensus: & imutentur ab eo sed ibidem detinebuntur.

Secunda diuisio peccati. Capitulum vigesimum.

Onseque[n]ter videndum est de secunda diuisione peccati scilicet actualis in mortate & veniale. quid autem sit veniale dicit Diony. in secundo q̄ peccatum quadruplicit dicitur veniale ex causa/quia causa est ratio venie. & ideo beatus Petrus dicit. veniam consequutus sum: quia ignorans feci. Secundum est: quia iam remissum est in effectu. & sic peccatum mortale de quo quis punitur dicitur veniale in effectu. Tertio est quando quis mouetur ad peccatum mortale. & tandem reprimit illum motum anteq̄ deliberate exeat in effectum: vt motus secundo primus est ventralis isto modo/ nam tali motu mouetur ad contrarium rationis: & talis motus est ad mortale. tamen quia aliquid ad petram. i. per imperium rationis remittitur vel totalē contumelias/ ita q̄ non exit contra rationem seu in contrarium rationis deliberate est solum venialis: vt motus ad illecebrem indelibera& imperfectus. Quarto mo[do] est q̄ licet exeat in opus est tñ veniale: vt quis consentiat plene adhuc est peccatum veniale: quia illa materia circa quam est/est solum venialis vt mendacium vocosum. De peccato veniali duobus primitis modis non est questio: quia illud est mortale. queritur ergo vnde peccatum dicitur veniale tertio vel quarto modo. Et difficultas est apud doctores utrum peccatum deaceptatum solum ad penam temporalem sit veniale in se: hoc est q̄ ex natura actus solum sit dignum pena temporali. ita q̄ ex natura actus non posset imputari ad penam eternam: vel solum ex misericordia dei deaceptatum solum ad penam temporalem: vbi tamen posset ad eternam imputare. ¶ Respondet dominus de Geronimo pertalem propositionem. Omne peccatum ex parte ipsius actus pro quanto est disformis rationi / & contra legem dei: est mortale & offensuum dei ex indignitate eius. ¶ Ex quo sequitur. q̄ nullum peccatum quantum est ex parte actus est veniale: sed mortale / & nimirum probare hoc Gerson aliquibus rationibus. Prima

Dediſiōne peccati.

deus qđcūq; peccatū etiā ex indignitate actus: qđa offensiū dei: & contra legem eius posset punire/ pena eterna: & pena anihilationis & breuiter omni pena possibili: & non nisi peccatū ex sua indignitate hoc demerulſet. igitur omne peccatū est mortale. Scđa ratio, illud peccatū veniale ſi nunq; remitteretur quo ad culpā puniretur pena eterna. & iſta eſt apparetia maxima pro opinione sancti Tho. dicentis q; veniale adiunctū mortali punitur pena eterna. igitur qđum eſt deſe & ex nā actus eſt mortale. Qz autē culpa non remittat in inferno. patet/culpa nunq; remittitur niſi infundatur gratia: quia quicquid deſanat perfecte ſanat: ſed in inferno nunq; remittitur culpa, ideo punitur eternaliter. Tertia ratio, illud peccatū eſt infinite malitie qđ pro quocunq; bono ſive finito ſive infinito non eſt faciendum nec committendū, ſed veniale eſt huiusmodi. igit̄ eſt infinite malitie. Ex quo infert correlarie q; peccatū veniale eſt ſolum veniale ex misericordia dei & non ex natura actus. hoc eſt dicitu / deus ex misericordia ſua ratione illius peccati non auferat gratiam que tamen ex natura actus eſſet auferenda/ ſed ex misericordia ſua ſolum punit illū actum pena temporali qui tamen ex ratione actus eſſet pena eterna puniendus. Et ſcdm iſtos peccatū veniale eſt illud qđ ſolum ex misericordia dei ad penam ſolum temporalem imputatur, dicitur ergo veniale eo q; ratione ipſius non perditur gratia que eſt vita anime: & mortale q; ratione ipſis perditur grata/ vel perderetur ſi haberetur. & infert caſentiā vite puta gratie/ & ratione illius infligitur pena eterna. habetur ergo ex iſta opinione q; quodlibet peccatum eſt mortiferum. ſed aliquod dicitur veniale ſolū ex misericordia dei non imputatil ſi illud ad penam eternā. Sed eſt apparentia contra hāc opinionē & maxime de operationibus que non ſunt peccata niſi prohibita. vt capio actum indifferentē prohibitū ſolū ſub pena vniq; diei in purgatorio/ talis act⁹ nō ē mal⁹: niſi qa prohibit⁹ & eſt peccatū veniale vt notū ē. Igitur non habet maiorem malitiam ex parte actus q; habeat ex parte prohibitionis, ſed illa eſt ſolum temporalis: igitur ex parte actus ſolum eſt demeritorius pene temporalis. ergo ex parte actus non eſt mortalis imo non eſſer malus niſi prohibere ſub illa pena. Respondeſt dicendo primo q; implicat contradictionem q; deus prohibeat aliquem actum ſub quacunq; pena etiā minima/ & ille qđū ē ex parte ſuī non ſit mortalis/ ita q; implicat q; ſit prohibitus & non ſit mortalis. Probatur. implicat contradictionem q; ſit aliquod peccatum ſolum finite malitie, imo quia contra legem dei eſt infinite malitie/ & quia dei offensiū eſt infinite malitie, ſed omne peccatū eſt offensiū dei, igitur eo ipſo q; eſt cōtra legē dei eſt mortale. Scđo dico q; p̄t prohiberi ſolū ſub pena temporalis infligenda. Dico tertio q; eſt malitia eſt maior q; ſit reat⁹ ſeu obligatio ad penam: ita q; ſecundū iſtu ſequendum/ q; ille actus eſt cōtra legem dei/ iſurgit in peccatore yna

Indignitas maior q̄ sit quecunq; pena temporalis quā de⁹ possit infligere. & ratio huius est quia quocūq; pena posita vel quocūq; posito malo temporali est min⁹ fugiendum q̄ sit ille actus contra legē del.

An veniale possit esse mortale. Capitulum, 21.

Veritur conseq̄nter, vtrū peccatū veniale possit effici mortale. & apparet q̄ sic q̄a peccatū illeceb̄ per successionē t̄pis effici mortale qd̄ t̄i pri⁹ erat ventale ergo. In oppositū ar̄/quia sūt due diuerse sp̄es /& vna in alia transire non p̄t. ¶ Pro solutione notandū q̄ questio duplē p̄t h̄e sensum, prim⁹ vtrū id qd̄ modo est veniale vt act⁹ voluntatis stante lege iā posita possit effici mortale. Sed s̄ sensu/ an actus q̄ iam est peccatū veniale simpliciter & absolute supueniēte lege noua vel nouo p̄cepto vel novo voto possit effici mortale. & scdm Tho. adhuc p̄t intelligi in alio sensu/puta vtrū possint multiplicari venialia in tantū q̄ ipsa simul iuncta equalebūt vni mortali. i. obligabūt ad tantā penā ad q̄tā obli-
gat vnu mortale. Si loquamur in primo sensu adhuc est q̄stio de illo qd̄ est veniale extrinsece. i. de actu exteriori/ vñ de illo qd̄ est veniale immediae. i. de actu interiori. ¶ Quātū ad primū an. s. act⁹ exterior q̄ de facto est veniale peccatū possit effici mortale. Dico q̄ sic/nā possum⁹ continuare eandē ambulationem propter finē mortalē q̄ prius continuabatur ppter finē venialem, i. ḡr nō est difficultas de exteriori actu qn̄ primo veniale possit esse mortale. Restat ergo inquerere de interiori actu puta vtrū illa eadē volitio que nūc est peccatū veniale possit effici mortale. q̄tum ad hoc occīā & doc. dicētes q̄ illa volitio q̄ non habet finem pro objec̄to/ sed est causata a volitione finis solū & supueniēte alto fine manet eadē: hñt concedere q̄ illa volitio medi⁹ q̄ non habet finem pro objec̄to partiali remanet eadē trās eunte volitione finis smo supueniēte volitione alteri⁹ finis talis p̄t esse successiue & venialis & mortal is/ vt habeo volitionē vane glorie venialis ex ea elicio volitionem eūdi ad ecclesiā ita q̄ illa volitio eūdi ad ecclesiā non habet vanā gloriā pro fine/ neq; p̄ objec̄to: talis est venialis supposito q̄ desistam ab illa volitione vane glorie/ & nihilomin⁹ volo ire ad ecclesiam/ & incipiā h̄e finē volitionis mortal is puta occidendi aliquem in ecclesia/ illa eadem apud occham efficitur successiue venialis & mortal is. Sed q̄stio est de illa q̄ est venialis & mala ex objec̄to. vt volo mētiri locose/ an talis q̄ ē mala ex objec̄to & venialis solū possit fieri mortal is. Dico q̄ p̄t effici mortal is per nouū p̄ceptū: vel per votum supueniēs. vñ dicit diony. circa finē sedi q̄ veniale p̄t effici pars mortal is/ s; non p̄t effici mortale. S; dico qd̄ malū ex objec̄to & venialiter solū p̄t effici mortale. nam de⁹ p̄t p̄cipere q̄ act⁹ indifferens sub pena peccati mortal is non coniunctur. tunc si continuetur ēt act⁹ erit mortal is: similiter a fortiori p̄t prohibere illud qd̄ est veniale sub pena mortal is. tunc si continuet

De veniali an sit compossibile iustitie originali.

erit mortale. Similiter quis p̄t vouere q̄ non mentietur iocoſe ſi cōti-
nuet illud mēdaciū poſt votū emiſſum erit mortale. ergo appetat q̄
eadē volitio ſuccellue p̄t eſſe & venialis & mortalis, dicit ad hoc
Diony. q̄ peccat mortaliter; q̄a vult mētiri iocoſe cōtra p̄ceptū vel cō
tra votū: & hoc qđ erat prius veniale efficit pars mortalis. & illa ea-
dem volitio quę pri⁹ erat venialis efficitur mortalis ſuperueniente vo-
to vel nouo precepto. Difficultas ponatur q̄ ſolū emittat votum q̄
non peccabit venialiter deliberaſte per totā hanc horam. Iam in iſta
hora velit mentiri iocoſe deliberare: an talis volitio ſit mortalis vel
venialis. Si mortalis: ergo per illā nō transgreditur votū de non peccā-
do venialiter. Si ventalis: ergo trāſgreditur votū. ergo eſt mortalis.
forte dices/q̄ non peccare venialiter nō p̄t eſſe materia voti; q̄a votū
eſt de materia licita & etiā cui⁹ oppofitū eſt licitū puta de confiſijs.
ſed ſuppoſito q̄ poſſit votū fieri de p̄ceptis: dico pro ſolutione argu-
mēti q̄ illud votū eſt intelligendū non peccabo venialiſ, i. non exer-
cendo actū q̄ alias fecluſo voto eſſet peccati veniale. ideo illa volitio
eſt mortalis. Contra: ergo per eam nō peccat venialiſ, concedo/ergo
nō transgreditur votū: neq̄ cōſequentiā q̄a intelligitur nō peccabo venia-
liter. i. non eliciā actū q̄ fecluſo voto eſſet venialiſ. Primiſ igit̄ dictū
verū puta q̄ veniale p̄t effici mortale. Alta diſcultas an ventale poſ-
ſit effici mortale ex conſuetudine/vel ſolū ex circumſtātia perſone. Di-
cūt coiter doc. q̄ veniale ex obiecto: ſi nō ſupueniat p̄ceptū: vel vo-
tum ex q̄tacunq̄ conſuetudine vel q̄tacunq̄ dignitate non poſteſ effi-
ci mortale. q̄ ex q̄tacunq̄ conſuetudine non fiat mortale dumodo
non ſupueniat alta noua circumſtantia; p̄t q̄a ſedēs act⁹ non aggra-
uat infinite. ergo q̄tumcunq̄ frequentetur talis actus non efficitur
mortalis. Similiter circumſtantia perſone non aggrauat infinite &
ſi mutaret i mortale aggrauaret infinite ut ſimplex fornicatio in pre-
lato eſt ſemp ſimplex fornicatio q̄uis ppter dignitatem ſit grauior
q̄ in altero. ergo ex q̄tacunq̄ circumſtantia pſone nō mutata ſpecie neq̄
etiā conſuetudine non p̄t veniale ex obiecto effici mortale. Sequitur
iterum alia diſcultas de peccato venialiſ.

An veniale fuerit compossibile iustitie originali, Capitulum. 22,

Vtrum veniale fuerit compossibile ſtatui innocentie hoc
eſt anſicut veniale habet cōpoſſibilitatē ad gratiam gra-
tum facientem. q̄a vocaſ tdeo veniale / quia non aufer-
t gratiā, ſimiliter habeat cōpoſſibilitatem ad iuſtitiā origi-
nalem. Pro ſolutione notandum q̄ hec queſtio dupliſciter poſteſ
intelligi. Vno modo ſic, vtrum entitas que nunceſt peccatum venia-
le potuifſet elici ab eo qui habebat iuſtitiam originalē; ſed ratione

De veniali an sit compossibile iustitie originali 96

status fuisset peccatum mortale. & ita ex demerito eius fuisset perdis-
ta iustitia originalis. Secundus sensus. utrum ipsa iustitia originalis
ita subdiderit ipsas vires inferiores parti superiori rationis q̄ pro-
tunc fuerit homo impossibilitatus ad eliciendū actū: qui nunc est pec-
catū veniale. ita q̄ non potuisset elicere actum veniale ante q̄ pec-
casset mortaliter. ¶ Pro solutione sit prima p̄positio. Veniale ex ope
operantis hoc est propter imperfectionem ipsius deliberationis non
fuisset compossibile iustitie originali quādmodum sunt primi mor-
vt primus motus ad gulam/ad luxuriam &c. non primo primi: sed
secundo primi qui ponuntur a doct. venialia /non fuerunt compo-
sibiles iustitie originali. & omnes in hoc conueniunt: quia iustitia
originalis reddebat sensualitatem subiectam portioni superiori ras-
tionis. Ita q̄ iustitia originali stante non potuisset insurgere motus
contra iudicium rationis: ergo repugnabat q̄ in habente iustitiam
originalē fuisset talis motus venialis ratione indeliberationis. Sed
difficultas est de veniali ex opere operato/ id est ex obiecto qd venia-
le est perfecte deliberatum: vt de mēdacio iocoſo. an tale fuerit com-
possibile iustitie originali. ¶ Tenet sanctus Thomas & multi ex an-
tiquis q̄ non. & difficultas huius materie est circa distinctionem su-
pradicātā. Dicunt isti doctores q̄ veniale ex obiecto non est com-
possibile iustitie originali. queritur ergo ab ipsis /utrum talis incom-
possibilitas proueniat ex eo q̄ habens iustitiam originalem: si eli-
cuisset velle mentiri iocoſe peccasset mortaliter ratione talis status.
& sic fuisset perdita iustitia originalis. Vel solum propter hoc q̄ habens
iustitiam originalem non potuisset tale veniale elicere. Si dicas pri-
mum: tunc ponatur q̄ Adam eliciuisset velle mentiri iocoſe. sequitur.
q̄ in prio instanti elicionis nō huius iustitiae originalē: & per conse-
quens fuisset extra statum innocentie. ergo talis actus nō fuisset mor-
talis ratione illius status. & hoc argumentum est multum apparens.
¶ Preterea /si iste status puta nature lapsē faciat q̄ ille actus qui
alias fuisset mortalis de facto sit solum venialis. ergo status naturae
lapsē erit solum veniale. Patet /quia eadem ratione in infinitum
diminuit de grauitate peccati (quia veniale est in infi-
nitum minus q̄ mortale) & si in infinitum diminuit de vno: ergo &
de quolibet. & ultra. ergo quodlibet peccatum pro statu naturae
lapsē erit solum veniale. Patet /quia eadem ratione in infinitum
diminuet de grauitate homicidij / & non potest in infinitum di-
minuere de homicidio quin ipsum faciat transire in aliam specie-
em peccati: quia duo peccata eiusdem speciei: neutrum alterum ex-
cedit infinite: neq̄ est in infinitum peius alio. ¶ Altius argumen-
tum etiam potest fieri de leuatione festuce. & sic ista opinio non
videtur multū pbabilis. videlicet q̄ tale peccatum veniale fuisset mor-
tale rōe stat⁹. & null⁹ doc. illā tenet q̄q alias fuerit defensata in schol-
is. Dicit. s. tho. q̄ veniale ē sc̄ē possibile iustitie originali ad istū fēsū

De veniali an sit compossibile iustitie originali.

¶ non fuit possibile hunc iustitiam originalē pro primo peccato esse illū actū qui solū esset venialis. Et forte ratio sua est/ qā oē venia le ex obiecto est in inferiori parte rationis. Vñ ratio diuidit in duas portiones/in superiorem q̄ respicit obiectū increatū: & effectus proprius ipsius iustitie originalis erat non solū subdere sensualitatē rationi; sed enām portionem inferiorē rationis portioni superiori, ita q̄ inferior pars rōis non potuisset moueri ad aliquid nisi secūdum leges eternas quas superior portio rationis considerat, sed peccare venialiter repugnat legib⁹ supernis, ergo stante iustitia originali nō erat possibile elicere actū veniale, ergo similiter stante iustitia originali non fuissest possibile sensualitatem moueri ad illecebram neq; ad fram. Contra hoc est solū vñ fortissimū argumentū. Si deus potuit: & defacto prohibuit ade ne ederet de fructu ligni vetiri sub pena peccati mortalis etiam potuit prohibere solū sub pena p̄cti venialis/qā talis esus non est mortalis de se/& si prohibuisset solū sub pena p̄cti venialis adam potuisset equaliter elicere illū actū/volo edere de tali fructu posito etiā illo p̄cepto, ergo illud peccatū. S. veniale qđ est venialiter malū/qā prohibitū non repugnat iustitiae originalis ex natura ipsius iustitiae originalis/& est argumentū fortissimū in hoc propo sito. Altud argumētū p̄ fieri, adam in statu innocentie obligabat nō mentiri iocoſe, ergo poterat illud transgredi/quia non datur p̄ceptū nisi de illo qđ p̄t adimpleri:& transgredi. Aliq̄ dicit verū eē q̄ de potētia absoluta iustitiae originalis nō repugnat veniali sicut charitas de potētia absoluta nō repugnat mortali: s̄z de lege statuta repugna bat veniale iustitiae originali, sed nō de potētia absoluta, & sic argu mentū faciliter solueret quēadmodū diceremus de mortali & gratia pro statu isto, ita dicerent de veniali & iustitiae originali pro statu in nocentie. Alter dicit sco, in scđo q̄ veniale ex obiecto: & non ex imperfectione actus/est cōpossibile iustitiae originali, & rationes eius p̄n̄t esse ille q̄ coiter sūt contra. S. tho. Sed aī apparet contra sco, si aliq̄ voluisset in tali statu nature integrē mentiri iocoſe/ex illa repetitione frequēti illius act⁹ potuisset gnari vñus habit⁹ multū intenſus q̄ feciſ ſet difficultatem ad eliciendū actū contrariū: qā habit⁹ habet loc ex natura sua, ergo aliq̄s pro tali statu habuisset repugnantiam & cōtra rietatem & rebellionem ad bene faciendū. & tñ hoc ponitur vñus effec⁹ iustitiae originalis puta nullam pati difficultatem / & rebellionē ad bene agendū. P̄terea si tūc peccasset venialiter quo fuisseſ pecca tū remittū & pena soluta/qā adam in tali statu erat impassibilis, ergo nō potuisset pati penā in tali statu pro veniali / & sic māſiſſet impunis tum. Ad primum dico q̄ adam potuisset reiterare ſepe, sed non feciſ ſet/& negat conſequenua puta q̄ potuiffet gnari habit⁹, quia iustitia originalis q̄ se habebat per modū habitus est icōpatibilis habitui in clināti ad veniale/qūis non ſit cōpatibilis actui, nam de ratione iusti

An veniale aliquādo puniatur eternaliter 97

tie originalis erat difficultate proueniētē ex parte agentis excludere; ergo in adam non fuisset genitus talis habitus. Quātum ad secundū dicit q̄ fuisset illud veniale temissum per bonū motum dilectionis; & fuisset satisfactum nō per penā sed per feruentem actū amoris in deum. & sic patet de his duabus opinionibus; quarum quilibet est probabilis.

An veniale aliquando puniat eternaliter. Cap. XXIII.

 Onsequēter querit de veniali quo ad punitionē. Vtrū alio qn̄ puniat eternaliter vel semper solum temporaliter. & ista difficultas agitatur a sco. & sc̄to tho. Nā dicit sc̄tū tho. & multi antiqui q̄ veniale si fuerit iunctum mortali puniet eternaliter. Nam vt notū est/ aliquis pōt decedere precise cum vno mortali & vno veniali. taliſ sic decedens punietur pro veniali nō in purgatorio/ sed in inferno/ quia erit dānatus. & puniet eternaliter in inferno p̄ veniali dicit tho. Ratio prima est/ quia in inferno nulla est redēptio: ergo nō puniet in inferno aliquā plus aliquā min⁹/ sed aliquā in inferno puniet p̄ ventali/ al's remaneret impunitū: ergo semp in inferno puniet illa pena pro veniali. Scdm̄ motiuū apparētius est/ peccatū veniale in quo decedit cū mortali nūq̄ remittet quo ad cul- pam: ergo etiā nunq̄ remanebit sine pena. patet: scdm̄ oēs doctores nūq̄ peccatū saltē actuale postq̄ cōmissum est pōt remitti nisi p̄ aliquē bonū motū etiā q̄uis applicet sacramētū requiriāt aliquis bonus mo- tus. sed in illo nō pōt esse bonus motus/ quia dānatus non pōt bene moraliter agere: ergo nō pōt veniā cōsequi de illo. Itē nunq̄ remittet peccatū quo ad culpā q̄diu placet/ sed verisimile est q̄ placet dānatis cōmisſe peccata: ergo. Ratio t̄ḡt̄ quare veniale puniet eternaliter/ est quia nō pōt remittit quo ad culpam. Discrepancia est de pena que debet adhuc pro mortali remisso & de veniali: qn̄ em̄ mortale est re- missum quo ad culpā/ iō oēs thomiste cōcordat q̄ eternaliter pro venia- li puniet. ¶ Cōtra hoc instat apparet primo: sequeret q̄ veniale puniret ad cōdignū/ imo supra cōdignū: p̄t̄z̄. veniale est solū dignū temporalī pena/ & punitur eternaliter: ergo supra cōdignū. Itē sequit̄ q̄ aliquis tantū vel plus puniret pro ventali sicut p̄ mortali. conſequens est falsum/ quia mortale quātūcūq̄ parvū est ī infinitū maius q̄ veniale q̄tūcūq̄ magnū: ergo nō puniretur scdm̄ equalitatem proportionis peccati ad peccatū: ergo deus effet iniustus; patet sequela. fortes punitur eternaliter gradu distincto pene pro mortali/ & alto gradu distincto pene pro ventali: quia punitur diuissibliter plusq̄ si decederet in solo mortali. tūc sic. Iste gradus pene quo punitur ete- naliter ultra penam que debetur adequate mortali/ nō est ī infinitū

An veniale aliquādo puniatur eternaliter.

minor illi que respondet mortali ponatur q̄ sit in decuplo minor: ergo istud veniale tñ punitur in Inferno q̄tum puniretur subdecuplo mortale ad illud in quo decedit: sed hoc est falsum: igitur & illud ex quo sequitur. & hoc argumentū est apparenſ. tñ respondetur cū ſic ar- gultur sequitur q̄ aliquis pro veniali tantum puniretur ſicut pro ali- quo certo mortali nego cōſequentiā. Dico tñ q̄ puniſ eternaliter pe- na ſenſus p̄ veniali: quia perpetuo durat culpa: ſed nō punitur eter- naliter de per ſe pena dāni: ſed ſolū pro mortali. Dico ſcd o q̄ illa pe- na ſenſus debita veniali eſt in infinitū minor pena q̄ pena qua pu- nitur pro mortali. Vnde illud quod punitur aliqua pena qua nō pu- nitur niſi ratione adiūcti nō punit illa pena per ſe: & licet veniale puniatur eternaliter pena ſenſus & pena dāni: hoc tñ eſt ratione ad- iuncti. ergo nō punit de p ſe: ſed de per accidēs. Dico tertio q̄ in in- finitū minus eternaliter puniſ pro veniali q̄ pro mortali in ratione pene. & ratio eſt. In infinitū eſt pelus ei puniti pro aliquo de per ſe q̄ de per accidēs. vltra eſt in infinitū pelus tali pena puniti pro mor- tali q̄ p̄ veniali ſicut cōſter dicūt docto. Si eadē pena ſenſus qui iam inſligitur dānato pro culpa inſligeret alicui ſine culpa non eſſet ei pena ſicut illi qui punitur pro culpa: vt carentia viſionis diuīne no- bis exiſtētibus viatoribus non eſt nobis pena: quia nō inſligitur pro culpa: ſed poſt mortē erit pena: quia inſligeret p̄ culpa. Dico vltra q̄ eadē carētia in numero pro maiori peccato eſt maior pena: & p̄ minori eſt minor: ppter ea quia pena dicit respectum ad culpat. Ex quo ſequit̄ q̄ illud quod inſligitur pro mortali eſt in infinitū maior pena q̄ illud quod inſligitur pro veniali: quia inſligitur pro aliquo quod in infinitū excedit culpat ventalē: ideo in genere pene eſt in infinitū maior q̄ illud quod inſligitur pro culpa q̄ eſt in infinitū mi- nor in rotione culpe. Dico ergo q̄ dolor in inferno p̄ veniali nō eſt in infinitū minor gradualiter q̄ ille qui inſligitur pro mortali ſz eſt in infinitū minor in ratione pene. Alius eſt modus dicēdi ſco: q̄ ſo- lum temporaliter puniatur in Inferno pro veniali iuncto mortali & hoc eſt multū probabile. Et ad rōnes aliorū dicēti q̄ in inferno nō eſt re- déptio. Dico q̄ nō eſt redéptio ereptiva: hoc eſt a toto ſz bñ a parte pene pura ab illa q̄ inſligitur p̄ peccatis dimiſſis in hoc mūdo vel pro veniali. Ad ſecundū cum dicuntur: veniale non potest remitti quo ad culpat: ergo neq̄ quo ad penā & realiter manet culpa: & eſt pre- cipua ratio quare puniatur eternaliter peccati: eoden modo de ve- niali nō potest remitti in inferno cum non habeant bonum motum ratione cuius remittatur. Dico q̄ potest remitti per ſatisfiſſionem abſcp bono motu. vñ ſcdm ſco. dupex eſt modus remittēdi veniale. Vnus modus eſt ſatisfiſſio. i. per actionem & operationem illius qui peccauit venialiter. Alius modus eſt per ſatisfiſſionem: quando ille qui illud cōmiſit patitur penam ad quam obligat peccatum. & dicit

De primis motibus.

98

scotus de ratione venialis est q̄ solum ad penam temporalem obliget: ideo per satispassionem in inferno remittitur,

De primis motibus.

Cap. XXIIII.

Nunc agendum est de peccato ventali ex parte operis operantis: & primo de primis motibus: quid sit motus: & in quo sit subiectus: & utrum omnis motus primus ad objectum illicitum & prohibitum sit peccatum veniale. Dicitur q̄ motus nihil aliud est q̄ quedam qualitas partis sensitivae consequens apprehensionem simplicem subiecti ipsum suppositum inclinans ad prosecutionem illius obiecti vel fugam. Vnde experientia docet q̄ apprehensio obiectis sub ratione convenientis causatur in nobis quedam qualitas que nos mouet ad prosecutionem illorum obiectorum. Similiter apprehensio obiectis sub ratione discordiatis causatur in nobis quedam qualitas in parte sensitiva inclinans nos ad fugam illius obiecti ut notum est. Et voco motus primos qui non sunt deliberati/precedentes omnem deliberationem. ¶ Difficultas est utrum sint reperibiles in voluntate quemadmodum in sensualitate. & dicitur sic p[ro]pterea: quia experimur nos moueri istis motibus apprehensione obiecto solum apprehensione intellectiva etiam ubi nulla precessit sensatio: ut in absentia obiecti quis potest illud apprehendere & hoc apprehensione intellectiva qua stante statim mouetur ad prosecutionem vel fugam illius obiecti & non nisi motu voluntatis. Igitur. Secundum experimur nos moueri istis motibus in obiecta non sensibilia ut in beatitudine q̄ non est circa sensibilia/illa apprehensa statim insurget appetitus illius & non nisi in voluntate. ¶ Queritur igitur postquam pro certo habetur & oculi concidunt primos motus reperi in voluntate: utrum voluntas respectu illorum motuum se habeat pure passiva: vel se habeat aliquo modo activa. Respondet rogetus q̄ se habet pure passiva & nullo modo activa respectu primorum motuum: se respectu motuum precedentium omnem deliberationem quod id est. & facit tres rationes. Prima. omne agens liberum quādūcūq[ue] agit/ agit libere. sed voluntas si libere ageret illos motus peccaret mortaliter: sed non peccat mortaliter & est agens liberum. igitur nullo modo agit. Secunda. voluntas in ordine ad istos motus non plus se habet activa q̄ sensus ad sensationes/ sed sensus respectu sensationum se habet pure passiva: igitur. Tertia ratio est: quia nullum passum agit illum effectum a quo ipsum patitur: & si agat agit ut causa libera/ sive voluntas patitur seu recipit primū motum. igitur non agit illum/ vel si agit mere libere agit/ sed hoc non quia peccaret mortaliter: igitur. Sed quodlibet istorum quod assumit est falsum/ ideo

De primis motibus.

argumenta sua parū valent. primū em̄ est falsum. similiter & secūdū quia sensus actus concurrit ad sensationes. sūlter primū assumptū est falsum / quia anima est agēs liberū & tñ naturaliter producit intellec̄tiones. Tertium dictū similiter est falsum: quia intellectus in se p̄ducit intellectionē & tñ mere naturaliter p̄ducit. sed ista p̄positio est bene vera / nunq̄ aliquid agens est causa totalis alicuius effectus quē immediae in se suscipit: nisi sit causa libera. & ratio est quia alias semper illū effectū haberet in se esset em̄ inconueniens q̄ esset causa naturalis & totalis & non ageret; cum necessario agat omnis causa naturalis. Dico igit̄ q̄ ipsa volūtas est causa partialis illius motus primi & naturalis: & cū hoc stat q̄ aliquā sit libera / s̄ hoc est respectu alterius effectus. Similiter ille motus causā partialiter a cognitione intellectiuā. & dicit̄ motus intellectiuus: quia presupponit cognitionem intellectiuā. Iam respondeat ad questionē in qua est cōtrouersia.

¶ Sctūs tho. dicit vniuersalitē: / q̄ omnis motus aialis. i. qui presupponit cognitionē cōtra p̄cepta dei / est venialis vt patet vice simia qua ta distinctione secūdū. & dicit ibi q̄ distinctione doctorū de motib⁹ pri mo primis & secundo primis nihil valet. sed quia oppositum cōter teneat: ideo defensabilis lpm̄ declarando illā diuisionem. Vnde ille motus vocat̄ primo primus qui non est in potestate ipsius hoīs aliquo modo nec in se nec in sua causa admīnus quē homo nō tenet ut vitare vlo pactio nec in se nec in sua causa: vt presentata alicui puls chra muliere ipso de illa nihil cogitante nec hoc sperante/ tunc illa visa causatur in illo in sensualitate quedam qualitas que inclinat eū ad p̄secutionē illi⁹ obiectū / & talis qualitas dicit̄ mot⁹ primo primus / quia ea visa nō est possibile quin moueat: cū impossibile sit / scđm au gustinū) quin visis tāgamur. & nō tenemur vitare illū motū / quia licet potuisse vitare causam illius motus sc̄z vitando presentationem; quia tamen sibi non constabat nō teneat vitare eam / & nō potest vitare motum illum: igitur talis motus est primo primus. Motus igit̄ vocatur primo primus pro illo tēpore quo volūtas nō potest illū motū amovere & reprimere. Sed ille vel alius dicit̄ scđo primus qñ voluntas potest illum aliquo modo amouere & reprimere. Scđo suponit q̄ illo motu insurgente & intellectu reflectente se super illum motū voluntas potest multipliciter se habere vt dicit gerson: vel se habet vt totaliter abiecti per nolle detestatiū illius motus / vel obiecti ad quod inclinat ille mot⁹ / vel vt cōsentientēs / vlt titubās. i. nec cōsentientē nec dissidentē / s̄ mere negatiue se habēdo ad illū motū. Si primū nō peccat vt motū ē. si secūdū peccat: q̄a iam cōsentit. ideo ei imputat. si tertii / q̄a sc̄z fert illū motū & tñ nec cōsentit nec dissidentit. dicit bona uētura q̄ securi⁹ est dicere i p̄m peccare mortaliter: q̄a exponit se pericolo peccati mortalis & contēnit illud vitare. Sed quicquid sit hoc est vnu certū / q̄ actus deliberaius circa materiā mortale est peccatū

mortale. sed qñ habetur act⁹ indeliberat⁹ circa materiā peccati mortalis; est peccatū veniale. Quid aut sit ille act⁹ indeliberat⁹; est diffi culas. Et inquitur sic, vel talis motus est mor⁹ sensitivus vel rationis vel naturalis. si naturalis: igitur nullo modo in se est peccatū; quia nullū est in se peccatū nisi sit in se liberū: & ideo talis motus sensu abitatis si sit peccatū est peccatū scđario & extrinsece. & per cōsequēs oportet q̄ sit aliquid aliud quod sit in se peccatū & illud aliud peccatū nō pōt esse nisi actus voluntatis liber vel negligētia qua tenebatur vitare huiusmodi motū q̄ negligētia dicitur cōsensus virtualis seu interpretationis. s; si sit cōsensus liber/ verus/ vel virtualis/ est peccatū mortale: igit̄ & ille mot⁹ naturalis qui ab eo denoiaſ dicet mortalīs. ¶ R̄ndetur q̄ verū est q̄ ois cōsensus verus vel interpretationis liber cōtra precepta dei est peccatū mortale & nullus veniale/sed ne gatur q̄ ois cōsensus sit liber; quia requiritur deliberatio ad hoc ut sit liber. Vnde deliberatio fit qñ inquiritur de aliquo an sit faciēdum vel fugiendū/ an sit bonū vel malū &c. s; pprijsimē vltim⁹ assensus qui habetur ex tali inquisitiōe vocatur deliberatio/ ita q̄ deliberatio formalis nihil aliud est q̄ iudicium q̄ hoc est malū vel fugiendū &c. ¶ Queritur vtrū in sorte in quo est motus scđo primus sit illud iudicium vel non: scz iste motus est reprimendus. & si sic: igitur est vere liber. quia ille motus est vere liber de quo habetur perfecta deliberatio, qm illa habita in potestate voluntatis est ille motus vt reprimatur vel continuetur. Si dicas q̄ non habet/ tūc queritur: vel teneatur habere vel nō. si sic: igitur idē est ac si haberet: quia ignorantia nō excusat a toto, licet bene a tanto: & per cōsequēs dicitur liber interpretationis & peccat mortaliter. si nō tenetur h̄re: igitur est ignorātia inuincibilis/ & per cōsequēs nullo modo peccat, patet, ignorātia dicitur inuincibilis nō quia nō possit vincī/ sed quia nō tenet eā vincere/ et talis excusat oīno a peccato. Si igitur dicatur q̄ in sorte est perfecta deliberatio de illo motu reprimendo/ & si omittit reprimere: illa omissione est perfecte libera/ quia poterit tūc pfecte libere elīcere nolitionē habēti illū motū. & illa omissione est tam pfecte libera q̄ pfecte liber est act⁹ p̄ quē poterat ille mot⁹ reprimi/ & ideo talis omissione est peccatū mortale. Dicūt ahqui docto. vr̄ occā in quolibetō q̄ nō sunt ponēdi act⁹ subrepticij cōtra preceptū dei nec odiū subrepulciū & q̄ in volūtate nullus est mot⁹ venialis circa materiā mortale. S; hoc est nimis durū. ideo respōdetur scđm alia opinione q̄ cōtōr & mitior est: qñ q̄rit an habeat illud iudiciū. Dico q̄ nō habet/ vel si h̄z; h̄z multū formidolosum/ qđ nō sufficit ad mortaliter peccādū. vel dico etiā q̄ nullo modo h̄z. Et qñ dicitur postea/ vel tenetur h̄re vel nō. dico q̄ teneretur h̄re/ sed nō sub pena peccati mortalis/ sed solū venialis. vñ qñ forte mouet ad illecebrā vel ad aliud illo motu pri mo est sibi multū difficile se reflectere sup̄ illū motum/ & aduertere

De primis motibus.

periculū/ licet posset se reflectere. & quia est ita nimis difficile/deus non obligat eum nec aliquem nostrum ad illam reflexionē facendā sub pena peccati mortalitatis: quia neminē ita vult obligare ad nimis difficile. Correlarie sequit̄ q̄ talis motus secundo primus non est īme diate peccatū/ sed solū rōne omissionis qua omittit illum reprimere. & quia non tenet reprimere nisi sub pena peccati venialis/ ideo nō est nisi peccatum veniale. Et ideo quando querunt docto, in secūdo utrum in sensualitate sit peccatum: dico q̄ non nisi denoiatione extinseca, quia nullus actus est in se liber ipius sensualitatis/ ideo nullus est in se peccatum sed solū denoiatione. & sic patet de peccato veniali propter imperfectionem deliberatiōis/q; scilicet est circa materialm mortalem. & dicit veniale/ vel quia sc̄z deliberatio contra quā fit, iudicium est valde formidolosum/ ita q̄ habeat plus de formidine q̄ de iudicio/ vel quia nō est aliquid iudicium verum seu aduentitia ad malitiam illius peccati/ nec pro tunc tenetur ad illud iudicium & diligentiam habendam nisi sub pena venialis. Et dicit de gaudio in quolibetis q̄ illi primi motus sunt solum mali malitia omissionis & non transgressionis. Ratio est/ quia tales motus solum sunt material propert negligētiā ipsius voluntatis in reprimendo. Nam negligētia importat omissionem & nō transgressionem: ergo illi motus solum sunt mali malitia omissionis & non transgressionis. & hoc videtur satis apparen̄ ex prius dictis cum illi motus non sunt in se liberi/ īmo pure naturaliter causati ex cognitione & apprehensione habentis: sed solum sunt liberi interpretatiue/ hoc est quia voluntas non reprimit: & tamen tenetur reprimere: ergo illi motus habent solum malitiam omissionis. Soluta est prius difficultas de illa ignorātia an esset inūncibilis vel non. ¶ Restat alia difficultas, dicis q̄ prius motus qui est secundo primus quis sit ad rem illicitam mortali ter/ nihilominus est veniale ppter imperfectionē deliberatiōis: ergo ex hoc infero q̄ motus primo primus ad peccatum veniale propter imperfectionē deliberatiōis nullo modo erit peccatū. Vnde sicut contingit moueri ad materiam que prohibetur sub pena peccati mortalitatis/ vt ad adulterium/ ad homicidium &c. ita contingit moueri ad materiam prohibitam solum sub pena peccati venialis/ vt habere motum alicientē ad mentiendum iocose: ergo sequitur q̄ talis motus nullo modo esset peccatum. patet cōsequētia: & arguitur sic. Ista imperfectio deliberatiōis infinite diminuit de motu qui est ad materialm mortalem quia facit illum esse veniale qui tamen foret mortalis si esset perfecta deliberatio: ergo etiam infinite diminuet de veniali/ sed non potest de veniali infinite diminuere/ nisi ipsum faciat penitus non peccatum: ergo illa imperfectio deliberationis taliter faciet q̄ talis motus nullo modo erit peccatum.

¶ Alia difficultas de illis motibus/ moueatut aliquis simul duobus:

metibus secundo primis ad diuersa mortalia/puta ad fornicationem & ad homicidium/ ita q̄ ad perfecte deliberandum circa quodlibet eorum seorsum requireretur dimidia hora/ ita q̄ nullus seorsum esset ceretur mortalis nisi in fine dimidie hore/tunc notum est q̄ requiriatur maius tempus ad perfecte deliberandum circa illa duo q̄ circa unum solum/ ita q̄ quelibet seorsum posset reprimere in dimidia hora ex deliberatione perfecta/ & non est possibile q̄ perfecte deliberet, in dimidia hora circa utrumq; quia quodlibet illorum per casum requirit dimidiā horam ad perfecte deliberandum ut reprimatur. tunc omittat deliberare & reprimere, an in instanti terminante illam medietatem hore peccauerit duobus peccatis. Nam secundum altissimodoren. motus illecebre est primo mortalis in instanti terminante, totum tempus in quo tenetur illum reprimere, sed quilibet istorum motuum in instanti terminante illam dimidiā horam esset mortale peccatum seorsum, quesito est utrum vterq; sit mortale vel alter mortale & alter non/ non est dicendum q̄ vterq;, quia per casum in dimidia hora non est possibile neq; tenetur circa utrumq; deliberate sub pena peccati mortalis/ quia nō potest/ cū quilibet illorum seorsum requirat totam medianam horam ad perfecte deliberandum; ergo non potest in tempore ita deliberate perfecte circa illa duo. ergo si nō obliget nō est perfecte mortalis: ergo nō peccat omittendo, nec est dicendū q̄ unus illorum est peccatum & alter non/ quia non videatur maior ratio de uno q̄ de alio/ cum quilibet si seorsum esset & omittiteret deliberare & reprimere in instanti terminante illam medianam horam/ esset mortale. & equaliter se habet omittendo circa illa duo: igitur videtur q̄ peccat duplīci peccato/ fornicationis videlicet & homicidij. ¶ Ad primum dico q̄ in isto precepto non mentiaris iocoſe/ non solum obligatur ad non mentiendum/ sed etiam ad aliud quod posituum habendum pro aliquo tempore/ scilicet nolle mentiri pro tempore quo mouetur ad mentiendum/ sicut aliquis obligatur aliquando circa precepta negativa ad habendum actū positū/ puta si moueat ad occidendum non solum tenetur non velle occidere/ sed etiam habere nolle occidēti. Dico ergo q̄ primus motus scđo primus ad mētiēdū iocoſe est veniale, Cōtra, deliberatio imperfecta mutat id qđ de se est mortale in veniale (qa illa sunt de se mortalias/ sed venialia ex parte operis operatīs) ergo a fortiori mutabit id qđ est veniale in nō peccatū, qa certū est q̄ pl̄ remanet de culpa qn remittit a mortali in veniale q̄ a veniali in nō culpam. Dico q̄ verū est sed non mutabit veniale in non peccatum, nam mentiri iocoſe deliberare & moueri ad mendacium iocoſum differunt in ratione peccati etiam specie/ ita q̄ apud non ponentes proportionem inter peccata differentias specie nulla est p̄portio grauitatis vnius ad alterum/ quia sicut iam dictum est vnius habet solum malitiam omissionis,

De peccato cōmissionis & omissionis.

cellect negligētie réprimendi, sed alterum habet malitiā trāsgressio
nis ideo ille due malitie differūt specie, & sic improportionabiliter
exceditur vnu ab altero. ¶ Ad aliud vbi est maior apparentia ad
mittere torum casum, & dico q̄ peccat mortaliter vtrōq; istorum duos
rum motu. In instanti termināte illam dimidiā horam quia non
est maior ratio q̄ peccat vno q̄ alio: ergo vtrōq;. Dico secūdo q̄ illi
duo motus simul iuncti in instanti terminante illam dimidiā horam
nō faciunt maiorem grauitatē q̄ faceret vnicus seorsum. nā si fortes
in illa dimidia hora deliberaret circa motu fornicatiōis & repreme-
ret: nō peccaret mortaliter rōne morti homicidij. Si līter si deliberaret
circa motu homicidij & reprimere nō peccaret mortaliter rōne mo-
tus fornicationis: vterq; ergo indifferēter est peccatū sed nō est nīl
vna grauitas: quia non omittit nīl vnicā omissione cum teneatur sō
lum vnu reprimere. Simile est argumētū sicut de illo qui videt duos
in extrema necessitate & cuilibet seorsum subuenire potest: sed non
ambobus simul negligat & omittat subuenire: queritur q̄ omissione est
peccatum vel illa qua omittit subuenire isti puta platonī vel illa qua
omittit subuenire alteri puta sorti. nō vtrāq; quia non potest vtrūq;
& nō est maior rō de vna q̄ de altera. Dico q̄ est homicida vtriusq;
& vtrāq; omissione est peccatū sed homicidū illorū duorū pauperū
non est sorti grauius q̄ vnum solum seorsum, & sic ille due omissiones
non faciūt maiorem grauitatē q̄ vnicā. Similes dicēdū in pposito.

De diuisione peccati actualis in omissionem & cōmissionem.

Cap. XXV.

Isum est de diuisione peccati actualis in veniale & morta-
le. cōsequēter ponitur alia diuisio peccati actualis in pec-
catū omissionis & cōmissionis originale non dicitur neq;
omissio neq; cōmissio) & ista diuisio non datur solum de
mortali: quia ē aliqua cōmissio vensalis & aliqua omissione venialis.
Primū patet de mendacio iocoſo. Secundum pater: nam in isto pre-
cepto de non mentiri nō solum prohibetur actus mendacij sed etiā
precipitur actus positivus contrarius per regulam generalem. omne
preceptum negativum includit affirmativum, & sic aliquo tempore
obligatur homo nolle mentiri iocoſe: quando sc̄z habet incitatiū ve-
hemens ad mentiendum tenetur illud reprimere sub pena peccati
venialis, & si nō reprimat tunc erit omissione venialis. Sunt hic aliquæ
difficultates. Prima: vtrum detur transgressio sine omissione. Simili-
ter: an detur omissione sine trāsgressione: & est apparētia deviroq; q̄ non
detur transgressio sine omissione: quia bñ sequitur iste trāgeditur: ergo
habet actum quē tenetur vitare. & ultra: habet actum quē tenetur
vitare & nō vitat: ergo omittit vitare, & sic peccato cōmissionis.

De pctō cōmissionis & omissionis. 101

¶ Pro solutiōe aduertēdū ē q̄ trāsgressio nihil aliud est q̄ act⁹ positi⁹ tu⁹ quē volūtas elicit & tenet p̄ tūc nō elicere: q̄a, s. p̄fibeſ, vel sic. Trāsgressio ē act⁹ libere elicit⁹ cōtra p̄ceptū negatiū. Et omissionis nihil aliud ē q̄ carētia act⁹ positi⁹ tu⁹ quē p̄ tūc volūtas tenet elicere: & sic omissionis ē cōtra p̄ceptū affirmatiū / & trāsgressio cōtra negatiū. S. bonauē. i. 2. ponit differētiā iter omissionē & negligētiā. nā omissionis ē caretia act⁹ p̄cipialis q̄ p̄cipit. vt caretia dilectiōis dei vel pxim⁹ &c. Negligētia vero ē caretia alicui⁹ circūstatiōē q̄ p̄ tūc dī iesse actui p̄cipiali: vt cū qs dicit horas: & habet inaduertentiam circa illa q̄ dicit⁹ vocatur negligētia. Istis suppositis conseq̄nter ad Occhā in tertio dī co tria. Primiū statē trāsgressionē sine omissionē. Scđm statē esse omissionē siue transgressionē. Tertiū stat q̄ illa duo sint sīl̄ puta circa ean dē materiā. Pz primū. sortes nō tenetur pro oī tpe amare pxim⁹ / q̄a non tenetur pro semp̄ sit pro hoc tpe p̄fati. tūc stat q̄ elicit⁹ actū cōtra p̄ceptū negatiū / ad quē nō elicēdū p̄ sep̄ obligat / & tpe i hoc tpe omittit. Patet: i hoc tpe nulla ē caretia act⁹ p̄cipialis quē teneat⁹ pro hoc tpe elicere: q̄a maxie esset caretia amoris pxim⁹. sed pro hoc tpe ad illū elicēdū non tenet. I gr̄ nulla ē omissionis p̄ hoc tpe. Et cū agitur bñ seq̄t sortes nūc trāsgredit̄. ergo elicit⁹ actū quē p̄ nūc tenetur vitare. Rñdeſ q̄ duplicit̄ possim⁹ vitare aliquē actū. Vno mō nos pure negatiue hñdo: hoc est nullū actū elicēdo. Alio mō affirma t̄lue id ē hñdo actū cōtrariū tali actui / sufficiū casu pure negatiue se fñre. vñ nō seq̄t sortes pro hoc tpetenē vitare hoc & non vitat: ergo peccat pctō omissionis. q̄a q̄uis omittat vitare: talis omissione vitādi nō est omissionis sed est trāsgressio capiēdo vitare p̄tio mō / q̄a omissione vi- tandi est elicētio illi⁹ act⁹. & p̄ conseq̄ns transgressio. Breuit̄ omittere vitare ē omittere omittere. Vñ Sco. in fine q̄rit in vltia q. vbi q̄rit de proportione pene dāni dicit q̄ qs cū elicit⁹ actū malū tenetur elicere actū bonū: sī hoc ē difficile sustinere scđm eū / cū ipse ponat act⁹ in- differentes & libertatē contradictionis. ¶ Scđm probat / vñ q̄ p̄t dari peccatū omissionis sine peccato trāsgressiois. sit sortes q̄ nūq̄ p̄i⁹ trā- gressus est mandatū / & nūc habeat iudiciū verū practicū q̄ pro nūc sit hoc faciendū ab eo / certū est q̄ nō necessitat̄ ab illo iudicio ad eli- ciendū actū. ergo stat q̄ sortes nullū actū elicit⁹ circa illā materiā. quo facto peccat omissione / q̄a pro tūc tenetur elicere. ergo ē caretia act⁹ p̄cipialis pro tūc debiti: & tñ tūc non peccat pctō transgressionis; ergo stat q̄ aliquo tpe sit omissionis: & tñ pro tūc nec aī vnq̄ fuit trans- gressio. ¶ Ex quo seq̄t q̄ est possibile primū peccatū primi angelī & primi parētis fuisse peccatū omissionis. cur⁹ oppositū videt̄ dicere san. Bonauē. q̄a stat q̄ habuerūt iudiciū verū practicū q̄ pro aliquo tpe de⁹ erat diligend⁹ / & tñ aī confirmationē nō eliciisse talem actū nullū oppositū elicēdo. iḡ. ¶ Tertiū dictū probat / sit sortes q̄ pro

De peccato commissionis & omissionis.

hoc tpe tenerur subuenire corporalē platonī/ est in sua potestate nosse subuenire & odire, iā peccato trāsgressionis: qā elicit actū quē tenetur non elicere, sif omittit qā ē in ipso carēna actū debiti pro tūc, ergo ista simul stant, s. peccatū trāsgressionis/ & peccatū omissionis ī eodē. ¶ Difficultas/an omissione supaddat malitiam ad ipsāz trāsgressio nē cum ipsā naturalē sequat ad ipsāz trāsgressionem, dictū est ad hanc difficultatem in prima lectione hui⁹ compilationis, Alia difficultas, qn̄ qui s omittit: vtrū detur sēp primū instans in quo omittit: vel certum tps in quo omittit. ¶ Pro solutione dicīz q̄ duplex est genus actuū. Quidam sunt actuū factibiles in instanti: vt oēs actus interiores apud opinionem coorem. Alij sunt actus non factibiles in instanti: vt sunt actus exteriores vt dicere horas, ire ad ecclesiā &c, hoc requirit vnu certū tempus. De primis aliqui sunt imperatiūl actuū non factibilū in instanti vt volitio q̄ iperat dicere horas. Quidā vero non sunt imperatiūl alterius actus, sed sunt circa aliquid obiectū absolute nihil ipādo: vt dilectio dei/nā illa nō hz alterū actuū pro obiecto. De istis actuū primi gñis, i. q̄ sūt factibiles in instanti/nō ē difficultas qn̄ mascula pure omissionis contrahatur in instāti. Difficultas ergo remanet de opatiōib⁹ nō factibilib⁹ ī instāti: s̄ in tpe vt ē opatio dicēdi horas & suppono grā exēpli q̄ regratur dimidia hora ad dicēdū illas/ ita q̄ breui⁹ tps non sufficeret ad dicendū eo modo quo tenetur aliquis dicere: & illa dimidia hora sit, a. & omittat, an sortes peccauerit p̄tō omissionis in instāti inchoatiuo/ vel in instāti termiatiuo/ vel in instāti continuatiuo/ vel in tpe hoc ē in illa didia hora / & in nullo instāti illi⁹. Nō videt q̄ ī instāti inchoatiuo: qā nō tenet, p̄ illo instāti dicere, ergo omissione pro illo instāti nō ē peccatū, & sif dicēdū de alijs instātib⁹: ergo videſ q̄ pro tali didia hora peccet omissione. Dices/ tenet ī instāti inchoatiuo h̄re velle dicēdi formalē ī patiuū & efficax: & tūc si h̄eat necessario necessitate conseqntie incipiēt dicere horas. Contra/ si ī immediate p̄ illud instāti inchoatiuo incipiāt dicere horas/ illas dicit ī tali didia hora: ergo nō omisit ī illo instāti inchoatiuo/ nec p̄t omittere vt videſ/ qā post illud instāti p̄t inchoare & finire aī vltimū instans didie hore. Maior difficultas esset si dareſ mīnimum tps ī quo non posset talis operatio fieri puta in isto/ non p̄t/ & in quolibet maiori posset: sit sortes ad imaginationem aī meridiem tenetur dicēte horas/ & didia hora nō sufficit quocūq̄ tpe dato/ aī instāti inchoatiuo vltime dimidie hore nō peccat peccato omissionis: qā post illud tempus potest inchoare & finire ante meridiem/ qā post illud instāti sequitur temp⁹ maius q̄ dimidia hora/ & quodlibet tale sufficit. Dicit Alissio, q̄ primo omittit in instanti ī quo est impossibilitat⁹ ad dicendū scilicet in instāti inchoatiuo scde dimidie hore, in illo p̄tō contrahit culpam; & primo verum est dicere q̄ est in peccato in instanti primo ī quo primo ē impossibilitat⁹ vt dicat horas, ideo q̄tū ad hoc

De grauitate peccati omissionis. 102

scdm Altiss. si detur minitū tps non sufficiens/ ita q̄ quodlibet malus sufficeret: tūc est in culpa omissionis in instanti inchoatiuo illud minitū tempus. Sed ponatur q̄ dimidia hora sufficit: & nullum minus tps querit q̄ est in culpa omissionis/ dico q̄ q̄n talis operatio requiri certū tempus in instanti inchoatiuo talis temporis adhuc non omittit: sed semp post hoc omittet/ q̄ pro qualibet parte temporis obligatur ad vnam partem illius operationis. & sic omittet scdm q̄ negliget successiue/ & aggrauatur suū peccatum successiue usq; ad finem dimidie hore in qua totaliter terminatur omissionis.

De grauitate omissionis. Capitulum. 26.

Verit̄ penes qd̄ attēdīf malitia omissionis/ & videſq; nō p̄dici nisi penes bōitatem act⁹ cui⁹ illa omissione ē priuatio. ita q̄ omissione melioris act⁹ ē peior q̄ minoris/ q̄ ē priuatio melioris & omissione minoris boni sit min⁹ mala q̄ alia &c. ¶ Sed contra hoc est forte argumentū. Seq̄ q̄ esset aliquā omissione q̄ nō eēt alicui⁹ determinate malitiae si omissione capiat suā malitiā p̄portionali ad bonitatem actus cuius est priuatio. Patet consequentia. sorti datū est preceptum q̄ diligenter deum super omnia nihilominus non est de aliquo certo gradu ei preceptum puta q̄ elicit in tanto gradu/ vel in certo gradu tam intenso/ puta vt quattuor aut qnq;. notum est q̄ dilectio dei super omnia est vna qualitas habens partes non extensuas; sed intensuas & quelibet pars illius est dilectio dei super omnia & pars h̄tum cunctq; remissa si esset sola in voluntate/ per illam partem homo adimpleret praeceptum. Tunc arguitur sic. sit plato cui praeceptum est q̄ diligat dilectione intensa vt quattuor/ & omittat/ illa omissione est peior in duplo q̄ si esset preceptum ei solum q̄ diligenter vt duo/ quia est priuatio melioris boni in duplo/ & si esset praeceptum q̄ diligenter vt quattuor omissione illius esset in quadruplo maior q̄ si esset preceptum vt solum diligenter dilectione vt vnum/ quia priuatio actus in quadruplo melioris / & est in octuplo peior q̄ si esset solum preceptum: vt diligenter dilectionem vnius dimidiij gradus intensa & sic consequenter in infinitum procedendo: ergo si penes hoc attendat malitia omissionis illa omissione in platone erit infinite malitia/ & in sorte in infinitū minoris malitiae: s̄z consequēs est fallū. nec vñ dicere qd̄ coiter dicitur q̄ illa omissione est altius determinate malitia; sed hoc non nobis constat/ nec possumus signare: sed deus scit. quia hoc penitus nihil valet. Quantū ad hoc sit prima propositio. Non attenditur malitia omissionis culpabilis penes bonitatem act⁹ ad quem obligatur omittens: vt sint sortes & plato omittentes/ non oportet q̄ in eadem proportione malitiarum omissionū omittat in q̄ p̄portionē se h̄t bonitates actuū ad quos obligat, patet manifeste

De grauitate peccati omissionis.

per argumentū supra factū. Et scđo probat. qđ est possibile qđ ad nul-
lū actū obligat determinate; & tantū omittā. ¶ Scđa propositio. gra-
uitas peccati omissionis debet attēdi penes latitudinē obligationis
qua obligat aliqs ad actū sicut dictū est/omissio est contra preceptū
affirmatiū: vltra dico datis duob⁹ preceptis affirmatiuis/vno obli-
gamur maiori obligationē qđ altero vt magis obligamur diligere deū
qđ proximū/& nosipso qđ proximū/maiori obligatione obligamur ad
vnū qđ ad alterū non in isto sensu qđ magis obligemur deū diligere
qđ proximū maiori: & Intēsiori dilectiōe. s̄ magis obligamur. i. maiori
latitudine obligationis ita qđ in obligatione est imagināda intensio
& remissio & latitudo sicut in albedine. hoc supposito dico qđ malitia
omissionis est attēda penes latitudinē obligationū quib⁹ obligātur
omittentes ad act⁹ omissos; ita qđ tales omissiones nō sunt pportio-
nāde in malitia penes proportionē bonitatū ipsorū actū omissorū.
sed penes pportionē obligationū quib⁹ obligant omittentes ad act⁹
omissos. vt sortes dupliciter obligatur. s. diligere se/& diligere proxi-
mū. omittat. dico qđ iste due omissiones nō sūt cōparande nec atten-
dende penes sui dilectionē/& proximi: sed solū penes obligationes qđ
bus obligatur. ita qđ si obligatio vna sit in duplo maior qđ alia/ vel in
pportione sesquialtera/ vel aliqua alia: eadē proportiōe omissionis illius
ad qđ magis obligatur est grauior alia. s. in proportione dupla/ vel
sesquialtera. ¶ Vltra dico qđ stat sortē teneri diligere deū vt quattuor/
& plato sub nullo gradu dilectionis: & tñ equalē peccare omittendo.
patet/ stat qđ non maiori latitudine obligationis obligat vnū qđ alte-
rū/qđ in eius potestate est magis vel minus obligare. Si tñ obliga-
tiones sint equales: pariter & omissiones erunt equales. Est alia diffi-
culta magis logicalis qđ theologica. qđn alijs peccat nullū actū com-
mittendo/pro quo supponit peccatū in illo/hoc est pro quo supponit
peccatū omissionis. Dicūt noiales qđ pro hoie vel anima/qđ dicunt
terminū priuatū supponere pro subiecto qđ p̄t habere habitū pris-
uatū: & sic cōcedit qđ peccatū omissionis būfica& c. Alij dicūt aliter
qđ nihil ē/s̄ ē pura priuatio: ita qđ omissione p̄ nullo supponit: s̄ ē pu-
rū nihil. Et sic patet/de diuisione peccati in peccatum cōmissionis &
omissionis: & penes quid attenditur grauitas omissionis non penes
bonitatē actus omisi vel act⁹ ad quē quis est obligat⁹: sed est attendē-
da penes latitudinē obligationis/qua quis obligatur. ideo stat aliq̄e
maius bonū omittere/& minus peccare/qđ stat illū minus esse obli-
gatū ad illud qđ ad minus bonū. & sic stat actū omisiū esse meliore &
hominē min⁹ obligatū/stat etiā omissiones actū eque honorum esse
inequalē malas: qđ stat vnū pl⁹ obligari ad actū qđ alterū: ergo omis-
sio vn⁹ erit peior qđ alter⁹. & iste mod⁹ dicēdi est multū faciliſ. ¶ Cō-
sequenter circa hanc diuisionē queris an possit esse peccatū quis illud
non sit omissione act⁹ debiti/ nec act⁹ positius pluribus. ita qđ nec sit

De veniali an aliquādo puniatur pena eterna. 103

peccati omissionis nec cōmissionis / & loquor de actuali peccato se-
cludendo originale. Apparet q̄ sic sicut dictū est supra de inerito &
conatu voluntatis. Nā conatu voluntatis distinguit ab ipo actu volunta-
ris: vt expresse tenet diony. In scđo: quia actus voluntatis est a conatu
& ex conatu imo conatus est natura prior q̄ actus & ipse actus natura po-
sterior. tūc arguit sic: si actus distinguit a conatu libero voluntatis & actus
ipse sit natura posterior conatu: ergo contingit conatu esse & nō esse
actus seu contingit voluntate conari & actus nō producere quo facto si sit
conatus ad actum malum & sit liber erit peccatum: quis nō sequat actus: & in
nō erit omissionis actus debiti q̄a suppono q̄ p̄ tūc nō teneat ad aliquē
actus nec erit actus positivus voluntatis: ergo contingit dare p̄tūm actuale
qd nō erit omissionis nec transgressio, & hoc videt h̄c apparentia: quis
non sit ita de facto. vel saltē raro videtur hoc possibile: sc̄; voluntate
peccare nec elicēdo actus nec omittendo. Nā contingit illā conari &
nō elicere actus: q̄a ipa conāte ad elicēdū actus stat deū cōcurrsum su-
spēdere ad productionē actus: quo facto voluntas nō minus peccabit vel
saltē peccabit. quia si libere conatus ad actum malum: peccat. ergo. Alta ap-
parēta tenēdo precipue q̄ voluntas patit resistētiā in suis actibus &
pōt necessitari: tūc volo q̄ patiat resistētiā non tū tantā quātā h̄z actū
uitatē. vt sit actūitas precise vt octo / & patiat resistētiā vt tria: tunc
voluntas ex sua libertate pōt conari ad actum elicēdū vt duo respeccū
cui⁹ patiat resistētiā vt tria, nā tota latitudo actūitas voluntatis est
in potestate ipsiusmet voluntatis. ideo stat q̄ conetur vt duo precise:
quo facto voluntas conabit ad actum malum libere & patiat resistētiā re-
spectu actus qui esset malus si elicēret / & non elicet: quia minus co-
natur q̄ patitur resistētiā. ergo non agit: quia a p̄portio minoris
inequalitatē non fit actio. Datur analogia: sortes qui est actūitas
vt octo ad leuandū lapidē qui est resistētiā vt sex pōt minus cona-
ti ad leuandū lapidē q̄ requiratur: puta potest conari precise vt duo
vel tria & tunc non leuabit: ergo parvissimē si sortes patiat resis-
tētiā ad elicitionē actus etiā interioris non tū tantā quin possit illam
superare est in sua potestate tam parum de actūitate apponere q̄
illud non sufficiet: ideo non elicet actum. ergo stat q̄ peccabit non
elicēdo actus nec omittendo. & ista opinio pōt defensari & aliquā-
do defensatur in schola. sc̄ q̄ voluntas pōt peccare nec omittendo
nec cōmittendo. Sed apparentia est in oppositū. sequitur q̄ actus
malus elicitus non plus haberet de malitia intrinseca q̄ actus impe-
ratus. patet consequētia: sicut actus exterior necessitate naturali seque-
tur ad actum interiorē efficaciter imperatiū. ill⁹ nō habet malitiā
nisi malitiā actus interioris: ita etiā ille actus interior elicitus ne-
cessitate naturali sequitur ad conatum voluntatis si non ponatur resis-
tētiā. ergo sicut talis exterior non habet malitiā nisi malitiā actus
imperantis interioris: ita ille actus interior non habebit malitiā nisi

De actu interiori & exteriori.

malitiam conatus voluntatis qui distinguitur realiter ab illo: & sic ista opinio fingeret nouū modū dicendi contra omnes docto, video licet q̄ malitia nō est in actu interiori mālo primo sed in conatu voluntatis libere pducētis talē actu. Iterum dicendū esset de bonitate q̄ sicut operatio exterior naturaliter sequit̄ ad volitionē bonā efficaciter imperatiū talis operationis exterius nec habet bonitatē nisi bonitatē illius interioris volitionis imperatiū eodē modo talis operatio interior bona necessario necessitate naturali sequit̄ ad conatum voluntatis nisi ponatur obex: ergo sicut operatio exterior non habet ppriam bonitatem/etiā talis interior nō habebit nisi bonitatē ipsius conatus, & sic ex hoc inferitur q̄ alius p̄t mereri sine actu & cōse qui remissionē peccatorū sine actu positiuo de lege. patet, sicut contingit conari ad actu mālū & illū nō elicere/ talis conatus erit peccatum: quia conatus est liber ad malū: eodē modo contingit conari ad actu bonū: & illū nō elicere/ & sit conatus ad contritionem tūc faret remissio peccatorū sine quoq̄ actu positiuo/ & hoc est maximū inconueniens quod potest inferri ex ista opinione/ sc̄ q̄ actus interior elicitus non haberet ppriam bonitatem aut malitiam, & sic pro talibus actibus interioribus bonis non esset merces immediate neq̄ punitio pro mālīs/cuius oppositū sonant docto. q̄ tam pena q̄ merces immediate redditur pro operibus interioribus/ & tales haberē cōcedere q̄ pro solo voluntatis conatu quis immediate puniretur vel premiaretur, ergo si possunt ista duo separari/ sc̄ conatus & actus/opor tet necessario cōcedere cōsequēter q̄ vltra premiū vel suppliciū debitum conatui nihil penitus debebitur actu interiori elicito. ppter ea apparet p̄babilius q̄ non p̄t esse conatus sine actu/ nec est dabile peccatum actuale quin illud sit omisso vel cōmissio. Ad apparentiam partis opposite operatio distinguitur a conatu imo est natura posterior ipso: quia est ab ipso: ergo contingit conatū esse sine operatione voluntatis/ pura volitione vel nolitione/ concessio antecedente nego consequentiā/ & datur vñ simile/calor distinguitur ab igne agente siue calefaciente/ & tñ non contingit ignē calefacere sine calore. Si multiter tenendo motū distingui a mobili motu distinguitur a graui descendēte: ergo contingit graue descendere sine motu. cōsequētia nō valet, eodē modo ī proposito operatio interior distinguit̄ a conatu voluntatis (quia conatus voluntatis est voluntas agens) ergo contingit conatū esse in sensu cōposito operatione non existēte/ cōsequētia nō valet, imo est implicatio in terminis q̄ sit conatus voluntatis sine actu quē producit̄ quia dicitur conatus inq̄tum pducit. Q̄tum ad scdm/q̄ voluntas est activitatis vt octo. & conatur precise ut duo & habeat. resistētia vt tria respectu volitionis pducēde. Dico q̄ est implicatio q̄ sortes conat̄ pducere actu interiorē ut duo solū stante/ resistētia illius vt tria/ quia illa resistētia vt tria impossibilitat voluntatē ne

De p̄ctō ex ignorātiā; passiōe: & certa mālitia. ^{to 4.}
conēt precise vt duo: quia si conaret precise vt duo conaretur libere
ad malum & nullum actum malum eliceret.

De p̄ctō ex ignorātiā; passiōe: & certa malitia. Cap. XXVII.

Onitur alia dūfisiō peccatorū. Nā aliquod fit ex ignorātiā; aliud ex passiōe; aliud ex certa malitia. Dicitur esse ex ignorātiā qñ perpetratū posita ignorātiā aliculus circūstantie cultusquidē ignorātiā si haberet sc̄ientiā vel notitiā opposita illud peccatū nō perpetraret; vt sortes occidit patrē quem credit inimicū haber ignorantia alicuius circūstantie; puta q̄ iste sit pater & si haberet scientiam opositam tali ignorantie nullo modo perpetraret illud homicidium. Peccatum vero ex passione est illud quod perpetratur propter incitatuum vel inclinationem alicuius passionis preue & insurgentis quod alias. f. seclusa illa passione nō pp̄traret. passio aliquā totaliter dimittit a culpa & pena; vñ p̄ tota liter aufert vsum rōnis vt in furiosis & maniacis. Aliud est peccatum ex malitia & circa hoc queritur pro nūc: an sit aliquod peccatū vel possit esse ex certa malitia ad istū sensum q̄ peccans feratur in actū vel mālā operationē sub rōne malicie & sub rōne peccati ita q̄ vult hoc facere q̄a malū & vult hoc facere q̄a peccatū. Clément & multe alij dicūt q̄ aliquis p̄t peccare ex certa malitia ad istū sensum q̄ p̄t ferri in obiectū & velit illud facere sub ista rāttone quia peccatū & nītūtūr hoc suadere multis rationib⁹ precipua tñ est ista q̄ stud sit peccatū q̄uis non possit a me apprehendi sub ratione boni honesti; sed potest apprehēdi sub ratione boni vtilis & delectabilis. exēplum possim apprehēdere q̄ si peccauerō ratione peccati ego consequar quod est mihi vtile & delectabile; ergo tūc potero taliter ferri in illud obiectū sub rōne peccati; puta volo facere quia peccatū est; notū est q̄ feror in potionē amarā sub rōne amari; q̄a talis amaritudo apprehēdit sub rōne bonivtilis; q̄a ppter sanitatē ita q̄ nō solū volo potionē sed potionē amarā; ergo sumiliter si formale peccati apprehendā sub ratione vtilitatis; puta q̄ est mediū ad aliquid vtile; poterit tūc volūtas ferri in illud obiectū sub ratione mali. idēo potest quis pec-
care ex certa malitia ad istū sensum q̄ vult peccare; quia peccatū est. Occham non faceret difficultatē vt patet ex fine secūdi ei⁹; con-
cedit q̄ voluntas p̄t ferri in obiectū oīno apprehēsum sub ratione mali. Et cū arguitur q̄ bonū est obiectū bonitatis vt cōiter dicitur; dicit q̄ bonū capiſ trāscēdēter. Nihilominus isti docto. cōcedentes q̄ volūtas nō p̄t ferri in aliquod obiectū nisi sub rōne boni dicūt q̄ p̄t ferri in p̄ctū sub rōne peccati; q̄a p̄ctū inq̄tū p̄ctū p̄t app̄hēdi sub rōne vtilis. Ideo p̄t q̄ ferri in p̄ctū sub rōne p̄ctū volēdo illud q̄a est p̄ctū. & iste ēvn⁹ mod⁹ peccādi ex certa malitia. Cōsequēter dīcūt cōiter doc. q̄ est vn⁹ alijs modus peccandi ex certa malitia qñ Peccatur non ex ignorātiā nec ex impulsu aliculus passionis; smo.

De peccato ex ignorantia passione & certa malitia.

Preuenit passio in peccado / si solu ex quadam inclinacione aut naturali aut per consuetudinem acquisita. ut sit sortes habituatus ad furtum / non habet passionem ad hoc neque ignorantiam / que hec res sit aliena nihilominus ex habitu capit illam rem dicit sanctus thomas. que hoc peccatum proprium est ex certa malitia / sed peccatum est ex maiori malitia; quoniam ferit in peccatum sub ratione peccati / & isto modo peccauerunt angeli / quia non habebant passiones impellentes ad peccatum neque ignorantiam. Circa primum membrum peccati ex malitia certam est difficultas tenetudo que sit possibile an si aliquis vellet peccare venialiter ex certa malitia an esset mortale / ut voleans metiri locose quia peccatum est / & apparet quod sic per audito. augustinum non est aliquid veniale quin efficiat mortale si placeat / & docto. p. cis. pue hoc exponit si placeat sub ratione peccati / non si placeret velate ratione recreationis / vel alio modo non esset mortale / oppositum tamen arguit sic metiri locose habet solum malitiam veniale / ergo si quis habeat coplacebitam in illa malitia cum illa voluntio non habeat malitiam nisi ex obiecto illius obiectum in talis medacio quod est formale super quod ferit talis voluntio est solum venialis / ergo videtur quod talis voluntio sit solum peccatum veniale. Quod ad hoc dico quod utrumque potest probabilitatem teneri. Unde gerson exponeat auctoritatem augustinum. duplicitate. nullum est veniale supple ex parte operis operatis quin si placeat efficiat mortale. Secundo sic. nullum est veniale quin si placeat supple sub ratione peccati efficiat mortale / & tenet rationem quod si quis ferat in peccatum sub ratione peccati quod est mortale / & qui cum quod ferit in quodcumque obiectum sub illa ratione / quia transgressum legis dei aut quia delictum offensum (quod id est) oportet talis voluntio esse mortalium / & sic oportet peccatum ex certa malitia secundum primam acceptationem esse mortale. Ad argumentum prius factum voluntio est precise mala ex obiecto / si obiectum super quod ferit hunc solum malitiam veniale / ut velle metiri locose / quia venialiter offensum dei / ergo talis voluntio est solum mala venialiter. Dico quod ex obiecto formaliter hanc malitiam mortalē / & licet illi obiecto formaliter inserviat solum malitia venialis / tamen quicunque ferit secundum illam rationem peccat mortaliter / non quod ratione formalis sit in se mortalium / sed quia sub pena peccati mortalium est disproportionata actus venialis / ut si sorti sit prohibitus ambulare sub pena peccati mortalium / tale obiectum continet malitiā mortalē solum ratione prohibitionis. Similiter dico / quicunque ferit in obiectum sub ratione delicti sive venialis sive mortalium / peccat mortaliter etiam ex obiecto. alij dicunt etiam probabilitatem quod solum peccat venialiter sicut posset velle temporaliter carere beatitudine solum peccat venialiter / possit similiter velle quod est demeritorium talis pene solum venialiter / sed primus modus dicendum apparet mihi probabilitas secundum quicunque fertur in obiectum sub talis ratione quia delictum offensum / peccat mortaliter / & sic patet quid sit peccare ex malitia / ex ignorantia / vel passione / & quo modo duplicitate peccatur ex malitia / id est ex habitu sine impulsu passionis aut ignorantia agendorum / nam habitus vocatur malitia.

De peccato in spiritū sanctum & speciebus eius

105

tia: & isto modo peccare ex malitia contingit frequenter / & est peccatum in spiritum sanctum de quo in sequenti capitulo.

De peccato in spiritum sanctum & speciebus eius. Capitulum. 28.

Videndum est de alia divisione peccati in spiritū sanctū: & coiter a doc. assignantur sex species, scilicet desperatio, psumptio, pugnatio veritatis agnitionis, inuidentia fraterne, gressus in penitentia, & obstinatio. Queritur an sit peccatum in spiritum sanctū quod non sit in patrem & filium, atque non quia offenditur quelibet personarū talis peccato. Oppositū arguitur ex scriptura dicitur quod peccatum in patrem remittet & supponitur quod quelibet personarū in diuinis est spiritus sanctus stando in rigore terminorū; quia quelibet est spiritus & nulla est corporeā. igitur cum quelibet sit sanctissima quelibet est spiritus sanctus. nihilominus attribuitur spiritus sanctus vni personarum, scilicet tertie per attributionem. Supponitur secundum quod secundum diuersitatem doc. etiam sanctorū ponitur triplex imaginatio de peccato in spiritū sanctū. Hierony. sive & Chryso. illud peccatum in scriptura vocant in spiritū sanctum quod est blasphemia in ipsam diuinitatē. Proculus declaratioē notandum quod christus aliqua exercuit secundum humanitatem; aliqui vero secundum diuinitatē, secundum humanitatem comedit & bibit, abulauit, cōuerlat, est cum pectorib⁹ secundum vero diuinatē fecit miracula sanavit leprosos, cecos illuminauit, mortuos suscitauit, &c. inde autem blasphemauerunt secundum ea quod opabat secundum humanitatem quod dicebat eum vorace & vini potatore & talis blasphemia vocat pectorū in filium homines. Aliquid vero cōmiserunt blasphemiam secundum ea quod opabat christus secundum diuinitatē quod dicebat quod in principe demoniorū ei sciebat demonia & illa blasphemia vocat pectorū in spiritū sanctū, & secundum illius modū loquendū de pectorō in spiritū sanctū spūs sanct⁹ accipit ut cōuenit cuiuslibet personarū in diuinis, & illud peccatum dicitur in spiritū sanctū quod est blasphemia secundum aliqd quod cōuenit dignitati quod est propriū soli dignitati, nā ei scire demonia est propriū soli dignitati, ita loquuntur sicut illi doc. de pectorō in spiritū sanctū. & isto modo capiēdo, aliqd peccatum in spiritū sanctū per cōmitti ex ignorātia aut ex fortitudine, & sic nō oē peccatum in spiritū sanctū est ex certa malitia, nā potuit stare quod aliqui rudes & simplices blasphemauerunt in christū secundum id quod erat propriū soli dignitati ex ignorātia, & sic nō oē est ex malitia. Alter capiēdo alij doc. pectorū in spiritū sanctū. Sunt enim tres psonae dignitatis quod sic se habent quod aliqui attribuunt vni & nō alii; & educto ut pī fortitudo & potētia filio sapiētia, spūs secundum bonitas, & peccatum cōmissum cōtra id quod pī attribuitur dicitur pī attributionē puta peccatum cōmissum ex ignorātia, & peccatum cōmissum ex ignorātia dicitur in filium; et ex certa malitia in spiritū sanctū, & sic pī quod duplī cōmittit peccatum in spiritū sanctū, prior modo blasphemādo cōtra id quod est propriū soli dignitati, & tunc spūs sanct⁹ capit, ut est cōde tribus psonis, secundo modo quod cōmittit cōtra attributū spūs secundum puta ex malitia. Alter modo accepit Aug. solum pro finali impenitētia: quia est contra

¶. 11.

De peccato in spiritum sanctum & speciebus eius
remissionē peccatorū q̄ attribuiſ spūſādo: sicut iſuſio gratie: nam
diſſuſa eſt grā in cordib⁹ n̄ ſis per ſpirituſ ſanctū. ideo finalis impeñ
tentia vocatur in ſpirituſ ſanctū ſcdm Augustinū: iſto mō capiendo
peccatū continuatū vſq; ad mortem ita q̄ peccatū in ſpirituſ ſanctū
eſt ſolū modo circuſtantia peccati in quo q̄ ſeuerat vſq; ad mortē
inclusiue & apud iſtos ponentes ſex ſpēs pcfi in ſpirituſ ſanctū. vt eſt
Tho. Durād. & fere oēs: peccatū p qđ ex contēptu remouet illud qđ
conducit ad deſiſtendū a pcfō & ad non peccandū vel qđ ē ordina-
tū ad remiſſiōne peccati vocatur in ſpirituſ ſanctū. Vn ex parte dei
aſſignant duo / q̄a ex predei puocamur ad non peccandū: & deſiſen-
dū a peccato ex promiſſione bonorū p ſpēm & terrore penarū p ti-
morem q̄ debet inſigli pto pcfis. ideo illud peccatū qđ de directo au-
fert ſpēm ſicut eſt desperatio / dī i ſpirituſ ſanctū: & illud qđ auſertioz
rem ſicut pſumptio / dicſi in ſpirituſ ſanctū. p illa duo. ſ. desperationē
& presumptionē auſertur ſpēs premiōrū & timor penarū. Siſ ex p-
te noſtri duo ſūt q̄ retrahunt a pcfō. ſ. veritas agnita & grā incitans/
& mouēs ad nō peccādū. impugna tlo iḡ veritatis agnita q̄ auſert
iſpam veritatem q̄tū eſt ex ſe ē peccatū in ſpirituſ ſanctū. ſicut inuidē-
tia fraterne grā. illa duo ordinantur de p ſe vt luuent ad non peccan-
dū. ideo oppoſita dicūtur i ſp̄m ſanctū. Ex pte aut pcfi duo ſūt q̄ pñt
retrahere a pcfō. primū vilitas pcfi. ſcdm breuitas illius delectatiōis
pcfis. contra primū eſt i penitētia & capiſ i penitentia non ſolū priuati-
ve: ſed etiā poſitiue pro volitione non penitēdi / vel noſtione peccā-
di. cōtra ſcdm ē obſtinatio q̄ firmat nos in pcfō. Ad penitētia duo re-
grūtut. primū eſt deteſtatio pcfi. cōtra illud eſt nolle penitere. ſcdm
eſt ppoſitū non peccandi in futurū. contrā illud eſt obſtinatio. ſcdm
doc. in glo. ſup Mattheū / penitētia ex duob⁹ oritur / ex timore / & ſpe.
penitentia vt ſit vera requirit cognitionē veritatis & gratiā. nam nō
eſt cōtrito ſine grā. Illa pcfā q̄ de directo / & per ſe auſerunt illa ſex q̄
neceſſario regrūtut / vel tanq̄ cauſe / vel tanq̄ cognitiones / vel tanq̄ de
eſſentia penitentie: vocanſ in ſpirituſ ſanctū. ideo iſto modo capiendo
dī peccatū in ſp̄m ſanctū p qđ auſerit aliqd qđ eſt neceſſariū ad peni-
tētia / vel tanq̄ cā / vel tanq̄ concomitans / vel tanq̄ de eſſentia peni-
tētiae. Et dī hoc peccatū qđ ſit ex certa malitia irremiſſibile: q̄a non hēt
in ſe cauſam excuſantem ſicut peccatū ex ignorantia vel paſſione co-
miſſum. vñ angeli ex propria malitia peccauerūt ſine ignorantia / aut
impulſu: ſed primi parentes ex tentatione. ideo peccatū eorū habuit
aliquo modo cauſam excuſantē. Dicitur ergo peccatū in ſpirituſ
ſanctū irremiſſibile: quia non habet in ſe cauſam vnde debeat re-
mitti. Dicitur et alio mō irremiſſibile: quia coiter eſt ex habitu / & ha-
bituati diſſiculter penitent / qui vero peccant ex ignorantia: ſuperuile-
te cognitione: vel q̄ ex paſſione / paſſione recedente penitent. ſed q̄ ex
propria electione abſq; impulſu paſſionis & ignorantia: recedente

actu adhuc non penitent, dicitur ergo irremissibile; quia difficulter & raro agitur penitentia de illo peccato ex certa malitia & electione commisso. Si capiatur peccatum in spiritu spiritu sicut capit Augustinus finalis impenitentia dicitur simple irremissibilis: quia non potest remitti delege, breuiter dico duo. Primum/ quodlibet peccatum in spiritu sanctu premitur & quodlibet peccatum potest esse peccatum in spiritu sanctu: quia de quolibet ante mortem potest agi penitentia. Dico secundo quod de lege posita implicat istud esse peccatum in spiritu sanctu & quod remittatur: quia bene segitur/remittitur: ergo non erit finalis impenitentia: quia non potest remitti de lege sine penitentia. & dicitur irremissibile: quia non stat quod sit in spiritum sanctu & quod remittatur. Vtrum nolle penitere de peccato veniali & esse obstinatum in veniali sit peccatum in spiritu sanctu? Dico quod ista difficultas stat ad nomine. Si requiratur ad hoc quod sit peccatum in spiritu sanctu quod sit mortale: tunc illa non sunt peccata in spiritu sanctu/cum sint venialia.

De punitione peccatorum.

Capitulum. XXIX.

Dicitur peccatorum divisionibus finaliter restat videre de punitione peccatorum. & primo an de semper puniat quemque peccata citra dignum: & an sit eadem proportio penarum qualis est proportio culparum. & iste sunt due preciue difficultates in hac materia. Quotum ad primum est apparentia quod non: & arguit primo sic. aliquid pena est peior quam culpa sit mala: ergo deus non punit citra dignum immo supra dignum. an si punit pena damnationem quam habet parvuli est carentia beatitudinis debite inesse: sed illa est peior quam carentia iustitiae originalis debite inesse: quia beatitudo est melior quam iustitia originalis. ergo etiam carentia seu priuatio beatitudinis est peior quam priuatio iustitiae originalis. consequentia tenet: quia ut in pluribus supposito debito priuatio melioris habitus est peior quam priuatio habitus minoris boni: ergo videtur quod parvuli decedentes cum originali super dignum puniantur. Quantum ad secundam difficultatem. videlicet an sit eadem proportio penarum & culparum. apparet quod non: & capitulo duos. scilicet sortem & platonem. sortes decedit in duobus peccatis. scilicet in originali & mortali. scilicet simplici fornicatiōe / & plato decedit pene in uno mortali. scilicet simplici fornicatione que graui cum fornicatione fortis. isto casu sortes decedit in pluribus peccatis quam plato / & unum istorum peccatorum est equa graue sicut peccatum platonis: & tria sortes non plus puniuntur quam plato. Patet: sortes non plus puniuntur quam plato pena damnationis immo equaliter: neque plus puniuntur quam plato pena sensus (que pena sensus solidum mortali correspondet) ergo simpliciter sortes non plus puniuntur quam puniatur plato. ergo non oportet quod secundum proportionem peccatorum in quibus decedunt aliqui duos sit proportio penarum quibus puniuntur. Pro solutione istarum difficultatum norandum quod in peccato actuali tria sunt consideranda. primum est ipsum peccatum quo-

De punitione peccatorum.

ad quaf peccat^t siue ille act^t p^cti. scdm. ē indignitas ad beatitudinē / & dignitas ad penā aliquā seu obligatio seu reat^t qd idē est. q reat^t cōse-
q^t ipsum peccatū / & remanet in p^cto reante actu peccati. Ter-
tiū ē ipsa pena q postea infligitur ratione peccati precedētis etiā po-
sterior administrus natura ipso reatu. & inter illa est ordo talis q primū
est pelus q scdm v3 act^t peccati vel peccatū siue omissione siue cōmis-
sio est pelus q indignitas ad vitā eternā & q dignitas ad penam siue
sensus siue damni qua efficitur dignus: & illud scdm est pena primū.
imo primū est etiā pena suip̄si^t. pater/q primū. s. peccatū hēt quā-
dā malitia in se seclusa etiā malitia reatus. ita q si ex illo actuali pec-
cato(qd est possibile) non sequitur talis reat^t: adhuc illud primum esset
malū in fe / & fugibile. & scdm. s. reatus ad eternā penā: vel indigni-
tas glorie future sequitur & oritur p̄cise ex malitia act^t. ergo illud pri-
mū. s. malitia actualis peccati est fugibili^t q scdm. t. reat^t ad penam
eternā. quēadmodū notitia premissarū est pfectior q notitia conclu-
sionis: ita illud primū ad qd sequit^t allud: est peius & fugibili^t q scd3.
Ulra est notandū q illud scdm est pena. Vn duplex est pena. s. pena
dāni & pena sensus in actuali p^cto. pterea duplex est pena. s. con-
tracta: & inficta. pena inficta est illaquā deus infligit / vel per se vel
mediatis demonib^t & causis secundis / vt pena sensus quā patiūt
dānari. Sed pena cōtracta seu derelicta seu permitta(qd idem est) est
illud qd sequitur propter ablationē auxiliū dei specialis seu propter de-
relictionem / vel permissionem a deo factā. Nam ratione peccati pce-
dētis deo auferit suū auxiliū spāle a creatura / & pmissit illā agere qd
qd vult contra rectā rationē / & illud peccatū perpetratū ratione abla-
tōis auxiliū spālis vel derelictionis: seu illud bonū qd non agit qd
alias ageret vocat pena cōtracta seu derelicta seu pmissa / vt fortis ea-
dens in mortale/habet penā infictā: & cū hoc deo eū dereliquit non
ipsum adiuuando / & pmissit eū exire in malas operationes/ puta in
odiū fut/in murmurationē cōtra deū: in estiationē q iniuste punit:
& nihil boni agit/ omissione illorū honorū ē sibi mala & act^t sūt pene
cōtracte & non inficte a deo. Cū ergo qritur vtrū alijs puniat sēp et
tra condignū. Dico primo/q pena inficta semp punit qd citra cōdi-
gnū imo nō posset deo de sua potētia punire peccatū ad cōdignū pe-
na inficta. Pater/deo non p̄t facere q pena infl. & sit peccatū: & ma-
lū culpe: sed solū malū penale. sed sic est q quoq^t malo pene inflis-
cte: qd cūq^t malū culpe est in infinitū peius & fugibilius. ergo deo nō
p̄t facere q pena inficta punitatur ad condignū imo in infinitū mis-
erī cōtra condignū. nam implieat cōtradictionē q sit pena inficta &
sit peccatū / imo de necessitate: si ē inficta est tantū pena: sed implieat
contradictionē q inter duo sit eq̄itas: & q vnū sit culpa & aliud
pena. imo qd cūq^t gradus culpe ē in infinitū peior q infinita pena sicut
gliber grad^t albedinis est in infinitū pfectior infinita nigredine: 3 in

ter actū peccati & illud qd est solū penale nulla est proportio iimo
vnū excedit aliud improportionabiliter, ideo non p̄t fieri q̄ inter illa
sit equalitas. i.ḡ. Sed difficultas ē virū sit aliqua pena p̄missa/dereli-
cta/vel contracta/aliqñ ita fugibilis sicut peccatum cuius est pena.
dico q̄ sic/& deus non est auctor talis pene: sed ille qui peccat. ideo
non est inconueniēs peccatorē ppter demeritū minoris p̄tī cadere in
mai⁹ peccatū/& p cōsequēs non ē inconueniēs q̄ pena cōtracta exce-
dat illud peccatū cui⁹ est pena. imo dñny. in fine q̄rtidic̄t q̄ dānat
grati⁹ peccatū in inferno q̄ fecerūt in via/nec est inconueniēs q̄tū ad
penā cōtractā q̄illa sit peior q̄ culpa, cū ergo q̄ris an puniaſ citra cō-
dignū/dico q̄ sic pena inflcta: t̄z pena cōtracta aut p̄missa nō ē incon-
ueniēs q̄punitaſ ad cōdignū imo supra cōdignū. ita q̄ aliq̄ pena ei⁹
sit fugibillior q̄ fuerit peccatū p̄cedens. sed pena inflcta semper ē mi-
nor q̄ fuerit culpa. nam quicqđ non est culpa q̄tūcunq̄ fuerit penale:
est in infinitū min⁹ q̄ quecunq̄ culpa quātūcunq̄ pua. hoc est si tota lati-
tudo pene ponereſ ex vna pte:& tota latitudo culpe ex altera:tūc di-
co q̄ minim⁹ grad⁹ culpe in infinitū excedit totā latitudinē pene & ē
in infinitū fugibillor q̄ tota latitudo pene inflcta. ideo nō p̄t culpa q̄
tū ad penā inflcta ad condignū puniri, & sic necessario semp̄ punit
citra condignū. Sed contra hoc ar̄ sic/sit sortes qui peccato aliquo
peccauit. protali peccato dupliſi pena punitur. s. pena dāni/& pena
sensus. Nam pena dāni qua punit: est carentia beatitudinis. & illa ē
sorti peior q̄ sua culpa. ergo punit p̄ sua culpa supra cōdignū. conse-
quentia est certa. patet aīs/aliq̄s act⁹ in hac via elicit⁹ est eque bo-
nus in suo gñe sicut ipsa culpa est mala in suo gñe. ga p̄telici aīus cō-
trarius cū tāto conatus sicut elicitor culpa. sed sic est q̄ beatitudo quo
cūq̄ actu bono in hac vita elicto est melior: ergo ei⁹ carentia erit pe-
lor q̄ sit iste actus malus in hac vita elicit⁹. vel sic stat actū esse ita bo-
num in genere bonitatis sicut culpa est mala in gñe malitie. sed bea-
titudo est melior elictenti actum q̄ sit ei actus bonus. ergo etiam care-
ntia illi⁹ beatitudinis erit pelor isti q̄ sit sua culpa quā cōmittit in hac
vita. Exemplū. sit sortes qui pro hac hora tenetur diligere platonē/
ipse non diligat. beatitudo quam haberet pro actu dilectionis esset ei
melior q̄ actus dilectionis quo dilexisset platonem: ergo carentia dile-
ctionis platonis que est ei culpa est minor q̄ carentia visionis dei que
est beatitudo:& per consequens punitur supra condignum. Pro solu-
tione iam dictū est, & dico iterū q̄ nunq̄ aliqua pena sensus ē ita fu-
gibilis sicut quecunq̄ culpa quātūcunq̄ parua. Scđo dico q̄ nunq̄
pena damni que nō est culpa/est eq̄ mala sicut culpa. Vñ stat aliquā
priuationē ēē culpā in damnato: sed nunq̄ pura pena est ita fugibi-
lis quātūcunq̄ magna sicut mintima culpa. Et ad argumentum/sor-
tes pro carentia dilectionis platonis punitur carentia visionis diut-
ne que erit sibi peior q̄ culpa/nego quia carentia beatitudinis nunq̄

De punitione peccatorum.

est culpa. & ad probationē beatitudo foret sorti melior q̄ dilectio plato-
nis. ergo carentia beatitudinis est sorti peior q̄ carentia dilectionis
platonis: concedo aīs: & distinguo consequēs: vel si ille due carētie
considerētur solum per modum carentie: & isto modo nulla illarū est
culpa: sed solū pena. sed si vna istarū consideret in ratiōe culpe inq̄tū
est carentia debiti inesse: dico q̄ illa est peior que est carentia minus
boni. s. carentia dilectionis platonis in forte in casu posito: & licet sit
carentia minoris boni respectu carētie beatitudinis: sed q̄ illa est ca-
rentia alicuius debiti ad qd̄ debitu ille qui caret obligatur sub pena
peccati. & carentia beatitudinis non est huiusmodi carentia scdm q̄
consideratur sub ratione debiti. ideo alia carentia que est sub ratione
debiti est culpa & per consequēs peior. sed inq̄tū carentia est minus
mala: quia minoris boni est carentia q̄ carentia beatitudinis: & in-
q̄tū culpapunit. & per consequens habetur semper q̄ pena inflicta ē
minor: neq̄ tātū fugibilis sicut culpa. Quātū ad aliud vtrūvī delicit
deus semper seruet eādem proportionē penarum. quāta ē culparū.
Difficultas huiusq̄siti ē de pena dāni. vtrū vn⁹ pl⁹ puniat pena dāni
q̄ alter. hoc cōcessō penes quid attendit majoritas pene damni in-
vno: & in altero. vel penes maiorem gloriam ad quā erant ordinati
vel penes culpam. Est apparentia q̄ sit maior pena damni in vno q̄
in altero. nam paruuli non tantum puniuntur pena damni sicut ad-
ulti: ergo est maior in vno q̄ in altero. Patet aīcedēs: precipua pars
damnationis: & precipua pena est pena damni: & pena damni est
fugibilior q̄ pena sensus. ergo illi qui damnantur ex culpis proprijs
plus puntur pena damni q̄ decedētes paruuli in solo originali. Quā-
tum ad hoc dico q̄ vna pena damni est peior in vno q̄ in altero. Secdo
dico q̄ peloritas illi⁹ pene dāni non est attendēda penes premiū quo
alias fuit aliquis dignus qui punitur. Primum probatum est de pare-
uulis. Secundum patet/ quia priuatio beatitudinis in illo qui fuit di-
gnus maiori premio non est peior q̄ in illo qui fuit dignus minori.
patet. gentiles & paruuli nūq̄ fuerunt digni beatitudine. ergo malitia
pene damni non est attendenda penes bonitatē premij quo alias
fuerunt digni. Exemplū sit sortes qui fuit in gratia maiori in duplo
q̄ plato nihilominus cadit a gratia & dignitate premij per simplicem
fornicationem. & plato per adulteriū. non est dicendum q̄ sortes pu-
niatur plus pena damni q̄ plato: quia alias pl⁹ puniuntur pro mino-
ri culpa q̄ alius pro maiori. & tamen argumentum concluderet hoc
efficaciter/ si illa pena damni esset attendenda penes malus premiū
quo alias fuit dignus qui punitur. Dico tertio cum dīony. q̄ malitia
illius pene est attendenda penes causam ratione cuius est inflicta
illa pena vel carentia hoc est dictu si alicui usligatur propter ma-
iorem culpam infligetur ei maior/ & est ei peior q̄ illi cui inflige-
tur pro minori culpa. Pena cui dicit ordinationē ad culpā. Nam pte

De punitione peccatorum. 103

natio beatitudinis non est mihi pena: quia non priuor propter culpā.
Similiter si deus creasset hominem in puris naturalibus: & non conser-
ferret illi suam beatitudinem seu visionem claram: non esset illi pena
talis priuatio. quia pena dicit respectum ad culpam: ita q[uod] priuatio
non est pena nisi propter culpam precedentem. & inde in parvulis
illa priuatio beatitudinis est pena ipsis propter culpā precedentem.
Vnde quando illa est propter maiorem culpam est maior pena: & si
propter maiorem culpam in duplo erit peior in duplo. ut fortes dece-
dit in peccato duplo ad peccatum platonis. tunc priuatio beatitudi-
nis est sorti in duplo peior q[uod] platonī. Resolutorie habetur q[uod] pena dā-
ni dicitur maior vel minor vel equalis ex causa propter quam inflis-
gitur: & non ex debito ad maiores vel minorē gloriā. Et ista paucā
sufficiant circa materias pretractas in generari tam virtutū q[uod] vitiōrum.

¶ Morallum acutissimi doctoris theologi Magistri
Jacobi Almain Finis.

Impressum Parthisis habetur in officina Henri-
ci Stephanī e regione schole decretorum. Anno
domini omnium virtutum authoris. 1516. octaua
die Iulij.

Finis.

